

K 30-028
2

საქართველოს
საქართველოს

საქართველოს
საქართველოს

საქართველოს
საქართველოს
საქართველოს

საქართველოს სახელმწიფო უნივერსიტეტი

საქართველოს
სახელმწიფო უნივერსიტეტი

საქართველოს
სახელმწიფო უნივერსიტეტი
საქართველოს
სახელმწიფო უნივერსიტეტი

К30.028
2

«საქართველოს სახელმწიფო უნივერსიტეტი»

19 თბილისი, სს

ჟურნალ „ჩვენი თაობის“ ფურცლებზე, სხვადასხვა დროს, ასოცამდე კაცის ნაწარმოები დაიბეჭდა. ეს იყო, ასე ვთქვათ, ერთი კარგი მთლიანი ანსამბლი, რომლის თითოეული წევრი — „პრემიერიც“ და „რიგითი“ მოთამაშეც. ისე როგორც ყოველი მემომარი მებრძოლ ასეულსა და ესკადრილიაში, თანაბარი მონდომებით აკეთებდა საერთო საქმეს.

ამ ჯგუფიდან მრავალი ნიჭიერი მწერალი გამოიზარდა. შემდეგ ისინი თანატოლებივით გვერდში ამოუდგნენ უფროსი თაობის წარმომადგენლებს და ჩვენი ახალი ქართული მწერლობის თვალსაჩინო და საიმედო ძალები გახდნენ... მაგრამ ზოგიერთ მათგანს აღარ დასცალდა დაგაჟკაცება და ადრე წავიდა ამ ქვეყნიდან: ერთნი — სარამულო ომის მძიმე წლებმა შეიწირა, ხოლო სხვებს — უდროოდ მოუსწრაფა სიცოცხლე უღმობელმა სიკვდილმა, და ისე მოექცა მათ, როგორც გამიცდილმა მგელმა იცის: ცხენს წინიდან დაესხმის თავს, ხოლო ხარს უკანიდან მიუხტება და ჯოგშიც საუკეთესოებს შეარჩევს...

რამდენიმე ხნის წინათ პოეტი გაბრიელ ჯაბუშანური სვესურეთიდან იწერებოდა: „ძალიან მომენატრა თბილისი. სულ მთებში ვცხოვრობ გამოუსვ-

ლელად და უმეგობროდ. ამხანაგები შემოიფანტნენ. ყველაზე უფრო ალიოშა, მირზა და ლადო სტიკიანი ჩემს გულს. ახლა კიდევ გადავიკითხე მათი უკანასკნელი წიგნები და მეტიკინა რაღაც... გულში ჩამწყდა ჩვენი თაობის ბიჭები ხომ სწორედ ოქტომბრის კბილანი ვიყავით, ცხოვრებასა და მწერლობაში ახლადფესმედგმულნი, დიდი გეგმებითა და ფართო, მგზნებარე გულით. რა გვიქნა, როგორ დაგვფანტა იმ წყეული ომის სასტიკმა ქარცეცხლმა და ბევრ ჩვენგანს რა ცუდად აუბნია გზაკვალი!..

...ლადო ასათიანის, მირზა გელოვანის, ალექსანდრე საჯაიასა და, ამ ოციოდე წლის მანძილზე ჩვენგან ადრე წასულ და უდროოდ დაღუპულ სხვა ნიჭიერ ახალგაზრდა მწერალთა დაუვიწყარი ხსოვნის წინაშე ყოველთვის მოწიწებით ქედს ვიდრეკთ მათი ტოლმეგობრები იმ ფიქრით, იმის ნატვრითა და ოცნებით, რომ — ჩვენი მწერლობის დამამშვენებლად და მთელი ქვეყნის სასიქადულოდ — ნეტავი ახლა ისინი ცოცხლები იყვნენ, და ჩვენ, თუნდაც, რამდენიმე წლის სიცოცხლე მოგვეკლებოდეს!.. როგორ მინდა, ვინმემ მოიგონოს ჩვენი ამბები, დაწეროს ჩვენი ახალგაზრდული თავგადასავალი. რა კარგი საქმე იქნებოდა ეს! ჯერჯერობით მე ვერ ვახერხებ ამას!“

ვასრულებ ჩვენი კარგი გაბრიელის სურვილს: ვიგონებ „ჩვენგან ადრე წასულ და უდროოდ დაღუპულ ახალგაზრდა ნიჭიერ მწერლებს“, რომლებიც, როგორც იტყვიან, სიკვდილს შემდეგ არასოდეს

ბერდებიან და ისეთივე ახალგაზრდები რჩებიან და ცოცხლებივით დგანან ჩვენს ცხოვრებასა და წარმოდგენაში, როგორცაც ვიცნობდით მათ, რა სახითაც გაგვშორდნენ სამუდამოდ და ჩავიდნენ სამარეში. ახლა ისეთივე ჭალარაშერთული, შემეღრტეხული და უფრო დაბრძენებული შუახნის ჭარმაგი მამაკაცები იქნებოდნენ, როგორებიც მათი ტოლ-მეგობრები არიან დღეს, მაგრამ ცოცხლადდარჩენილნი ამას ვერ წარმოვიდგენთ: ჩვენ გვახსოვს ისინი ჯერ კიდევ 20-22 წლის ჭაბუკები, ადრიან გაზაფხულივით მოწიფულნი, დღენიადგ სიცოცხლისა და ბოეზიის სიყვარულით ანთებულნი, სწორედ იმ ასაკში მყოფნი, როცა მთელი ქვეყნიერება უცნაურად უცნობი, მომხიბვლელად საინტერესო და წარმტაცია ყოველი გონებაგახსნილი ახალგაზრდისათვის. ამიტომაც მათზე ნათქვამი სიტყვა უნდა იყოს გამთბარი მზით, სიცოცხლის სიყვარულით, ბოეზიითა და სინარულით, რაც ასე უყვარდათ მათ.

დაუკარით; რომ ჭაბუკნი ვიყოთ მარად,
რომ ცხოვრებამ ვერასდროს ვერ დაგვაბეროს!

არწივების ასაფრენი ხმით ქუხდა ლადო ასათიანი, — დაბერება კი არ ღირსებია.

მოვკვდე ისე ღიმილმჩენი,
ვით კვდებოდნენ გმირნი ძველად,
რომ, სამშობლოვ, საქმე ჩემი
დარჩეს შენდა სადღეგრძელოდ...

...მე ოცი წლის გმირი ვარ და
საუკუნე მიმატეს მხრებით,

ერეკენული

ამბობდა მირზა გელოვანი. იგი ვაჟა-ფშაველას
ბრძოლის ველზე.

გრიგალს ფეხით ვეწვოდი,
ძირს მებოვით ვეცემოდი,
ცაზე ელვად გაჩენილი...
მწვავდნენ, მაინც არ ვიწვოდი,
მე სიკვდილი არ ვიცოდი,
ფეთქდი, ვჩქეფდი ჩანჩქერით, —

ეს ალიოშა საჯაიამ დაიმღერა სიკვდილამდე
ცოტა ხნით ადრე. და, მართლაც, ასეთები იყვნენ
და არიან ისინი: სხვანაირნი და სხვაგვარნი სი-
ცოცხლეში, სიკვდილშიც, სიკვდილს შემდეგაც.
რამდენი დაუწერელი ლექსისა და წიგნის გამოსადე-
ბული სიუჟეტი წარიტანეს თან საფლავში!

ყოველ მათგანზე 10-15 წლით უფროსს, მაშინ
სულაც არ მიფიქრია, რომ ამ შოგონებებს მე დაე-
წერდი. ერთად მუშაობამ, მეგობრულმა ურთიერ-
ობამ, საერთო საქმის სიყვარულმა და ინტერესმა
წაშალა ასაკის ეს განსხვავება და აღარ შეიმჩნეოდა,
ვინ იყო ჩვენ შორის უფრო ხნიერი და ვინ — ახ-
ლადწვერულვაშაშლილი!

ეს საუბრები, შესვედრები და სხვადასხვა ეპიზო-
დი მათი ცხოვრებიდან ზოგი მაშინვეა ჩაწერილი
უბის წიგნაკში ან ცალკე ფურცლებზე, არა სტენო-
გრაფიულად, მაგრამ — ზუსტად, ცხელ კვალზე,

ზოგიც — შემდეგაა გახსენებული, ამხანაგებთან
საუბრის დროს მოგონებული და შემოწმებული.

გაბრიელ ჯაბუშანურის წერილში გამოთქმულ
გულისწადილს ჩემი ნდომა-სურვილიც დაემატა. აქ
ერთად, თითქმის უკლებლად, აღვწუსებ ყველაფერი,
რაც ჩამიწერია ქალაქის ნახევებზე სხვადასხვა
დროს, რისი გახსენებაც შევძელი და საერთო ნაც-
ნობ-მეგობრებმა გადმომცეს. მასთან მოვიშველიე
ჩემი და სხვების დღიურები, პირადი მიწერ-მოწერა,
თავი მოვუყარე კანტიკუნტად ჩანაწერი ან ნათქვამი
აზრებისა და ფრაზების ნაწყვეტებს, სადღაც მეხ-
სიერების ღრმა კუნჭულში მიმალულ მნიშვნელოვან
და უმნიშვნელო ამბებს და ყოველივე ამ მოგონებე-
ბში მოვაგროვე.

მოგონებათა ფურცლებმა ცოცხლად უნდა აღგვი-
დგინონ მარად დაუვიწყარი მეგობრების გარდასულ
სახეთა საყვარელი ნაკვთები, თანდათან რომ ფერ-
მკრთალდებიან ჩვენს ხსოვნაში, და მეხსიერების
მარაგიდან ამოკრეფილმა თითო-ორილა შტრიხმა
ან ორიოდ სტრიქონმა მკაფიოდ დაგვიხატონ მათი
სიცოცხლისა და მჩქეფარე, ახალგაზრდული საქმიან-
ობის კარგად ნაცნობი სურათები.

აქ ყველაზე მეტი, და საგრძნობლადაც, თქმულია
ლადო ასათიანზე. ჩვენ სულ განუყრელნი ვიყავით
თითქმის რვა წელიწადს და, სხვა ამხანაგებზე უფ-
რო ახლოს, მის ყოველდღიურ ცხოვრებასა და თავ-
გადასავალს ვიცნობდი. ამიტომაც მოგონებათა
დიდი ნაწილი მასთან ერთად ქუთაისსა და თბილის-
ში გატარებულ დღეებს ეხება.

ქუთაისის დღე და ღამე

მე აქ დავწერე ლექსი პირველი.

ლადო ასათიანი

1

ლადო ასათიანს პირველად 1935 წლის გაზაფხულზე შეეხვდი ქუთაისში, იქაური გაზეთის რედაქციის აივანზე. ერთი სახეგამხდარი ახალგაზრდა თავდახრილი გადაყრდნობოდა კიბის მოაჯირს. ჩემს დანახვაზე წამოიწია, შორიახლოს უკუდგა და გიორგი ჯიბლაძე იკითხა.

თვალში მეცა თითქოს ცეცხლწაკიდებული, წითლად აბრიალებული მისი ცალი ყური. ძლიერ უხდებოდა თეთრკობლებიან ლურჯ ხალათზე შემოქერილი წვრილი ქამარი და გაუპრიალებლად გაწმენდილ შავ ფეხსაცმელებზე გადაშვებული მიხაკისფერი შარვალი. უქუდო იყო. იდლიაში ამოეჩარა კანაფის მკედით მაგრად შეკრული რამდენიმე წიგნი.

იმ კვირაში ერთი-ორჯერ კიდევ შემოვიდა რედაქციაში, სულ გიორგი ჯიბლაძეს დაეძებდა, მაგ-

რამ ის მაშინ ქუთაისში არ იმყოფებოდა. მე მისი ნათესავი მეგონა. შემდეგ მარტო აღარ მისულა, მამია ასათიანს და ბონდო კეშელავას მოჰყვა. ბონდომ გაგვაცნო, ჩვენი ინსტიტუტის სტუდენტია; ლექსები მოიტანა და გადაათვალიერეთო. აქებდა, კარგი ახალგაზრდაა და კაი ლექსებსაც წერსო.

ეს ყმაწვილი წინათაც მენახა. ერთ დღეს თბილისიდან ჩამოვიდნენ ალიო მირცხულავა, კარლო კალაძე, ირაკლი აბაშიძე და ბორის ჩხეიძე. როცა ბაგრატიის ტაძრის დასათვალიერებლად წავედით, მამია ასათიანსა და ვანიონ დარასელს ერთი ტან-მალალი ბიჭი მორიდებულად შორიანლო მოყვებოდა. შემდეგ პედინსტიტუტში ლიტერატურული საღამო უნდა გამართულიყო. რალაც მიზეზის გამო არ შედგა. დაბრუნებისას კვლავ ის ახალგაზრდა შევნიშნე, — ბონდო კეშელავას და გრიშა იმედაძეს გამოყვა, ბულვარამდე გამოაცილა ისინი და შეუმჩნეველად ჩამოშორდა. არც მაშინ გაგვიცვნია. შემდეგაც ხშირ-ხშირად ვხედავდი მას პოეტ-მწერალთა ახლომახლო მყოფს, მაგრამ ლექსებს რომ წერდა, მხოლოდ მაშინ გავიგე, როცა ბონდო კეშელავამ გვითხრა ეს ამბავი.

მაინცდამაინც თამამად ვერც ახლა იქცეოდა. დიდრონ ხელებს წამდაუწუმ იწყობდა შარვლის ჯიბეებში. ლაპარაკობდა მშვიდად და ტკბილად, ბავშვური ხმით, ოდნავი სვენებ-სვენებით და რალაც იმნაირად, თითქოს პირიდან ამოსულ სიტყვებს გამოთქმისას უძნელდებოდათ ჰაერის წი-

ნაღმდევგობის დაძლევა. პირველად რომ მომხდებოდა, ხელში მომხვდა მისი სასიამოვნოდ ჩამოსართმევი გრძელთითებიანი, თბილი, სულ თბილი ხელები. შემდეგ, წლების მანძილზე, ყოველწლიურ მისაღებებისას, ყოველთვის ვგრძნობდი ამ თბილი თითების შეხებას და იგი მუდამ მაგონებდა ხელის პირველ ჩამორთმევას რედაქციაში.

კანაფით შეკრული წიგნები, მოხეტიალე ბუკინისტივით, კვლავ იდლიაში ჰქონდა ამოჩრილი. ეს იყო „მარტინ იდენი“ — ქართულად, ჰორაციუსის სატირები, უიტმენის „ბალახის ფოთლები“, თაგორის „გიტანჯალი“ და, აღარ მახსოვს, — რომელიღაც უცხო ავტორის „ინკვიზიციის ისტორია“. ლექსები პეტრე ბახტურიძეს დაუტოვებ და, გამოუმშვიდობებლად წავიდა.

II

როგორც ჩვენი დიდებული გალაკტიონი ამბობს, „ყველას რაიმე აქვს სახსოვარი“, და ძალზე ბევრი მოსაგონარიც და გასახსენებელიც, — ეს განსაკუთრებით ეხებათ ჩვენი თაობის ადამიანებს, მედგარი შრომის, მძიმე ბრძოლებისა და მძაფრი შეტაკებების მომსწრე და მონაწილე ადამიანებს...

ჯერ კიდევ იმ დროს, როცა ჩემი ტოლები სკოლის მერხზე ისხდნენ, ოციანი წლების დამდეგს, ქუთაისში გამოდიოდა გაზეთი „მუშა და გლეხი“. ეს იყო საქართველოს კომპარტიის ქუთაისის სამაზრო კომიტეტის ორგანო. შემდეგ — სხვადასხვა

დროს, მას ერქვა „წითელი ვარსკვლავი“, „ლენინის გზით“, „მუშა და კოლმეურნე“, და რამდენიმე წელს „ინდუსტრიული ქუთაისიც“ ეწოდებოდა.

გაზეთის მეოთხე გვერდზე — ახალგაზრდობის ყოველკვირეულ კომკავშირულ ფურცელს ხელმძღვანელობდა ჩემი სკოლის ამხანაგი, 16-17 წლის კომკავშირელი გერვასი ძიგრაშვილი. ჩვენ მაშინ ვსწავლობდით ყოფილი კლასიკური გიმნაზიის შენობაში, ეგრეთწოდებულ ჰუმანიტარულ ტექნიკუმში, რომელსაც მეთაურობდნენ გამოცდილი პედაგოგები—ნიკო ქუთათელაძე და ვარლამ ომანაძე. იმ წლებში ამ ტექნიკუმის უკანასკნელი კლასების მოსწავლეები ვიყავით, ვანის სასწავლებლიდან აქ გადმოსულნი, და, თავიდანვე ერთ მერხზე მსხდარნი, ახლაც ვერ ვშორდებოდით ერთმანეთს.

გერვასი ძიგრაშვილი, ჩვენი თაობის ერთ-ერთი უნიჭიერესი ახალგაზრდა, მალე გაზეთ „სპარტაკის“ რედაქტორად გადაიყვანეს თბილისში და, თითქმის ყრმობის ასაკიდან ახლადგამოსული, იგი გახდა პირველი რედაქტორი „ახალგაზრდა კომუნისტისა“, რომლის რედაქციაში მეც დავიწყე მუშაობა პირველი ნომრის გამოსვლიდანვე — 1925 წლის დეკემბრიდან...

„მუშა და გლეხის“ ყოველკვირეულ ფურცელში ჩვენი ტექნიკუმის მოსწავლეები ერთმანეთს ეჯიბრებოდნენ პატარ-პატარა წერილებისა და კორესპონდენცია-შენიშვნების მოთავსებას. სა-

მიოდე შენიშვნა მეც დამიბეჭდეს და მახსოვს, —
სიხარულითა და აღტაცებით ვუკითხავდით ერთი-
მეორეს ჩვენ-ჩვენს „ნაწარმოებებს“. ისინი, უმ-
თავრესად აღნუსხავდნენ სოფლის ქირ-ვარამსა
და ყოველდღიურ საჭიროება-მოთხოვნილებას.
უხილობა ჩვენს სოფელ დიხაშხოში ჩამომდინარე
მუდამ გიჟმაჟ სულორზე; ადგილობრივი ქოხ-
სამკითხველოს უმწეო მდგომარეობა; ჟურნალ-გაზე-
თების გამოუწერლობა; კომკავშირელთა შაბათო-
ბა ქვრივობლებისა და წითელარმიელთა ყანებში...
აი იმ კორესპონდენციების მთავარი თემა, — თი-
თქოს რაღაც ყველაზე დიადი და მნიშვნელოვანი
რამ, როგორც მაშინ მეჩვენებოდა და მეგონა.

ეს იყო და ეს ამ გაზეთში ჩემი „აქტიური“
მონაწილეობა! შემდეგ რვა წელიწადი „ახალგაზრ-
და კომუნისტის“ რედაქციაში ვიმუშავე, და სწო-
რედ გუშინდელივით მახსოვს 1933 წლის 17 სექ-
ტემბრის მშვენიერი შემოდგომური დილა, როცა
თბილისიდან ქუთაისში გაზეთ „მუშა და კოლმე-
ურნის“ რედაქციაში სამუშაოდ ჩავედით კომკავ-
შირული პრესის ძველი მუშაკი დათიკო ცვარიან-
ი და მე.

გაზეთის რედაქტორი ნიკოლოზ ცხაკაია და
სტამბის დირექტორი — მუდამ მოძრავი და დაუ-
ცხრომელი ვალოდია ბენიძე თბილისში დარჩი-
ნენ, — ვაგონით ახალი შრიფტი და რამდენიმე
ტონა ქაღალდი მოჰქონდათ.

კვირა-დღე იყო. ჩამოსვლისთანავე მივაშურეთ

სასტუმრო „გრანდ-ოტელს“. იქ ცხადობდა რედაქტორის მოადგილე — პარმენ შელეგია.

პარმენს თბილისიდან ვიცნობდნენ ჩვენი უსწესი „მუშის“ რედაქციაში მუშაობდა და უსწესი დადიოდა „ახალგაზრდა კომუნისტის“ რედაქციაში თანასოფლელ მეგობრებთან — რედაქციის მდივან ვარლამ მიქაძესა და მის ძმებთან — ვეგენისთან და პლატონთან. იგი „ახალგაზრდა კომუნისტ-შიაც“ თანამშრომლობდა და ჩვენი პრესის აქტიური მუშაკი იყო. მან წარჩინებით დაამთავრა თბილისის უნივერსიტეტის ფილოსოფიური ფაკულტეტი, იყო პროფესორ-ლექტორთა ერთ-ერთი საყვარელი, საუკეთესო სტუდენტი, შრომისმოყვარე, ყოველმხრივ განათლებული და ძალზე საზნებობრო ადამიანი.

პარმენი ჩემზე რამდენიმე კვირით ადრე გადავიდა ქუთაისში სამუშაოდ. ახლა დროებით მასთან უნდა დამედო ბინა სასტუმროში, მაგრამ მას უკვე გაესწრო რედაქციაში: 20 სექტემბერს იხსნებოდა ქუთაისის წარმოების დამკვერელთა I საქალაქო კონფერენცია. ორშაბათს ამ კონფერენციისათვის მიძღვნილ საგანგებო ნომერს უშვებდნენ და ამიტომ კვირა-დღითაც მუშაობდნენ.

დათიკო ცვარიანი ნათესავეებისაყენ გაემართა, მე კი, ძველ თეატრთან — პირველსავე შემხვედრ ახალგაზრდას რედაქციის ადგილსამყოფელი გამოვკითხე. ის ახალგაზრდა აღმოჩნდა პოეტი სერგო თევანიძე (ფხაკაძე), რომელსაც მანამდე პირა-

დად არ ვიცნობდი. სერგო და მისი ძმა — მიშა, თურმე, „მუშა და კოლმეურნის“ რედაქციაში მუშაობდნენ, რაც შემდეგ გავიგე.

რედაქცია მოთავსებული იყო 1905 წლის რევოლუციის ქუჩაზე №32-ში, ბულვარის მხლეს, კეთხის სახლში. რამდენიმე ოთახი და ორი ვრცელი დარბაზი სავსე იყო თანამშრომლებით. კარგად მახსოვს: წინა ოთახში შევედი და მაგიდასთან მიმჯდარ ერთ დაბალ-დაბალ თანამშრომელს მივმართე: შელევგიას ნახვა მინდა-მეთქი. ის პლატონ გულუა იყო. წამოდგა და შემიძღვა.

პარმენი მასალებს ჩაჰკირკიტებდა, შემომხედა, გამიღიმა და ერთბაშად შემომძახა:

— აგიაშვილი! აგიაშვილი! სად ხარ ამდენ ხანს? რად დაიგვიანე? აბა, ეს შენ გელოდება, შენი ულუფაა. ჩქარა თარგმნე, თორემ სტამბა საშველს არ გვაძლევსო, — ხმა აღარ ამომადებინა და დეპეშების მთელი გროვა მომაჩეჩა ხელში.

ეს იყო უცხოეთის დეპეშათა სააგენტოების ცნობები: „კვლავ ახალი საბუთები ფაშისტების მხეცობათა წინააღმდეგ“; „რაიხსტაგის ცეცხლის-წამკიდებელთა პროცესი,“ „რევოლუციური მოძრაობის გაღრმავება კუბაში“; „იაპონიის ავანტიურა მანჯურიაში“; „ჰიტლერიზმის მომძლავრება და ფაშიზმის ექსპანსია ევროპაში...“

ჩვენი საკდესი კი აცხადებდა: „მდინარე ოკაზე ნავით სეირნობისას გორკში დაიხრჩო ცნობილი გერმანელი კომუნისტი მაქს ჰელცი“...

გაფაციცებით მივეუჯექი პარმენის მაგიდის ერთ-ერთ კუნჭულს და ისე შევეუდექი თარგმნას, თითქოს აგერ, ახლა, სულ რამდენიმე წუთის წინათ შეწყვეტილი სამუშაო განმეგზავნა. ისე დავიწყეთ ყო ჩემი მუშაობა რედაქციაში.

გაზეთის მაშინდელი პასუხისმგებელი რედაქტორი ნიკოლოზ (კოლია) მალაქიას ძე ცხაკაია საბჭოთა-პარტიული პრესის აქტიური და გამოცდილი მუშაკი იყო, — საკმაოდ ინიციატივიანი და კარგი ორგანიზატორი. მისი თაოსნობით გაზეთ „მუშა და კოლმეურნის“ რედაქციის ირგვლივ 1933 წლის ივლისიდან დაირაზმა საქმის მცოდნე ჟურნალისტ-თანამშრომელთა და მუშკორ-გლეხკორთა კადრები, შესამჩნევად გაუმჯობესდა და საინტერესო გახდა გაზეთის შინაარსი, გადიდდა ფორმატი და საგრძნობლად გაიზარდა ტირაჟი. გაზეთმა დიდი ავტორიტეტი მოიპოვა ქუთაისსა და მის ახლომდებარე რაიონებში.

მაშინდელი ჩვენი რედაქცია იყო ერთი დიდი მებრძოლი და აქტიური კოლექტივი. მეც იმ კოლექტივში ვიმუშავე და გავატარე თითქმის ხუთი წელი. ვიყავი: მორიგე გამომშვები სტამბაში, ვთარგმნიდი, სტილს ვასწორებდი, ვმდივნობდი, დებეშებსა და შემოსულ მასალებს ვარჩევდი და ვანაწილებდი... ერთ ხანს „ჩვენი დისპეტჩერიც“ კი შემარქვეს, და რედაქციის პასუხისმგებელი მდივანი — პეტრე ბახტურიძე ისე არ ჩამივლიდა მა-

გიდასთან — პირში ჩიბუხგაჩრილი, — რომ არ
ჩაელრუტუნებია:

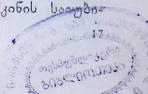
— ნისკაკოია ბიჭო (ასე მეძახდა ხუმრობა
ალერსით!), ჩვენი დისპეტჩერი ხარ, თუ რაცხა აგერ
იმის არ იყოს, მალე მორჩი მაგ მასალების ჩირჩ-
ვნას და, ერთი თუ კაცი ხარ, ბაგრატის ტაძრისკენ
ოუხვიოთ, პეტრე ჭაბუკიანი ვინახულოთ...

მართლაც, მუშაობის შემდეგ, ხშირად ავუყ-
ვებოდით 192-საფეხურიან კიბეს, ზევიდან გად-
მოვხედავდით ქალაქს და თვალს გვტაცებდა მომ-
ხიბლავი სანახაობა:

ქველი ქუთაისი დღითიდღე იცვლიდა სახეს.
ისედაც ლამაზი მისი მიდამოები გამშვენდა და
შეიცვალა. სწორედ იმ დროს შენდებოდა და შვენ-
დებოდა ქალაქი, და ყველაფერი ეს ხდებოდა ჩვენს
თვალწინ და ჩვენი ამხანაგების მონაწილეობით.

რიონჰესი და წყალტუბო, ახალი ფაბრიკა-ქა-
რხნები, საცხოვრებელი სახლები, კეთილმოწყობი-
ლი მაღაზიები და მოასფალტებული, გამწვანებუ-
ლი ქუჩები, ბროწეულას რკინიგზა და ახალი თეატ-
რის მშენებლობა, გუმბრინისა და ბარიტის საბა-
დოები, ლიტაპონი და საკონსერვო ფაბრიკა, მო-
წინავე კოლმეურნეობები, წყალსადენი და კანა-
ლიზაცია, პედინსტიტუტი და სკოლები, გელათისა
და გეგუთის ძეგლები, სათაფლიას გამოქვაბული
და დინოზავრების ნაკვალევი (რომლებმაც მთელ
მსოფლიოში გაუთქვეს სახელი ჩვენს სანაქებო
ქუთაისს!), რუსთაველისა და პუშკინის საიუბი-

2. ნ. აგიაშვილი

ლელ დღეები, თბილისისა და ჭიათურის თეატრ-
თა გასტროლები, ცხენოსან კოლმეურნეთა გადა-
რბენა კავკასიონის ირგვლივ... ვერცხვსუფილის,
რამდენი კარგი რამ გაკეთდა და ~~მშენებლობებ-~~
ში, რამდენი ყოველდღიური, გადაუდებელი, სა-
ჭირბოროტო საკითხი და ღირსსახსოვარი მოვ-
ლენა გააშუქა ჩვენმა გაზეთმა და დროულად და
საქმიანად გამოეხმაურა ყოველ მნიშვნელოვან წა-
მოწყებას. დაიბეჭდა ბევრი საინტერესო წერი-
ლი, ნარკვევი და ფელეტონი. თვით რედაქტორმა,
ნ. ალინისა და ნ. — ნის ფსევდონიმებით, მრავალი
მამხილებელი საქმიანი წერილი და სხარტი ფელე-
ტონი მოათავსა გაზეთის ნომრებში.

ჩვენი გაზეთის არა ერთი მებრძოლი ნომერი,
თითქოსდა მართლაც ტყვიით სავსე და გატენი-
ლი ყუმბარა, ამოფრენილა დილდილაობით სტამ-
ბის მანქანებიდან და შიგ კაკალ გულში განუგმი-
რავს ჩვენი ახალი ცხოვრების მტერი და მოშურ-
ნე, შრომის დეზერტირი და მუქთახორა, თაღლი-
თი და საქმოსანი, სახალხო ქონების გამნიავებელი
და წამგლეჯი, გაუსრესია და მოუსპია ისინი! რამ-
დენი ნოვატორი, წარჩინებული მუშა და კოლმე-
ურნე, მწერალი, მასწავლებელი, ექიმი, დამკვრე-
ლი მშენებელი, ინჟინერი და ტექნიკოსი გამომ-
ზეურებულა გაზეთის ფურცლებზე და სა-
ქვეყნოდ ცნობილი და მისაბაძი გამხდარა მათი
შემოქმედება და საქმიანობა!

გაზეთის მუშაობაში აქტიურ მონაწილეობას

იღებდნენ ქუთაისში მცხოვრები და მამულები
მწერლები, პედაგოგები, ექიმები, კულტურისა და
განათლების ფრონტის ცნობილი აქტიური მუშაკ-
ები და მეცნიერების მედროშენი, რომელთა სა-
ხელით მუდამ ამაყობდა ჩვენი ქვეყანა და რომლე-
ბითაც ყოველთვის ასე უხვად ამარაგებდა მთელ
საქართველოს ქუთაისი... ჩვენი ქუთაისი!

ჩვენს გაზეთში ხშირ-ხშირად ბეჭდავდნენ თა-
ვიანთ ლექსებს, მოთხრობებსა და კრიტიკულ ნარ-
კვევებს: დია ჩიანელი, დომენტი თომამუვილი, ლა-
დო ბზვანელი, გიორგი სამხარაძე (გიასელი), დი-
მიტრი კვიციანი, ვანიონ დარასელი, შაპრაშხ
ჩარკვიანი, სევერიან ისიანი, სერგო ფხაკაძე,
კონსტანტინე მეძველია, მამია ასათიანი, ბონდო
კეშელავა, რუთა ბეროძე, მიშა ალავიძე, ან-
დრია სინაური, ევგენი ფურცხვანიძე, პავლე ხმა-
ლაძე, არჩილ გურჯიძე, ვასო გვეტაძე, ვალიკო
ლალიაშვილი, შალვა ტოგონიძე, ვლადიმერ ქვარ-
ცხავა (ხობისპირელი), დავით გვილავა (დონგანე-
ლი), ვლადიმერ გუგუშვილი, გრიგოლ იმედაძე,
ვლადიმერ იამანიძე და სხვ.

თბილისიდანაც ჩამოდრიოდნენ ცნობილი მწერ-
ლები და ათავსებდნენ საკუთარ და თარგმნილ ნა-
წარმოებებს. ეს მუშაობა უფრო გაცხოველდა მას
შემდეგ, რაც ჩვენი გაზეთის პარალელურად გა-
მოსვლა იწყო ლიტერატურულმა გაზეთმა „სიტ-
ყვა და საქმემ“, რომლის რედაქტორადაც შემდეგ
იგივე ნ. ცხაკაია დაინიშნა. ეს გაზეთი ძირითადად

კეთდებოდა რედაქციის მუშაკთა მიერ. გამოვიდა სულ თორმეტი ნომერი, მაგრამ მათ ფრიად დასამახსოვრებელი სახე შეჰქმნეს იმდროინდელი ლიტერატურული ცხოვრების ფონზე.

მაგრამ ყველაფერი ეს ცალკე წიგნის თემაა და უფრო დიდი და კარგი მოგონებების დაწერა მართებთ იმ გაზეთის სახელოვანი რედაქციის კედლებში აღზრდილ და დავაუკაცებულ მუშაკებს, რომლებიც დღესაც დაუღალავად იღწვიან და შრომობენ საზოგადოებრივი საქმიანობის ყველა დარგში! აქ კი სხვა ამბები უნდა მოვიგონოთ.

III

ლადო ასათიანმა იმ დღიდან გაახშირა ჩვენთან სიარული და დაუახლოვდა რედაქციის მუშაკებს. განსაკუთრებით დაუმეგობრდა ელიოზ ხუციშვილსა და შალვა კოხოდეს. შემდეგ გაზეთის მორიგ ნომრებში დროგამოშვებით იბეჭდებოდა მისი ლექსები. ეს იყო: „ჩემი ქვეყნის ოქროყანა“, „ძველი და ახალი ქუთაისი“, „შენ მარადის უკვდავი ხარ“, „ტკბილია, როგორც“, „პუშკინი ჩემთან“, „ერთი საღამო აფხაზეთში“, „მოსაგონარი“, „ოცდაორჯერ“ და მრავალი სხვა. ნიჭიერი ახალგაზრდა პოეტი დაუშრეტელი სიხარულით უმღეროდა სამშობლოს წარსულს და მის წინსვლას, დაფნითა და პალმებით ამწვანებულ ახალ ქუთაისს. ამ ლექსთაგან მეტი წილი საყოველღოვან იყვნენ, გაზეთისათვის სახელდახელოდ დაწერილი — იქვე, რედაქციაში. ლადოც იტყოდა ხოლმე: ეს კა-

ლენდარული ლექსებია, შიგ ნაკლებადაა პოეზია, მაგრამ რას იზამ, — საჭიროა, ჩვენს ქალაქში მარტოოდენ დაფნებსა და ცაცხვის ყვავილებს ხომ ვერ შეაჩერდები და შეაქებო.

მაშინ შენდებოდა ახალი სასტუმრო „ქუთაისი“ სი“. ბალის კიდეში მდგარი ლადო საათობით შეკუყრებდა ფასადზე კოდალასავით მისკუპებულ ჩუქურთმისმჭრელს, თუ როგორ ქარგავდა იგი ნატიფ სახეებს ქვაზე და აეშხიანებდა შენობის გულმკერდს. შემდეგ მშვენიერი სტრიქონები უძღვნა ამ ჩუქურთმისმჭრელს.

ქუთაისში დაიწყეს დაფნისა და პალმების დარგვა. ლადომ მაშინვე მოიტანა ლექსი — „ქუჩა პალმებში“.

თვრამეტ გაზაფხულს მოვესწარი,
თვრამეტჯერ ვნახე
ტყემლების ფიფქთან ვნებიანი მზის
ელვარება...

ახლა ვუღიმი მეცხრამეტე
ახალ გაზაფხულს, —

წერდა ის და, მართლაც, თვრამეტი წლის იყო მაშინ, და გულს უხარებდა ყველაფერი ახალი.

აი, ქუთაისში გახსნეს ახალი მაღაზია. ლადომაც დაწერა „სიმღერა ხორაგით დატვირთულ ვიტრინებზე“. ლექსი გაიგზავნა სტამბაში, მაგრამ სიდიდის გამო არ ჩაეტია განკუთვნილ სვეტში. რედაქტორმა მოითხოვა შემოკლება. ლადოს „გულზე შემოუხდა.“ იმ ნომრის მორიგე გამომშვებმა—

ელიოზ ხუციშვილმა — მოახერხა ლექსის შეუმოკლებლად გაშვება. გახარებულმა ლადომ გრძელი მკლავები მოხვია ელიოზს და მაგრად მიიკრა მკერდზე. შემდეგ ერთი მისებურად გაიციხა, ჩაიტკარცალა და სიამოვნებისაგან წელში მოხრილმა მაგრად შემოკრა ტაში. ის ხალისიანი სიცილი თითქოს ახლაც მესმის ხანდახან და წარმომიდგება ლადო ისეთივე, როგორიც იყო მაშინ, თვალაკიანთებული, ყურაპილპილებული.

IV

1936 წელს ამბოხებისაგან ცეცხლწაყიდებული ესპანეთიდან ყოველდღიურად მოდიოდა გრანდიოზულ შეტაკებათა ამბები. ლადო ბაირონის ნიჭსა და შეძლებას ნატრობდა.

— ერთი ქართველი პოეტი არ უნდა იყოს ახლა იქ? ვინ გამიშვებს, თორემ ახლავე გავფრინდებოდიო, — წამოიძახებდა ხშირ-ხშირად. — შეაგროვე ტალიკ-ტალიკი ქართველი ბიჭები, დასხი ხომალდზე ძველებურად, გადაიარე შავი ზღვა, ბოსფორი, დარდანელი, აფრაგაშლილი ჩაუქროლე სტამბოლსა და საბერძნეთს, ლაჭებში გამოივლე მთელი ხმელთაშუა ზღვა და, ასე, ზღვა-ზღვა ცურვით მიაღეჭი ვალენსიიდან. ნახეთ, როგორ შეხვდებიან მადრიდელები ლეჩხუმის გრანდს — ლადო ასათიანს! მერე, რა ამბავია ამდენი ქართული სახელები: არაგონია, ალგოდორა, ასტურია, იბერია, კასპე, ნავალპერალი, ტალავერა, ტახო, ტომარა, ხეტაფა... ნამდვილ მეორე საქართველოში

ვიგრძნობ თავს. სადაა ახლა მიაიკოვსკი? როგორ
დაიქუხებდა და დაიგრგვინებდა!

ჩვენამდე აღწევდა „ბანდერა როხას“ ცეცხლოვანი ხმები და ზარბაზნების გრილ-გრილი ასტურიაში, ესტრამადურაში, ტოლედოსა და გვადალახარში. მთელი მსოფლიოს მოწინავე ადამიანები და მწერლები გაეშურნენ ბრძოლების შუაგულში. ჰემინგუეი, ჟან რიშარ ბლოკი, პაბლო ნერუდა, იოჰანეს ბეჰერი, მათე ზალკა, ალექსეი ტოლსტოი, ერენბურგი, კოლცოვი და მრავალი სხვა გამოჩენილი ადამიანი კალმითა და ხიშტით გვერდში ამოუდგნენ დოლორეს იბარურისა და ხოზე დიასს, აჯანყების დასაწყისშივე დაღუპულ გარსია ლორკას, რაფაელ ალბერტის და ჭალარა ანტონიო მაჩადოს.

ლადო აღფრთოვანებით კითხულობდა ერენბურგის წერილებსა და კოლცოვის ფელეტონებს „იზვესტიასა“ და „პრავდაში“. ერთხელ ძლიერ გული დაწყდა და გაბრაზდა კიდევ, როცა კოლცოვის ერთი „ესპანური დღიურიდან“ გაიგო, ლამანჩის მოსახლეობა არც კი იცნობს ესპანეთის გენიალურ მწერალს — სერვანტესს და მის გმირებს, ხოლო სოფელ ტობოსოში დუღსინეა ტობოსელის სახელი არ სმენიათ.

— ჩვენ ვჯობნებივართ იმ დალოცვილებს, — ამაყად წამოიძახა მან, — აბა, საქართველოს რომელ სოფელში ან რომელი ქართველის ოჯახში არ იცნობენ რუსთაველს, ან ილიას, აკაკის, ვაჟას,

ყაზბეგს, და არ წაუკითხავთ მათი გმირების თავ-
გადასავალი?

ამ დროს დაწერა მან რამდენიმე ლექსი: ეს-
პანეთზე და შორიდან გამოეხმაურა „იმ დღეთა“
მღელვარე ამბებს.

V

ქუთაისის ძველი შუკები და ვიწრო ჩიხები
დღითიდღე იცვლებოდა ჩვენს თვალწინ. ინგრეოდა
ქოხმახები და იმერული ოდეები. ასფალტმა დაჰ-
ფარა ოღროჩოღრო, ტალახიანი ქუჩები. მაგრამ
ისევ დალოდავდნენ ღორები ამ ასფალტირებულ
ქუჩებშიც და, განსაკუთრებით, გამოირჩეოდა ერ-
თი დიდი შავი დედა ღორი. ყოველ შებინდებისას
გამოვიდოდა იგი ყოფილი თბილისის ქუჩიდან,
საქმიანად ჩაივლიდა ბულვარის გვერდით, აჩიჩ-
ქნიდა გაზონებს, გაისეირნებდა „მწვანე ბაზრის-
კენ“ და მიაშურებდა ახლო მდებარე მალაზიებს.
არ იქნა და ვერაფრით მოაცილეს იქაურობას.

ჩვენს გაზეთში მოთავესდა შემდეგი პატარა ფე-
ლეტონი — სათაურით:

„ვისია ღორი ასფალტზე?“

„ყოველ დამ,

როცა მოსახლეობა ტკბილ ძილს მისცემია და ხმაური
მიწყდება, რიონკესის სამმართველოს გადაღმა მდებარე
ბნელი ქუჩებიდან გამოძვრება ის, დაადგება მესამე
ინტერნაციონალის ქუჩას, მოუხვევს, და ელექტროშუქით
აელვარებულ პარიზის კომუნის მოედანს ესტუმრება.

დიდხანს ეძებს რაღაცას ღრუტუნით...

ნელი და გამოზომილი ნაბიჯები აქვს. გვერდულად ჩაუვლის ნორჩი დაფნების ხეივანს, აკვირდება გადასასვლელებს — ეკლიანი მათეულების გასწვრივ, ფართო ყურების ბარტყუნით დინგს აურევს გაზონებში დასაწყისად ჩარგულ სათუთ ყვავილებს და მარჯვედ უბოლოებს ფალტირებულ ქუჩებზე ბლომად დაყრილ ბლის კერკებს, მსხლის ნათალს, ლელვის ნაფტკევენებს.

შავია ღორი...

მაგრამ არავეითარი შავბნელი ზრახვები არ უდევს გულში. საბრალო, მხოლოდ გაფაციცებით ეძებს რალაცას, თუმცა არა დაჰკარგვია რა, და იოლად ეხამება ქადრის ჩრდილებსა და ბნელ-ბნელ ხვეულებს...

შავია იგი, ფართო-ფართო ყურები და ჭიშინი აღნაგობა აქვს.

პირნათლად ასრულებს ნაკისრ მოვალეობას, არ აცდენს არც ერთ ღამეს, თუნდ იყოს ბნელი, თუნდა ნათელი!

აი, გასცდა „ტორგსინის“ მალაზიას, დაეშვა თავქვე და მორიდებულად მიუახლოვდა მილიციელის საგუშაგოს — გზაჯვარედინზე.

ზორბა პავლუშა ამაოდ ეძებს ქვას. ირგვლივ ასფალტია. სოფლის ორღობე რომ იყოს, სარს მაინც მოსტეხდა და ერთს ლაზათიანად მოუდგენდა გვერდებს.

მაგრამ, აქ ზომ ცენტრალური ქუჩაა, ქალაქის მთავარი მაგისტრალი, გამოსაჩენი სასეირნო ადგილი!

გაბრაზებული, მხოლოდ წიხლს ჩააზელს ფერდში, მაგრამ ვითომცდა არაფერიაო, ღორი კუდს გაასხმარტალებს. ზურგს მიაფხანს ყოველ წელს პერმანენტულად სარემონტო ძველი თეატრის შენობას, ქეჩოს გაისწორებს და მოწინებით ადის სქელ ფილაქანზე — სანიმუშო მალაზიასთან.

ცბიერად შეიქვრეტს ვიტრინაში, არ მოეწონება იქ ჩამოყიდებული ღორის ვეებერთელა ნაჭრები, უსიამოდ

ჩაიქნევს თავს და დარბაისლურად დაუყვება ქაღალდის-
საყენ — დაგვიანებული რადიო-კონცერტის მოსასმენად...

ყოველ ღამ,

როცა ქუჩებში კანტიკუნტად თუ გაივლის ვინმე,

მიდი-მოდის უპატრონო შავი ღორი ქალაქის ცენტრში,
ნაზი ღრუტუნით ეძებს რალაცას და, სრულიად კმაყოფილი,
ისევ გაუჩინარდება ცხენის ბარკალივით მოხრილ ქუჩე-
ბში.

ნეტავი, ვისია ეს ღორი, ასეთი ჭკვიანი და გონიერი?
ანდა, სანამდის ივლის იგი ასე უდარდელად? ვინ გამო-
ძებნის მისთვის კობტა საღორეს?..“

ლადომ მოიტანა ისეთივე შავი ღორის ფოტო-
სურათი, მგონი, ბრემის წიგნიდან ამოეჭრა. რე-
დაქციის მხატვარმა — ვიქტორ ცომიაძემ, გააკეთა
კარგი მონტაჟი: ტროტუარზე აბობლებული შავი
ღორი იჭვრიტებოდა ძველი თეატრის ვესტიბულ-
ში! იმ ფელეტონის მერე ღორი აღარ გამოჩენილა.

რედაქციის თანამშრომლები ხუმრობდნენ:

—სულელი ღორი! ვერ შეიშნო პატივისცემა,
გაზეთში გამოსჭიმეს და გაგულისდაო.

VI

ლადო ძალიან მალე გახდა ჩვენი „რეიდების“
თავდადებული მონაწილე. ასე ვეძახდით კვირა-
უქმე დღეებსა და მუშაობის შემდეგ, რედაქ-
ციის ზოგიერთ თანამშრომელთან ერთად,
მოწყობილ გასვლას ქალაქის ქუჩებში და ექსკურ-
სიებს ქალაქგარეთაც.

ამ „რეიდებში“, ლადოს გარდა, ცალ-ცალკე მონაწილეობა მიუღიათ გრიშა იმედაძეს, გიორგი ნაფეტვარიძეს, ბონდო კეშელავას, მამია ასათიანს, მიშა ალავიძეს, სევერიან ისიანს, რუთა და თორბეროდძეებს, ლადო სულაბერიძეს, ლეო კიკნაძეს, შალვა კობოძეს, შოთა ქურიძეს, რაქდენ გაბეჩავას, ვასო ლორთქიფანიძეს, მაგრამ ყველაზე კარგი „რეიდები“ რედაქციის მუშაკის — ელიოზ ხუციშვილის ინიციატივით ტარდებოდა. ის ყოველთვის გაფაციცებით ეძებდა რაიმე კარგ მასალას გაზეთისათვის და ფეხით ჰქონდა დავლილი მთელი ქუთაისი და მისი ახლომახლო ადგილები.

ქუთაისის კინოთეატრებში გადიოდა ჩარლი ჩაპლინის „ახალი დროები“ და „დიდი ქალაქის ჩირაღდნები“. ჩაპლინის სურათების ნახვის შემდეგ ლადო დაღონებული და უფრო სევდიანი რჩებოდა და ჩვეულებრივ აღარ ხუმრობდა. ყველაზე სასაცილო ამბების დანახვა სასაცილო გუნებაზე აღარ აყენებდა. ჩაპლინის ტრაგიკული ჰუმორის გამო საშინელი სევდა შემოაწვებოდა.

— ამ პატარა ადამიანის ტრაგედიაში ყველაზე უფრო ის მომწონს, რომ არც ერთი უბედურებისას ინტიმარს არ იტეხს და ვერ აშინებს ვერავითარი მარცხი. ესაა ნამდვილი სიცილის გენიოსიო, — ამბობდა, და მაინც იცინოდა, იცინოდა ადამიანური სიცილით ისე, როგორც იცინიან მილიონები ჩაპლინის ფილმების ნახვისას.

მოუთმენლად ველოდით ქუთაისში „ჩაპაევის“ ჩამოსვლას. ამ ფილმზე იმდენი ქებადიდება დაიწერა ცენტრალურ პრესასა და თბილისის გაზეთებში, რომ, უეჭველად, კარგი რამ უნდა ყოფილიყო. მაგრამ საშველი არ დაადგა, — ქუთაისმა ვერ მიიღო. გავიგეთ, ბათუმის კინოთეატრებში უჩვენებენო. და ერთ დღეს „გავიპარეთ“ ბათუმში ლადო, შალვა კობოძე და მე. ეს ელიოზმა შეგვაგულიანა, მაგრამ თვითონ ვეღარ წამოგვეყვა. სამივემ პირველად ვნახეთ მაშინ ზღვა. ბინდბუნდში, განთიადისას, მატარებლიდან დავინახეთ, ლურჯ სუფრასავით როგორ შლიდა და ისევ კეცავდა დილის ნიავი ოდნავ აქოჩრილ ტალღებს. შემდეგ წამოიმართა ბურუსს შეზავებული მწვანე კონცხი და წალკოტში ჩამჯდარი კობტა ბათუმში — მოლივლივე ლურჯი ზღვით, ამწვანებული ბორცვებითა და მალლობებით.

„ჩაპაევი“ არ დაგვიხვდა ბათუმში, გამოეცვალათ და სხვა ფილმი მიდიოდა. მხოლოდ კარგი ის იყო, რომ პირველად დავადგით ფეხი ზღვის ნაპირს.

ლადოს ძლიერ მოეწონა ზღვა, მაგრამ თითქოს აინუნშიაც არ ჩააგდო:

— იმდენი რამ წავიკითხე ზღვაზე, იმდენჯერ ვნახე კინოსურათებში და, საერთოდ, დღემდის იმდენი რამ გავიგე მის შესახებ, რომ ახლა გული მომდის, ისეთი შთაბეჭდილება ვერ მოახდინა, რომ ველოდი. ისე კი დიდხანს უნდა იყო ზღვას-

თან, რაიმე რომ დაწერო, ასე მოულოდნელი წახვით არავითარი შთაბეჭდილება არ შემექნება. ვაიკია, მარა რაღაც მთლად წამიხდა ხასიათით.

1935 წლის ივნისის ერთ დღეს კინოკრონიკაში ვნახეთ — მაქსიმ გორკი და რომენ როლანი, საპირველმაისო პარადს ესწრებოდნენ წითელ მოედანზე. გორკის სომბრეროსავით ძალზე ფართო ფარფლებიანი ქუდი მოეგდო გვერდზე და გრძელი ლაბადა ფრთაგაშლილად წამოესხა. მეტისმეტად გოროზად მიდიოდა მავზოლეუმის ტრიბუნისკენ. და გასაფრენად გამზადებული შევარდენივით ასევე გოროზად შემოჯდა ზემოთ — ცის ფონზე შემართული. შემდეგ, როცა კადრები უფრო მოახლოვდნენ, ერთი წამით გააელვა ქროლა თვალები და ჩაიღიმა. თან ალერსიანად რაღაცას უამბობდა მასავით მაღალ, ბეჭებში მოხრილ და თითქოს ნაავადმყოფარ როლანს; უკანასკნელს თბილი პლედის მოეხვია მხრებზე და მოწყენით აპარპალებდა თვალებს.

ეს იყო ერთი წუთით, ან სულ რამდენიმე წამს, მაგრამ ლადო მერე ხშირად იგონებდა ორივეს. მაშინ კი ალტაცებით შესძახა:

— შეხედე გორკის, ნამდვილი შევარდენია, ქარიშხალაა! როლანი კი მთლად ჩამალულა თეთრ საყელოში... ავად თუა...

შემდეგ დაიჟინა: გორკის იმ ფართო ქუდში გრძელი ფრთა ჰქონდა გარკობილი და მართლა

გასაფრენად ემზადებოდაო. მეორე ღელსვე კვლავ წავედით კინოში. გორკი ისევ შევარდენს მგავდა. მაგრამ ფრთა მაინც არ აღმოაჩნდა. *სიჭაბუკე* დალონდა: ალბათ მომეჩვენაო.

VII

ლადოს ბევრი კარგი ტოლ-ამხანაგი ჰყავდა ქუთაისში, მათ შორის გამოირჩეოდნენ შოთა ქურიძე, ლევან კიკნაძე, მიშა ალავიძე და რაჟდენ შკუბულიანი. ორი უკანასკნელი ლადოს თანამემამულენი იყვნენ, ლეჩხუმელები. ლადოს, შოთასა და მიშას ფოტოსურათი ერთად აქვთ გადაღებული.

შოთა ქურიძე თავიდანვე ლადოს განუყრელი მეგობარი გახდა და სიკვდილამდე არ შეუწყვეტია მასთან გულითადი ურთიერთობა. თავის მეტად საქმიან და საინტერესო წერილში (1960 წლის „ლიტერატურული აჭარა“ №4) მან სიცოცხლისა და სიხარულის პოეტი უწოდა. ლადო ასათიანს და საფუძვლიანად დაასაბუთა, რომ იგი არ ყოფილა მარტოოდენ „ძველი საქართველოს, ჩვენი სახელოვანი წინაპრების მეხოტბე“, როგორც ამას ფიქრობს ზოგიერთი, არამედ „ლადო ასათიანის პოეზია თავიდან ბოლომდე გაქლენთილია თანამედროვეობის სულისკვეთებით...“ და მის... „ლექსებში არ გაისმის სიკვდილის ფრთების ამაზრზენი შრიალი. პირიქით, მასში, როგორც ნიაგარის წყალვარდნილი, როგორც უზარმაზარი ჩანჩქერი,

მჭუხარებს სიცოცხლე, დაუოკებელი, ნაპირგად-
ლახული, ვაჟკაცური სიცოცხლე“.

შ. ქურიძე და ლ. კიკნაძე დიდად ზრუნავდნენ
ლადოზე, უყვარდათ მასთან ყოფნა და ნათესაობა.
ყრველმხრივ ეხმარებოდნენ და ხელს უწყობდნენ
შექლებისამებრ. თბილისში გადმოსული ლადო
ხშირად ღებულობდა შოთას გულთბილ წერილებს
და ისიც არ ივიწყებდა საყვარელ მეგობარს. ლეო
კიკნაძესთან მისი კავშირი თბილისში უფრო გან-
მტკიცდა და ერთ ხანს ერთ ჰერქვეშაც კი ცხოვ-
რობდნენ.

მიშა ალავიძე ყაზბეგის ქუჩაზე ცხოვრობდა
(48-ე ნომერში) დედმამასთან. 1936 წლის „ჩვენი
თაობის“ მე-5-6 ნომერში დაიბეჭდა სევერიან ისი-
ანის ლექსი „გარბენის გმირს“. იგი ეხება ქუთაის-
ში პირველი თაობის სახელოვან შოფერს — ნეს-
ტორ ალავიძეს, რომელმაც, როგორც პოეტი წერს,
20 წლის წინათ პირველად გაიყვანა ავტომანქანა
ლაჯანურის ვიწრო და ულამაზეს ხეობაში. ს. ისი-
ანმა „ჩვენი თაობის“ იმ ნომრის ერთი ცალი სა-
ჩუქრად მიუძღვნა მიხეილ ალავიძეს და ზედაც შემ-
დეგი წარწერა გაუკეთა: „სახსოვრად უახლოეს ამხა-
ნაგს, თანამოკალმეს და ჩემი გმირის შვილს —
მიშას, სევერიან ისიანი, 26 მარტი, 1937 წელი.
ქუთაისი“.

ნესტორი მიშას მამა იყო.

დოცენტმა მიხეილ ალავიძემ ქუთაისის გა-
ზეთში (№49, 101, 256, 1960 წ.) ლადო ასა-

თიანზე მოათავსა ვრცელი მოგონება და შენიშვნები, რომლებიც მეტად საინტერესო მასალას შეიცავს. ხოლო იგივე მასალებზე შემდეგ ერთ მთლიან ნარკვევად გამოაქვეყნა ჟურნალ „მშენებნი“ (№4, 1961 წ., „ლადო ასათიანი, ბიოგრაფიულ-მემუარული ნარკვევი“). ამ ნარკვევში ავტორი ასახელებს ბიბლიოგრაფიულ ლიტერატურას ლადო ასათიანის შემოქმედების შესახებ, ეხება მის თარგმანებს, ნარკვევებსა და წერილებსაც. წარმოგვიდგენს ქუთაისის ცენტრალურ არქივსა და მმაჩის ბიუროს არქივში დაცულ დოკუმენტებს, აღწერს ფოტოსურათებს, ვრცლად მოგვითხრობს მისი სტუდენტობის დღეებზე, აღადგენს ლადოსთან საუბრებს, განმარტავს ლადოს პოეზიაში გამოყენებულ ლექსურ სიტყვებს, განიხილავს პოეტის ენასა და სტილს, დაწვრილებით აღნუსხავს სპეციალურად ლადო ასათიანზე დღემდე დაწერილსა და გამოქვეყნებულ წერილებს, მოგონებებს, ნეკროლოგებსა და მისი ხსოვნისადმი მიძღვნილ ლექსებს.

„ლადო ასათიანმა 1934 წელს წარჩინებით დაამთავრა ცავერის სასოფლო-სამეურნეო ტექნიკუმი, — იგონებს მ. ალაიძე, — და ჩაერიცხა ქუთაისის პედაგოგიურ ინსტიტუტში საბუნებისმეტყველო ფაკულტეტზე, 1934 წელსავე გადავიდა ენისა და ლიტერატურის ფაკულტეტზე (ქართული სექცია), რომელიც დაასრულა 1938 წელს. ლადოს ჩაბარებული აქვს ყველა სავალდებულო საგანი, გარდა სახელმწიფო გამოცდებისა“.

„ჩვენ ერთ ჭგუფში (№ 33) ვიყავით, — განაგრძობს

იგი, — ამ ჯგუფში სწავლობდნენ ახლა მეცნიერებათა
კანდიდატები: ლ. კიკნაძე, გ. შალამბერიძე, ნელი ლუმბაძე,
ა. შიშველაძე და ჟურნალისტ-კრიტიკოსი შ. ქურიძე. ლა-
დო სისტემატურად ესწრებოდა ლექციებს და ყურადღე-
ბით ისმენდა. ინსტიტუტში ლადო ყველას ნიჟიერ შემო-
ქმედად მიაჩნდა.

ლექციებს გვიკითხავდნენ ცნობილი მეცნიერები და პე-
დაგოგები. ლექტორებს დავასახელებ იმ წოდებათა მი-
ხედვით, რომლებიც ამჟამად აქვთ.

მაშინ ჩვენ გვასწავლიდნენ — აკადემიკოსები: გ. ახვ-
ლედიანი, გ. ჯიბლაძე, ალ. ბარამიძე, კ. კეკელიძე ვ. თო-
ფურია, ა. ბოკორიშვილი; პროფესორები: ს. ყაუხჩიშვი-
ლი, ვ. კოტეტიშვილი, მ. გოგიბერიძე, მიხ. ზანდუკელი,
რ. ნათაძე, გ. როგავა, გ. ხაეთასი, გ. ბაქრაძე, ს. კაკაბაძე,
ლ. მელიქსეთ-ბეგი, კ. მეძველია, ა. ჩხეიძე, ე. ბურჭულაძე,
ალ. ფირცხალაიშვილი; დოცენტები: შ. ძიძიგური, ლ. ცი-
ხისტავი, ქს. კვანტრე, გ. ჩაჩანიძე, მ. მენაბდე; უფროსი
მასწავლებლები: დ. ჩხეიძე (დია ჩიანელი), თ. ქუმბურიძე,
ტრ. ჯაფარიძე, მ. აბრამიშვილი, ა. ბრეგაძე. ინსტიტუტში
მოწვეული იყვნენ აკადემიკოსები: ა. შანიძე, დ. უზნაძე, შ.
ნუცუბიძე, ნ. ბერძენიშვილი, პროფესორი ს. დანელია,
დოცენტი შ. სიხარულიძე. ჩვენ ვესწრებოდით მათ საჯარო
მოხსენებებს, აგრეთვე ლექციებსაც, რომლებსაც ისინი
სხვა კურსებზე ატარებდნენ.

ლადო ჩაება მწერალთა კავშირის მასობრივ საქმიანო-
ბაშიც. იგი ხშირად გამოდიოდა ლიტერატურულ საღამო-
ებზე და ფოლკლორის სექციაშიც მუშაობდა...

ინსტიტუტში გამართულ ილია ჭავჭავაძის საღამოზე
ვ. კოტეტიშვილს შეუმჩნეველი არ დარჩენია მისი ხალასი
ნიჭი, მან კმაყოფილება გამოთქვა და ლადოს მოსთხოვა
ლექსი. ლადომ ვ. კოტეტიშვილს უსახსოვრა „სტალინელი-
დან“ ამოჭრილი „საგურამოში ხე არის ერთი“. ვ. კოტეტიშ-
ვილი ტყბილმოსაგონარია ყველასათვის. მის ლექსიაზე
უზარმაზარი აუდიტორია იმდენობდა სხვადასხვა ფაქულტე-

ტის სტუდენტებით და კარი ღია იყო, მსმენელთა ნაწილი ფეხზე იდგა. კათედრამდის რჩებოდა მხოლოდ ლექტორისათვის მისასვლელი გზა... ჰაერში ვაჟკაცური ხმა დაიბრუნებოდა, — ვ. კოტეტიშვილი ოქრობირობდა, ზოგჯერ შიგადაშიგ, სიმღერასაც წამოიწყებდა და შეწყვეტდა.

ლადოს ხიბლავდა ვ. კოტეტიშვილის სიტყვა და მისი ნაშრომები. წიგნიდან „ხალხური პოეზია“, რომელიც ვ. კოტეტიშვილმა ქუთაისში გამოსცა, ბევრი მარგალიტი ლადომ ზეპირად იცოდა. მას მოსმენილი ჰქონდა ვ. კოტეტიშვილის საჯარო მოხსენებებიც: „ალ. პუშკინის პოეტიკა“ და „ხალხური ვეფხისტყაოსნის“ გენეზისი“...

ლადოს ბევრჯერ უთქვამს: ქართული ენა მე შემასწავლა ვარლამ თოფურიაშვილმა, ოთხი წლის განმავლობაში ვისმენდი მის ლექციებს და, თუ რამე სწორად დამიწერია, ამაში მე თოფურიას უნდა ვუმაღლოდე, ვარლამი ყოველთვის გვანათლებდა და გვანათლებდაო.

ვ. თოფურიაც თვალყურს ადევნებდა ლადოს ნაწერებს და მას არ გამოეპარებოდა ჟურნალ-გაზეთებში დაბეჭდილი ლადოს ლექსი, რომელსაც, აუცილებლად, გულდასმით წაიკითხავდა და ავტორს შენიშვნებსა და რჩევა-დარიგებას მისცემდა“.

ლადოს ტოლ-ამხანაგებიდან ჯერ-ჯერობით მხოლოდ მიშა ალაგიძემ გამოაქვეყნა მოგონება და მრავალი ძვირფასი მასალა, რითაც ძალზე კარგი საქმე გააკეთა ლადო ასათიანის ბიოგრაფიისათვის.

რაცდენ შკუბულუიანი და ლადო ერთ მერხზე ისხდნენ, თანაც, მთელი წელიწადი ერთადვე ცხოვრობდნენ ნაჭირავებ ოთახში—მინადორა ლორთქიფანიძესთან — ყაზბეგის ქუჩაზე (ახლა პ. ჩანჩიბაძის ქუჩის მეორე ჩიხი, №4)—ბაგრატიის ტაძრის ახლოს — მიშა ალაგიძის სახლს ზემოთ. თავდაპირ-

ველად კი ლადო სტუდენტთა საერთო საცხოვრებელში იმყოფებოდა.

რაქდენი (ამჟამად ის დაბა ბოლნისის ქართული საშუალო სკოლის მასწავლებელია) ცაგერელი იყო. ლადო ბარდნალიდან ხშირად აღიზარდა ცაგერში და ბევრი ტკბილად მოსაგონარი დღე და საათი გაუტარებიათ ორივეს იქაური საყდრის ეზოში ცაცხვების ქვეშ, ერთად უვლიათ ცაგერის ბაზრობაზე, უსეირნიათ ცხენიწყლის პირას... რაქდენი III კურსიდან ჩამოშორდა ამხანაგებს და სწავლა დაუსწრებელ სექტორზე განაგრძო, თან მასწავლებლობდა ცაგერის სკოლაში.

1943 წლის ზაფხულზე, როცა სიცხით გათანგული ლადო სიკვდილს ებრძოდა, განსაკუთრებით მოსურვებია შოთა ქურიძის, მიშა ალავეძისა და რაქდენ შკუბულიანის ნახვა. თურმე, იგონებდა და ნატრობდა მათთან გატარებულ დაუვიწყარ ბედნიერ დღეებს და მოუხმობდა ძმობილებს, რომელთაგან ერთ-ერთი — რაქდენი — უკვე 1939 წლიდან საბჭოთა არმიის რიგებში გაიწვიეს და ახლა სამამულო ომის ფრონტზე იყო. დროდადრო წარმოთქვამდა სტრიქონებს ლექსიდან, რაქდენს რომ უძღვნა და ჩაუწერა მან დოცენტ გაბრიელ ჩაჩანიძის ლექციის დროს — მსოფლიო ისტორიის კონსპექტის რვეულში — 1935 წლის 3 მარტს:

როგორც აპრილის აელეარება
და გაზაფხული რიყრაყიანი,
ვიცი, ძმობილო, გაგეხარდება,
ლექსი რომ ვითხრა მაღალხმიანი.

როგორც დაპრილი ირმის ბღავილი,
მინდა ბღოდეს ლექსი, რომელიც
გულიდანაა გამოვზავნილი,
მეგობრობის და ძმობის მღომელი...
აი, ცაგერი, სადაც დგებოდნენ
დღენი ყრმობის და მათობისა,
სადაც ყოველთვის წამოვდგებოდი
გახარებულნი ალიონისას...

აი, საყდარი, სადაც ცაცხვია —
ტოტებგაშლილი მაგარტოება,
აქ განგვიცდია ჩვენ სიხარული
და ლირიკული განმარტოება!..
აი, ეს ლექსი მისთვის დაეწერე,
რომ ალტაცებით ევსო გულები.
იცოცხლე, რაყდენ, ათას წელიწადს,
და სიხარული გქონდეს უღევი!

რამდენიმე ხნის წინათ რაყდენ შკუბულიანი
ბოლნისიდან თბილისში ჩამოვიდა და „დროშის“
რედაქციაში მინახულა. თანვე ჰქონდა ის რვეული,
სადაც ეს ლექსია ჩაწერილი. რაყდენი უკვე საკმა-
ოდ შეჭადარავებული და თითქოს ხანშიშესული
მეჩვენა. მე კი მეგონა, ისევ ისეთი ახალგაზრდა
და თმაქოჩორა იქნებოდა, ლადოსთან ერთად რომ
მინახავს, ქუთაისის პედინსტიტუტისკენ მიმავალი.
„ლადოზე რამდენიმე წლით უფროსი ვიყავიო“,
მითხრა, და გულისტკივილით მოიგონა ადრეგარ-
დაცვლილი მეგობარი.

იმ წლებში ქუთაისს არ გააჩნდა ხეივანი სა-
 ატრი. ერთ-ერთმა რეჟისორმა ახალი ამერიკისაღ-
 მოჩენა მოინდომა, მაგრამ ძველიც დამიწესა,
 „მესამე ეპოქა“ ვერ შექმნა (პირველი და მეორე
 ხომ მესხიშვილსა და მარჯანიშვილს ეკუთვნოდათ).

კინოებში მიდიოდა წინა წლების გაცვეთილი
 და ლენტებდაწყვეტილი ფილმები. ყველაზე კარგი
 გასართობი იყო ცირკი, მაგრამ არც ის ჰგავდა ნამ-
 დვილ ცირკს. აკაკი წერეთლის ქუჩაზე, ყოფილი
 საოჯახო ბალის ადგილას, ბებერი კვიპაროსების
 ქვეშ მდებარე პატარა ფართობი ძველი ბრეზენ-
 ტით გადახურეს, დადგეს რამდენიმე გრძელი მერ-
 ხი და, თითქმის ყოველ საღამოს — დარსა და ავ-
 დარში — იმართებოდა ჭიდაობა.

მზის ჩასვლისთანავე ახლადმოასფალტებულ
 ქუჩებში გამოეფინებოდა მთელი ქუთაისი, მოე-
 დებოდა ბულვარის კიდეებს, კინო-თეატრებს,
 წყლის კიოსკებს და საშაქარლამოებს. სეირნობდ-
 ნენ უმთავრესად შუა ქუჩებში და თეთრ ხილზე,—
 ეს იყო ამ ქალაქის მთავარი პროსპექტი და სასე-
 ირნო ადგილი.

ათი საათის შემდეგ კი გარეთმოყოფს ვერავის
 ნახავდით. მხოლოდ სახელდახელოდ მოწყობილ
 ცირკში იდგა აღტაცების ყრიაშული, ისმოდა მქუ-
 ხარე ტაშისცემა და შეძახილები. ჭიდაობდნენ წყვი-
 ლები: ზაგორუიკო — მაჩაბელი, კაკაურიძე—ბუ-
 რევიო, კახეთელიძე — პოსპეშილი, ბიკოვი — ბა-

ბალიკაშვილი, სტაროშვილი — მაისურაძე და სხვები. გაცვეთილი ბრეზენტი ვერ იჭერდა ქარსა და წვიმას. მაყურებლები ქოლგებგაშლილნი ისხდნენ სველ მერხებზე და ამოწუწულნი ერთმანეთს აღარ ანებებდნენ ჭიდაობის ცქერას.

შემდეგ თანდათან გამოცოცხლდა კულტურული ფრონტი. 1935 წ. ზაფხულზე ჩამოვიდა ჭიათურის თეატრი პავლე ფრანგიშვილის ხელმძღვანელობით. ლადო სულ თეატრთან იდგა. ის და შალვა კოხოძე ველარ ცილდებოდნენ ალექსანდრე იმედაშვილის ოტელოს. გიორგი დარისპანაშვილი კარგი იაგო იყო, — თითქოს ძალზე პატიოსანი, ლამაზი და კეთილშობილი, მაგრამ ვერაგულად შენიღბული.

— სწორედ ასეთი იაგო თუ მოახერხებდა იმედაშვილისთანა ოტელოს მოტყუებასო, — იხუმრა ლადომ.

ხშირად ჩამოდოდნენ თბილისიდან მწერლები, აწყობდნენ ლიტერატურულ საღამოებს და გამოსვლებს თეატრში, პედინსტიტუტში, სასწავლებლებში, ფაბრიკა-ქარხნებში. დაესწრნენ „ტრამის“ (მუშა-ახალგაზრდობის თეატრის) წარმოდგენებს. ამ თეატრს რეჟისორი შოთა მანაგაძე ხელმძღვანელობდა. რამდენიმე წარმოდგენა დიდი ტრიუმფით ჩატარდა. ეს იყო ლამაზი, ცოცხალი, მხატვრულად გამართული სპექტაკლები ახალგაზრდა მუშა მსახიობთა მონაწილეობით.

განსაკუთრებით წარმატება ხვდა „ჩვენი ქვეყნის ქალიშვილებს“. როცა ამ სპექტაკლის შემდეგ გამართულ ბანკეტზე მაგიდას უსხდნენ მწერლები, მსახიობები, თბილისიდან ჩამოსული სტუდენტები, ადგილობრივი ინტელიგენცია და ახალგაზრდობა, ყოველივე ახლის ენთუზიასტმა შალვა დადიანმა (რომელსაც „ტრამელებმა“ „ჭაღარა კომკავშირელი“ შეარქვეს) ყანწი შემართა და პირველი სადღეგრძელო უნდა წარმოეთქვა... უცბად სინათლე ჩაქრა და რამდენიმე წუთს სიბნელე ჩამოწვა. ამ დუმილსა და სიბნელეში გაისმა შალვას დარბაისლური ხმა: — აი ასეთი წყევლიაღი იყო ჩამოწოლილი ცოტახნით ქუთაისის თეატრალურ ფრონტზეო...

ამ დროს სინათლეს მოვიდა, სიტყვის ნაცადმა ოსტატმა ისარგებლა ამ მომენტით და აუღელვებლად განაგრძო: — ახლა კი... ასე ამოდის, ნათდება ახალი თეატრი — ტრამი, მუშა-ახალგაზრდობის თეატრი, ნამდვილი იდეური თეატრი... ქუთათურ ობივატელებს ძილი გაუკრთებათ!

1936 წლის მაისიდან მშვენიერი ამინდი დადგა. ძვალგამთბარი ძველი ბულვარი უფრო გამოაცოცხლა არდადეგებზე ჩამოსულმა სტუდენტობამ და საგასტროლოდ მოწვეულმა მსახიობ-შემსრულებლებმა. ამიერიდან კვირაში ათჯერ მაინც იმართებოდა — დილა-სალამოს — კონცერტები და წარმოდგენები.

შენობათა კედლები და კიოსკები აჭრელებული იყო აფიშებით. მოდიოდნენ მსახიობები, მომღერ-

ლები და მოცეკვავენი; მოდიოდა: სატირის თეატრი, მოძრავი თეატრი, ლილიპუტების თეატრი, უკრაინის ცირკი, კ. პაჭკორიას გუნდი, მ. ფრეცხვერაშვილის გუნდი, ს. კავსადის გუნდი, მ. ჭელიძის გუნდი, მოდიოდნენ წყვილ-წყვილად და კენტად, ჯგუფ-ჯგუფად და ცალ-ცალკე; მთელი დასი და სათითაოდ: გ. სალარაძე და სტ. ჯაფარიძე პ. კობახიძე და თ. ჭავჭავაძე, ს. გომელაური და ნ. ილურიძე, ე. აფხაიძე და ს. ყორყოლიანი, პეტრე ჭიჭინაძე, ი. ქანთარია, ნ. მაჭავარიანი, თამარ წერეთელი, ყიხარევა; შემოდგომის ერთ წვიმიან დღეს ქუთაისს მუსტაფა ფერტიც კი ეწვია, კინოფილმ „ცხოვრების საგზურის“ გმირი (მსახიობი კირლა), მაგრამ მის გამოსვლას კოკისპირულმა წვიმამ შეუშალა ხელი. და მაშინ იყო, რომ კინოფილმ „მხიარულ ახალგაზრდობას“ თან ჩამოყვა თვით ლეონიდ უტიოსოვი, თავისი განთქმული ჯაზით. კინოდან გამოსული ახალგაზრდობა ესტრადისაკენ გარბოდა და იქ ფილმის ნამდვილ ცოცხალ გმირებს უკრავდა ტაშს.

ლადო და შალვა კახოძე ყოველთვის ესწრებოდნენ ამ წარმოდგენებს და კონცერტებს და არც ერთი ჭიდაობა არ გამოუტოვებიათ. შემდეგ (განსაკუთრებით კვირა-უქმე დღეებში) შეიერთებდნენ ბონდო კეშელავას, გრიშა იმედაძეს, გიორგი ნაფეტვარიძეს, მხატვარ ვიქტორ ცომაიას ან რომელიმე სტუდენტ-ამხანაგს, ეწვეოდნენ ცისფერ კაფეს — რიონის პირად — თეთრი ხიდის თავში, იქ, სადაც წინათ რესტორანი „იალტა“ იყო, და შუალამემდეგ რჩებოდნენ იქ.

ქუთაისს ეძინა ამ დროს. ნაწვიმარა ქუჩების
სარკვეში ერთმანეთს ელვარებას ეჯიბრებოდნენ
ელნათურები და ვარსკვლავები. ისინი ჰკრესდნენ
პურის ორიოდ ნატეხს, ერთ ლიტრად ღვინოს
სურნელოვანი ჩაით სავსე ჭიქებს და იგონებდნენ
ნაცნობ-მეგობრებს, ახსენებდნენ თეატრებსა და
კინოებში ნახულ წარმოდგენებს და ფილმებს, კარგ
წიგნებს, პოეზიას, სიყვარულს და ოცნებობდნენ
თბილისზე. შემდეგ გავიდოდნენ თეთრ ხიდზე,
გადაჰყურებდნენ ამომშრალი რიონის თეთრ უბეს
და „რულავდნენ ბინდბუნდში“...

დროდადრო მყუდროებას არღვევდა რომელიმე
შეგვიანებული მგზავრის კანტიკუნტად წამღერე-
ბული: „ნიდი, მოდი, თეთრო ხიდო... ოდასკურა,
საფიჩხია“... და შიგადაშიგ — უტიოსოვის „სერ-
დცე, ტებე ნე ხოჩეტსია პაკოია“, — მოდაში შე-
მოსული სიმღერა „მხიარული ახალგაზრდობიდან“.
მომღერალს, ალბათ, პირველი — დასაწყისი —
სტრიქონი ახსოვდა მხოლოდ, დანარჩენს უსიტ-
ყვოდ წაუღიღინებდა...

IX

იანვრის ერთ პირქუშ დღეს ქუთაისში ჩამოვი-
და ი. გრიშაშვილი. ქალაქი აღტაცებით შეხვდა სა-
ხელოვან პოეტს. მშვენიერი გამოდგა მისი სალამო-
ები; განსაკუთრებით კარგი იყო მეორე სალამო.
უამინდობის მიუხედავად ძველ თეატრს დიდძალი
ხალხი მოაწყდა.

ი. გრიშაშვილთან ერთად სალამოში მონაწილე-

ობა მიიღეს ქუთაისში მომუშავე მწერლებმა. შათ შორის იყო ლადო ასათიანიც. ის პირველად კითხულობდა იმ დღეს ლექსს ფართო აუდიტორიის წინაშე. მეტისმეტად უხერხულად იდგა აუზანცენაზე, ღელავდა და ხმა უწყდებოდა. ერთი-ორჯერ შეეშალა კიდევ და შემდეგ დარცხვენილი გამოვიდა ფოიეში. თან ბრაზობდა და ხელებს ისე იქნევდა, თითქოს ვინმე უჩინარს ემუქრებო.

შალვა კობოძემ უთხრა:

— ვის ეჩემები, თუ იცი, და ასე რამ გაგაგული-სა? უმჯობესია, საკუთარ ჭკუასაც შეუწყყრე ხანდახან. თუ მეტი აღარ შეგეძლო, ძალას ვინ გატანდაო?

ლადოს ხმა არ გაუცია. თეატრიდან გავიდა. შემდეგ ძველი კლასიკური გიმნაზიის წინ ვნახეთ, იდგა ნაძვის ძირში და პაპიროსს აბოლებდა.

იმავე ღამით, სასტიკ თავსხმაში გააცილეს სოსო სადგურამდე მწერლებმა და რედაქციის თანამშრომლებმა. ძლიერ ნასიამოვნები წავიდა და შემდეგ ჩვენი რედაქციის მუშაკებს მეტად გულთბილი წერილი გამოუგზავნა:

„მთელი ქუთაისისა და, განსაკუთრებით, თქვენი,—ლიტერატორების მადლობელი ვარ ჩემი ასეთი მიღებისათვის, — იწერებოდა იგი. — ჩემი თავი ახალგაზრდა წარმოვიდგინე, როცა ამ 25 წლის წინათ პირველად გამოვედი ქუთაისში ილიას საღამოზე დიად ვაჟასთან ერთად... სწორე გითხრა, არ მოველოდი, რომ თანამედროვე ქუთაისიც მიცნობ-

და. ეს მმატებს ძალას და, ვფიქრობ, ისეც დავუბ-
რუნდე პოეზიის ფრონტს, თუ ეს „მკვლევარობის“
ორლობე გავარღვიე როგორმე. საქმე ჯანმრთელობის
ბაზედაცაა დამოკიდებული.

მართლა, მეორე სალამოზე რალაც უღიმღამოდ
იყო წარმოთქმული ჩემი ლექსები. ჯერ ერთი, მე-
ორედ, ე. ი. ზედიზედ გამოსვლა ორი დღის გან-
მავლობაში არ მიყვარს. მე ხომ მსახიობი არა ვარ.
მე ჩემი განცდები მაწუხებს. მეორეც — მაჩქარებ-
დნენ: იმ ღამესვე უნდა წავსულიყავით თბილისში,
მესამეც — ხალხი ვიდრე დალაგდებოდა პარტერ-
ში, მე ჩემი მემართებოდა, ერთხელ ავიბენი კიდე-
კაც. მეოთხეც — ლექსები ვერ დავაზუსტე, რომე-
ლი რომლებისთვის უნდა მიმეყოლებინა. არც არ-
ჩევანი ვარგოდა (9 იანვრის სალამოს). მაგრამ ეს
წვრილმანია. იმედია, მაპატიებთ და მეორედ რომ
ამოვალ, გამოვასწორებ, თუ კიდეც თავსხმა არ იქ-
ნება და „სამაისო ვარდებს“ გავეთამაშები“.

ამხანაგებმა დიდად გაიხარეს მოკითხვის გამო
და ისიც სასიამოვნოდ დაურჩათ, რომ ქუთაისიდან
სეთი კარგი შთაბეჭდილებებით დაუბრუნდა თა-
ვის საყვარელ თბილისს მისი ხმატკბილი ბულბუ-
ლი. ქუთაისისთვის დიდხანს მშვენიერ მოგონებად
დარჩა იანვრის ამ ავდრიან დღეებში სოსოს იქ ყოფ-
ნა და ორ სალამოს ზედიზედ გამოსვლისას სცენი-
დან გრიშაშვილისებურად ლექსების გადმოფრქვე-
ვა. მხოლოდ ის აწუხებდა ყველას, რომ უფრო მე-
ტი პატივი ვერ სცეს. დრო და ამინდი არ უწყობ-
და ხელს.

ერთხელ, რედაქციაში მუშაობის დამთავრებას შემდეგ, კინოთეატრ „დამკვრელის“ წინ ვიდეო და აფიშას ვათვალისწინებდით. 1936 წლის 20 აპრილი იყო, — მზიანი და თბილი დღე. უჩვენებდნენ ფანტასტიკურ-სათავგადასავლო ფილმს „კოსმოსურ რეისს“.

იმ დღეებში ბუკინისტთან კამილ ფლამარიონის „ასტრონომია“ შევიძინეთ. იმ კარგა მოზრდილი წიგნიდან, თუმცა მოძველებული, მაგრამ მაინც ბევრი კარგი და საინტერესო ცნობა ამოვიკითხეთ. ვკითხულობდით მას და სალამობით ცაზე ვეძებდით ნაცნობ თანავარსკვლავედებს. და ახლა გაგვეხარდა: იქნებ ამ ფილმში ასახული ამბები ფლამარიონის წიგნის ცოცხალ ილუსტრაციებად გამომდგარიყო.

— გამოგივლი და აუცილებლად ვნახოთო, — მითხრა ლადომ, — მხოლოდ ბოლო სეანსზე წავიდეთ. დღეს სალამოს კეკელიძის საინტერესო ლექციაა და უნდა დავესწრო.

— გეტყობათ ფული გაქვთ; რომ კარგ გუნებაზე ბრძანდებით, — მოგვესმა ამ დროს. თავს წამოგვადგა პოეტი ბონდო კეშელავა. იდგა იგი და გვიღიმოდა მაღალი, ბრგე, ვერცხლისქოჩრიანი და შავშავ-ულვაშიანი.

— კინოშიც აპირებთ შესვლას, ხომ? — განაგრძობდა იგი. — მე როცა ფული მაქვს, სპეტაკი ვარ, როგორც პირველი თოვლი და დედამიწასავით

დოვლათიანი. მაგრამ ახლა ჯიბეში ხელის ჩაყოფისა მეშინია. შინ მხოლოდ ათიოდე კვერცხი მაქვს და ცოტაოდენი ხალვა. ესაა მთელი ჩემი დღევანდელი საგზალი. თქვენ რომ წაუმატებდეთ, იმ დღეს არც ჩვენ ვიყავით „სპეტაკი“ და „დოვლათიანი“, მაგრამ ლადომ მაინც უთხრა:

— გავიაროთ ბაზარში. ნიკა ყველს იყიდის, მე — პურსა და მწვანისს, კიდევ რაიმე ვიშოვნოთ, შენს კვერცხებსა და ხალვას მივუმატოთ, და მეტი რაღა გვინდა?

— ერთი ბოთლი ღვინოც რომ იყოს... — საწყლად ჩაიღურღულა ბონდომ.

— როცა მეტი არა გვაქვს, შენი ჭის ცივი წყალიც შუმ ღვინოსავით შეგვერგება-მეთქი, — ვუთხარი და ჩემს ოთახში შევირბინე. ერთი ბოთლი ღვინო მქონდა შემორჩენილი და ჩუმად ჩავიდე პალტოს გულჯიბეში. შემდეგ ბაზარში გავიარეთ და ბონდოს ვესტუმრეთ.

ბონდო კარგი დიასახლისივით დატრიალდა, ტაფამწვარი გააკეთა, სუფრა გაშალა, ვედროს ხელი დასტაცა და ჭაზე წავიდა ბუზლუნ-ბუზლუნით, წუხდა, ამ დროს ღვინო რომ არ ჰქონდა.

ამასობაში ღვინიანი ბოთლი კუთხეში მიმდგარ ბოთლებს შეეფურიე. ლადომ ეს შეამჩნია, თვალი ჩამიკრა და, როცა ბონდოს ჭის წყალით ჩაის ჭიქები უნდა შეევესო, დინჯად წამოდგა და, თითქოს სადღეგრძელოს ამბობსო, სერიოზულად წამოიწყო:

— დაიცადეთ. ჯერ ნურც ვჰამთ, ნურც ვსვამთ, სუფრას კურთხევა უნდა. ხომ გახსოვთ ქრისტეს პირველი სასწაული კანას გალილიაში? მექორწილეებს ღვინო რომ შემოაკლდათ და მან ქვევრებში მდგარი წყალი საუკეთესო ღვინოდ აქცია...

ბონდოს მოთმინება გაუწყდა.

— ჩქარა, მორჩი, თუ კაცი ხარ. ერბოკვერცხი გაგვიცივდა. რა დროს ქრისტეა და მისი სასწაული, — უკმაყოფილოდ ჩაილაპარაკა მან.

ლადო კი აუღელვებლად განაგრძობდა:

— განა მე ვერ გადავაქცევ წყალს ღვინოდ? აი, თუნდაც, იმ ბოთლიდან. ამას რა დიდი ამბავი უნდა! აბა, მიყურეთ! ერთი, ორი, სამი...

ეს თქვა და იმ ბოთლს ხელი დაავლო, პირჯვარი გადასახა, რაღაც სიტყვები შელოცვასავით ჩასჩურჩულა, მაგიდაზე შემოდგა და ხმამაღლა შესძახა: და იქმნეს წყალი ესე ანკარა — ღვინო თავანჯარა...

— ნავთია შიგ, ნავთი, შე ოჯახქორო, — შეჰყვირა გაოგნებულმა ბონდომ. — იქით გადადგი, სუფრას გაგვიოხრებს. — ხელში უნდა ცემოდა, მაგრამ ვერ ახერხებდა.

ლადომ სწრაფად ამოაძრო ბოთლიდან საცობი და, ჭიქები რომ შავი ღვინით შეავსო, — ბონდო უმაღ მიხვდა ყველაფერს. ორივენი ერთმანეთზე უარესი ციგნები ხართო, გვითხრა და ტკბილად ჩაეღიმა უღვაშებში.

„კოსმოსური რეისი“ აღარ გვინახავს არც იმ დღეს, არც შემდეგ. ახლაც არ ვიცი, რა სურათი

იყო იგი და რად გამოადგებოდა ფლამარიონის „ასტრონომიას“.

...სამამულო ომის დროს ბონდო კეშელავა მასწავლებლად იყო სვანეთში და იქიდან ხშირად აგზავნიდა წერილებს ფრონტზე. 1943 წლის ზაფხულზე გულისტკივილით მოიწერა:

„უბედური ლადო ასათიანის გარდაცვალება სვანეთის მთებში გავიგე. ცხარე ცრემლებით დავიტირე, ნიკა, ცხარე ცრემლებით ჩვენი საყვარელი ლადო. ყველას გვიყვარდა და პატივს ვცემდით, ჩემთვის და შენთვის კი სულ სხვა იყო საცოდავი ბიჭი, — ჩვენს ხელში გაიზარდა, დავაყვაცდა, წინ წადგა გაბედული ნაბიჯი და ახლა, მისი ასე უეცარი ჩაქრობა სწორედ რომ სავალალოა“.

XI

იმ წლებში ძველი თეატრის მსახიობთაგან რედაქციას ყველაზე უფრო დაუახლოვდა ჩვენი საყვარელი იუზა ზარდალიშვილი. რედაქტორი ნ. ცხაკაია და რედაქციის თანამშრომლები დიდ პატივს სცემდნენ და ყოველმხრივ ხელს უწყობდნენ მას. ისიც ბეჭდავდა გაზეთში მოგონებებს ქუთაისის თეატრის ცხოვრებიდან, და ხშირად იყო ჩვენთან.

— ხომ არ დამაგვიანდა! — ხმამაღლა შემოიძახებდა იგი კარებში შემოსვლისას და თავისი მომხიბვლელი ღიმილით შეათვალიერებდა ყველას. შემდეგ თვალეზამდე ჩამოწეულ შავ ქუდს მოიხდიდა, გამოაჩენდა მალალ, მოხდენილ ცხვირს და სათითაოდ ჩამოგვართმევდა არტისტულად ჩამოქნილ თითებიან ხელს. ცოტა ხანიც და, მგლის

ტყავის მოკლე პალტოს დიღებს შეიხსნიდა და გულჯიბიდან ამოაცოცებდა გრძელ-გრძელ ქაღალდზე განიერი ხელით დაწერილ მასალას.

— კიდევ მოვიტანე რაღაც-რაღაცეები. შენებ გამოგადგეთ, თუ არა და... — მონადეზი პარაკებდა ის და ისრესდა ფართო შუბლს, სადაც წითელ სალტედ აჩნდა ქუდის კვალი.

მოწაფეობის დროს, როცა იუზას მონაწილეობით რომელიმე წარმოდგენას ვნახავდით თეატრში (ის ძალიან ლამაზი იყო სცენაზე!), მეორე დღეს დიდხანს ვუდარაჯებდით თეატრის ახლომახლო შემდეგ ფეხაკრეფით მივყვებოდით უკან და გვენატრებოდა მისი გაცნობა. ახლა კი ასე ახლოს იყო ჩვენთან, თანატოლივით შემოგვეჩვია და თითქმის მხარში ამოგვიდგა.

ერთხელ ვანიონ დარასელთან ვიყავით. ის მაშინ 1905 წლის რევოლუციის ქუჩაზე ცხოვრობდა, ჩვენი რედაქციის გვერდით. იუზაც იქ იყო. ძალიან გამხიარულდა, ფეხზე ამდგარმა გრძნობამორევით წაიკითხა ბარათაშვილის „მერანი“, გალაქტიონისა და გ. ლეონიძის რამდენიმე ლექსი, და იცეკვა კიდევ.

როცა იქ მყოფმა პედიანსტიტუტის ლექტორმა, პოეტების დიდმა მეგობარმა — დათუნა ჩხეიძემ თავისი მშვენიერი ბარიტონით „სულიკო“ იმღერა, იუზას გული აუჩვილდა, ცრემლები მოერიდა და სიმღერის განმეორება მოითხოვა.

— როგორც ჰგავს, მოვხუცდი... ძალიან, ძალიან დამეხმარა თქვენი რედაქცია. Здорова вы меня

поддержали, — უთხრა მან რედაქციის თანამშრომლებს — პეტრე ბახტურიძეს, პარმენ შელეგიას და ელიოზ ხუციშვილს, დაეფიქსურებინა და მათ: — როცა თქვენი რედაქციის, რედაქციის დაგ, люблю радоваться, и сам себя радуюсь, а еще больше радуюсь, когда другие радуются, — ამ სიტყვებს ხშირად იმეორებდა ჩვენი დიდი ლალო მესხიშვილი. თქვენც ხომ მხიარული და ხალისიანი ადამიანები ხართ. მეც ეს მახარებს.

შემდეგ ჩაიღიღინა: „უნდა გაკოცოთ, ენი მაქვს თქვენი“, და კვლავ გადაეხვია იქ მყოფ ამხანაგებს.

პოეტმა ალიო ადამიამ მაშინ თქვა: საბჭოთა ხელისუფლების პირველ დღეებში, როცა იუზა საქართველოს თეატრების კომისარი იყო, რუსულ თეატრს რუსთაველის სახელი მისი ინიციატივითა და შუამდგომლობით დაერქვაო.

— მაგისტვის დიდი გაწამაწია გადამხდაო, — გვითხრა იუზამ. — ერთმა ცნობილმა კაცმა დამიბარა და მისაყვედურა: განა სხვა აღარავენ იყო, რუსთაველის სახელი რამ მოგაგონაო. ის ხომ ძველი ფეოდალური საქართველოს მომღერალი იყო, მისი მტვერწაყრილი პოეზია ახლა ვის აინტერესებს და ან რაში გამოადგება, მერე თეატრთან რა საერთო აქვს, რომელი დრამატურგი, ან მსახიობი ის იყოო? შალვა დადიანი და ვალერიან გუნია რომ არ დამხმარებოდნენ, ჩემი ინიციატივიდან არაფერი გამოვიდოდა. მწერლებმაც დამიჭირეს მხარი.

მსახიობი ვარდენ ადამია შალვა კობახის ნათე-

საგი თუ მოყვარე იყო. ცხოვრობდა წითელ ზიდს
გალმა, დედასთან ერთად. მალევეს ხშირად დაჰყავ-
და მასთან ლადო ასათიანი, გიორგი ნაფეტქვაძე
და ჩვენი რედაქციის ზოგიერთი კორესპონდენტი.
აქ დაუახლოვდნენ ისინი იუზას და სხვა მსახიო-
ბებს. ბევრი კარგი მონოლოგი და სცენა მოვისმი-
ნეთ მაშინ იმ პატარა ეზოში, ბებერი ბიებისა და
ალუჩის ძირში. იუზას წყაროსავით დაუღვევლი
ჰქონდა მოგონებები გამოჩენილ მსახიობებზე. ეს-
ენი იყვნენ: ლადო მესხიშვილი, კოტე მესხი, ვა-
ლერიან გუნია, ნინო ჩხეიძე, ალექსანდრე იმედა-
შვილი, გ. არადელ-იშხნელი, ცნობილი რუსი მსა-
ხიობები — ძმები ადელჰეიმები და სხვ.

იქიდან წამოსვლისას, ზედ ალაგესთან გაიმარ-
თებოდა მოკლე, მაგრამ „მრავალმნიშვნელოვანი“
დიალოგი:

— მე მაქვს ერთი შუშა! — იტყოდა ელიოზ
ხუციშვილი და მალევე ასწევდა საჩვენებელ თითს.

— ჩვენც ამდენივე! — მიუგებდა ვარდენის მე-
გობარი — მხატვარი ვიქტორ ცომია ან ფოტო-
გრაფი დათიკო მხეიძე, გამოდებდნენ მკლავში
ხელს იუზას, ვარდენსა და სხვა მსახიობებს და
გასწევდნენ მარჯნივ — ცისფერი კაფისკენ, ან
მარცხნივ — ჯაჭვის ზიდის ყურში, სადაც კი კარ-
გი და ნამდვილი „ხვანჭკარა“ ეგულებოდათ იმ
დღეს. მოგონებები იქაც გრძელდებოდა...

როცა კომკავშირის ადგილობრივმა ორგანიზა-
ციამ ყოფილი კლასიკური გიმნაზიის ვრცელ დარ-

ბაზებში ახალგაზრდობის კარნავალი მოაწყო, იუზა გამოცხადდა ჰამლეტის კოსტიუმით შენიღბული: მაღალ-მაღალი, შავქუდიანი და შავ-ღვინდისანი, ოქროსკულულებიანი. თვალებს შეავსო ნიღბი უფარავდა. მაინც იცნეს.

— პრინც, პრინც! — შესძახა „ზარია ვოსტოკას“ მაშინდელმა ქუთაისელმა კორესპონდენტმა მიშა დავითაშვილმა, რომელიც „პრესის მუშაკის“ სამოსით იყო კარნაველზე (ეცვა სხვადასხვა გაზეთის ამონაქრებისაგან შეკერილი მთლიანი კოსტიუმი, მხარზე გადაკიდებულ თოფს—ხიშტის მაგივრად — კალამი ჰქონდა წამოგებული). — აქეთ მობრძანდით, ხელმწიფის შვილო!

იუზამ გრძელი ლაბადის კალთები მხარზე გადაიგდო, ნიღბი შეისწორა და ჰამლეტივით გასძახა:

— არა, აქეთ, აქეთ, ჩემო მიმინო! — და ჯგუფ-ჯგუფად მდგარ ნიღაბოსნებს შეერია.

ყივილხივილით გამოუდგნენ ახალგაზრდები, მაგრამ იგი სადღაც მიიმალა. ელიოზ ხუციშვილმა მის საძებნელად ამოდო დაიხმარა ლადო ასათიანი და გიორგი ნაფეტვარიძე, მაინც ვერსად იპოვეს.

1941 წლის ივნისში, სწორედ ომის დაწყებამდე რამდენიმე დღით ადრე, თბილისში საგასტროლოდ ჩამოვიდა ქუთაისის თეატრი. დადგეს „მეფე ლირი“, „გუშინდელნი“ და სხვა პიესები. თბილისმა მაშინ პირველად ნახა მეფე ლირი — ალექსანდრე იმედაშვილი, ხოლო ედგარი იუზა იყო...

ჩამოსვლის პირველსავე დღეს დავინახეთ მე და ლადომ იუზა და მსახიობი ვარლამ ჩხიკვაძე რუსთაველზე. იუზას სულ მთლად თეთრსპეტაკი, უმტვერო ტანისამოსი ეცვა, მკლავზე გადაედო უფრო რივე კიტელი და თავშიშველს ხელში კიპორჭა საბიჯგელა ეჭირა. ახალგაზრდულად წელში გამართული და თავაწეული, ისე ადგამდა გრძელ-გრძელ ტერფებს, თითქოს აღმართში ადისო. ხალისიანად გამოიყურებოდა და ისეთივე შნოიანი და ლამაზი მეჩვენა, როგორც მოწაფეობის დროს მინახავს სცენაზე.

მოვიგონეთ 1933-1938 წლები და მასთან გატარებული დღეები ქუთაისის თეატრსა და რედაქციაში. იმ კვირაში ომიც დაიწყო და გასტროლები ნაჩქარევად ჩატარდა...

უფრო გვიან, 1943 წლის 19 მაისს, როცა ჩვენი ნაწილი კრასნოდარის ერთ-ერთ განაპირა უბანში იდგა, საველე ფოსტამ, ჩვეულებრივად, იმ დღის ულუფა წერილები და ჟურნალ-გაზეთები მოიტანა. ერთ-ერთ კონვერტზე პეტრე ბახტურიძის ლამაზი ხელი ვიცანი: გულთბილი სურვილებისა და მეგობრული მოკითხვის შემდეგ პეტრე იტყობინებოდა: „აქაურები ყველანი კარგად არიან. ოღონდ იუზა უკვე ერთი თვეა, რაც ლოგინიდან არ ამდგარა. ამ ასაკში ფილტვების სისუსტე აღმოაჩნდა. აბასთუმანში ისვენებდა და მაინც მთლად დამდნარი ჩამოვიდა. შენგან სალამს და მოკითხვას ყოველთვის გადავცემ ხოლმე, რაც ძალზე სიამოვნებს...“

წერილის წაკითხვის შემდეგ გაზეთი „კომუნისტი“ გადავშალე და, როგორც ყოველთვის, მეოთხე გვერდს დავხედე (იქ ხომ ჩვენი თბილისის ყოველდღიური ცხოვრების საინტერესო ამბები იბეჭდებოდა!)... სამგლოვიარო ჩარჩოში ჩასმული სურათიდან იუზას სახე იღიმებოდა.

XII

„რეიდების“ დროს განსაკუთრებით უყვარდათ „მწვანე ბაზარში“ ჩამოვლა. შემოდგომის ერთ ოქრო-დღეს ერთმანეთს „გარდეკიდნენ“ ლადო, ლევან კიკნაძე და შალვა კოხოძე. ბაზარში იყიდეს ყურძენი, ვაშლები, სტაფილო (ეს ლადოს სანუკვარი „ხილი“ იყო!) და ბულვარში სურათი გადაიღეს.

იმ დღეს ლადომ ჩვეულებრივად სამართებლით გადაიხოტრა თავი. ახლა შემოდგომის ბუზები არ ასვენებდნენ, მწარედ კბენდნენ და ამწარებდნენ. წამდაუწუმ იტყაპუნებდა თავზე ხელს და ბრაზობდა. სურათზეც ასე გაბრაზებული გამოიყურება. შემდეგ შალიკო კოხოძე დასცინოდა: — ასეთ ქოჩორს ამ ზამთრის პირზე ჭკვათამყოფელი კაცი როგორ შეეღეოდაო. ლადო ეუბნებოდა: — საზამთროდ ახალი თმა ამომივა და თოვლი ვერაფერს დამაკლებსო.

მართლაც, იმ ზამთარში ისევ თავისი ქოჩორი ჰქონდა აჩეჩილი. ქუდს ყინვასა და ქარშიც არ

იხურავდა. თოვანში ბაში-აჩუკივით თავშიშველი რომ დადიოდა, თმას ჭირხლი ედებოდა და უდროოდ გაჭადარავებულს ჰგავდა, რამდენ სინხარულს გრძნობდა, როცა თოვლი თმაზე აღნებოდა, ცვარ-ცვარად ალმასებივით გაბრწყინებული რჩებოდა ხუჭუჭებში და ციმციმებდა ელექტროშუქზე.

...შემდეგ მთავარი ქუჩით დაუყვნენ ძველ გიმნაზიამდე. ჩვეულებრივად დაათვალიერეს ვიტრინები, სიყვარულით ხელი გადაუსვეს ახალდარგული ტუიისა და დაფნის ბუჩქებს, ერთ ხანს შეჩერდნენ დიდი ნაძვის ქვეშ — შადრევნის ჩინურ ვაზასთან, ლადომ „ჩვენი წყარო“ რომ შეარქვა, და იქვე ჩამწკრივებულ ჭადრებზე ამოჭრილი ინიციალები ჩაიკითხეს. ლადოს უფრო მოსწონდა ერთ ხეზე ამოკვეთილი და უკვე შეხორცებული „ლა-ნა“ თუ „ნა-ლა“, კარგად აღარ მაგონდება. ჩემი ნამოქმედარია ეგ სისულელე, მოწაფეობის დროინდელი ხელოვანებაო, გაამხილა ერთხელ.

მალე გავიდნენ ქვემოთ და რიონის პირას, წითელ ხიდქვეშ, აღმოჩნდნენ.

ჯაჭვის ხიდიდან წამოსული მკვირცხლად მჩქეფარე რიონი ამ ხიდთან უხვევს, აქ კარგა ხნით მდორდება და მის ლურლუც მორევში თითქოს მრუმე წვეარამი ილანდება. შემდეგ მდინარე ისევ უხვევს, კალაპოტიც ფართოვდება, უფრო ფონთხელი ხდება. დიდი ჭადრის ახლოს, ოქროს ჩარდახის ძველთაძველ ბოძებთან, ისევ აჩქერდება და

გრილით ეშვება თავქვე — უზარმაზარ სიკვამლეს შორის, რათა თეთრ ხილთან კვლავ დამდორღეს... აქ, რიონის პირას, ყოველთვის სხვა გუნებაზე ღებოდა ლადო. ამბობდა: „ეს მთელ ჩვენს ცხოვრებას ჰგავსო“. ახლაც ლექსად წარმოთქვა:

მღინარე მოჰგავს ცხოვრებას ჩემსას,
მიმღინარებს და არ იშრიტება, —

ეს გიომ აპოლინერის სიტყვებია, გამოჩენილი ფრანგი პოეტი რომ იყო...

მაშინ თან დაჰქონდა ფრანგი ლირიკოსების ნაწარმოებთა კრებული, მათ ლექსებს „აბოდებდა“ და ლილინებდა.

მაგრამ, იმჟამად, ქალაქი ურიონოდ დარჩა. რიონპესმა მიანიჭა ქუთაისს სინათლე, ხოლო წაართვა მეორე თვალისჩინი — რიონი. ახლა თეთრი ხიდის მისადგომებთან მხოლოდ ვეებერთელა წვეტიანი ქვები იყო აჩონჩხილი.

— ხედავთ, დაიშრიტა ჩვენი რიონი! — გულის ტკივილით წამოიძახა მან. — ვინ იყო ის „ვონებამახვილი“, ქუთაისი ურიონოდ რომ დასტოვა! აქამდე ველური ტახივით დორბლმორეული, მიერეკებოდა შავი ზღვისაკენ ხილებს, სახლებს, აკვნიან ბაეშვებს, წელმაგარი იყო და ადვილად ატარებდა და მიამთავორებდა ქუთაისიდან ფოთამდე ზურგზემოგდებულ ოქროსფერ ტალღებს. ახლა, წელმოწყვეტილს, დამარცხებულს, წინანდელი გოროზობა აღარ შერჩენია და კვლავინდებურად

შორიდან ველარ უკაბუნებს თავის ეშვებს თვით
ხიდას. ამომშრალ კალაპოტში ამოჩრილ ამ სიბჭეებ-
ზე ჩამოვჯდები ხანდახან და... რას ვხედავ? ვიქმა-
ეი მდინარის ნაცვლად აქა-იქ დამდგარ ტბორებში
გოგო-ბიჭები ჭყუმპალაობენ და მის წყალს კრდო-
ბუხები დაბზუიან, — თითქოს ცნობილი ხალ-
ხური ლექსიდან ამოღებული სტრიქონები იყო ეს
სიტყვები.

XIII

არც ქალაქგარეთ ხეტიალს ვივიწყებდით: გე-
ლათი, გეგუთი, წყალტუბო, სათაფლია, რიონჰესი,
მწვანე ყვავილა, ფერმა და ჭომა, სალორიის ტყე
და რამდენი იყო კიდევ, ახლომახლო მდებარე
ადგილი და სოფელი...

ელიოზი საბჭოთა არმიის ყოფილი მეთაური
იყო. ბუნებითაც სწრაფი და ყოჩალი. გვიძნელდე-
ბოდა მივყოლოდით მის მხედრულ ნაბიჯებს.
ერთხელ გელათიდან არც მთავარი გზით წამოს-
ვლის ნება მოგვცა, არც მატარებლამდე მიგვადწე-
ვია, — სოხასტერისა და ძველი აკადემიის ნაშთე-
ბი რომ დავათვალიერეთ და გამობრუნებას ვაპი-
რებდით, მხარი აგვაქცევინა, დავით აღმაშენებ-
ლის დროინდელი ქვაფენილით შიგ შუაგულ ტყე-
ში შეგვიყვანა და ეკალბარდებსა და ბზის ბუჩქ-
ნარებში უგზოუკვლოდ გვარბენინა ქუთაისის-
კენ. ძლივსდა ვეწეოდით შალვა კოხნოძე და მე.
ლადო კი ძალზე ჩამოგვრჩა და, ჩვენზე უფრო

ზორბას, გაუჭირდა ხშირ ძეძვნარში გამოძრომა.
ნალალი და სოლო—სიარულში ვერ იყო ფეხმარდი.

შემდეგ, როგორც იქნა, გაღმა მხრიდან მოვადე-
ქით მოწამეთას და წყალწითელა გამოვტოვებთ. ლა-
დოს ყიჟინი კი საღდაც ზემოთ, ღიჭიანებში ის-
მოდა. ძლივს ჩამობობლდა ფერდობზე, ყურსები-
დან გამოსულ მატარებელს მიუსწრო და შეუხ-
ტა. ჩვენ კი ფეხით განვაგრძეთ გზა. სასტიკი რეში
წამოგვეწია და დაგვასველა. როცა ქუთაისის ბაღ-
თან ჩავიარეთ, ლადო იჯდა ჭადრის ქვეშ — მერხ-
ზე, დასისხლიანებული თითებით ეკლებსა და წაბ-
ლის ბურძგლებს იღებდა წვივებიდან. წვიმისაგან
მთლად გალუმპულები რომ დაგვინახა, ნიშნი მოგ-
ვიგო და შემოგვძახა:

— ო, თქვე სულელებო, სულელებო, მასე მო-
ვიხდებათ! ამიერიდან თქვენთან წამომსვლელი არა
ვარო!..

...მაგრამ სათაფლიას მაინც ერთად ვესტუმრეთ
1937 წლის სექტემბერში.

დილა იყო მშვენიერი, როცა, თეთრამიწაზე
გადავლით, სკუპ-სკუპით შევუყევით სათაფლიის
გზას. მაშინ იქ მანქანები არ დადიოდა. ურმით ჯიყ-
ჯიყს ფეხით სიარული ვამჯობინეთ და ელიოზი
კვლავ მეწინავედ გაგვიხდა...

ასეთივე მშვენიერი დილა იყო 1934 წლის მაი-
სის ერთ-ერთ დაუვიწყარ დღესაც. მაშინ სათაფ-
ლიაში მოეწყო დიდი მასობრივი ექსკურსია (ეს

ჩვენი მარჯვე კოლია ცხაკაიას ინიციატივა იყო) რედაქციამ საექსკურსიოდ შეჰყარა ქუთაისის მოწინავე საზოგადოება. აქ იყვნენ: მწერლები, მსახიობები, ჟურნალისტები, სტამბის მუშები, კულტურისა და განათლების მუშაკები, პარტიული და პროფკავშირული ორგანიზაციების წარმომადგენლები.

ერთი დიდი ურმით აზიდეს საკმაო სურსათ-სანოვავე და, გამოქვაბულის, დინოზავრების ნაკვალევთა და მთელი ნაკრძალის დათვალიერების შემდეგ, ზედ გამოქვაბულის შესასვლელთან, მწვანე მდელოზე — ღელის პირას გაიმართა სახელდახელო ბანკეტი. ასეთი დიდი თავყრილობა ჯერ არ ენახა ძველი სათაფლიის მიდამოებს.

უსაზომო იყო პეტრე ჭაბუკიანის სიხარული. იმ დღეს საბოლოოდ ირწმუნეს და დაუფასეს ამაგი, საქვეყნოდ ცნობილი გახადეს მისი ღვაწლი. მან ხომ პირველმა აღმოაჩინა გამოქვაბული, უშიშრად შევიდა შიგ, და კაცთა შორის პირველმა იხილა ეს ზღაპრული სილამაზე!

მისი მოვლილი და გადარჩენილი იყო ირგვლივ ასეულ ჰექტარზე გადაშლილი იშვიათი ხეებით, ნადირითა და ფრინველით საგსე ნორჩი ბყის ნაკრძალი. დაბოლოს, მას ეკუთვნოდა მნიშვნელოვანი აღმოჩენა სათაფლიის პლატოზე: დინოზავრთა საიშვიათო ნაკვალევი...

რამდენი შრომა და გარჯა შეაღია ყოველივე ამას ჩუმმა და დაუღალავმა პეტრემ. რამდენი დევ-

ნა და დამცირება განიცადა ზოგიერთი უმეცარე და უმადური არაკაცისაგან! ერთ დროს ცილიც კი დასწამეს, ეს ნაფეხურები თავის ხელით ამოხსნა და ახლა დინოზავრების ნაკვალევად ასეაღებენ. მაგრამ შემდეგ, როცა, იმავე პეტრეს ინიციატივით, ათასწლეულობით დაზვინული მიწა გადაფხიკეს და გააშიშვლეს კირქვიანი შრე, კიდევ გამოჩნდა გადაშენებული ცხოველის რამდენიმე ათეული ნაკვალევი და მაშინ ყველაზე მიბრჯნილმა სკეპტიკოსებმაც კი გაკმიდეს ხმა...

მთელი ქუთაისის რჩეული საზოგადოება. თბილისიდან ჩამოსული ამხანაგები და ახლომახლო სოფლების კოლმეურნეები თითქოს საზეიმოდ შეიკრიბნენ აქ, გამოქვაბულის კართან. შიგნიდან კი ათასხმოვანი ექო გუგუნითა და ზრიალ-ზრიალით აბრუნებდა გარეთ მყოფ მოზეიმეთა მჭექარე მრავალყამიერს...

— დასაბამიდან ეს იყო პოეტების სანუკვარი ოცნება: აქოჩრილი ტყის პირას — მწვანოდ მობიბინე მინდორი, ზევით — ლურჯი ცა, გარშემო — წითელი დროშები, წინ — ღია ბუნებისკარი, აქვე — გაშლილი სუფრა და ირგვლივ — ამოგრებული საქართველოს მზეჭაბუკები და ლამაზები! — აღტაცებით წამოიძახა აქ დამსწრე პოეტმა კარლო კალაძემ.

მან ყველაზე მეტი ირბინა იმ დღეს სათაფლის ბუჩქნარებში, ყველაზე მეტი იხუმრა და ისი-

ამოვნა და ეს მისი ხუმრობა-ხალისი ჯაღოსავეთ
გადაედო ყველას...

და აი, სამიოდე წლის შემდეგ, კვლავ შევიდეთ
დით სათაფლიისკენ, ახლა პეტრე „უპატრონო“
როდი იყო: ნაკრძალს მცველები დაუნიშნეს, მიმ-
სვლელთათვის სათაფლიაში ერთი პატარა სახლი
წამოდგეს და დღის წესრიგში უკვე იდგა: მისას-
ვლელი გზის გაკეთება, სინათლის გაყვანა, ნაკვა-
ლევის დაცვა...

როცა პეტრე ჭაბუკიანმა რკინით შეჭედილი კა-
რი შეაღო და ჩირალდნით შიგ შეგვიძღვა, ღუმილი
და წყვდიადი იდგა სათაფლიის გამოქვაბულში.
რამდენიმე საფეხური ჩავიარეთ, ბურუსი გაიფან-
ტა და ქიმერებივით გამოჩნდნენ გოლიათური,
თავჩაჩქნიანი სტალაგმიტები. კიდევ რამდენიმე ნა-
ბიჯი და... ლადომ ველარ გაუძლო, გამოგვექცა.

— არა, ცოცხლად დამარხვა არ მინდა! მზეზე!
მზეზე მირჩევნია, წყვდიადი და სიბნელე არ მიყ-
ვარსო. — გვერდში მდგომ გრიშა იმეღაძეს ხელი
წაავლო და უთხრა: — ზევით ავიდეთ, მთაზე! ერ-
თი საქართველოს გადავხედოთო...

მერე, გარეთ რომ გამოვედით, ზემოთ დინოზავ-
რების ნაფეხურებში ჩამდგარიყო, ფეხებს აზმა-
ნებდა და ლილინებდა: — აი, ზაზიმ ვარდი...ი, აი,
ზაზიმ ვარდიი...

გაიღიმა და თქვა:

— ძალიან დიდრონები კი ყოფილან, მაგრამ
არც მე მაქვს ნაკლები ფეხები! ვერ წარმოვიდგენ.

რომ ერთ დროს ეს იყო ზღვის ნაპირი. ნუთუ
ოდესმე აქ დაალაჯუნებდნენ უზარმაზარი ურჩხუ-
ლები!.. მილიონი წლების შემდეგ ნეტავი სად ნეტავი
ნება ჩვენი ნაკვალევი?

უფრო ზევით ავედით. კლდის წვერს გადავადე-
ქით. ძირს გადაიშალა ვაკე იმერეთი, რიონის ატე-
ხილი ჭალები, გაღმა—ისევ იმერეთი, მარჯვნივ —
წარმტაცი გურია და, სულ ზევით, შორს — აჭარა-
ახალციხის ლურჯი მთები, აქა-იქ თოვლით ოდნავ
შევერცხლილი ტაფელვანი და ლამაზგორი.

ლადომ თვალი შეავლო კავკასიონის მწვერ-
ვლებს. მზის სინათლეზე თვალს სჭრიდა მათი ელ-
ვარება და სისპეტაკე.

— აი, ქუთაისზე გადმომხოზილი ხვამლი, —
შესძახა მან. — იმ შავი მთის ძირშია ჩემი ბარდნა-
ლა! ახლა დახედეთ რიონით დასალტულ იმერეთს:
აქეთ წყალტუბო, ხომული, გუმბრინი, იქით —
რიონი, გოდოგანი, ნაგარევი, ზემოთ ელავს გელა-
თი, შუაში გაწვდილა ჩვენი ქუთაისი, პირდაპირ —
ბაკისუბანი, უკანეთი, მესხეთი და, შორს, ერთმა-
ნეთზე მიჯრილ ამწვანებულ მთებს გადაღმა... ისევ
მესხეთი, დიდებული ძველი მესხეთი.

უცებ, სულმოუთქმელად, ლექსი წარმოთქვა,—
ილიას „იანიჩარი“.

ელეოზს ცრემლნარევი ღიმილით აუციმციმდა
პენსნეს შიგნით შებუდებული თვალები და დუ-
დუნით გაიმეორა ერთი სტრიქონი:

„შენი რაა, რომ ამშვენებ შენს დამღწველ ოს-
მალეთსა!“

თითქმის ჩურჩულით წარმოთქვა ეს სიტყვები და თხელი პერანგის სახელოებში ჩახაჩოვდა. გორ აეშალა და აეძაგრა შავი ბალანი მზისგან გაშანთულ ვაქვაცურ მკლავებზე (ასე აებურძგნა თმა იმავე მკლავებზე ერთხელაც, როცა ზეინაბისა და ოთარ-ბეგის დიალოგს უკითხავდა „ღალატის“ მეორე მოქმედებიდან პარმენ შელევგიას!).

ამ მომენტის მოსაგონებლად შემდეგ ლაღომ დასწერა ლექსი. აქ იყო სათაფლია, დინოზავრები და ქართველთა ნაფეხურები ძველს მიწაწყალზე. ეს ლექსი არ დაბეჭდილა და არც მისი დედანია დარჩენილი. მხოლოდ ქვემო მოყვანილი ოთხიოდე სტრიქონი შემორჩა ხსოვნას და ისიც, ალბათ, იმიტომ, რომ მას ხშირ-ხშირად იმეორებდა ელიოზი, — რატომღაც ძალიან მოეწონა:

მინდა იქ ვიყო,

იმ მთებს გადაღმა,

ცხრა მთას გადაღმა. —

იქაც ხომ ჩვენი საქართველოა!

XIV

სათაფლიიდან წყალტუბოში ჩავედით. ბანოჯის გასაყართან ერთი დიდი სატვირთო მანქანა წამოგვეწია და მას შემოვუსხედით. ელიოზის წინადადებით ქუთაისისკენ მატარებლით ვიმგზავრეთ. მას უნდოდა გზადაგზა გეგუთის სასახლეც გვენახა, —

სურდა გაზეთისათვის რამე დაეწერა ამ ისტორიულ ძეგლზე, მაგრამ ქარ-წვიმა წამოვიდა და ეს საქმე სხვა დროსთვის გადაიდო.

ლადოს დარჩა ერთი დაუბეჭდავი უნათაურო ლექსი, სადაც ნახსენებია: ზეცის სიფართოე, ქართის ზუზუნნი, ფოთლების თამაში, მთვარისკენ გაშლილი ბილიკები, თეთრქულა ღრუბლების ქარავანი, ლექსის სიყვარული, სიხარული და აღმაფრენა...

ლექსს ბოლოში აწერია: „ეს სტრიქონები დარჩეს იმ დღის მოსაგონებლად, როცა ვიყავით სათაფლიაში 1937 წლის შემოდგომაზე და ვიმგზავრეთ წყალტუბო-ქუთაისის მატარებლით ქარსა და წვიმაში. ვუძღვნი პეტრე ჭაბუკიანს, ელიოზ ხუციშვილს, ნიკა აგიაშვილს, გრიშა იმედაძეს, შალვა კობოძეს, პავლე ლომიძეს, დოროთე ეგუტიძეს და კიდევ ბევრ ვინმეს, ვინც ჩვენს შემდეგ ნახავს ამ საუცხოო ადგილებს“.

XV

ქუთაისის ბაღში, ერთი დიდი ჭადრის ჩეროში მიმდგარ მერხზე, უყვარდა ლადოს ჯდომა. ამ მყუდრო ადგილას დაწერა „ჩემი ქვეყნის ოქროყანა“, „ვენახის ქება“, „საგურამოში ხე არის ერთი“, „ეძახის“ და „კოლხიდის“ პირველი თავები. ამ მერხთან მჯდარი მინახავს იგი ხშირად ძველ ჟურნალისტ-მწიგნობარ-მთარგმნელთან — დავით მესხთან ერთად, რომელიც მხცოვანმა პოეტმა დომენტი თომაშვილმა გააცნო მას. მესხთა განთქმუ-

ლი გვარის ამ უკანასკნელ მოპიკანს ძლიერ შეე-
ნოდა სადა ქამრიანი კოხტა ჩოხა-ახალუხი, თეთრ-
კუშტულიანი ყლალი ქუდი და იმ ქუდის ფერივე
მომცრო წვერ-ულვაში. ფრიად ბნტივსაცემი და
დარბაისელი დავითი დაუზარებლად მოუხსრობ-
და ლადოს თავისი დიდი ოჯახის ამბებს, აცნობდა
ამ სახელოვან დაძმათა დაუცხრომელი საქმიანო-
ბის ფაქტებს... ბევრ საინტერესოს იხსენებდა თავისი
მდიდარი წარსულიდან. მოგონებებით ცხოვ-
რობდა თითქმის ოთხმოც წელს მიღწეული საყვარელი
მოხუცი.

ლადოს უნდოდა დაეწერა დიდი წიგნი „მესხე-
ბის ოჯახი“. ქუთაისში ყოფნისას, და შემდეგ თბი-
ლისშიც, აგროვებდა მასალას, ეცნობოდა სათანადო
ლიტერატურას, მაგრამ ეს განზრახვა ვერ შე-
ასრულა. მხოლოდ მისი უბის წიგნაკში არის რამ-
დენიმე ჩანაწერი ჩვენი კულტურისა და ხელოვნე-
ბის ამ თავდადებულ მოამაგე ადამიანთა ყოფა-
ცხოვრებიდან. ესაა დავით მესხთან საუბრების
კვალი.

XVI

ერთხელ, ნაშუადღევს, როცა ძლიერ წვიმდა.
ფანჯრიდან სამგლოვიარო პროცესია დავინახეთ.
რედაქცია იმ წელს მაშინდელი პარიზის კომუნის
მოედანზე იყო მოთავსებული — საქალაქო საბჭოს
შენობაში—და ფანჯრებით ლიბკნეხტის მოასფალ-
ტებულ ქუჩას გადაჰყურებდა თავიდან ბოლომ-
დის:

მიასვენებდნენ ვილაც მოხუც ქალს. ყველა გამ-
ცილებელს შავ-შავი ქოლგები გაეშალა და ამ სას-
ტიკ თავსხმაში გასაოცრად აუჩქარებელი ნაბიჯით
მიყვებოდნენ პირახდილ კუბოს.

თითო-ოროლას გარდა, ადამიანები არ ჩან-
დნენ, რადგან ზემოდან დავყურებდით მათ. მხო-
ლოდ ერთ მთლიან მასად თუ მორგვად ქცეული
და ერთმანეთზე დაუსრულებლად და მჭიდროდ
მიკრულ-გადაბმული, წვიმისაგან გაკრიალებული
უამრავი შავი ქოლგა, ტორტმანითა და ტაატით
მიიზღაზნებოდა ჩვენს ქვემოთ, შუა ქუჩაში, ჭია-
ყელასავით წაგრძელებული. ეს იყო რაღაც უჩვე-
ულო სანახაობა.

უცებ პროცესიას ერთი პლაშჩიანი მაღალი კა-
ცი გამოეყო თუ ჩამორჩა. თითქოს თვით პროცე-
სიის ამ მდორე მდინარემ გამორიყა იგი ქუჩის ნა-
პირას, და მისთვის ყურადღება აღარავის მიუქცე-
ვია. ფეხის თამაშ-თამაშით ტროტუარზე ავიდა და
ხან ერთი ხის ძირს შეეფარა, ხან მეორეს. იმ დუდ-
გა ხალხში, ალბათ, მარტო ის იყო უქოლგო. სხვის
ქოლგებს შეფარებული — უფრო გაწუწულიყო,
მეტი ვეღარ გაეძლო ქოლგებიდან ჩამონადენი წვი-
მისათვის და, ეტყობოდა, ახლაც წვიმას ემალებო-
და. ბოლოს „ტორგინის“ მაღაზიის წინ მომცრო
აივანს შეაფარა თავი, მხრები შეიფერთხა, ნაწვი-
მარი ქუდი მოიხადა და მაგრად დაბერტყა.

— არიქა, გალაკტიონია, გალაკტიონი! — შეს-
ძახა იმ დროს რედაქციაში მყოფმა მამია ასათიან-

მა, სწრაფად დაეშვა კიბეზე და წამსვე ქუჩაში გა-
ჩნდა.

პარიზიდან ახლად დაბრუნებულ ჯ. ვალკტიონ
ტაბიძე, თურმე, წყალტუბოში ისვენებდა. იმ დღეს
ნაცნობი ქალის დაკრძალვაზე ქუთაისს ჩამოსუ-
ლიყო.

რამდენიმე წუთის შემდეგ რედაქტორის კაბი-
ნეტში იჯდა იგი განიერ დივანზე, საუბრობდა,
თავისებურად ენაწყლიანობდა და რედაქციის მუ-
შაკებს მოუთხრობდა და უზიარებდა პარიზის ამ-
ბებს.

წვიმა რომ შეწყდა, ქალაქის ბაღში მასთან და
იუზა ზარდალიშვილთან ერთად რამდენიმე მწე-
რალმა და რედაქციის თანამშრომელმა ფოტოსუ-
რათი გადაიღეს.

...როცა, ორმოცდაათიანი წლების დამდეგს,
გალაკტიონმა თბილისში, ბეჭდვითი სიტყვის კომ-
ბინატის კლუბში, თავისი ცხოვრებისა და შემოქ-
მედების ამსახველი გამოფენა მოაწყო, და სახლი-
დან მოტანილი უამრავი მასალით აავსო და მორ-
თო დარბაზი, სტენდზე გაიელვა ქუთაისის ბაღში
იმ მოწყენილ დღეს გადაღებულმა ჩვენმა სურათ-
მაც. გალაკტიონი ყოველთვის გულდასმით აგრო-
ვებდა ყოველგვარ მასალასა და საბუთს და ქალა-
ლის უმცირეს ფარატინსაც კი არ ჰკარგავდა, თუ
იგი ოდნავ რაიმეთი მაინც იყო დაკავშირებული
მის ცხოვრებასთან... ამ სურათზე, ფოტოგრაფ და-
თიკო მხეიძის მიერ, გალაკტიონთან ერთად, აღბეჭ-

დილი არიან იუზა ზარდალიშვილი, გიორგი ჯიბ-
ლაძე, პარმენ შელეგია, მამია ასათიანი, ბონდო კე-
შელავა, იროდიონ ხანთაძე, მიშა დავითაშვილი და
სხვები. გალაკტიონმა იქვე ცალკე გადაიფიქრა სტრი-
თი: დგას ხის ძირში იგი, ჩვენი თაობის ყველაზე
ხმამაღალი მომღერალი, და თითქოს უხარია, თავი
რომ დაადწია იმ სამგლოვიარო პროცესიას და იქ-
ვე, მასთან ახლოს, დგანან მისი პოეზიის თაყვანის-
მცემლები...

სალამოს რესტორან „აზიურში“, სახელდახე-
ლოდ გაშლილ სუფრასთან, დაიღია პოეტთა მე-
ფის შემოქმედების სადღეგრძელო. ითქვა, რომ
ჩვენში — ცოცხალ პოეტთა შორის — მას ბადა-
ლი არ ჰყავდა.

„ეს მართალია, — აღტაცებით წარმოთქვა იმ
სუფრის თამადამ — იუზა ზარდალიშვილმა, —
დიღია ჩვენი გალაკტიონი!“ და თავისი სიტყვა და-
ამთავრა აკაკიზე ნათქვამი გალაკტიონისავე სტრი-
ქონებით:

იქნება ჩვენთვის, იქნება ჩვენში,
იქნება ჩვენთან მარად და მარად,
ჩვენი ფიქრების სიღიაღეში
ჩვენი სიზმრების ლურჯ ნიავქარად!

ბავშვივით აღფრთოვანებულ-აფოფინებული გა-
ლაკტიონი სვამდა სამადლობელს, თავდავიწყებით
ეხვეოდა იუზას და სახემლიმარე აკანტურებდა
თავს:

— ვუყვარვარ საქართველოს... ვუყვარვარ ყველას — ჩემს ქუთათურ ძაძვიკობებს! — ამბობდა ის და თვალცრემლიანი იყურებოდა სადღაც შორს, ჩვენ თავებს ზემოთ.

მერე, უკვე ღამით, როცა პარმენ შელეგიამ მანქანაში ჩასვა იგი და, ისევ ამოვარდნილ ქარსა და წვიმაში, წყალტუბომდის მიაცილებდნენ, გზაზე არავისთვის ხმა არ გაუცია, გარინდებული იჭადა საჭესთან, ჩვენი რედაქციის შოფერ გოგი ვარძიგულოვის გვერდით, და გაჰყურებდა ღვართქაფით წალეკილ შარას, დროდადრო რომ გაიელვებდა ღამეში მანქანის ფარების შუქზე.

გუდრონირებულ გზატკეცილზე მიჰქროდა ჩვენი მკვირცხლი „გაზი“. სასტიკი ქარი ტყვიასავით უშენდა მანქანას წვიმის მსხვილ-მსხვილ წვეთებს, თითქოს შრაპნელით უცხრილავდა თხელ ფერდებს და აგლეჯდა ბრეზენტის მსუბუქ სახურავს: გალაკტიონი კი ყურს უგდებდა ქარწვიმის სტვენასა და ხმაურს, ხანდახან ხელის აქნევით, თითქოს რომელიღაც უცხო ენაზე, ჩვენთვის გაუგებარი სიტყვებით, წამოილილინებდა რაღაცას და ისევ დუმდებოდა.

პარმენ შელეგიამ წაიჩურჩულა: ნახეთ, გალაკტიონი ახლა თავის სტიქიაშია შესული. ჩვენი აღარაფერი ესმის. ამ წუთს მხოლოდ ეს შავად მღელვარე ბნელი ღამე, ქარი, წვიმა და მანქანის ეს თავაწყვეტილი სრბოლაა მისთვის მთელი პოეზია და ცხოვრებაო.

რამდენიმე დღის შემდეგ ქუთაისის თეატრში გამართულ სადამოხვე გალაკტიონმა წაიკითხა „მთაწმინდის მთვარე“, „ჩვენ, პოეტები საქართველოში“, „პოეზია, უპირველეს ყოვლისა“ და რამდენიმე ახალი ლექსი, რომლებმაც შემდეგ შეადგინეს, ერთი მთლიანი ციკლი „შორი გზები მოვიარე“. ეს იყო პარიზის მსოფლიო კონგრესზე ყოფნისას პოეტის დაკვირვებული თვალით დანახული ამბები და იქ მიღებული შთაბეჭდილებები.

საზოგადოების თხოვნით ამ ლექსებს მიაყოლა „წყალტუბოდან ქუთაისში მიმავალი ქარო“.

ეს უკანასკნელი, თითქმის თხუთმეტიოდე წლის წინათ დაწერილი ლექსი, ახლა თითქოს ეხმაურებოდა და იგონებდა იმ დღეს, როცა ავტორი ჩვენს რედაქციას ეწვია და მერე წყალტუბომდის მივაცილებდით ქარსა და წვიმაში...

ლადო ასათიანს გამორჩა ეს ამბები. შეუძლოდ იყო და იმ კვირაში სახლიდან არ გამოსულა. ასეთ შემთხვევას კიდევ რამდენიმე წელი უნდა ველოდო, — წუხდა და ნანობდა მერე.

XVII

ლადომ იცოდა წიგნების ამოჩემება. ხან სტენდალის „წითელი და შავი“ ეჭირა ხელში, ხანაც „ქართლის ცხოვრება“, ან თედო ჟორდანიას „ქრონიკები“. ერთ ხანს სულ მ. ჯანაშვილის „საქართველოს ისტორიის“ ქრონოლოგიურ ტაბულებსა

და რუკებს ჩაპკირკიტებდა და თანმიმდევრულად იცოდა: რამდენი ვახტანგი, რამდენი დავითი, კონსტანტინე, გიორგი თუ ალექსანდრე იყო მაგრატიონთა სამეფო სახლში. ამ მხრივ მარტო გიორგი ნაფეტვარიძე თუ შეეცილებოდა, — მასაც, ლადოსავით, უყვარდა ძველი საქართველოს ამბები.

ბოლო დროს ლადო უბით დაატარებდა ტიციან ტაბიძის ლექსებს.

მე იგი მიყვარს, ვისაც უყვარდა
თავისი ქვეყნის ხალხი და მიწა,
ვისაც სახელი შორს გაუვარდა,
ვინც კაცი იყო და ლექსად იქცა, —

შემდეგ დაწერილი ეს სტრიქონები უდროოდ დაღუპულ ტიციანზეა ნათქვამი.

— ადამიანს ყველაფერი უნდა, მთელი ქვეყანა, — მითხრა ერთ დღეს. — ვიწრო და ცოტა არ ყოფნის, სულს უხუთავს. ამას — წიგნებში ამოკითხულ სიტყვებს გეუბნები, მაგრამ ჩემი ნათქვამივით მგონია. უკეთესს მე ვერ ვიტყვი. შევიძინე მომზენი და ჰიბონი, პლუტარქე და ფუკიდიდე, — რომი და საბერძნეთი ჩემია მთელი სიგრძე-სიგანით. მშვენიერია პლატონის დიალოგები, მიტაცებს სოკრატეს უკანასკნელი ღამე, მომხიბვლელია დიოგენის ახირებული ცხოვრება. „დანაშაულისა და სასჯელის“ კითხვის შემდეგ ველარ დავიძინე. საბას ლექსიკონს პოემასავით ვკითხულობ. ეს წიგნები ამომათავებს და ბოლოს მომიღებს. თითქოს ჯარ-

ჯარად შემომესიენ: მეფისტოფელი — ქვეყნის მნგრეველი და კაცობრიობის მტერი, ყველაფერში ცუდს რომ ხედავს, ჰამლეტი — გაუბედავი და მართლა ბრძენი სულელი; ყოველთვის საყვარელი და საბრალო დონ კიხოტი; მაგრამ ყველას შიოჩვენია... არ გაგიკვირდეს: ჩვენი ხევისბერი გოჩა! ისტორიული გმირებიდან — დიმიტრი თავდადებული.

ერთ ზამთარში სულ ედგარ პოს, შელისა და ვერლენის ლექსთა წიგნებს კითხულობდა. ჯიბეებში ხელჩაწყობილი, ილიაში ამოდებული წიგნით, ყელზე კაშნეშემოხვეული და თავშიშველი, დადიოდა ქუჩებში და ნელი ხმით, მარცვალ-მარცვალ, ღიღინებდა საყვარელ ავტორთა ლექსებს. ამისთვის იგონებდა სხვადასხვაგვარ საკუთარ მოტივს, ერთ ხანს სულ აკაკის ლექსებს იმეორებდა, სხვა დროს — ბარათაშვილის „შევიშრობ ცრემლსა“ და „დამქროლა ქარმან სასტიკმან“. რამდენიმე კვირას რუსულად, თითქმის სრულიად უმოტივოდ, დუდუნებდა ბლოკის სტრიქონებს:

Ночь, улица, фонарь, аптека,
Бесмысленный и тусклый свет.
Живи еще хоть четверть века,
Все будет так—исхода нет!
Умрешь—начнешь опять сначала
И повторится все как встарь:
Ночь, ледяная рябь канала,
Аптека, улица, фонарь.

დაცულია ქალაქის ფურცლები, სადაც და-
დოს კობტა ხელით რამდენიმეჯერაა გადაწერილი
ეს ცნობილი ლექსი. „წითელი და შავი“
მოჩნდა ქუთაისში, ხელიდან აღარ წაღებულა
რუსულადაც წამიკითხავს, მაგრამ — როცა ფრანგუ-
ლი არ იცი კაცმა, უმჯობესია — ქართულად წაი-
კითხო, — ამბობდა იგი. ამ დროს ეკუთვნის
შ. კობოძისაგან ლადოზე ხუმრობით თქმული:

ყელზე გაქვს კაშნე აქლემის ყელის,
ჯიბეს გიწყვია ორივე ხელი,
ილიაში კი — პოე და შელი,
ხარ შენ ეული, გიგი და ხელი,
ლადიმია შენი სახელი!..

1940 წლის 9 აპრილს ქობულეთში გადაღე-
ბულ ფოტოსურათზე მას, მართლაც, ჯიბეში
უწყვია ორივე ხელი და — თავშიშველს — აქ-
ლემის ყელის ბეწვისაგან მოქსოვილი კაშნე მოუ-
ხვევია კისერზე. მხოლოდ ილიაში არა აქვს არც
ერთი წიგნი.

ლექსის წერის დროს არ მინახავს სერიოზუ-
ლად დაფიქრებული. ყოველთვის ღიმილი დასთა-
მაშებდა სახეზე. დასწერდა სტრიქონს, გადაშლი-
და, კვლავ გადასწერდა, წაიკითხავდა და თუ მო-
ეწონებოდა, თავისებურად ჩაიქირქილებდა, ან ჩა-
ილიღინებდა, რაღაც გულჩათხრობით, ბავშვური
ტკბილი ხმით ჩაიღულუნებდა მთელ ბჭკარებს, თან
ცეცხლს აკვესებდა თვალებიდან. უხაროდა ლექ-
სის წერის პროცესი.

ტოლ-მეგობრებთან ყოფნისას არასოდეს მოწყინდებოდა პოეზიაზე საუბარი და ამხანაგ პოეტთა ლექსების კითხვა. საკუთარ ლექსებს ძნელად კითხულობდა, კარგად არ გამოუძლიადა. თავის თავზე დიდი წარმოდგენის არ იყო, მაგრამ მაინც ამაყად იცოდა თქმა: „ერთ ხანს ვწერ, ვიცი, ბევრი კარგი რამ გამომივა, თუ არადა... ზოგიერთივით მწერლობას არ შევაბერდები, არ ჩავაფრინდები ამ ლიტერატურას ისე, როგორც ეგნატე ნინოშვილის ივანე — ტივის ხეს პალიასტომის ტბაში. ისე კი ბევრი რამ მაქვს სათქმელი, საოცნებო და გასაკეთებელი. მინდა ერთი კარგი წიგნის ავტორი მაინც ვიყო. „ასათიანური“ უნდა დავარქვა და შიგ ჩავწერო ყველაფერი ლექსად და პროზით“.

VXIII

ქუთაისის გაზეთის 1936 წლის 5 მაისის ნომერში მოთავსებულია ლადო ასათიანის პატარა წერილი „ეს სიხარული შენ მომიტანე, ჩემო გაზეთო!“ აქვეა დავით მხეიძის მიერ გადაღებული მისი ფოტოსურათიც. ესაა ლადოს პირველი სურათი — საერთოდ — ჩვენს პრესაში მოთავსებული.

„პირველად ჩვენი გაზეთის ფურცლებზე ვიგრძენი დაბეჭდილი სტრიქონების ეშბი, — წერს იგი, — და დღეს, როცა ბოლშევიკური პრესის ოცდამეოთხევაზაფხულთან ჩემი ცხოვრების მეცხრამეტე გაზაფხულსაც ვხვდები, არ შემიძლია სიყვარულითა და ჯერ არგანცდი-

ლი ალტაცებით არ მივესალმო ბოლშევიკური პრესის გან-
მაგარ თაობას. და განა სასიხარულო არაა? განა უამესი
ქრუანტელის მომგვრელი არაა, როცა შენი ლექსები დი-
ლით შენზე უფრო ადრე გამოვლენ და მერე სად? ყველი-
ლებით შემორკალულ ინდუსტრიულ ქალაქში, მე ეს სი-
ხარული განვიცადე, მე ამ სიხარულს კიდევ განვიცდი. ეს
სიხარული და ალტაცება შენ მოიტანე ჩემთვის, ჩემო გა-
ზეთო, და ამიტომ ეს სიტყვაც შენი დღეგრძელობისა და
შენი გამარჯვებისა იყოს!

მოხდენილად უთქვამს ერთ მწერალს: არსებობს
ღრმა სიხარული და ღრმა სევდა. ასეთი სიხარული და
ასეთი სევდა უტყვიანო. უკანასკნელზე რა მოგახსენოთ,
ხოლო პირველს (ღრმა სიხარულს) ახლა განვიცდი, მა-
მუნჯებს ეს სიხარული, მაგრამ მაინც ვმღერი და როგორ
არ ვიმღერო, როცა.

ზევით ცა მხურავს კრიალა, ღია,
ირგვლივ მთებია მკერდდაგლეჯილი.
ჩემი სამშობლო იალაღია,
ზედ საამური ხარობს ჯეჯილი;
და თუ მოაწყდა მტერი იალაღს,
ვერ შეძლოს გულმა ბოდმის დატევა,
მოვიხმარ ლექსებს, როგორც იარაღს,
მოვიხმარ ლექსებს, როგორც სატევარს!

შემდეგ ამ წერილისა და ლექსის ავტოგრაფი
გადმომცა ჩვენი კომკავშირული პრესის ძველმა
მუშაკმა და ჟურნალისტმა, ლადოს მეგობარმა —
რაჟდენ გაბეჩავამ წარწერით: „თუ ამ წერილის
ავტორს თაობები შეინახავენ, შეცდომა არ იქნება,
თვით წერილი სანდო არქივს ებაროს“.

ძველი ჟურნალისტი ელიოზ ხუციშვილი ჩვენი რედაქციების დაულალავი და გამოცდილი მუშაკი იყო. სად არ წავიდოდა იგი კარგი საგაზეთო მასალისათვის. მისთვის სულ ერთი იყო დარსა და ავდარში ფეხით თუ მატარებლით, ცხენით თუ ეტლით მგზავრობა, ოღონდ რაიმე „საკბილო“ მოეგდო ხელში. ერთხელ მთელი საათობით აწკრი- ალებდა ტელეფონის ზარს, მაგრამ ვერაფრით და- უკავშირდა წყალტუბოს, რაღაც ცნობა უნდოდა გაზეთისათვის. კოკისპირული წვიმა იყო და „ქუ- თათური“ ქარი მიწაზე აფენდა ხეებს. ხაზი არ მუშაობდა. ხმაამოუღებლად წამოდგა ელიოზი და... ყველას ეგონა, მეორე ოთახში გავიდაო. მაგ- რამ, როცა ისევ მალე შემოიჭრა — მთლად გაწუ- წული და თვალებგაბრწყინებული, მიხვდნენ, იმ თავსხმაში წყალტუბოში გაქცეულიყო მასალის მოსატანად.

მეორეჯერ, როცა საბჭოთა კავშირის უმაღლე- სი საბჭოს დეპუტატთა არჩევნები მიმდინარეობ- და და ამისთვის სპეციალური ნომერი მზადდებო- და, ელიოზმა მზა მასალა რედაქციის მდივანს მა- გიდაზე დაუწყო და გვითხრა:

— აბა, თქვე... გიყებო, უჩემოდ არ მოიწყი- ნოთ. ახლავე მოვალ. აგერ სადგურისაკენ გავი- სეირნებ, ვნახავ, როგორაა საქმე...

მალე აწკრიალდა ტელეფონი და, ელიოზი რე- კავდა... მესტიიდან! ეს იყო სარეკორდო ამბავი

ჩვენს მაშინდელ რეპორტიორულ პრაქტიკაში იმ
ნომერში მესტიიდანაც მოთავსდა ელიოზის მიერ
სასწრაფოდ მოწოდებული მასალა. ~~დეკლარაციის~~
ში კი იმავე სალამოს სტამბაში თავს ~~დასტრუქციულად~~
გაზეთს. პირდაპირ გაჭირვების ტალკვესი იყო
ჩვენი ყოჩალი ელიოზი!

ლადოს უბის წიგნაკში შემონახულია ერთი ჩა-
ნაწერი ამ შემთხვევის გამო:

ნომ ყოფილა ელიოზი
მუნ საქმე ჰქნა ბლესტიაში...
წამს გაფრინდა მესტიაში,
გენიოსზე გენიოსი?

XX

1936 წლის ზაფხულზე ლადო რამდენიმე ხნით
თავის საყვარელ ბარდნალაში წავიდა. ხშირ-ხში-
რად აგზავნიდა ლექსებსა და ბარათებს. ძალიან
უყვარდა წერილების ლექსად მოწერა. ერთი ასე-
თი წერილი გამოგზავნილია 1936 წლის 23 ივლისს,
სადაც მისთვის ჩვეული ჰუმორითაა შეზავებული
სტრიქონები:

მთაში წვიმს და გარს მარტყია დარწეული ნისლის აფრა,
მოდის ჩემთან შენი სახე, ასე ტკბილად, ასე მძაფრად.
მთაში წვიმს და თხმელის შქერში შავი შაში მღერის წყნარი.
შენ მოდიხარ, ლხენით ხელს შლი, გზიბლავს მთა და
ცხენისწყალი.

გუშინ მთიდან ნისლის ფთილა გადმოფრინდა იმერეთში,
მას სალაში დავაბარე შენთან, ჩემი მძიმე ლექსით.

თუ მოვიდა? მოვიდოდა, რა ეშმაკი დაუშლიდა და მეგობარს. მასწავლებელს, ლხენით მკლავებს გაუშლიდა. სალამი და გამარჯობა ქუთაისის ქუჩის პალმებს,

სალამი და გამარჯობა: გოგის, პეტრეს, პლატონს, პარმენს, და პოეტებს ქუთაისის — „ჩაპაის“ და „ჩაის“ რითმით, მელანდება, მაქ ერთ-ერთი დამჭდარა და რითმებს ითვლის. პარმენს სთხოვე, მაპატიოს, რომ იმ მწკრივში ბოლოს მოხვდა.

ეს, ძვირფასო მეგობარო, რითმისათვის მარცხად მოხდა. ელიოზს¹ კი... ვერ მოვაწყვე, სულ რითმების გაღმა რჩება, გთხოვ, გადასცე მას უღექსოდ სალამი და გამარჯვება სხვა... როგორ ვარ? — არა მიშავს, ვწერ, ვკითხულობ, ვთარგმნი პუშკინს,

ერთი ლექსიც მივუმატე ჩემს „პოეტურ მარაგს“ გუშინ. მითხარ, გოგომ ჩემი ლექსი თუ გადასცა მემანქანეს? თორემ მოვალ ავეისტოში, ძმავ ნიკა, მე მაქანე, ბასრ სატევიარს დავიკიდებ და „მტრისაკენ“ შევაქანებ. და ვუგზავნი გოგის „იმ“ ლექსს. წაიკითხეთ. ჩემო ნიკო, თუ რაიმე ეკუთვნოდეს, თუ რაიმეს ღირსი იყოს... შენ საბაეშვო ლექსს გიგზავნი, გაუგზავნე იგი მარგოს², იქნებ ეურნალს გამოადგეს, დაბეჭდოს და რამე არგოს. სხვა, რაც კაცის გულში არის, ასე მალე ვინ აჩვენოს? კარგად იყავ და, რაც გთხოვე, შემისრულე, ნიკა ჩემო. შალიკოსაც³ მიესალმე, ჩვენთან ხშირად მოსადილეს, ალბათ ახლა, უჩემობით, ზის და ცრემლით ჰმოსავს დილებს...

¹ აქ მოხსენებული არიან რედაქციის მაშინდელი მუშაკები: გიორგი ჯიბლაძე, პეტრე ბახტურიძე, პლატონ გულუა, პარმენ შელეგია და ელიოზ ხუციშვილი.

² მ ა რ გ ო თ ო მ ა ძ ე — მწერალი და კომკავშირული პრესის ძველი მუშაკი, იმჟამად ეურნალ „პიონერის“ რედაქტორი.

³ შალვა კობაძე.

წერილს თან ახლდა ლადოს მიერ ნათარგმნი მამინ-სიბირიაკის „ემელია მონადირე“, პუშკინის რამდენიმე ლექსი („მე და შენ“, „გამოღვეთება“, „ბოშები“) და მისივე მოთხრობები „ქარბუქი“ და „სადგურის ზედამხედველი“.

ეს თარგმნილი ნაწარმოებები არსად არ დაბეჭდილა. ხუთი მათგანი ინახება ლადოს ქაღალდებში, „ქარბუქი“ კი არსად ჩანს.

X XI

ბოლო ხანებში ლადო ასათიანს ძლიერ გაუჭირდა ცხოვრება. ზოგიერთმა ვერ გამოიჩინა მისადმი გულისხმიერი დამოკიდებულება. ბევრი ამხანაგისაგან დააკლდა მას დროზე ნათქვამი ალერსიანი სიტყვა, მორალური მხარდაჭერა, მეგობრული დახმარება.

ამის წინა წლებში ვანიონ დარასელი და მამია ასათიანი იყვნენ მისი ქომაგები, — დიდად უწყობდნენ ხელს და ეხმარებოდნენ ნიჭიერ ახალგაზრდას. ლადოს ყოველი ლექსის წაკითხვის შემდეგ მამია ასათიანი მუდამ ხალისითა და ვაჟკაცურად აბიჯებდა ფეხს მიწაზე და ცას შეჭხაროდა აღტაცებული.

მაგრამ 1935 წლის შემოდგომიდან ვანიონ დარასელი „ქართველი ჩაპაევის“ კვალის საძებრად გაემართა და ვზადავზა, გემ „საქართველოს“ ბაქნიდან, უცნაურად გრძელ-გრძელ და საქართვე-

ლოს მონატრებული ალერსით სავსე წერილებს
სწერდა ბონდო კეშელავას, პარმენ შელეგიას,
პეტრე ბახტურიძეს და სხვებს. მეტად მომხიბველ
ლელი და სახალისო იყო ვანიონის მოგზაურობის
ამბავთა კითხვა. ამ ბარათებში ერთმანეთს თან-
მიმდევრულად ცვლიდნენ ქალაქები: სოხუმი, გაგ-
რა, ტუაფსე, ნოვოროსიისკი, ფეოდოსია, სევასტო-
პოლი, ევპატორია, ოდესა, კიევი და... ბოლოს,
როსტოვი. ყველა ქალაქი რაიმეთი თავის საყ-
ვარელ ქუთაისს აგონებდა ვანიონს; იგი როსტო-
ვის პედინსტიტუტის ლიტერატურული ფაკულტე-
ტის სტუდენტი გახდა და თავდადებით აგროვებ-
და მასალას ვასილ კიკვიძეზე...

ლადომ ნაწილობრივ თავი მიანება რედაქციაში
სიარულს და უპატრონო ბავშვივით მთლად ბედის
ანაბარა გახდებოდა, მაგრამ კიდევ ჰყავდა გულ-
შემატკივრები — სტუდენტობის ამხანაგები: შო-
თა ქურიძე, ლევან კიკნაძე, მიშა ალავიძე, გიორგი
შალამბერიძე, ნელი დუმბაძე, მარო ტრაპაიძე,
ქეთო და ზინა ხონელიძეები, ბესო ზონენაშვილი,
მარო ბარჯაძე, აქვსენტი მიშველაძე; პოეტები:
ბონდო კეშელავა, გრიშა იმედაძე, გიორგი ნაფეტ-
ვარიძე; რედაქციიდანაც ხელს უწყობდნენ: რე-
დაქტორი პარმენ შელეგია, გიორგი ჯიბლაძე, პეტ-
რე ბახტურიძე. განსაკუთრებით უყვარდათ და
კარგი ამხანაგობა გაუწევიათ მისთვის შალვა

ლოლობერიძეს, შალვა კობახიძეს და გიორგი ნაფეტ-
ვარიძეს. უკანასკნელი პირდაპირ აღმერთებდა მას-
ზე ორიოდე წლით უფროს მეგობარს, — ბავშვი-
ვით შეჭფოფინებდა თვალბში. ბევრჯერ მიწა-
ხავს ორივენი „ცისფერ კაფეში“, მაგიდასთან მიმ-
ჯდარნი, გულჩათხრობილად მოუბარნი პოეზიასა
და „სხვა საოცრებაზე“. როგორი ხალისით და
სიყვარულით აწოდებდნენ ერთმანეთს პურ-მა-
რილს, სთავაზობდნენ სასმელს და შეექცეოდნენ
მეგობრულად

XXII

გიორგი ნაფეტვარიძე ყოველთვის მოკრძალებ-
ული იყო უფროს ამხანაგებთან და თანატოლებ-
თან საგულიგულო საუბარი უყვარდა. მის თაფ-
ლისფერ თვალებს, როგორც საერთოდ იციან
თქმა, თითქოს დაჰკრავდა აუხდენელი ოცნების
იერი, კვალი თუ ნიშანწყალი. კაი დარდიმანდი
და თმაქოჩორა ბიჭი იყო და ღიმილიც შევენოდა
და დაფიქრებაც ოდნავ ნაყვავილარ სახეზე.

ვანის დაბურულ ტყეებსა და რიონის ჭალებში
თავისუფლად გაზრდილი და სკოლის მერხიდან ახ-
ლადწამოფრენილი მოვიდა იგი ქუთაისის პედინ-
სტიტუტში. იქ დაუახლოვდა ლადო ასათიანსა
და მის ამხანაგებს.

„ქუთაისში, ყვავის ბუდეში, მოპოეტო ბა-
ხალას“, — ხუმრობით სწერდა ის ლადოს თავის
„მისამართს“ 1938 წლის 28 სექტემბერს თბილის-

ში. ორივეს უყვარდათ ქუთაისი, მათი სტუდენტობის აკვანი, აქ ჰყავდათ ბევრი მეგობარი.

როგორი მტკიცე რწმენით მიმართავართქვენ ვარიძემ თანაკურსელებს 1939 წელს, როდესაც სალამოზე:

დარეკავს ჟამი, ჭაღაროსნები
კვლავ შევიყრებით მშობელ მიწაზე...
ჩვეულ ხალისით, ჩვეულ ოცნებით
კვლავ სტუდენტობის დრო გაგვიტაცებს.

მაგრამ „მშობელ მიწას“, ე. ი. ქუთაისს, ის აღარ დაბრუნებია. თითქოს თავისთავზე თქვა წინასწარ, 1938 წელს:

ბევრი წასულან ჯარისკაცებად,
მაგრამ ცოტანი დაბრუნებულან...

ხშირად გამიგონია მისგან ღიღინით თქმული:

ძნელია მოკედეს ვაჟკაცი,
უდროოდ დაიკარგოსა,
მისი კოკობი უღვაში
მიწაში ჩაიძარბოსა...

ორივემ საყვარელ სასაუბრო საგნად გაიზადეს პოეზია და ლექსები, კარგი ლექსები. გ. ნაფეტვარიძემ ნახა „სიტყვა და საქმეში“ დაბეჭდილი გრიგოლ აბაშიძის „Rut Front“, და შემდეგ სულ იმეორებდა:

თაგები, მარად კეთილშობილნი,
სიმღერით ავლენ საბრძოლველად,

უნივერსალი

— აი ეს მესმის! ხომ ვაქცაჯუღუღა? ~~სიმღერით~~ ავლენ
ყანას დასჭირდება, ჩვენც ასე მოვიქცევით, — ამ-
ბობდა ის აფრთოვანებული. ახალგაზრდა პოე-
ტებიდან მაშინ ყველაზე უფრო მათ გ. აბაში-
ძე მოსწონდათ. ლაღო ასათიანმა „მნათობის“
ერთ-ერთ ნომერში წაიკითხა მისი პოემა „უკანასკ-
ნელი ხატისკაცი“, ბევრი ადგილი ზეპირად ის-
წავლა და ძლიერ უნდოდა ავტორის გაცნობა. ეს
ქუთაისში არ მოხერხდა და მხოლოდ თბილისში
გადასვლის შემდეგ შეხვდა იგი გრიგოლ აბაშიძეს.

როცა 1938 წლის ზაფხულზე მოსკოვში მყოფ
გ. აბაშიძეს კოლექტიური წერილი გავუგზავნეთ
„ჩვენი თაობის“ რედაქციიდან (წერილს ხელს
აწერდნენ ირაკლი აბაშიძე, ალექსი გომიაშვილი,
დიმიტრი ბენაშვილი, გიორგი ნატროშვილი და
სხვები), კონფერტზე წასაწერად ლაღო ასათიან-
მა დამიწერა შემდეგი ლექსი:

კონფერტი ესე, გამთბარი საქართველოს მზით,
ქალაქ მოსკოვში — პირდაპირი გზით, —
გრიგოლ გრიგოლის აბაშიძეს
(თვითონ წერილები ამაში ქვეს!).
თუ ვარგოდეს, წაიკითხე, აბა სინჯე!
წერილს გიგზავნით სპეციალური ელჩით,
მიერთვას ჩვენს გრიშას საკუთარ ხელში!

„სპეციალური ელჩი“ იყო პოეტი გიორგი ჭანდაძე. იმ დღეებში მოსკოვს გაემგზავრა დოქტორილიც მას გავატანეთ „პირდაპირი გზით“.

რა ვატაცებით და ინტერესით უგდებდნენ ისინი ყურს უფროსი თაობის ამხანაგთა ნაამბობს. განსაკუთრებით მოსწონდათ „ჩვენი ყოველთვის დინჯი, მაგრამ მუდამ ჩახმახივით წკიპზე შემდგარი და ვაჟკაცურად ლამაზი პეტრე ბახტურიძე“ (ეს ბოლო ფრაზა ლადო ასათიანის უბის წიგნაკიდანაა!), და მასთან საუბარი. მისგან აროდეს თაკილობდნენ რჩევა-დარიგებას.

ტყუილუბრალოდ არავის კადრებდნენ ერთ შებრუნებულ სიტყვასაც კი, მაგრამ თუ რაიმე სასაცილოს შეამჩნევდნენ ვინმეს, დაუნდობელნი იყვნენ, მათი ქილიკი ენა ბევრს მოხვედრია შოლტივით.

ზოგი, რასაკვირველია, ვერ იჩენდა შესაფერსულგრძელობას და არ მოსწონდა ნიჭიერი ახალგაზრდების უვნებელი ხუმრობა, თავმოყვარეობის შელახვად და ხანდახან მტრულ გამოხდომდაც მიაჩნდა ასეთი საქციელი. ამის გამო რამდენიმეჯერ უსიამოვნებაც კი მიაყენეს მათ, მაგრამ არავითარი მტრული და რომელიმე პიროვნების დამლუპველ-შემბლაღავი არ ყოფილა მათი მოქმედება.

ერთხელ ლადომ დაიჩივლა:

— თავშეუკავებელი ვარ. ხშირად დაუფიქრებლადც წამომცდება რამე და შემდეგ, იმავ წუთს,

ვნანობ, რად მომივიდა-მეთქი, მაგრამ გვიანლა.
ამას წინათ ევგენი ფურცხვანიძეს ვაწყენინე. რას
ვერჩოდის! ერთი ალალ-მართალი და გულკეთილი
ადამიანია. მისი სოფლის სახელი „ქვემო ქვემო“
შემომიჩნდა, რაღაც ახირებულად მომეჩვენა, აღარ
მომასვენა და ცოტა გავკენწლეთ. არავითარი გასა-
ყოფი მასთან არ მქონია. პირიქით, პატივს მცემ-
და და ვუყვარდი კიდევც... ჰოდა, ბევრს საწყენად
მიაჩნია, მაგრამ მე ალალი გულით... ან რითმისთ-
ვის, მივაყოლებ ერთმანეთს მოუფიქრებლად ენის
წვერზე ნაუცბათევად მოსულ სიტყვებს და ხან-
დახან კარგი ეპიგრამა გამოდის. ესაა და ეს. ამით
არავის მტრობა არ მიფიქრია. ის კი არა და, ვინ-
მემ რომ მაწყენინოს, მაშინაც მის წინააღმდეგ
ხმას არ ამოვიღებ, — წყნარად დუდუნებდა ის
და სიტყვების აღმოთქმა უჭირდა, თანაც ხელების
ფართო გაშლით თითქოს ჰაერს ეპოტინებოდა და
ეშველებოდა სათქმელს.

სამაგიეროდ, როგორ უყვარდათ ყოველი მოს-
წრებულად თქმული სიტყვა და ნაკვესი, ნიჭიერად
შეთხზული, სხარტი ეპიგრამა. მასთან ძლიერ ეჭა-
ვრებოდათ უწმაწური ანეგდოტები და უხამსი
სიტყვა-თქმანი. როგორ ენიშნათ ორივეს და, მე-
რე რა გულიანად იცინოდნენ, როცა რეჟისორმა
საშა მიქელაძემ თქვა ქუთაისში ჩამოსულ ერთ-
ერთ მწერალზე: მაგ ვაჟბატონი ჩემებურია, მამა-
მისს კარგად ვიცნობდი, სამტრედიაში ფოტოატე-
ლიე ჰქონდა, კლიენტებს წამდაუწუმ სხვადასხვა

პოზას ურჩევდა. შვილიც დღედაღამ მამის ახლოს
ტრიალებდა და ცხოვრებასა და მწერლობაში
პოზიორი გამოვიდაო.

ერეკლე
ნიკოლოზი

XXIII

კარგად მახსოვს, თებერვლის ერთ საღამოს,
როცა ავდრისა და წვიმისაგან პირდაბანილივით
ცქრიალებდნენ ვარსკვლავები ქუთაისის ცაზე, წი-
თელი ხილის მხრიდან სტამბას ლაღო და გიორგი
ნაფეტვარიძე მოადგნენ. მზადდებოდა გაზეთის
მორიგი ნომერი. ლაღომ სარკმელში შემოჰყო თა-
ვი და გადმოძახა:

— ვივა, აგიივ, როგორ მყოფობ? გამოდი კარ-
ში, კარგ გუნებაზე ვართ! ადიდე ცხოვრების სი-
ხარული, რომ ყველა იყოს ბედნიერი, ადიდე ხა-
ლხის სიხარული... და ასე შემდეგ. ვისი სიტყვებია
ეს? არ იცი? არც მე ვიცი. უოლტ უიტმენის უნდა
იყოს, ხომ? ეს ვიოს (ასე ეძახდა ნაფეტვარიძეს)
უფრო ეცოდინება. მაგას უყვარს უიტმენი. ამას
წინათ უჩემერიონიდან გადმოაღდა თავზე ქუთაისს
და უიტმენის სიტყვებით დალაღებდა: „შენ, ჰეი,
ქალაქო, ოდესმე იქნები სახელგანთქმული და
ბედნიერი, რადგან მე შენთან ვცხოვრობდი და
ვიმღეროდი!..“ ახლა კი ეს არ მაინტერესებს, —
ჩემი ლექსი მანახე, რა ფერისაა, რა ხასიათზეა.
ცოტას შევასწორებ და, მერე კიდევ, რაღაც მომა-
გონდა...

იმ ნომერში იბეჭდებოდა ლადოს „ერთი ს-
ლამო აფხაზეთში“. ამონაბეჭდი გამოვუტანე და
ჩემს ოთახში წავედით. ორივენი აღწნავე შევარჯი-
შებულნი იყვნენ. ლადოს ნახევრად შეუთხრო-
ბოდა სახე და ცალ ყურზეც ცეცხლი მოჰკიდებო-
და, მოძრავი და სწრაფი ნაფეტვარიძე ახლა უფ-
რო დადინჯებული ჩანდა. ფერმკრთალი ლოყები
შიგნიდან შეწითლებოდა და თეთრ-თეთრ კოხ-
ლებად ასხდა მეჩხერი ნაყვავილარი.

გზაზე შალვა კობხიძეც შემოგვიერთდა.

იმ ლექსის ანაბეჭდზე ლადომ სათაურს ზე-
მით ორფერი ფანქრით (ერთ მხარეს წიგრი წაუტ-
ყდა და აღარ წაუწვეტა!) შემდეგი წააწერა:

„იანერის უძილო და ქარიან ღამეებში მე სიყვარული
და მღელვარება მომენატრა. ჩემო კარგო, დავივიწყე ყო-
ველივე ამქვეყნად და როცა აფხაზეთის მიწაზე დავადგი-
ფები, შენი ბავშვური სახე წარმომიღვა თვალწინ. სიყვ-
აროლზე გული ამიცრულედა წყლით და დედამიწა შეტორ-
ტმანდა ჩემს ფერხთით. სწორედ ამ დროს მოვიდა ჩემთან
შენი სახე ასე მწყაზარი, ასე ნატიფი და მომთხოვა გა-
ზაფხულისპირის ტყბილი სიმღერა. ჩემმა გრძნობებმა არ
დაგათიქროს, ჩემო კეთილო. გრძნობებგაძარცული შევი-
ქენ მე დღეს და ვდგავარ ისე, როგორც ტრამალზე
მდგარი ვერხვი, მარტოოდენ ერთი, რტოებ და ფოთლებ-
შემოძარცული. ჩემმა გრძნობებმა არ დაგათიქროს, ჩემო
კეთილო, და ისე უბრალოდ მიიღე ეს მცირედი იმ ალა-
მიანისაგან, რომელსაც სიყვარული ენატრება, მაგრამ არ
შეუძლია. გაზაფხული მუდამ აღელვებდა ჩემს გულს და
ეს სიტყვებიც ამ მღელვარების შედეგია... ლადო ასათი-
ანი, 1937 წელი, თებერვალი“.

— ეს შენთან იყოს, არავის ვუგზავნი. ჯერ-
ჯერობით უმისამართოა. იქნებ ოდესმე თვითონ
ნახოს, ვისაც ვწერ. ის მიხვდება. ახლა ამის მეტს
ვერაფერს ვიტყვი...

გიორგიმ წაიკითხა ლექსი, ეს წარწერაც და
ხუმრობით, თანაც სერიოზული გამომეტყვე-
ლებით, წარმოთქვა:

— ამის დამწერსა და გამომთქმელს ხელები
უნდა დაუკოცნოს კაცმა, თაყვანი სცეს და ქედი
მოიდრიკოს, დაემხოს მის ფერხთა წინაშე და
ეამბოროს ნაკვალევს მისას. მომწონს:

იმღერე მზეზე, იმღერე სამშო,
ადიდე ტყბილი, მზიანი ყოფა...
ათი ათასი წელი რომ ვაქლო,
ასამღერებლად ესეც მეყოფა!..

— ეს რაა, — შეეკამათა ლადო, — შენ ის
ნახე, იმ შენი ქართლის ცხოვრების ზოგიერთ ღირ-
სახსოვარ ეპიზოდს რომ გავლექსავ პატარ-პატა-
რა პოემებად! მაშინ ნახე, სულ ზეპირად რომ
ისწავლის ჩემს ლექსებს მთელი საქართველო. აკა-
კივით უნდა ვიყო, აკაკივით... — გაიხუმრა მა-
ნაც, მერე ბავშვური ღიმილით გაუბრწყინდა სახე
და თვალები, ერთი ჩაჰკივლა, ჩაიხიბიხითა, მოი-
კუზა და მუშტი ისე შეათამაშა, თითქოს ბადრო
მოიქნია და ტყორცნაო.

— ადამიანი ამაყი უნდა იყოს, მაგრამ ამპარ-
ტავანი და მედიდური კი არა, — უთხრა კონო-
ძემ, — ზვიადობა არ უნდა ჰქონდეს. აკაკის შე-
ჭიდება არ გამოგადგება. სხვა კაცი იყო.

— შენ ღღეს რაღაც აღერდილ ხასიათზე ხარ და ჩვენი არაფერი მოგწონს, — მიუგო ლადომ, ხელები მოხვია კაფანდარა წალვას და ერთიანად ჩაბლუჯა გრძელი მკლავებით. — სწორედ და სხვა ბუმბერაზები უნდა იყვნენ მისაბამი და სანიმუშონი. აბა, რამდენი ბუზი და ბუზანკალი ან ყვავი და ყვანჩალა დაფარფატებს ქვეყანაზე, მას გავუტოლდეთ? სწორედ. აკაკი და მწვერვალები! მწვერვალზე ასვლა სანატრელია. ერთხელ კი მოვესწრო ასვლას და, მერე თუ ჩამოვეგორდები, არაფერია. ერთხელ ხომ გადმოვხედავ იქიდან მთელ ქვეყნიერებას, თუნდ ერთი წუთით... მაგრამ არა, თუ მწვერვალზე ავედი, ასე ადვილად ველარავინ ჩამომამბრძანებს...

კოხოძე გაუსხლტა ლადოს, ყურები თითებით დაიცო და ფანჯრიდან დათეშიძის გორას გახედა. წინა წელს იქ პარაშუტის კოშკი წამოდგეს და ახლა ქარის წისქვილის სილუეტით იყო აღმართული საღამოს ბინდბუნდში. ელექტრონის სინათლე ჯერ არ იყო ანთებული.

შალვამ წამოიძახა: „ნახეთ, უკვე წვიმს“, მაგრამ ლადომ ყური არ ათხოვა და განაგრძო:

— პოეზიის მწვერვალი, ჩემო ძვირფასო, პოეზიის მწვერვალი! თორემ იმას კი არ გეუბნები, ზოგი რაღაც თანამდებობის ნათხოვარ სკამზე რომ წამოსკუპდება და თავი ოლიმპზე ჰგონია, ისე, როგორც ბარატარიის გუბერნატორ სანჩო პანსას. მართლა, სანჩოს გუბერნატორობა ზოგიერთი მწერლის

ბედს მაგონებს: ათეულ წლობით ფიქრობს, მწერალი ვარო, წერს, იბეჭდება, წიგნებსაც ცემს, იუბილევებს მოელის და შემდეგ კი ხვდება, ნამღვილი მწერალი რომ არ ყოფილა. მასაც ატყუებდნენ და ისიც ყველას ატყუებდა, თურმე, თანაც არც არა დაუქარგავს რა, არც არა უპოვნია... ჰოდა, ძვირფასოებო, ისევ აკაკი და აკაკი! მისგან ვისწავლე:

ნუ დაივიწყებ სამშობლოს,
ამქვეყნად ისიც ღმერთთაო.

აკაკის ხსენებაზე გ. ნაფეტვარიძე ფეხზე წამოხტა და წარმოთქვა: „ჩვენი დიდი და ტკბილი აკაკი!“

შემდეგ ისიც ფანჯარას მიადგა და ბალში გადაიხედა. მართლაც უგემური ამინდი დამდგარიყო უკვე. გარეთ წვრილად ჟინჯლავდა. ცივი ქარი სასტიკად არხევდა და ერთმანეთში ხლართავდა უფოთლო ხეების ტოტებს. ახლოვდებოდა მარტი, ყველაზე ცუდი და ჭინჭყლი დრო ქუთაისში. გიორგი ერთხანს თითქოს გაოცებით შესცქეროდა ამინდის უეცარ ცვალებადობას და მერე დუმილი დაარღვია:

— ყოველთვის გული სიხარულით მითრთის, როცა კარგ ნაწარმოებს ვკითხულობ. რა შეედრებოდა იმ სიხარულს, პირველად „ბაში-აჩუკი“ რომ ავიღე ხელში თორმეტი წლის ბავშვმა, ასე დამემართა შემდეგ ვალტერ სკოტის „აივენჰოს“ კითხვის დროს...

— შენ „ოდისეა“ წაიკითხე და „დამართებას“ მაშინ ნახავ, — უთხრა ლადომ, — თუ მოვახერხე,

უნდა ვთარგმნო. დასაბეჭდად თუ არ გამოდგა, ჩემ-
თვის მაინც მქონდეს ქართულად. ^{მშხანაგებს წა-}
ვუკითხავ. კმ, ბუზი და ბუზანკალი! ყვავი და ყვანი
ჩალა! — კვლავ ჩაიციან მან და ^{შალვას მკუბრე}
ნდა.

— ჩვენი შავლაიე მართლაც ვერაა დღეს კაი
გუნებაზე. ეს იმის ბრალია, რომ ამ ბოლო დროს
აღარ მონაწილეობს ჩვენს რეიდებში. რამდენი ხა-
ნია, მწვანე ბაზარში აღარ ყოფილხარ? — არ ეშ-
ვებოდა ლადო.

XXIV

„მწვანე ბაზრის“ გახსენებამ გ. ნაფეტვარიძეს
მოაგონა ერთი სასაცილო შემთხვევა.

— ამას წინათ მწვანე ბაზარში გავყევი ჩვენს
მწერლებს, — დაიწყო მან. — უცბად იუზა ზარ-
დალიშვილი დავინახეთ, ერთ ზორბა გლესს მამალს
ევაჭრებოდა. ბონდო კეშელავას მოეწონა ის მა-
მალი: წითელი, თვალეზბრიალა, გრძელ-გრძელ-
დეზებიანი, ოქროსფერი ფრთა-ქოჩორითა და ბო-
ლოთი. იუზას შეეხვეწა: დამითმეო. დასაკლავად
მაინც არ ვარგა, ბებერია, ხომ ხედავ რამისიგრძე
დეზები აქვსო. მარტოხელა კაცი ვარ, აივანზე და-
ვაბამ, ლამლამობით დაიყივლებს და მეზობლებს
ნამდვილი მოსახლე ვეგონებო.

მამალი პატრონს გამოართვა და დეზებს უსინ-
ჯავდა. უეცრად მამალმა შეიფრთხიალა, ბონდოს
ხელიდან გაუსხლტა და ერთი აურზაური და ქოთ-
ქოთით შუა ხალხში გადაეშვა. ატყდა გნიასი და

ქრიამული. ყოველი მხრიდან დასცეს ყივინა და გამოუდგნენ. მამალი ფეხშუა და ხელშუა გაუძვრა ყველას, ერთი ფარდულიდან მეორეში შეფრინდა და შელევწა ყველაფერი: დოქები და ქუთუნები და ამსხვრია, კვერცხები ჩაამტვრია, ხილი და მწვანელი მიმოაბნია. შემდეგ ყველას დააღწია თავი და ბაზრის უკანა ჭიშკრის ბოძზე შეფრინდა. უსაზომოდ გახარებულმა, ფრთა ფრთას შემოკრა და ერთი-ორჯერ ისე მჭექარედ დაიყვილა, თითქოს გამარჯვებული ჯარის მებუკე იყო, ციხის ბურჯზე წამომდგარი. მერე ქუჩაში გადაფრინდა და ჟივილ-ხივილით გამოდევნებულმა ბავშვებმა რიონის პირას, ჯაჭვის ხიდს ქვემოთ, სწორედ იმ ეზოში მიიმწყვდიეს, იუზა რომ ცხოვრობს.

მამია ასათიანმა თქვა: ეს მამალი განგებ გაუშვეს ბონდომ და იუზამ, ძალიან უნდოდათ ამ აურზაურის ცქერით დავმტკბარიყავითო. ისინი უარყოფდნენ. მამლის პატრონს არ სჯიროდა, ბრაზობდა და ჩხუბს აპირებდა. იუზამ დააშოშმინა: ნუ გეშინია, მამალს დავიჭერთ, თავისი ფეხით მომადგა კარზე, აღარ დამეკარგებაო.

ის მამალი მართლაც დაეჭირათ და იუზას დაეკლა კიდევ. მაგრამ მის მოხარშვას საშეგლი არ დადგომოდა, ძალზე გადაბერებულყო, იუზა სულ წუწუნებდა, როგორ გამაბრიყვესო. მხოლოდ იმ მამლის სახსოვრად ერთი გრძელი დეზი შერჩენოდა, მარცხენა ხელის ნეკზე წამოცმულს ატარებდა, ყველას უჩვენებდა და გაიძახოდა: -- აბა,

შემომხედეთ, ხომ ვარ ჩინელი მანდარინი? ხაიმ
ვარ-მეთქი?..

გ. ნაფეტვარიძის ნაამბობზე ბევრი ვიცინებდა
თავიდანვე მოღუშული შალვაც გამხიარულდა
და თბილისური გაზეთები მაგიდაზე გადაგვიშალა.
ყველა პუშკინის იუბილესთვის იყო მიძღვნილი.

ქართული გაზეთების რედაქციებმა ცოტა იეშ-
მაკეს: როგორც ეტყობოდა, დაუცადეს მოსკოვის
გაზეთებს, კარგად გასინჯეს საიუბილეო ნომრები
და შემდეგ თავიანთ ფურცლებზე უფრო ზედმი-
წევნით აწონილ-დაწონილი ფაქტები და გაშალა-
შიხებული აზრები დაახვავეს. ასეც ჯობდა, ეს
დიდი შეღავათი იყო! ხოლო „ახალგაზრდა კო-
მუნისტი“ მთელი თვეების მანძილზე სისტემატუ-
რად ბეჭდავდა შალვა გვინჩიძის მიერ საინტერე-
სოდ შედგენილ პუშკინის ვრცელ ბიოგრაფიას,
ახლაც მშვენიერი ნომერი მიეძღვნა დიდი პოეტის
საზეიმო დღისთვის და ლამაზი თარგმანებიც მო-
ეთავსებია. განსაკუთრებით მოსაწონი იყო ვიქ-
ტორ გაბესკირიას და გივი გაჩეჩილაძის მიერ
თარგმნილი ლექსები.

როცა გაზეთები გადავათვალიერეთ, ლადომ
ხელში აიღო ქართული ლიტერატურული გაზეთი
და წარმოთქვა:

— პირადად მე პუშკინის ლექსების არც ერთი
ქართული თარგმანი არ მაქმაცოფილებს. ალბათ
ძნელია ასეთი დიდი პოეტის ნაწარმოებთა გად-
მოღება სხვა ენაზე, მაგრამ ეს კია, ყველას თარ-

გმანი არც უნდა დაიბეჭდოს ცენტრალურ პრესაში. ხანდახან გავიფიქრებ კიდევ, დიდი შედეგები არც კი უნდა გადმოითარგმნოს-მეთქი. ფუჭდება, პეწი და ხალისი ეკარგება. ჯობს დარჩეს ისე, როგორც იყო დედანში. და ვისაც შინა წაკითხვა მოესურვება, ავტორის ენა უნდა შეისწავლოს, უფრო ბედნიერი იქნება. აბა, მითხარით, ვინ გამოთქვამს სხვა ენაზე აკაკის ამ სტრიქონებს:

დედის ტკბილი რძის ჰირამე,
ძუძუებს ვენაცვალები...

ანდა, სინჯოს ვინმემ და პუშკინის „19 ოქტომბერი“ გადმოგვცეს ქართულად, ისე კარგად და ისე აქლერებულად, გულში ჩამწვდომად, როგორც დედანშია; ნახეთ, როგორია:

Роняет лес багряный свой убор,
Сребрит мороз увядшее поле...

კითხულობდა ის და ბ და რ ბგერებს ისე გამოთქვამდა, თითქოს ბაგეები შიგნიდან ჰქონდა შეშუპებული, თითქოს ისინი ერთმანეთს ეწებებოდნენ და ედებოდნენ უხერხულად და რალაც ხშული ბუბუნი გამოუდიოდა.

შემდეგ ნაწყვეტ-ნაწყვეტად, და მისთვის ამოჩემებულ საყვარელ სტრიქონთა შერჩევით, წაკითხა პუშკინის ეს ლექსი. ბოლოს, წამოიძახა:

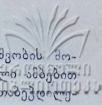
— ასე ვიქნებით ჩვენც ათეული წლების მერე. ვინ სად მოვხვდებით, როგორ და რას მივწერთ

ერთმანეთს, ვის გავიხსენებთ, ვინ გავვიხსენებთ,
ეცლება კი რომელიმე ჩვენგანს გახსენებოთ? —
მაგრამ დავეხსნათ ამ ამბებს, — ჯერ ხელმძღვანელს,
ძალიან ახალგაზრდები ვართ. ჯობს — ისევე ვიყავით
გლოთ, ვიოხუნჯოთ...

მერე ქუჩაში გავედით და ისევ სტამბისაკენ
გავემართეთ. ნაფეტვარიძე, როცა დაინახავდა შე-
საფერის წყვილს, წამოიძახებდა: ეს — ლადოს
ყვავი და ყვანჩალა! ესეც — მისი ბუზი და ბუზან-
კალი!

ლადოს ყურებამდე აეწია კურტაკის საყელო,
შორიშორს ადგამდა ნაბიჯს, აქა-იქ დამდგარ ტბო-
რებში იმწღალებდა და სახურავებიდან ჩამონადენ
წვიმის ცივ წვეთებს არიდებდა ქოჩორს. ჯერ
წყნარად უსმინა გიორგის ქილიკს, მაგრამ შემდეგ
ისიც აყვა. თეატრის კუთხეში ვიღაც ორი მოხუ-
ცი მამაკაცი დაინახა. ქოლგებგაშლილნი დინჯად
მოაბიჯებდნენ და გულიანად საუბრობდნენ.

— აი, გიო, შენი ბაში-აჩუკი, ეს მეორეც —
აივენპოა! სიბერეში ერთმანეთი მოუნახავთ და
დამეგობრებულან, — შესძახა ლადომ და მიათი-
თა მოხუცებს. ისინი ერთხანს შეჩერდნენ და გა-
ოცებული შემოგვეყურებდნენ. ლადოც მიაჩერდა
მათ, უცებ ხელები მუხლებზე დაიბათქუნა და მა-
შალივით დაიყვილა. გაოგნებული მგზავრები
სწრაფად შებრუნდნენ და გზა განაგრძეს. ერთმა
მათგანმა ქოლგა დაჰკეცა და ხშირ-ხშირად იხედ-
ბოდა უკან.

ჯერ თითქმის ბავშვები სულ ბავშვობის მოგონებებითა და წიგნებიდან ამოკითხულ ამბებით ცხოვრობდნენ და ახლადმიღებულ შთაბეჭდილებებს ერთმანეთს უზიარებდნენ.

— აბა, რა უნდა დავწეროთ მე და შენ, — უთხრა ერთხელ ლადომ ნაფეტვარიძეს. — ჯერ არაფერი გვინახავს. გვიან დავიბადეთ. ციხე, კატორღა, ბრძოლა, ომები, რევოლუცია, ყველაფერი ეს განვლილი და მომხდარი დაგვხვდა. ჯერჯერობით შემოგვჩა ეს ბავშვობის შთაბეჭდილებები და წიგნებიდან ამოკითხული, ყველასათვის ნაცნობი ამბები. თანამედროვეობაზე კი დავწერ, მაგრამ ჯერ მივიხედ-მოვიხედავ, შევისწავლი, — არაფერი გამომჩნეს. მიმბაძველობას პირველ ხანებში გენიოსიც ვერ აცდებია. ეს ძალიან ადვილია და ხანდახან საჭიროც. ახალი გზის გამკაფველობაც ჩვენთვის ადრეა, საამისოდ არ გვეყოფა ჯერ არც ცოდნა, არც ძალა, არც ნიჭი...

ეს ფრაზები მართლაც წიგნებიდან ამოკითხული აზრები უფრო იყო. ამას თვითონაც გრძნობდნენ. ის იყო ცხოვრებაში ფეხი შედგეს და ჯერ კიდევ ვერ მოესწროთ მთელი სიგრძე-სიგანითა და სიღრმით მისი გათელვა. ცხოვრებამ თვითონ გასთელა ისინი ულმობლად და სასტიკად, ძალიან ადრე და უდროოდ.

წუთისოფელი ტკბილია,
სიკვდილი არ მომინდებოდა, —

ხშირად იმეორებდა ამ სიტყვებს ერთ-ერთა შორის.
განი. მათ არ ღირსებიათ ეგემნათ წუთისოფლის სი-
ტბოება: ჯერ... მწარეს სჭამდნენ.

„რიონის პირად წამოზრდილ ბარათაშვილის
ორ ბოკვერს“ ეძახდა მათ „პოეზიის ერთი მეხრე“
გრიგოლ იმედაძე, — „პატარა ბიჭი, ყოვლი კე-
თილის დამტევი გულით“.

უკანასკნელი ფრაზა გიორგი ნაფეტვარიძის
ნათქვამია. 1939 წლის გაზაფხულზე გიო თბილის-
ში ჩამოვიდა და „ნორჩი ლენინელის“ რედაქცია-
ში გრიშა იმედაძის წერილი ჩამოუტანა ლადოს.
მოკითხვის ბარათთან ერთად კონვერტში იღო
გრიშას ლექსები და მისივე ფოტოსურათი წარწე-
რით: „ლადოს, ჯანსაღი ხსოვნისათვის“. იმ ხანებ-
ში ძმა გარდაეცვალა გრიშას და ახლა შავხალა-
თიანი, წვერმოშეებული, სამოციანელ რაზნოჩი-
ნეცს ჰგავდა და ძალზე მკმუნვარე სახე ჰქონდა იმ
სურათში.

„ალბათ ვეფხვივით დანაეარდობ თბილისის ქუჩებში
და, განსაკუთრებით კი რუსთაველზე — ქალაროსანივით
მიაბიჯებ საღამოსას, — იწერებოდა იგი. — ამ ბარათთან
გიგზავნი ჩემი „პოეზიის“ შედეგებს. იმერული მოხატრე-
ბის ვარეშე, მაცნობე მათი ბედი. არაა საშველი, საღმე
უნდა მიიტანო და გამისალო. იქნებ ეღირსოს დაბეჭდვა.
თუ რამეს უშველი, შენ იცი, თუ არა და, დიდი არაფე-
რია. ამ წერილის გამოგზავნაში ფული არ გადამისხდია,
პირდაპირ გიგზავნი ჩვენი გიოს ხელით. მაგი ქვევარში
ჩაუტეველი და დაუდუღარი მაქარივითაა ახლა. ჯერ

უცოდველია და გულუბრყვილო, როგორც ყოველი დამწყები პოეტი: ბავშვურად მეამბიტი და ცხოვრების ორთმტრიალის არ მცოდნე. მერე კარგი ფიცხი და შუმი ღვინო დადგება, — მე და შენ რომ გვიყვარს — ინტელიგენტი

ჩერ კიდევ ბევრია ჩვენში ნორჩი და პირტონული ენთუზიასტი, ფუყე პათოსით ვატენილ-გულიანი, გამოცარიელებულ გრძნობა-გონებნიანი, ცრუპენტელა და მეტიჩარა. მათგან რა გამოვა? რაღაც კუდალა ადამიანი, წვრილი ინტელიგენტი, ფუქსავატი და ფილისტერი. გიოს იმედი მაქვს, — ჩანსალი ბიქია!

იმ ბუმბერაზ მგოსნებში, რომელნიც თქვენს გარშემო იყრიან თავს, ჩვენც ვაგვიხსენეთ დროდადრო. ვკითხულობ შენს ლექსებს და ვფიქრობ, დარწმუნებული ხარ, მახარებს. როცა მაქანე ლუდხანას გახსნით, მომწერეთ, რა დღეს გაიხსნება და იმ დილით ყოველ მიზეზს გარეშე ჩამოვალ. აქაურობას არა უშავს, ყელს ქე გეისოლებს კაცი, თუ ჩამოხვალთ“.

ამ პატარა კაცს ძალიან ფართო და დიდი გული ჰქონდა. მთელი ქვეყანა ჩაეტეოდა. ეს მის ლექსებშიაც იგრძნობა. მასთან პურმარილიანი და სტუმართმოყვარე იყო. ამხანაგისთვის სულს არ დაიშურებდა. „ერთხელ ავადმყოფი ვინახულეთ ამხანაგებმა,—გვითხრა გ. ნაფეტვარიძემ,—სასტიკად იყო გაციებული, მოძრაობის თავი აღარ ჰქონდა და, ტკივილებისაგან შეწუხებული, ბავშვივით კნაოდა. მაინც ანიშნა ცოლს და კარადიდან ბოთლით ღვინო, მწნილი და პური გამოაღებინა, ხაჭაპურის გამოცხობა მოთხოვა.“

ეს გვიამბო ვიომ და გამოგზავნილი ლექსების კითხვას შეუდგა. განსაკუთრებით კარგი იყო „პო-

ეზია“, გრიგოლ იმედაძის ერთ-ერთი საუკეთესო
ლექსი. შემდეგ იგი ლადომ „ჩვენი თაობის“ რე-
დაქციაში მოიტანა და დაიბეჭდა კიდევ 1940 წლის
აპრილის ნომერში.

X XVI

კარგა ხანს იყო მოწყენილი ლადო. ბევრის-
თვის კუშტი, მიუკარებელი და გამკილავი გახდა
იგი იმ დროს. ჩვენს რედაქციას მაინც არ ჩამო-
შორებია, სულ ჩვენთან ყოფნას ცდილობდა და იმ
ხანებში არ ყოფილა არც ერთი დღე, რომ სადმე
არ მენახა ან არ შემხვედროდა. ხანდახან ისევ გვე-
ხმარებოდა მუშაობაში თავისებურად.

შოთა რუსთაველის საიუბილეო ნომრისთვის
(1937 წლის 24 დეკემბერი) „ვეფხისტყაოსნის“
ვრცელი შინაარსი ლადომ და მე შევადგინეთ.
მთელი ღამეები ერთად ვიკითხეთ ეს პოემა.

ბოლო თავები რომ უნდა წაგვეკითხა, მოიტა-
ნა ამბაკო ჭელიძის „სპარსული ლირიკა“ და ერთი
ბოთლი ხვანჭკარა. სადღეგრძელოსავით სათითაოდ
წარმოთქვამდა ომარ ხაიამის რობაიებს და ზედ
ყლუბ-ყლუბად აყოლებდა ღვინოს, ახსენებდა დე-
დას და ახლობელ მეგობრებს. მთელ საღამოს გა-
გრძელდა ასეთი „ქეიფი“.

— როცა შინ „ვეფხისტყაოსნის“ ვკითხულობ-
დი, მის გამირებთან მეც ვტიროდი და დედაჩემი
ხშირად მიმალავდა წიგნსო, — მითხრა და მერე
ხუმრობით დაუმატა: — ამას რომ მოვრჩებით,

შემდეგ რუსულად უნდა ვთარგმნო „ვეფხისტყაოსანი“, ჯერჯერობით ორი სტრიქონი უკვე მზად მაქვსო, — და იქვე მიაწერა ქალაქის ნახევს:

Царь не имел ни одного сына,
Лишь только дочку—Тинатина.

„ვეფხისტყაოსნის“ შინაარსი გაზეთში რომ დაიბეჭდა, ჩვენს ნამუშევარზე ჩვენი სახელი და გვარი არ მოგვიწერია, — ეს ლადოს სურვილი იყო.

XXVII

იმ ზამთარში, რა დროსაც არ უნდა ჩაგვევლო სასტუმრო „გრანდ-ოტელის“ წინ, იქ ყოველთვის იწვა ერთი ბებერი მურა ძაღლი. ლადოს მუდამ თან ჰქონდა მისთვის პურის ნატეხი, ან ქალაქში გახვეული ძვალი. ძაღლი სიხარულითა და კუდის ქიცინით შემოგვეგებებოდა, მაგრამ, ლუკმას რომ გადავუგდებდით, შიშითა და მორიდებით უკან-უკან იხევდა და პირს არაფერს დააკარებდა. მხოლოდ, როცა მარტო დაიგულებდა თავს, აიღებდა პურს, ქუჩის პირას დაფნის ბუჩქებში შეიმალებოდა და იქ შეექცეოდა. ძალიან ეშინოდა სხვა ძაღლების და გაურბოდა მათთან შეხვედრას.

ერთ საღამოს ლუქსემბურგის ქუჩაზე გაეტანა ავტობუსს. ჩვენ არ დავსწრებივართ ამ ამბავს, — შალვა კონოძეს ენახა და მოიწერა თბილისში.

ამ ძაღლზე ლადომ დაწერა ლექსი „ბებერი ძაღლი“ და მე მიძღვნა შემდეგი წარწერით:

„ჩვენ ერთნაირად გვიყვარს ძაღლები. ეს იმ ბებერი ძაღლის მოსაგონარი იყოს, რომელიც 1937-1938 წლებში ხშირად ვვხვდებოდა იმ სასტუმროს წინ, სადაც შენ ცხოვრობდი. ეს იმ ბებერი ძაღლის მოსაგონარია, ვინც, ანა კოლოზ ჩემო, რომელიც, ასე ბებერი და დაუძლურებული, მუდამ ახელებდა ჩვენს შთაგონებას თავისი შრავლის-მეტყველი თვალებით...“

ძაღლები და ცხენები თავიდანვე მიყვარდა. ჩემოვმა და ჭეკ ლონდონმა კიდევ უფრო შემაყვარეს ძაღლი. „Холстомер-ი“ მაგიჟებს. ჭერ ასეთი არაფერი წამიკითხავს. როცა ის წავიკითხე, შეეტლეთა ცხენებს აღარ ვშორდებოდი და სულ დოღებსა და მარულაზე წასვლას ვნატრობდი. როგორ მინდა, ჩემნაირი სიხარულით წავიკითხოს ყველამ ჩემი საყვარელი წიგნები, ნახოს ის კარგი კინოფილმები, მე რომ მინახავს. როგორ დაეტკბები ამ დროს სხვისი სიამოვნებით. მასთან ერთად ხელმეორედ დამივლის ქრუანტელი და ჩემებურად ამიტყდება თავ-ზარდამცემი ქრეოლა და ცახცახი!“

ამ სიტყვებს შემდეგ მოყვება თვით ლექსი:

„ბებერი ძაღლი“:

როცა ქალაქში ხეტიალი დაქანცავს, დაღლის დაუძლურდება ბედისაგან განაწეალები,
სასტუმროს კართან გაჩერდება ბებერი ძაღლი
და შენ დაგეძებს უცოდველი ბავშვის თვალებით.
ნეტავ რა უნდა უილაჯოს, ღონემილეულს,
პურის ნატეხი, თუ ალერსი კეთილი კაცის?
იქნებ, მეგობარს ეძებს, მისებრ სუსტს და უღღერს,
იქნებ, აწუხებს უბინაოს ზამთარი მკაცრი.
მიწვევა კართან მდუმარე და ცახცახით გელის,
მოშორებით კი ღონიერი ძაღლები ყეფენ,
ესმის. დღენაკლულს, მათი ღრენა და ღრინანცელი,
ისინი მისებრ ნუგეშისმცემს არ დაეძებენ.
ჩვენ ვიგვიანებთ, გადაწყვეტა ისევ იაროს,

წამობარბაცდა, მაგრამ ხელაეს გამოეჩნდით უკვე.
შემოგვხვდა მუწჯი, რომ ჩვენ, მეტყველთ, გაგვიზიაროს
მისი პირველი სიხარული და სიკბაბუკე.
სურს — გვითხრას: ერთ დროს (ახლა მკრთალი და უიერო)
არ იყო ძალი, და ტოლებში იყო რჩეული.

(ძალი კი არა, კაცი არის, კაცი უენო,
უბედობისგან მეტყველებას ვადაჩვეული).
შეგვატყობინა, რომ წუხს, როცა სიკვდილი შოდის,
უკანასკნელად შემოგვხვდა სათნო თვალებით.
და კვლავ ქუჩებში გაემართა ბებერი, ლოთი,
გაყვითლებული, წვირიანი და ნამთვრალევი.
და მჯერა, თუკი განგებამაც ასე ინება,
მალე ჩაქრება მრავლის მთქმელი მისი თვალები,
მისი სიცოცხლე ჩვენ, მხოლოდ ჩვენ, გვეცოდინება,
ჩვენვე ვიქნებით მოწმე მისი გარდაცვალების.

1938 წ. 6 იანვარი,
ქუთაისი.

1940 წელს თბილისში პირველად გამოდიოდა
ლადოს ლექსების კრებული, სახელგამის ერთ-
ერთმა მუშაკმა ლექსი არ გაუშვა, — ეს შენი შე-
ურაცხყოფააო,— მითხრა,— შენ ჩვენი რედაქციის
მდივანი ხარ და ბებერი ძალღობა როგორ გაკად-
რა. თუ შენი კარგი მეგობარია ის ასათიანი, ასე
როგორ ალანძღვინებ თავს და ძალს გადარებსო.
დავარწმუნე: აქ ლაპარაკი მხოლოდ და მხოლოდ
ძალღზეა და ლექსის სიტყვები მე სულაც არ მე-
ხება-მეთქი. ბოლოს, მგონი, მიხვდა, როგორც იყო
საქმე, მაგრამ დაიყინა: მიძღვნა მაინც ამოშალეთ,
უხერხულია, შენი სახელი და გვარი ნუ იქნება
ნახსენებო.

ლადო გაჯიუტდა და არ დაეთანხმა.

სახელგამის მუშაკს უთხრეს: ახალგაზრდა პოეტებს ასეთ რამეზე ნუ გადაიკიდებ, თორემ ფუნდგორიებით არ მოგასვენებენო. მან სიტყვა „ფუნდგორია“ ვერ გაიგო, თავისებურად გაისაზრა გუნებაში და თქვა: — მე მაგათი ფუნქულიორების არ მეშინია. ის კი არა და, თუნდაც იალბუშები დამცენ თავზე, ამ ლექსს მაინც ვერ გავუშვებო, — და „ბებერი ძალი“ კრებულიდან ამოაგდო... მის ნაცვლად კრებულში სხვა ლექსი დაიბეჭდა.

XXVIII

1938 წლის თებერვალში მოვიდა ნაგვიანევი თოვლი და ყელამდე ამოავსო მთელი ქუთაისი. მანამდე სულ წვიმდა და ცას თავპირი ჩამოსტიროდა.

ლამით დიდი მყუდროება იყო ქალაქში, — ძლიერი და შეურყეველი. ჩვენს „გრანდ-ოტელში“ სამოცდაშვიდი ოთახი იყო. სამოცდამეშვიდეში მე ვცხოვრობდი და ეს სამოცდამეშვიდე რატომღაც შუა ადგილას, ცენტრივით იყო მოთავსებული. მთელი სასტუმროს ყოველგვარი მოვლენა და თავგადასავალი ადვილად აღწევდა აქ.

იმ პატარა ოთახს პოეტმა კარლო კალაძემ ერთი „ძველი დრამატურგის პიესა“ შეარქვა და დაუმატა: როგორც მოქმედნი პირები იმ ავტორის პიესებში, ამ ოთახშიც ისე წარამარა, პატრო-

ნის დაუკითხავად და უსაქმოდ შედი-გამოდის ხალხიო. ეს განსაკუთრებით ითქმებოდა იმ თვეებში, როცა გაზეთი „სიტყვა და საქმე“ გამოდიოდა. კარლო ამ გაზეთის ყველაზე აქტიური მუშაკი იყო. მაშინ თითქმის ყოველ კვირას ჩამოდიოდნენ თბილისელი მწერლები და თავს იყრიდნენ სასტუმროში. რამდენიმე ხნით ადრე პოეტი ალიო ადამია შეუჩნდა სასტუმროს დირექტორს — პეტრე ჭანტურიძეს, და ბილიარდის ორი კომპლექტი დაადგმევინა ზემო და ქვემო ვესტიბულში. მას შემდეგ დღე და დამ არახუნებდნენ ბურთებს სხვა მომსვლელი სტუმრები.

ამასთან, იმ ხანებში დიდად გავრცელდა პატეფონები (როგორც ახლა ტელევიზორი!). ეს იყო მაშინდელი კეთილდღეობის ერთ-ერთი ნიშანი. ვისაც არ უნდა სტუმრებოდი, დიდი ამბით ჩართავდა პატეფონს, მაგრამ არც თვითონ მოისმენდა და არც სტუმარს მოასმენინებდა, — ისე, მოდისათვის, უკრავდა, თორემ მასაც თავი ჰქონდა უკვე მობეზრებული. ჩემს გვერდით ოთახში ვილაც მდგმურმა მოიტანა პატეფონი და ნაშუალამევამდე უმოწყალოდ აჩხავლებდა.

ხშირად, იქვე ახლოს, თავს შეიყრიდნენ მოქეიფენი და დილამდის ტვინს ხვრეტდა „ტურფავ-მოდი“ და „მრავალყამიერი“.

ბევრჯელ ყოფილა ლადო ამ დროს ჩემთან და ისე შევეჩვიეთ ირგვლივ გამეფებულ აურზაურს, თუ არ გვინდოდა, არაფერიც არ გვესმოდა. ვუს-

ხედით პატარა მაგიდას, ის წერდა რაშეს, ან კი-
თხულობდა რომელიმე თავის საყვარელ წიგნს,
ვსაუბრობდით და კედლებიდან გვეცქეროდნენ
დიდებული ადამიანები. ელექტრონის მკრთალ სი-
ნათლეზე სილუეტებს ჰგვანდნენ ფოტოსურათებ-
ზე აღბეჭდილ მწერალთა სახეები და არც ერთი
მათგანი არ ჩანდა მკაფიოდ. მათ პირდაპირ კი —
დიდ სარკეში — ისე ჩვეულებრივად და ნათლად
გამოიყურებოდნენ, როგორც დღისით. ბაღიდან
ისმოდა ქარ-ყინვისაგან შეჭირხლული ხეების ჭრი-
ალი. ჩვენ კი ყურს ვუგდებდით ნავთქურაზე შე-
მომდგარი ჩაიდანის შიშინს, რაკრაქსა და თუხთუხს,
ყოველთვის მზად იყო ცხელი ჩაი და მისი ორთქ-
ლი აქვარელივით ედებოდა ფანჯრის მიწებს.

ფანჯრიდან ჩანდა დათეშიძის გორა. ზედ აღ-
მართული პარაშუტის კოშკის ჩირაღდანი ცდომი-
ლი ვარსკვლავივით ბეუტავდა ნისლში და გაყინ-
ული ჰაერის ბული შხეფ-შხეფად ედებოდა გარ-
შემო. ხანდახან გვეგონა, თითქოს ზეცა ძირს ჩა-
მოიწია და ეს, გაღმა გორაზე, რომელიმე პლანეტა
აღიმართაო.

იმ ზამთარს, იმ პატარა ოთახში, ბევრი კარგი
წიგნი წავიკითხეთ ერთად. რიგრიგობით ვკითხუ-
ლობდით საბინინის „საქართველოს სამოთხეს“, ვა-
ხუშტის „საქართველოს ისტორიას“, დავით კლდი-
აშვილის მოთხრობებს, ვაქას პოემებს, სენ-სიმონის
მემუარებს, სკარონის ბიოგრაფიას, ვერლენისა და
ბოდლერის ლექსებს. ლაღო მთელი კვირეები ფურ-

ცლავდა ლამარტინის „ვირონდისტების ისტორიას“, კარლელის „საფრანგეთის რევოლუციას“.

XXIX

ეროვნული

ერთ საღამოს (1938 წლის 18 თებერვალი) როცა თოვლი უსაშველოდ ბარდნიდა და აბნელებდა პიდამოს, ოთახში ლადომ და შალვა კობოძემ შემოდგეს ფეხი. ლადოს ძლიერ შესცივნოდა და ტუჩები უცახცახებდა. ვეებერთელა ხელები ძლივს ჩატეოდა შარვლის ვიწრო ჯიბეებში და კურტაკის მოკლე სახელოებიდან გალურჯებული მაჯები მოუჩანდა. მაგრამ თვალებში ისეთი ანცი და გიჟმაჟური ნაპერწკლები უციმციმებდა, სახემღიმარი და „უმკმუნვარო“ (ეს სიტყვა ძლიერ უყვარდა!) ისე იყო მომართული, თითქოს ვიღაცას უნდა შეეტოქოს, ვიღაც უნდა გაჰკენწლოსო. შემოვიდა და შემოიძახა:

— ვიპიომ ვმესტე ჩაი, ნიკა, იზ ბალშოვო ჩაინიკა! გამოიხედე გარეთ, რა მოგივიდა, შე კაცო? რას შებუდებულხარ ამ საკანში? ელექტროშუქით განათებული თოვლის ფანტელები თავის ჩრდილებთან ერთად შრიალ-შრიალით ეცემა ასფალტზე. ო, რა ფანტასტიკური სურათია! ახლა კარგია ხეტიალი. სწორედ პოეზიაა ამ ქუჩებში ჩამორება!

გვერდით ოთახში პატეფონზე აქვსენტი მეგრელიძის „სულიკოს“ უკრავდნენ. ლადომ დათოვლილი ქოჩორი გაიბერტყა, სველი კურტაკი ღუმელთან მიაფინა, საწოლის კიდეზე ჩამოჯდა და ყური მიუგდო. შალიკო წიგნების ქექვას შეუდგა.

— რა კარგია „სულიკო“, — წარმოთქვა და
დომ. — თუმცა ამბობენ, ეს ქართული პანკი
არააო, მაგრამ ისე შეიჭრა ჩვენს სულს და გულს
ში, რომ ამას აღარავინ უყურებს. ~~ვევნიდან~~
კარამდის ყოველ ქართველს თანა სდევს აკაკის დი-
დებული ლანდი. „იავნანა“ და „ნათელას სიმღე-
რა“, „ციცინათელა“ და ეს „სულიკო“, შემდეგ
„ბაში-აჩუკი“, „ხანჯალი“ და „თორნიკე ერისთა-
ვი“, ესაა მთელი ჩვენი ბავშვობა, სიჭაბუკე და
ხანდაზმულობა. ბოლოს მისი „თავო ჩემო“ მი-
გვაცილებს იმ ქვეყანას... ნეტავი ცოცხალი მენა-
ხა აკაკი, როგორი პატრიარქი იყო ალბათ! აკაკი
კი არა და, ვაჟა კი მოალწევდა დღემდის. რატომ
ჩვენს დროში არ მოუხდათ ცხოვრებო, იციან
თქმა. ძალიან კარგ დროსაც ცხოვრობდნენ, სწო-
რედ მაშინ იყვნენ საჭირონი და ამიტომაც ბევრი
რამ გააკეთეს. ჩვენი დროც წარმოშობს კარგებს.
„სულიკოს“ „სისატურა“ მოყვა და, ბოლოს,
„საბოდისო“ რომ წამოიწყეს, ლადო აბორგდა,
ერთ ადგილას ვერ დადგა და ისევ აუცახცახდა
ტუჩები, თითქოს ახლაც ცივოდა.

— ერთხელ პარმენ შელევგისას ვიყავი. პატე-
ფონზე „საბოდისო“ დავუკარით. აღარ მახსოვს,
ზედიზედ რამდენჯერ გავამეორებინე. ნემსები გა-
ცვდა. მაგრამ მაინც არ მოვეშვი. მასპინძელიც
ჩემზე უარესი ყოფილა. „ასეთი სიმღერის შემქ-
მნელი ხალხი უკვდავიაო“, მითხრა და, მგონი —
მეთედ მომართა პატეფონი...

კოხოდე საუბარში არ ერეოდა. გრიგოლ ხანძთელის ცხოვრებას ჩაჰკირკიტებდა. ინსტიტუტში ძველი ქართული ლიტერატურის ისტორიიდან თემა ჰქონდა დასამუშავებელი, და მასალას ეძებდა...

— იმ მწერლებს შემდეგ, რომელთაც მე ვუყვარდი (აუცილებლად ვუყვარდი!) და მე მიყვარდნენ, უკანასკნელ დროს ყველაზე საყვარელი ხდება ჩემთვის ვაჟა, — განაგრძობდა ლადო. — განავინ არის რუსთაველის შემდეგ ასეთი ტიტანი ჩვენში? და მაინც ჯერ კიდევ უცხოთნავეთ დგას ჩვენგან და თითქოს საყვედურით გვეუბნება, კლდის თავს წამომდგარი, სევდიან სიტყვებს, — გახსოვთ?

გამოღმით მე ვარ, გაღმით შენ,
შუაზე მოდის მდინარე,
ხიდი არ გვიძე წყალზედა,
ფიქრი მკლავს მოუთმინარე,
მინდა გაკოცო, მაკოცო,
შენს სახეს ვხედავ მღიმარეს,
მაგრამ ვერსაით გამოვედ
ამ სატილო მდინარეს...

შემდეგ... შემდეგ ზეპირად აღარ ვიცი...

წიგნებიდან ვაჟას „რჩეული“ გადმოიღო, ის ლექსი—„სიმღერა“ მონახა და ბოლომდე ჩაიკითხა. თრთოლვითა და მღელვარებით წარმოთქვა უკანასკნელი სტრიქონები:

არა, ის მინდა, გხედავდე,
ნუგეშსა ეპოვებ ცქერაში...

ცრემლმორეული წამოდგა, ფანჯარას მიადგა და
ვალმა გორას გახედა. აღარ თოვდა. ნისლიც გამ-
ქრალიყო. ახლა კი მართლა შუქურ-ვარსკვლავი-
ვით კიაფობდა ჩირაღდანი კოშკზე.

— აი, შეხედეთ, — სიხარულით წამოიძახა
მან, — ვაჟაც ასე იკაშკაშებს ჩვენს მოწმენდილ
ცაზე, ნისლი და ქარბუქი ვერას დააკლებს იმას,
ვინც ომახიანად შესძახა:

დამსეტყვე, ცაო, დამსეტყვე,
აქა ვარ ჩემის თავითა,
გულითა გაუტეხელი
მოუღალაფი მკლავითა,
რაც უნდა ქირი მომკერძო,
ბილწთ არ შევეკვრი ზავითა;
ცნებას ვერ შემაცვლევინებ
მოზღვავებულის ავითა!..

სოლომონ ყუბანეიშვილის „ვაჟა-ფშაველა“ რომა-
ნივით წავიკითხე. თურმე, რა ყოფილა ჩვენი ვა-
ჟა! აი, გუშინ, შაჰრუხ ჩარკვიანი მეუბნებოდა,
ჩვენს ვაჟას ერედიას ტექნიკა არა აქვსო. მაგრამ
სამყარო ვისია-მეთქი, მისი საკუთარი ხომ? რად
უნდა გენიოს ვაჟას ერედიას გალაქულ-გაპრიალე-
ბული ტექნიკა? ო, როგორ მინდა ასეთ დროს ზო-
გიერთს მივახალო მაიაკოვსკის სიტყვები. მომწონს,
ზეპირად ვიცი და სულ ვიმეორებ.

ბორძიკ-ბორძიკით და ბუბუნით წარმოთქვა მა-
იაკოვსკის გრძელ-გრძელი სტრიქონები:

Вашу мысль

Как выжиревший лакей на засаленной кушетке,

Буду дразнить об окровавленный сердца лоскут,
Досыта изъиздеваюсь нахальный и едкий...

ძალიან გაუჭირდა ბოლომდე ჩათავებული
ჩაიქნია და ჩაილაპარაკა:

— ვაი, რომ ეს წასაჭრელი ენა ვერა მაქვს კარგად წვერწამახული, თორემ როგორ ვიტყვოდი...

— კი, მაგრამ ლექსებს ხომ ადვილად წერ? ლექსად დაწერე, — გაეხმიანა შალიკო და ისევ წიგნს დაუბრუნდა.

— მე მინდა კარგი ორატორი ვიყო. ვინც კარგი ლაპარაკი იცის, ქვეყანას დაიპყრობს. ასე იყო ყოველთვის, დემოსთენობა და ციცერონობა არასოდეს კარგავს მნიშვნელობას.

— კალამი უფრო ძლიერია, ნაწერი საუკუნეებს უძლებს. ზეპირად ნათქვამი ჰაერში იკარგება, — განაგრძობდა კოხოძე.

— შენ ნუ ბრძენობ ახლა! კარგად ნათქვამი სიტყვა და ორატორის აზრები ისევე დაიწერება, როგორც ლექსი და პოემა. ისე კი... ლექსი მირჩევნია. თანაც მენატრება ერთი კარგი სხვისი ლექსის წაკითხვა, მაგრამ არსად ჩანს.

კედელზე გაკრულ ფოტოსურათებს ჩააჩერდა, სათითაოდ თითი შეახო და განაგრძო:

— ამ ბაირონით მომხიბვლელი უნდა იყო და ვაჟასავით მქუხარედ უნდა იმღეროდე. ნახე, რა ღვთისდარია აკაკი, ან როგორი ვეებერთელა და რიხიანი შაიაკოვსკი, როგორ გოროზად აუზიდავს

ცალი წარბი! ღმერთმა არც ერთის ნიჭი მომცა; არც კალამი და არც სილამაზე! „მთელი ხმით“ საუკუნეების შემდეგაც მოხვდება გულზე მთაბრუნველობას. ყოველი პოეტი ასე ვაჟკაცურად უნდა იყოს. იაიებისა და ბელურების პოეზია, ბულიონი და ტკბილ-ტკბილი ვარდის წყლის ლიმონათი ვის რაში გამოადგება! ლექსს რომ დაწერ, მართლა ცამ ქუხილი უნდა დაიწყოს!

მოულოდნელად სინათლე ჩაგვიქრა. ასე იცოდა ხანდახან ჯერ გამოუცდელმა რიონჭესმა. მაგრამ მზად გვექონდა ძველი ლამპა. ერთხელ სასტუმროში მთელი კვირა არ იყო შუქი. კარტოფილის სანთელზე ყოფნა გაგვიჭირდა. ლადომ სადღაც იშოვნა ერთი დაქანგული სპილენძის ლამპა. გავწმინდეთ, გავმართეთ; ის იყო ავანთეთ, და... შუქიც მოვიდა. მაშინ ამაო შრომა დაგვიჩა, მაგრამ შემდეგ ბევრჯერ დაგვეხმარა ის ლამპა.

ახლაც ავანთეთ და მაგიდაზე შემოვდგით. ლადომ შესძახა: „გაბრწყინდი, ჩემო კანდელი, მინათე ბნელი ლამისა!“

უფრო ფანტასტიკური გახდა ოთახი. ფანჯრიდან შემოიჭრა შორეული ელნათურების ცივი შუქი და შეებრძოლა მბუხტავ ლამპას. ოთახს შიგნით არილდნენ ბაღში ამართულ უფოთლო ხეთა ჩრდილები, უზარმაზარი გველის ტანივით მრუმედ ჩანდა კედელს ატორღიალებული რკინის მრგვალი ღუმელი. თითქმის ველარ ვხედავდით ერთმანეთს.

მწერალთა სახეები ახლა სარკეშიც კი აღარ ილანდებოდნენ.

შალიკო კოხოძე ლამპას მიუჩოჩდა, მერჩულე გადაშალა და თქვა:

— ჩვენი ლადიმიე ასეთია, როგორც აქ წერია. აი წავიკითხავთ, — სტრიქონებს თითი გააყოლა და განაგრძო: — „ხოლო იყო ხილვითა დიდ, ხორცითა თხელ, პასაკითა სრულ, ყოვლად კეთილ, სრულიად გუამითა მრთელ და სულითა უბიწო“. ხედავ, შე ლელენდარო, რა წერია შენზე?

— კიდევ რაღა მაკლია? — ჩაეკითხა ლადო. — კაი პოეტო რომ ვარ, ამას რაღა ჩიჩინი უნდა! ეს კი მაგ წიგნში არ ეწერება. ახლა კი მაგას თავი დანებე და ცოტა თუთუნი მიწყალობე, თავშენახული კაცი ხარ, ჩემო შალივერ კოხოია.

ასე შეხუმრებულ და საღალღობოდ შერქმეულ სახელებს უწოდებდნენ ერთმანეთს ლადო და მისი უახლოესი მეგობრები. „დაუვიწყარო მექიჩ“, — ეძახდა მას ძმადნაფიცოვით შეთვისებული შოთა ქურიძე და პირად წერილებშიც ყოველთვის ამგვარად მიმართავდა; „ზრახვათა ჩემთა თანაზიარს, შილიფს, ჩემი მოკრძალებული სალამი“, ასე იწყებდა ლადოს ერთი წერილი შოთა ქურიძესთან; „ჩემი შოთიის ნაჩუქარია“ წაუწერია მას შოთა ქურიძისაგან მიძღვნილ ერთ-ერთ წიგნის ყდაზე. „ჩემო ვალიდა“, ეს ლადოსთან გაგზავნილი გოგი შალამბერიძის წერილიდანაა. ლევანიე გადაეგვიმოლაუ—ლევან კიკნაძე იყო, ბესიონი—ბესარიონ ზონენაშვილი.

იყვნენ კიდევ მიხაკო მორცხვადე, სევდისარი, რიონია დამცინეიშვილი და სხვანი და სხვანი.

...თუთუნი ხელისგულზე დაიყარა, მაგრამ ქალღალდი არც ერთს არ აღმოაჩნდა. ქალღალდი გაქა-ფშაველას რჩეულ ლექსთა კრებული გადაშალა და ვაქასა და მისი მეუღლის სურათზე აფარებული სიფრიფანა ქალღალდი ამოხია. ეს ისე სწრაფად მოხდა, სიტყვის თქმაც ვერ მოვასწარი. ჩემი წყენა არ შეიმჩნია. ქალღალდი ოთხად გახია, ნახევარი კოხოდეს მიაწოდა და ერთ ნაგლეჯში თუთუნი ჩაჰყარა. ახვევდა და თან, საქციელწამხდარივით ცალ ლოყააწითლებული, თითქოს თავისთვის ბუტბუტებდა.

— ნიკოლაუს აგიუს, ნუ გეწყენება. არაფერია. ჩვენს ვაქას კიდევ გაეხარდება. ქალღალდი გამოხედვას უშლიდა. ახლა თვალი გაახილა. ნუ გამიბრაზდები. თუ გინდა, ასეთ ქალღალდს ხვალვე გიშოვნის და ჩავაწებოთ. მაგრამ რა საჭიროა. ვაქას პირბადე რად უნდა? აქ არც კი აჩნია, რალაც ქალღალდი რომ იყო...

იმ ღამეს აღარ დარჩა. ხვალ დილით ადრე სადგურზე ერთ ვინმეს უნდა შევხვდე და დამაგვიანდებო.

გარეთ რომ გამოვედი, უკვე გვიან იყო. ცას თანდათან მოეწმინდა. აქა-იქ გაბნეულ ვარსკვლავებს კაშკაში და ელვარება მომატებოდათ. ქალაქი მყუდროებასა და დუმბილში იყო ჩაძირული. ნისლი კი ისევ ბურბურდა რიონის ვალმა-ვამოლმა მხარეს და

კვლავ ბეუტავდა ჩირალდანი პარაშუტის კომპანე-
მალაზიების წინ, დანჯღრეულ ვედროებში განი-
ლებულ ცეცხლთან, მიყუჩულიყვნენ დარაჯები და
ხშირ-ხშირად ითბობდნენ გათოშილ ხელებს. დრო-
დადრო ჩაჰბერავდნენ და ჩაჰბერავდნენ სასტვე-
ნებს, შორიდან სხვები გაეხმაურებოდნენ და ისევ
მიწყნარდებოდა ყველაფერი.

იღვა ლადო ბარაქიანი თოვლით დაბამბული
და ელექტროლამპიონებით გაქათქათებული ქუთა-
ისის ამ თეთრ ღამეში, შეჰყურებდა ვარსკვლავებით
მოჭიკჭიკებულ ცას და ისმენდა სასტვენების გაბ-
მულ ყრიალ-ყრიალს.

— ხვალ კარგი საკურდღლე ამინდი იქნებაო, —
ჩაიციხა და ჯერ გაუკვალავი თოვლით დაფენილ
ქუჩებში მიიმალა.

იგრძნობოდა მოახლოებული ალიონი. ვარსკვლა-
ვები გაცისფერდნენ. გაღმა მზრიდან მოდენილი ცი-
ვი ნიავი არხევდა თოვლისგან დაყურსულ ტელე-
ფონის მავთულებს. ყოფილი გიმნაზიის ძველ
შენობასთან ჩამწყრივებულ ჭადართა შტოებიდან
ცვიოდა თოვლის მშრალი ხრილი.

— მალე გათენდება მზიანი, ჩახჩახა დილა,
მშვენიერი დღე. ერთი ჩინებული ახალგაზრდა პო-
ეტი კი მიაპობს ახლა მუხლამდე თოვლს ამ ნაშუა-
ღამევს, მიდის თავის ცივ ოთახში მარტოხელა,
უდემამოდ, უთვისტომოსავით და ისევ ფიქრობს
ლექსებზე, კარგ ლექსებზე, — ნაღვლიანად ჩაი-
ლაპარაკა, კიბესთან მდგარმა შალვა კოხობემ. —

კაი მარჯვე ბიჭი უნდა იმ აღმართში ასეღას ასეთ
ამინდში... მე ვერ გავბედავდი ამას!

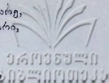
იმ დროს ლადო ქუთაისის სადგურთან ცხოვ-
რობდა — ძერქინსკის ქუჩაზე, 35-ე ნომერში, ერთ
პატარა ღარიბულ „კოლოფში“. კუთხეში მიდგმუ-
ლი საწოლი, მაგიდაზე დაწყობილი წიგნები და ჟურ-
ნალ-გაზეთები, უბრალო მოწაფური საწერ-
კალამი და ძაბრიანი სამელნე, კედელზე გაკრული
ვაჟასა და ბაირონის ფოტოსურათები, იქვე—ცალ-
ფა ლურსმანზე — წითელარშიებიანი ტილოს პირ-
სახოცი, ლურჯი კეპი და ყვალლი კურტაკი,—ეს იყო
მთელი მისი ავლადიდება.

XXX

მეორე დილას რედაქციაში დამხვდა. გაღიმე-
ბულმა ხელში რაღაც ქაღალდი ჩამიდო: ნიკაია.
წუხელ აი ეს დავწერე, შენ გქონდესო, თქვა და
აუჩქარებლად დაუყვა კიბეს.

ეს იყო ნახევრად სალაღობო ლექსი, მისი წინა-
დამინდელი უხიაკი საქციელის სახსოვარი. სათაუ-
რიც რაღაც ახირებული ჰქონდა: „მე, ფშაველა და
აგიაშვილი“. მთელი ტექსტი კი მთლიანად ასე-
თია:

პოეტის სურათს თხელი ქაღალდი
ეფარა მკრთალი იღუმალეებით,
მესმოდა ქაბუქს ნელი ღაღადი
რაზიკაშვილის მწველი თგალების.

უღრუბლო ცაზე არ ჩანდა მთვარე,
ბორჯაედა მთებზე გრიგალი ჩქარი,
იყო ზამთარი და ბაღში გარეთ
აღაზას ხმაზე ტიროდა ქარი.
მე მომენატრა თამბაქოს ბოლი,
თამბაქო მქონდა, ქაღალდი — არა,
ვერ მოვითმინე, მიველ და, ბოლოს,
სურათს ქაღალდი აეაძვრე წყნარად.
— ჩემი სურვილი გაიგე გვიან,
მეც მინდა ვნახო თოვლი მთაველად, —
მითხრა და ძმურად გადამეხვია
გახარებული ვაჟა-ფშაველა.
აგიაშვილმა — როდესაც ნახა,
ეწყინა ჩემი ასეთი ქცევა.
— რაებს ჩადიხარ? რა გიყო ახლა?
ჩემს სამყოფელში შენ ხარ, თუ მე ვარ?
მაგრამ, რა ნახა ზვიადი კაცი,
ჩემს გვერდით მდგარი, შაგჩოხიანი, —
კვლავ გაიღიმა, არ იყო მკაცრი,
და ვაჟას შეხვდა თავაზიანი.
მან ჩამოართვა ხელი და წყნარად
უთხრა: — გულს მიკლავს. ძმაო, თოვაო,
როდის ჩამოვა ირემი ბარად,
ან გაზაფხული როდის მოვაო?
შემოგვახვია ორთავეს წამით
მხრები, თვალს ცრემლის დაადგა რთვილი...
და ასე დიდხანს ვიდექით სამნი:
მე, ფშაველა და აგიაშვილი.

შ. კობოძემ წაიკითხა ეს ლექსი და ლადოს
გულდაწყვეტით უსაყვედურა: — რად გამომტოვე?
მეც ხომ იქ ვიყავი, თქვენთან? იმ ლექსში მოწმედ
მაინც რად არ დამასახელო?

შალვა კოხოდის ოცნება იყო დაქვეითებული რომბა, ოდესმე ახლოს დაენახა დაქვეითებული პოეტები. მაგრამ პარიზიდან ახლად დაბრუნებული გალაკტიონი ქუთაისს რომ ესტუმრა და ჩვენი რედაქციაც მოინახულა, კოხოდემ დაირცხვინა და სადღაც გაიპარა.

ცხოვრობდა მამასთან და ძმებთან მაღლაკის გზაზე — ზდანოვიჩის ქუჩის 49-ე ნომერში, თავისი მეგობრის — შალვა ლოლობერიძის მეზობლად. სტუმართმოყვარე მშობლები ჰყავდა და სახლს უკან პატარა ვენახი ჰქონდათ გაშენებული. ბევრი კარგი დრო გაუტარებიათ რედაქციის თანამშრომლებს და ახალგაზრდა პოეტებს ამ ვენახის განაპირას.

შალვა აღებული ხელფასიდან ყოველთვის მომბარებდა განსაზღვრულ თანხას, ერთბაშად არ შემომეხარჯოს და აუცილებელი საჭიროების დროს სალაროში მიბარებულევით მექნებაო. შემდეგ ნაწილ-ნაწილ მოითხოვდა და, თან, წერილობით. აი, მისი ერთი ასეთი მოკლე, მაგრამ „მძაფრშინაარსიანი“ ბარათი:

„ამხანაგო ჩემო საესავო,

უამსა უკიდურესი. ვაჭირებისასა მრავალგზის მომიმართავს შენთვის დახმარების აღმოსაჩენად, და შენც მრავალგზისვე აღმოგიჩენია დახმარება ჩემთვის — ჯიბის შესაფერ.

და, როგორც ხშირად, ახლაც, წინაშე შენსა დგას

სტუდენტი ხელმოკლე და ელის შეწვევას შენსას: თანხა სჭირდება — რაოდენობით — მანეთი და ექვსი შაური, ანუ ასოციათი კაპიკი. ველი ამ თხოვნით აღძრული საკითხის დაღებითად გადაქრას“.

მეორე წერილში იწერება: „მივდივარ ერთ ადგილას, ფეხსაცმელი უნდა გავიწმინდო, წვერი გავიპარსო, პაპიროსი უნდა ვიყიდო“ (ეს იყო მისი „უქიდურესი გაჭირვება!“) და ითხოვს 5 მანეთს. ამ თხოვნას ყოველთვის დააყოლებდა: „ჩემი ფონდიდან მომეციო“.

შალვა პედინსტიტუტში სწავლობდა და რედაქციაშიც მუშაობდა. მე მასთან ერთად თავიდან ბოლომდე დავიარე ბავშვობიდანვე ნაცნობი და მოწაფეობისას შეყვარებული ქუთაისი — მისი ლამაზი მიდამოებიანად.

„როცა ქუთაისში ჩამოხვალთ ჩემი მეგობრები, აუცილებლად ინახულეთ ის ადგილები, სადაც ჩვენ ეხეტიალობდით, — ომამდე აღრე სწერდა იგი ლაღოს თბილისში. — მე, შეიძლება, აღარ ვიყო და ვეღარ დაგხედეთ მაშინ იქ. მაგრამ — სულ ერთია, სულითა და გულით მაინც თქვენთან ვიქნები. ქუთაისი და თბილისი ახლოს არიან ერთმანეთთან. მეტი სიგრძე-სივანე აღარა აქვს ჩვენს პატარა ქვეყანას. თავიდან რომ დაეუყვეთ, ყველა ერთმანეთის ნათესავ-მოყვრები აღმოვჩნდებით ქართველები საქართველოში...“

მირაქივით ნუ გაგიქრებათ ქუთაისში გატარებული დღეების სიტკბო-სიმწარე, ნუ დაივიწყებთ აქაურობას. აირბინეთ 192 საფეხურიანი კიბე, გადმოხედეთ უქიშერიონიდან ჭალაქს და დატკბით მისი ცქერით. წინათ თვალს მოგტაცებდათ რიონი და მისი სიჩაუქე. ახლა შეხედეთ რიონ-

პესს, ზარმაცი მეხრის კამეჩივით რომ ჩაწოლილა რიონის გარდივარდმო და თითო ამოცოხნაზე ათასობით ცხენის ძალას ისვრის ხახადაფეხნილი პირიდან. არტახებში მომწყდეული რიონი, თავდასალწევი ადგილს მებნისას შწყანე-ყვაილას კლდეში შემძვრალა, გუღმტსუღე მკინწრაფის სალორიის ტყეში და ყვირილასა და წყალწითელას სთხოვს ძმობას, აქამდე მათი უფროსი ძმა...

ინახულეთ დაღრეჯით მდგარი და მღუმარე ბაგრატის ტაძარი. ამაყად დაპყრებს იგი ქუთაისს, თვალს აყოლებს ძირს — რიონის დენას, შორს, — „დაბინდულ სილურჯეებად“ გადაშლილ ვაკე იმერეთს, ზევით — ვეშაპივით ლაშდალებულ კავკასიონის მთავრეხილებს. ბევრი რამ უნახავს და გაკვირვებია, მაგრამ ყველაზე საოცარი მისთვის ისაა, რომ გვერდში რამდენიმე ათასსანთლიანი პროექტორი დაუდგეს და ახლა ეს დაპყრებს ამწვანებული სუროთი დაფარული ტაძრის დაგლეჯილ სხეულს.

ნურასოდეს დაივიწყებთ ჩვენს რედაქციას... როგორ გვიხაროდა იქ შესვლა და ხალისიანი მუშაობა! რა საამერო სანახავი იყო მთელი კრებული: დღენიდაც მაგიდასთან მიმჯდარი პარმენ შელეგია, მუდამ ხელნაწერებისა და გაზეთში გასაშვები მასალების კითხვა-სწორებით გართული გიორგი ჯიბლაძე, თავაზიანად ტკბილმოუბარი პეტრე ბახტურიძე, დაულალავი ელიოზ ხუციშვილი, მარჯვე ქურნალისტები და მგზნებარე ენთუზიასტები — ლევან გაბრიაძე და სერგო ფხაკაძე, პლატონ გულუა და კოლია კოეზირიძე, ვლადიმერ შავგულიძე და შალვა ლოლობერიძე, დავით ცვარიანი და რაქდენ გაბეჩაევა, რუთა და ოთარ ბეროძეები, ლეო ხუროძე და პავლე ლომიძე... და მრავალი სხვა, სახემლიმარენი და თვალეზგაბრწყინებულნი, სიყვარულით რომ ჩაპკირკიტებდნენ გაზეთის გვერდებს და, მხიარული კონვეიერივით მოძრავნი, ახალგაზრდული თავდავიწყებით იბრძოდნენ და შრომობდნენ, რათა ცხოვრებას ხავსი და ობი არ მოჰკიდებოდა... ყველას და ყველაფერს კი, დიდი ოჯახის კარგ პატრონ-მამასავით თავს დას-

ტრიალებდა კოლია ცხაკაია. ეს იყო ჩემი ცხოვრების ყველაზე მზიანი დღეები, რაც ჩემთვის აღარ განმეორდება. დამრჩა მხოლოდ თბილი და ძლიერ ტკბილი მოგონებები და ხსონა გულკეთილი მეგობრებისა...

ჰოდა, ძვირფასო ლადიმ ასატინ! ძლიერ გთხოვ, ნუ დამივიწყებ, ხანდახან წერილი მომწერე. იმედი მაქვს, არ გადიდკაცდები და, მაქ რომ გეწვევი, ჩემთან ერთად ჩაივლი თბილისის ქუჩებში, ისე როგორც ქუთაისში გვიყვარდა... ჩამიყვან სარდაფში, დამპატიყებ ორიოდე ჭიქა ლუღზე და დამალეინებ ნიკო ფიროსმანის სადღევრძელოს...

გავიგე, ფიროსმანზე გიმღერია და ისე ტკბილად, რომ იმ ლექსის ქება აქ მოვიდა. ძლიერ კარგი ლექსი ყოფილა.

როცა ახლობელ მეგობარს, თუნდ უბრალო წერილს ვწერ, ვემზადები რამდენიმე დღით ადრე. მინდა ძლიერ ბევრი და კარგი ამბები მიეწერო, მაგრამ კალამს რომ ავიღებ ხელში, წინანდელი ჩანაფიქრი სადღაც გამიქრება. ახლაც ასე დამემართა. ამიტომ არა ყრია რა ჩემს წერილში ისეთი, რომელიც ერთ ფრანგულ სუდ მაინც ღირდეს (ამ კვირაში ბალზაკის კითხვას გადაეყვევი და ახლა ყოველ ნაბიჯზე მელანდება სუ და ფრანკები, რაც ძლიერ მაკლია!). ისე კი, მართლა მოკლებული ვარ ბევრ რამეს, რაც ესოდენ ახარებს ადამიანს და ჰმატებს ხალისს, მზნეობასა და სიცოცხლის სიყვარულს. ახლო მეგობრები აღარავენ დარჩით ამ ქუთაისში და, ეს ალბათ, იმის ბრალია!

ჩემი მომავალი ცხოვრების გზა პირველ სექტემბერს გაირკვევა, როცა ოფშკვითის საშუალო სკოლაში გამოვცხადდები „უჩიტლად“ ქართული ენისა და ლიტერატურისა...“

¶

ახლა ბევრი მათგანი აღარ დადის ამ ქვეყანაზე: ყველაზე ადრე პარმენ შელევგია დაგვშორდა სამუდამოდ; ელიოზ ხუციშვილმა და შალვა კოხობქემ სამამულო ომის დროს ფაშისტთა ტყვეობაში დალიეს სული; სევერიან ისიანი და ოცდაერთი წლის

გიორგი ნაფეტვარიძეც იმ ომში დაიღუპნენ, ბრძოლის ველიდან არც ლეო ხუროძე და პავლე ლომიძე დაბრუნებულან; დათიკო ცვარციანი ბრმა შემთხვევამ იმსხვერპლა; ვანიონ დარასველი კი ლტოლსეულად გვერდით უწევს საქართველოს რჩეულებს დიდუბის პანთეონში, ხოლო გრიშა იმედაძეს კარგა ხანია ბაგების ღორღიან მიწაში ძინავს— ლადოსთან ახლოს...

XXXI

1938 წლის ზაფხულზე საცხოვრებლად და სამუშაოდ ლადო თბილისში გადავიდა. მის ქალაქებში ინახება შ. კოხობის ხელით გადაწერილი ოთხსტრიქონიანი ლექსი, რომლის დამწერი ჩემთვის უცნობია. მეგობრის განშორებით გულდაწყვეტილი ავტორი სინანულსა და მწუხარებას გამოთქვამს:

ერთი პოეტით იწონებდა თავს ქუთაისი,
ისიც წავიდა — მეოცნებე და ნაღვლიანი...
ცნობილი ლექსით და ქართული სიღარბაისლით,
წავიდა ჩვენგან ჩვენი ლადო ასათიანი!..

იქვეა ერთი წერილიც, შემდეგი სტრიქონებით:

„დაფრთიანებული არწივი უსაზღვრო სივრცეებისაგან მიისწრაფის, აღარ აკმაყოფილებს ჭიუხებში მიდგმული ბუდე. ასევე — პოეტიც, სივრცისა და დროის უსაზღვროებას ეტანება. ბოლოს კი (დაფნის გვირგვინით მოსილი) ბერი არწივივით ისევ ძველ ნაბუღარს უბრუნდება, და, ვაიმარელი ლომივით, მშვიდად ლევს სულს.

კვიქრობ, ახალგაზრდობის საოცნებო დღეები და ბავშვობის მოგონება ვეფხვს კვლავ თავის ბუნავს შოანატრებს; ყველაფერი ეს იმისთვისაა თქმული, რომ შენ გაიხსენო ჭაბუკური ვნებანი, შეყრილი ქუთაისისა შინაა, **სიხარულით**

სწერდა ორიოდე წლის შემდეგ თბილისში მყოფ ლადოს გიორგი ნაფეტვარიძე, — ქუთაისს ნუ დაივიწყებ, იქაური ბიჭები გახსოვდესო.

ლადო ასათიანს არ დავიწყებია ქუთაისი და იქ გატარებული დღეები. არც ტოლმეგობრებთან შეუწყვეტია ურთიერთობა. ისევ ბეჭდავდა საკუთარ ლექსებს და საყვარელ პოეტთა თარგმანებს, ქუთაისის გაზეთში კვლავ იგონებდა „ცისფერ კაფეს“, ჩაესმოდა მის ყურს „რიონის შრიალი შორი“, და წერდა:

რიონის პირად შფოთავს ქალაქი ათას ჭირსა და ლხინში
ნაქები,
ყოველ ახალ წელს საგულდაგულოდ განათებული
ჩიჩილაკებით.
მის განთიადებს ნუ დაივიწყებ და არასოდეს არ დაბერდები...

მაგრამ დაბერება და ძველ ნაბუდარში დაბრუნება აღარ დასცალდა: ხუთიოდე წელიწადში დამთავრდა „ერთი მართალი კაცის ცხოვრება!“

დღესაც გაიხსნის მათი სიმღერა!

რა გატაცებით ვიდოდით ერთად
და მერე როგორ დავიფანტენით!

გ ი თ რ გ ი კ ა ლ ა ნ დ ა ძ ე

I

1938 წლის მარტის მიწურულს ბევრი რამ ახალი იყო თბილისში: რკინიგზის ახლადგადაკეთებული სადგური, სადაც ახალ ელექტრომაგლებს ჩამოყავდა ზღვა ხალხი; ჩელუსკინელთა ახლადამთავრებული ხიდიდან რუსთაველის პროსპექტზე გავლით ტრამვაის ახალი ფართოლიანდაგიანი ხაზი; შენს სურვილსა და გემოვნებაზე იყო, რას აირჩევდი: ტროლეიბუსს, ახალ ტაქსსა თუ ახალ ავტობუსს. სადგურიდან ყოფილ თავისუფლების მოედნამდე და, ყველგან და ყოველი მხრით, იგრძნობოდა სიახლე. ყოველი ფეხის ნაბიჯზე — ახალი და სულ ახალი: ახალი ფაბრიკა-ქარხნები, ახალი ქუჩა და ახალი შენობა, გრანდიოზული ცირკი და სტადიონი, პირველი თერთმეტსართულიანი სახლი თბილისში, ლამაზხეივნიბიანი

მშვენიერი სანაპირო, ახალი პარკი მთაწმინ-
დის პლატოზე... ახალი რომანები და რეკლამები,
ახალი კინოფილმები და ახალი დადგმები თეატ-
რებში... ეს სიახლე ისე იტაცებდა ადამიანს, რომ
გაიფიქრებდი; ნეტავი ამ დაუცხრომელი ზრდა-
განვითარების, ყოველდღიურად შესამჩნევი ცვა-
ლებადობისა და ამ მჩქეფარე საქმიანობის მარა-
დიული თანამცხოვრები ვიყო.

ყველაფერი თითქოს ახალი და უცნობი იყო.
მაგრამ უფრო ახლებურად მომეჩვენა ჟურნალ
„ჩვენი თაობის“ რედაქცია და მისი ახალგაზრდა
მწერალ-პოეტები.

რედაქცია, სადაც იმავე წლის აპრილიდან და-
ვიწყე მუშაობა, მწერალთა კავშირის ერთ პატარა
ოთახში იყო შეყუყუული. შემდეგ იქ პარტორგა-
ნიზაცია მოთავსდა. ოთახში ძლივს ეტეოდა ორი
მომცრო მაგიდა. ერთს რიგრიგობით მიუსხდე-
ბოდნენ: რედაქტორი — ირაკლი აბაშიძე, ერთად-
ერთი განყოფილების გამგე — ერეკლე ქარელი-
შვილი, გამომშვეებ-კორექტორი — პოეტი იოსებ
მჭედლიშვილი და რედაქციის მდივანი. მე-
ორესთან (ის კიდევ უფრო პატარა იყო)
განუწყვეტლივ მუშაობდა საქმეთა მმართველი
ეთერ ხაჭაპურიძე, და გარშემო გვეხვია ახალგაზრ-
და მწერალთა ლაშქარი.

რამდენიმე ხნის შემდეგ ოდნავ „გავფართოვ-
დით“ და ჩავედით პირველ სართულზე, სადაც ახ-
ლა მწერალთა კავშირის ბულალტერიცაა. არც იქ

იყო დიდი ხალვათობა, მაგრამ სამი მაგრიდა მაინც იდგმებოდა. ვიწრო და მოკლე კიბეს რომ აათავებდით, ოთახში შესვლამდე იყო რაღაც ვესტიბულის მსგავსი, პატარა „მოსაცდელი“, სადაც ყოველთვის შეყოვნდებოდნენ სხვებზე უფრო მორიდებული და თავმდაბალი ახალგაზრდები, რომელთაც ჯერ კიდევ რცხვენოდათ და ერიდებოდით რედაქციაში ჯიქურ, თამამად შემოსვლა.

ბოლოს ისევ ზევით ამოვედით, გვერდითს დიდ ოთახში, სადაც ამჟამად სექციების განყოფილებაა, და ნამდვილ რედაქციას დავემსგავსეთ. ჩვენს გვერდით, ყოფილ „სპარსულ ოთახში“, იყო „მნათობის“ რედაქცია. განის მომცრო კარით ხშირი მიმოსვლა გვქონდა ერთმანეთთან და მჭიდრო კონტაქტს ვამყარებდით ჩვენს „უფროს ძმასთან“...

II

ჯერ გამოვიდა ჟურნალი „ახალგაზრდა მწერალი“.

საკავშირო კბ (ბ) ცენტრალური კომიტეტის 1932 წლის 23 აპრილის დადგენილების შემდეგ განსაკუთრებული ყურადღება მიექცა მწერლობაში ახალგაზრდა კადრების დაწინაურებას და მათთან მუშაობის გაძლიერებას. ამ მიზნით ახალგაზრდა დამწყებ მწერალთათვის გამოვიდა ცალკე ჟურნალი. მართალია, მანამდე ახალგაზრდათა ნაწარმოებებს საკმაო ადგილი ეთმობოდა მაშინდელ ჟურნალ-გაზეთებში, მაგრამ უკვე დიდი

ხანი იყო გასული, რაც სპეციალურად მათთვის განკუთვნილი ორგანო აღარ გააჩნდათ.

ჟურნალ „ახალგაზრდა მწერლის“ რედაქცი-
აში შედიოდნენ მალაქია ტოროშელიძე (პ. შვ. რე-
დაქტორი), ლეო ქიაჩელი, კალე ბობოხიძე (პ. შვ.
მდივანი), ზაქრო დოლიაშვილი, დემნა შენგელია,
ელიზბარ ზედგინიძე და სხვ.

ჟურნალი მიზნად ისახავდა მოწინავე ახალგაზ-
რდობის რიგებიდან მწერალთა ახალი კადრების
გამოყვანას, მათთვის ყოველგვარი დახმარების აღ-
მოჩენას, ხელს უწყობდა მწერლობაში უკვე
გამომკლავნებულ ნიჭიერ ახალგაზრდა მწერალთა
აღზრდასა და საბჭოთა მწერლობის მოწინავე გვარ-
დიის შექმნას. ახალგაზრდა მწერალთა კადრები
სოციალისტური მშენებლობისა და ყოფის აქტიუ-
რი მშენებლები უნდა გამხდარიყვნენ.

1935 წლის ივლისიდან „ახალგაზრდა მწერა-
ლი“ რეორგანიზებულ იქნა და გამოვიდა „ჩვენი
თაობის“ სახელწოდებით. „ჩვენი თაობის“ რედა-
ქციის თავდადებული მუშაობით ჩვენს საბ-
ჭოთა მწერლების რიგებს შეემატა მრავალი
ნიჭიერი ახალგაზრდა მწერალი. ისინი ამ რე-
დაქციაში ეუფლებოდნენ ლიტერატურული ოსტა-
ტობის რთულ ტექნიკას, იზრდებოდნენ და
ვაჟკაცდებოდნენ ნომრიდან ნომერში და აპი-
რებდნენ უფრო „ხნიერ“ ახალგაზრდებთან გა-
ტოლებას. ჟურნალის ირგვლივ დარაზმული ახალ-
გაზრდობა ახალი მხატვრული ძლიერებითა და და-

მაჯერებლობით - ცდილობდა სოციალისტური სინამდვილის ასახვას. ჟურნალი ხელს უწყობდა სოციალისტური ლირიკის, ეპოსის, დრამატურგიისა და კრიტიკის განვითარებას, რის საშუალებითაც მწერლობას, თანამედროვე ამოცანების სიმალლეზე აყვანით, უნდა აესახა ჩვენს ქვეყანაში მომხდარი გრანდიოზული ამბები (ეს აზრები ხაზგასმითაა აღნიშნული და გამოთქმული ჟურნალის პირველი ნომრების მოწინავე წერილებში).

ოციანი წლების დამდეგს ახალგაზრდობის პირველი გაწვევა მწერლობის ფრონტზე გაზეთ „სპარტაკიდან“ და ჟურნალ „მომავლიდან“ დაიწყო. შემდეგ ქუთაისელი ახალგაზრდა „დინამიტელები“ შეუერთდნენ თბილისის „პროლეტარული“ ახალგაზრდობის ძლიერ რაზმს და შექმნეს პროლეტარული და რევოლუციური ახალგაზრდა მწერლების ერთიანი მეზობლი ფრონტი.

1926 წლიდან გაზეთ „ახალგაზრდა კომუნისტის“ ნომერში სისტემატურად მოთავსებულმა კომკავშირელ მწერალთა ფურცლებმაც დიდი როლი შეასრულეს ახალგაზრდა მწერალთა თვალსაჩინო, ნიჭიერი ძალების გამოვლენაში.

შემდეგ „ახალგაზრდა მწერლისა“ და „ჩვენი თაობის“ რედაქციაში მოვიდა ჩვენს მწერლობაში უკვე სახელმძღვანელო და თითქმის ახალგაზრდობის ასაკიდან გამოსული მათი საუკეთესო ნაწილი, რომელიც ახალგაზრდა დამწყებ მწერლებთან ერ-

თად ქურხალის ფურცლებზე ბეჭდავდა თავის
 ლექსებსა და მოთხრობებს. აღსანიშნავია ისიც,
 რომ ამ ქურხალთა ნომრებში მოთავსდა უფროსი
 თაობის ისეთი ცნობილი წარმომადგენლების
 ნაწარმოებები, როგორც იყვნენ ვასოლ შარხოვი,
 გალაკტიონი, შალვა დადიანი, კონსტანტინე გამ-
 სახურდია, ლეო ქიაჩელი, გიორგი ქუჩიშვილი,
 ალექსანდრე აბაშელი, ი. გრიშაშვილი, კონსტან-
 ტინე ჭიჭინაძე, ვალერიან გაფრინდაშვილი, კოლაუ
 ნადირაძე, იოსებ მჭედლიშვილი, ილო მოსაშვი-
 ლი, სანდრო ეული, ხარიტონ ვარდოშვილი, რაქ-
 დენ გვეტაძე, შალვა აფხაიძე, გრიგოლ ცეცხლაძე
 და სხვები.

III

1938 წლის აპრილის პირველი რიცხვებია.

ვამზადებთ მე-4 ნომერს.

ჯგუფ-ჯგუფად შემოდინ ახალგაზრდები და
 ერთბაშად ავსებენ ვიწრო ოთახს. აქ არიან: რე-
 ზო მარგიანი, ალექო შენგელია, ანდრო თევზაძე,
 გიორგი კალანდაძე, ძმები უბილავეები — ლადო
 და ელიზბარ, იოსებ ნონეშვილი, გაბრიელ ჯაბუ-
 შანური, შალვა ამისულაშვილი, ვასო ლომიძე—გამ-
 ხდარი, შავგვრემანი ახალგაზრდა. ის ძალიან ად-
 რე გამოაკლდა ჩვენთაობელთა რიგებს და ყველა-
 ზე ადრე გარდაიცვალა. დაბეჭდა მხოლოდ რამდენ-
 ნიმე ლექსი და ერთი პოემა „გადარჩენა“.

ერთად შემოვიდნენ ვოლდემარ (ლადო) ავალი-
ანი და ალექსანდრე საჯაია. შავ-შავ პალტოებში
კოხტად გამოწენწილნი, ძალზე ლამაზებად მომეჩ-
ვენა ორივე. მოკრძალებით შემოვლენ კარი კორბუ-
გელოვანმა. თავშიშველი იყო. ეცვა ჯავშნის მსგავ-
სი ჟანგისფერი ჯუბა თუ პალტოსნაირი რაღაც სა-
მოსი. მოკრძალებით მოგვესალმა და ზურგი ფან-
ჯრის მაღალ რაფას მიაყრდნო.

მან მომაძებნინა თავისი პოემა „აონი“. წი-
ნანდელ მდივანს უარი ეთქვა დაბეჭდვაზე, ძვე-
ლი ადათჩვევების აპოლოგიაა და შიგ ახალი მთა
არა ჩანსო. ეტყობოდა, მირზა თავიდანვე გაბრაზე-
ბული შემოვიდა რედაქციაში, მაგრამ არ იმჩინე-
და, მშვიდად ყოფნას ცდილობდა. ხანდახან ისე
გამოაკვესებდა თვალთავან რაღაცნაირ მომწვანო
ელვარებას, რომ შეიმჩნეოდა: ვერ იყო კარგ გუ-
ნებაზე.

როცა პოემა უჯრიდან ამოვიღე და ჩუმად კით-
ხვა დავიწყე, რამდენიმეჯერ მომთხოვა: თუ შეი-
ძლება, დამიბრუნეო. არ ვარგა და, იყოს ჩემთან.
ძალიან მიყვარს, ჯერჯერობით უკეთესს ვერ დავ-
წერ. და, თუ არ მოგწონთ, რა ვუყოთ, მე ეგ არ
მწყინსო.

„აონი“ კარგი ნაწარმოები აღმოჩნდა. რედაქ-
ტორმა ირაკლი აბაშიძემ წააწერა: „დაიბეჭდოს
მე-6 ნომერშიო“, და მირზას ძლიერ ახარებდა ეს
ამბავი. იმ დღეებში სულ თბილი ღიმილი დასთამა-
შებდა ახლადშედიწილულ სახეზე.

მირზას ის ის იყო ჭაბუკობაში შეედგა ფეხი.

თითქოს მუდამ მზით ჰქონდა გაბრწყინებული
ოქროს სქელი ქოჩორი და გრძელწამწამებიან მომ-
წვანო-ცისფერ თვალებს ლაპარაკის დროს არ აფა-
ხულებდა და ისე იყურებოდა აქეთ-იქით, თითქოს
ქოს ყურს უგდებდა თავისსავე ნათქვამს, თან წყნარ-
რადღებით იმასაც აკვირდებოდა, რა შთაბეჭდილე-
ბას ახდენს მსმენელზე ჩემი ნათქვამიო.

სიცილის დროს სახე რაღაც მწუხარე და ოდ-
ნავ კაეშნიანი გაუხდებოდა, წარბებს შეიკუმხნი-
და, მაინც მხიარული იყო, მაგრამ, შეიძლება ით-
ქვას, — პირქუშად მხიარული.

მირზა გელოვანმა მთელი სამამულო ომი ტან-
კში მჯდომარემ გაატარა, მაგრამ სათუთი გული
ჰქონდა, როგორც ჭეშმარიტ პოეტს და ფიცხი და
პირდაპირი იყო, როგორც ნამდვილი მთიელი. წა-
რმომშობით ის ხომ სვანეთის მთების შეილი იყო
და თიანეთის ლამაზ მთაგორებში დაბადებული
და აღზრდილი, მჩქეფარე ივრის ამწვანებულ ნა-
პირას...

ფრონტიდან გამოგზავნილ მირზას ერთ წე-
რილში არის ასეთი სიტყვები:

„თუ გიყვარდე, ყვეილს ფეხს ნუ დააბიჯებ, ნუ გას-
რეს, ნუ გასთელავ. თუ გიყვარდე, ნურავის შეჰხედავ
თვალგაუმართავი და ძალღური ლაქუციოთ. კაცურ კაცს არ
შეფერის მასავით მეორე კაცის კაცი იყოს და ფინიასავით
მიელაქუცოს მას გამორჩომის მიზნით“.

ხშირად იმეორებდა სტრიქონებს მეგობარი პო-
ეტის — გაბრიელ ჯაბუშანურის ლექსიდან, ვა-
ჟა-ფშაველას და ყაზბეგს რომ მიმართავს:

9. ნ. აგიაშვილი

ჩვენ იმ გზებს მივდევთ, სად ნამუხლარი
თქვენი ატყვია მაღალ ქარაფებს,
მაგრამ ჩვენ ხმა გვაქვს თქვენგან უხმარი
და სხვა ტკივილი გვაღაპარავენს.

ეროვნული
ბიბლიოთეკა

— ზღვა მელნად და რკინა კალმად უნდა გვექონ-
დეს, საქართველოს სიყვარულზე ლექსები რომ
ვწეროთო, — უთხრა მან ერთხელ ლადო ასა-
თიანს და დასძინა: — ძალიან მიყვარს კონსტან-
ტინე ლორთქიფანიძის ერთი ლექსის სიტყვების
გამეორება:

ჩემი ლექსი სიცოცხლის სიყვარულით მთვრალია,
სიკვდილამდე დარჩება მომდერალი ცხოვრების!

და ასეთივე იყო იგი მუდამ.

ერთ დღეს ზოოპარკში იყვნენ ლადო ასათია-
ნი და ალიოშა საჯაია, მიეხალისნენ ირმებს, მიუ-
აღერსეს თუთიყუშებსა და ფარშავანგებს, დააფრ-
თხეს დღის სინათლით გამოლენჩებული ზარნაშო.
მირზას არ მოეწონა მაიმუნების მანჭვა-გრეხა და
ზიზლით გაშორდა მათ.

ერთი დიდი პავიანი თვლემდა ჩერთში, სპლინ-
მორეული.

— აი, ეს კი ცოცხალი კლასიკოსია, უკვე სა-
ხელმოხვეჭილი და ნაიუბილარი, — წამოიძახა მი-
რზამ. შემდეგ დიდხანს იდგა ლომ-ვეფხვთა გალი-
ებთან.

— ახლა ეს ლომები და ვეფხვები ნახეთ! რა

სიძულვილი და უსაზომო სევდა გამოკრთის მათი
ნაღვლიანი თვალებიდან,—განაგრძობდა იგი—ერ-
თხელ უნდა მოხვიდე და აუშვა ყველა ესენი. ჰო,
რა ორომტრიალი დადგება და რა თვალისერი-
ვნახავთ! მერე იმდენი ძალა და გავლენა უნდა გქო-
ნდეს, რაიმე ლექსი წარმოთქვა ან იმღერო ავთან-
დილურად და, ერთი თვალის გადაბრიალებით,
შენს ფერხთით განერთხოს ყველა. მაშინ იქნები
ნამდვილი პოეტი და მომღერალი ამქვეყანაზე!

როცა სამამულო ომი გაჩაღდა და მთელ ქვე-
ყანას მოედო მისი საზარელი ხანძარი, მირზა
ბრძოლებში იყო — უკვე კაპიტანი. იგი აღარ და-
ბრუნებულა. დაიღუპა სწორედ ომის დამთავრე-
ბის წინა თვეებში.

ბევრი მათგანი პირველად ვნახე იმ დღეს. და
შემდეგ თანდათან გავიცანი ყველანი.

რევაზ მარგიანს უკვე კარგა ხნის დაწერილი
ჰქონდა თავისი „მირანგულა“, და პოეტებმა ზე-
პირად იცოდნენ ამ ბალადის სევდიანი სტრიქონე-
ბი. რეზო ერთხელ თბილისში ჩამოსვლისას გამა-
ცნო გრიშა აბაშიძემ მწერალთა კავშირში. შემდეგ
იგი რუსთაველის გამზირზე შემხვდა და გზადა-
გზა საუბრის დროს გადმომცა თავისი მეორე ბა-
ლადა „ყასბულათი“ „სიტყვა და საქმეში“ მო-
სათავსებლად, მაგრამ ეს გაზეთი მალე დაიხურა
და ლექსი აღარ დაბეჭდილა იქ.

ალეკო შენგელიას ოცდაათიანი წლების დამ-
დეგიდან ვიცნობდი „ახალგაზრდა კომუნისტის“

რედაქციაში მუშაობის დროს, ხოლო ანდრო თევ-
ზაძეს ხშირად ვხვდებოდი ქუთაისში ყოფნისას.

მუშაობამ და საერთო საქმემ მალე დაგვაახ-
ლოვა ყველანი და თითქმის ხუთი წელი გავატარა-
რეთ ერთად იმ პატარა რედაქციაში. რომდენი წე-
ლიწადი გავიდა მას შემდეგ და, აი, ბევრი რამ
კვლავ ცოცხლად წარმომიდგება. და, მეც

მოვიგონებ წარსულს გულით.

IV

იმ წლებში ვცხოვრობდი მსროლელთა ქუჩის
(ახლა სულუხიას ქ.) მე-13 ნომერში. როცა 1938
წლის გაზაფხულზე ქუთაისიდან ჩამოვიდა ლადო
ასათიანი და დროებით ნაძალადევში იყო შეკედ-
ლებული თავის მამიდასთან — ლელაშვილის ქუ-
ჩაზე, თითქმის ყოველ დილით გამომივლიდა და
ერთად წავიდოდით მწერალთა კავშირისკენ — მა-
ჩაბლის ქუჩის მე-13 ნომერში.

ასე — ცამეტი ნომრიდან ცამეტ ნომრამდე —
საბჭოს ქუჩით დავადგებოდით ჟორესის (ახლან-
დელი მარჯანიშვილის) ქუჩას, რომელიც თითქოს
დანით ზედ შუაზე სჭრის მთელ თბილისს, ავივ-
ლიდით ელბაქიძის აღმართს და ტაატით გავუყვე-
ბოდით რუსთაველს. იქ აუცილებლად დაგვემგზავ-
რებოდა რომელიმე ნაცნობი და საუბარ-მუსაიფით
მივიწევდით წინ და წინ. ჩამოვივლიდით წიგნის
მაღაზიებში, გადავფურცლავდით რამდენიმე ახალ
წიგნს, რომლებსაც ჯერ ისევ ასდიოდა სტამბის

საღებავის დამბნედი სუნი. ვათვალისწინებდით კონ-
ნო-თეატრებისა და სხვა სანახაობათა ახალ-ახალ
აფიშებს, რამდენიმე წუთს შევიჩერდებოდით ფაქ-
ხვებისა და ჭადრების ძირში და ვაღიარებდით
საუბრით განვაგრძობდით გზას.

ბევრი კარგი მოგონება შემორჩა ხსოვნას თით-
ქმის მთელი ქალაქის სიგრძეზე ასეთი ხშირი და
ხანგრძლივი „მოგზაურობის“ დროს. დაუვიწყარია
ეს საუბრები თავისებური შეჭაჭყანებით, შექილი-
კებით და ათასი დავიღარაბით.

თბილისში საბოლოოდ ჩამოსვლამდე კი, ეტ-
ყობოდა, ლადო ასათიანს ძალიან გაუჭირდა ქუთა-
ისში ყოფნა.

გაუგებრობის ნიადაგზე ინსტიტუტიდან გარი-
ცხული ლადო აღდგენილ იქნა ლიტერატუ-
რული ფაკულტეტის მეოთხე კურსზე მესამე
კურსის სავალდებულო საგნების ჩაბარებით პირ-
ველ მაისამდე და „მნათობისა“ და „ჩვენი თაო-
ბის“ რედაქციებს მოუვიდათ მწერალთა კავში-
რის ქუთაისის განყოფილებისაგან გამოგზავნილი
მომართვა, დაებეჭდათ ლადოს ლექსები, მაგრამ
ლადო საბოლოოდ იქიდან წამოსვლას ჯერ ვერ
ახერხებდა და ისევ უნუგეშოდ გრძნობდა თავს.

„ასათიანს არა თუ ღამე, დღეც კი ესიზმრები, —
იწერებოდა შალვა კობიძე. — რეიდებს უშენოდ ვეღარ
ვაწყობთ და ელიოზ ხუციშვილიც აღარაა ამჟამად ქუ-
თაისში, ისიც თბილისისკენ აპირებს გამოფრენას...“

თბილისში ჩამოსვლამდე ორიოდ თვით ადრე
კი (1938 წლის მარტში) ლადო გულისტკივილით
იწერებოდა:

„ქალაქში ახლა ისევ თოვს. გუშინ ძაღლების ჩხუბს
ვუყურე და ჩვენი ბებერი ძაღლი მომაგონდა. შენ რაც
წახვედი, მას შემდეგ მარტო ვარ. არც ქალაქში გავსულ-
ვარ ერთხელს მეტად. „გრანდ-ოტელოსკენ“ ზომ სულაც
არ გამიხედია, — წარმოდგენები მახრჩობენ. დღეს ვი-
შოვე სამი მანეთი და ჩვენს საყვარელ კაფეში მინდა დაე-
ჯდე, ჩვენს მაგიდასთან. მინდა ვიფიქრო შენზე, სხვებზე,
ყველაზე, მთელ ქვეყანაზე, ცოტა ჩემზეც... კაცი არა
მყავს, რომ ვუთხრა სიტყვა, გამიგოს, შვება მაგრძნობი-
ნოს.

ისე ჩემი საქმე, მგონი, კარგად მიდის. ცნობას მწე-
რალთა კავშირიდან დიმიტრი კვიციანი და შაპრუხ ჩარ-
კვიანი¹ აგზავნიან „მნათობისა“ და „ჩვენი თაობის“
რედაქტორების ან მდივნების სახელზე. აბა, შენ იცი,
ახლა მაინც დამიბეჭდეთ ჩემი ობოლი ლექსები. ჯერ აჩ-
ვენე და წააკითხე ისინი ალიოს, ალექსისა და გიორგი
ნატროშვილს.² ამ დღეებში მაქვთ ვაპირებთ გამოსეირ-
ნებას შალიკო კობოვეი და მე. ვესტუმრებით ჩვენ საყვა-
რელ თბილისს და დაგვხვდით მაქ, თუ ბიჭები ხართ“.

აპრილის შუა რიცხვებში მართლაც ჩამოვიდ-
ნენ თბილისში ის და შ. კობოძე. ორი დღე დაპ-

¹ დ. კვიციანი იმეამად იყო მწერალთა კავში-
რის ქუთაისის განყოფილების მდივანი, შაპრუხ ჩარ-
კვიანი კი — საქმეთა მმართველი.

² ალიო შირცხულავა მაშინ „მნათობის“ რე-
დაქტორი იყო; ალექსი გომიაშვილი და გ. ნატროშვილი —
ამავე ჟურნალის რედაქციის განყოფილების გამგეები.

ყვეს, გული იჯერეს სხვადასხვა სანახარობით, ახალი ამხანაგების გაცნობით. ხოლო რამდენიმე წლის შემდეგ ლაღო სულ გადმოსახლდა დედაქალაქში.

V

ეროვნული
შინაგარეული

ახალგაზრდა მწერლები თითქმის ყოველდღე ხვდებოდნენ ერთმანეთს. უმთავრესად — რუსთაველის გამზირზე.

იშვიათია, თბილისს შეყვარებულმა კაცმა დღეში ერთხელ მაინც არ ჩაიაროს რუსთაველზე. ახლა ვეღარ შეხვდებით ასე მოსეირნე მწერლებს.

ცაცხვებითა და ქადრებით დაბურული რუსთაველის პროსპექტი თითქოს ჩვენი ცხოვრების ერთი დიდი, ლამაზი, ფართო გზაა, და ზედ — მარჯვნივ და მარცხნივ — ნანატრ სადგურებივით მიუყვებიან ერთმანეთს ყველასათვის საყვარელი ადგილები: ოპერის, რუსთაველისა და გრიბოედოვის თეატრები, კინოები, კლუბები, წიგნის მაღაზიები, რედაქციები, სასტუმროები — საუცხოო რესტორნებით, სასახლეები, სამინისტროები, რუსთაველის, ილიას, აკაკისა და ეგნატეს ძეგლები, მარჯანიშვილის, სარაჯიშვილისა და ფალიაშვილის ძვირფასი საფლავები, სამხატვრო გალერეა, სახელმწიფო მუზეუმი, ქაშვეთი, ძველი გიმნაზია. პიონერთა სასახლე და თელების განთქმული ხეივანი, კომუნარების ბაღი, ბორჯომისა და მინერალური წყლების მაღაზიები; იქვე, ზევით და ქვე-

ვით — დგანან: კონსერვატორია, საჯარო ბიბლიოთეკა, ლიტერატურული მუზეუმი და სამხატვრო აკადემია. აქვეა გამოჩენილ ადამიანთა სასწავლოების ქუჩები, რომლებიც მოწიწებთ ვარს ხვევიან დიდებულ შოთას პროსპექტს და ქედს იხრიან მისი შარავანდედის წინაშე — პუშკინი, ალექსანდრე ჭავჭავაძე, ვაჟა-ფშაველა, გრიბოდოვი, ფურცელაძე, კეცხოველი, წულუკიძე, ჭიჭინაძე, ჯორჯიაშვილი, ბორის ძნელაძე, ნატო ვაჩნაძე, ვანო სარაჯიშვილი, სანდრო ინაშვილი, ლუნაჩარსკი, ჯორჯაძე, ჩიტაძე, გერცენი, შევეჩენკო, ლესია უკრაინკა... აი რა სახელები აწერია მათ.

და შერთ რუსთველის პროსპექტის ბედი ჩახრუხადის და შავთელის ქუჩებს...

აქ იყრის თავს საქართველოსა და თბილისზე, პოეზიასა და ხელოვნებაზე შეყვარებული ახალგაზრდობა; პროსპექტს ავსებენ ეს ტანკენარი, პირმწყაზარი ვარდლიმილა გოგონები, შავტრუხა და ოქროს-ქოჩრიანი, — ფაფარაშლილი ჭაბუკები ჩვენი იმედი და მომავალი. აქ ისვენებენ სწავლისა და შრომის შემდეგ, ხვდებიან ნაცნობებს, ნახულობენ ერთმანეთს და კამათობენ.

VI

სადამოობით რომელიმე ახალგაზრდა მწერალი დაასწრებდა ყველას და გამოვიდოდა პროსპექტზე. და, თითქმის ყოველთვის, ეს ლადო ასა-

თიანი იყო. იქვე მუშაობდა „ნორჩი ლენინელის“ რედაქციაში (რუსთაველის პროსპექტის ახლანდელ 28-ე ნომერში). ამ რედაქციის მდივანი იყო კომკავშირის ძველი მუშაკი და ყურნალისტი ვენეზუელელი „სტალინელის“ ყოფილი თანამშრომელი შალვა ლოლობერიძე, ლადოს მეგობარი და დიდი მოამაგე. ახლადჩამოსულ ლადოს პირველი ლექსი „ნორჩი ლენინელის“ 1938 წლის 30 მაისის ნომერში („ჯამბული და ბავშვები“) გულისხმიერმა შალვამ დაუბეჭდა და იმავე წლის ივნისიდან იქვე მოაწყო სამუშაოდ. „ნორჩი ლენინელის“ თანამშრომელი იყო რეზო მარგიანიც და იმ რედაქციაში მუშაობისას განმტკიცდა ლადო ასათიანისა და მისი შემდგომი მეგობრობა.

ლადო ასათიანი დადგებოდა ალექსანდრე ჭავჭავაძის ქუჩის თავში, ნორჩი ჭადრის ძირას, რომელსაც „ლადოს ხე“ შეერქვა (ის ჭადარი ახლა უზარმაზარი და ტოტებგაშლილი ხეა და უკვე ფარავს შრომის სასახლის სამსართულიან შენობას). ცოტა ხნის შემდეგ დაიძრებოდნენ ყოველი მხრიდან—რუსთაველის პროსპექტის ზემოთ და ქვემოთ მდებარე ქუჩებიდან, ვერიდან, მტკვარგალმიდან ალიოშა საჯაია გრიბოედოვის ქუჩაზე ცხოვრობდა— ბიძასთან; რეზო მარგიანი, ლადო ავალიანი, ალექო შენგელია და ხევსურები — „მთაწმინდელები“ იყვნენ; მირზა გელოვანი ვახტანგ ბეწუკელთან ერთად ყოფილი წყნეთის ვიწრო ქუჩაზე იყო შებუღებული — ერთ პატარა დარაბაში, ზედ ტრამ-

ვაის ზაზთან და გარშემო წვრილ-წვრილი საფარ-
როები, ქართული პურის საცხობი, სახაშე და სა-
ხელოსნოები ერთყა. ახლა იქ სასტუმრო „საქარ-
თველოა“ და ძნელი წარმოსადგენია, სად და რა აღ-
გილას მდებარეობდა ის პატარა ოთახი-დარბა.
შემდეგ, ომში წასვლამდე, მირზა ორჯონიკიძის ქუ-
ჩაზე დაბინავდა; ლადო ასათიანი ნაძალადევიდან
ჯერ კლარა ცეტკინის ქუჩაზე გადმოინაცვლა და
ცხოვრობდა ლევან კიკნაძესა და ვასო ლორთქი-
ფანიძესთან. ბინა ეკუთვნოდა ნადია ოთხმეზურს,
რომლის ვაჟს კიკიტას ეძახდნენ.

ალიოშა საჯაიამ და ლეო კიკნაძემ ერთხელ
იხუმრეს: თურმე, ლადო რომ ბინაზე მივა, მასსა
და დიასახლისს შორის ასეთი დიალოგი იმართე-
ბაო:

ლადო ეტყვის:

ზღრასტი, ნადია ოთხმეზური,
ვღე კიკიტა, ვაში სინ?!

ნადია მიუგებს:

ზღრასტი, ლადო, მოი მდგმური,
ა კიკიტა ნეტუ შინ!

ერთ დროს ლადო ასათიანი ვახუშტის ქუჩაზე
ათევედა ღამეებს რაღაც საერთო საცხოვრებლის
მსგავს ფარდულში, სადაც თავს იყრიდნენ ხელოს-
ნები, მეეტლეები და სოფლიდან ჩამოსული კოლ-
მეურნეები. დიასახლისი ერთი უბირი მოხუცი დე-

დაკაცი იყო, მაგრამ ძალიან ყვარებოდა ლექსები. ერთხელ ლადოს ლექსის წერაზე შეუსწრა და მანამდე არ მოეშვა, სანამ ხმამაღლა არ წააკითხა. ამით მდგმურებიც დაინტერესდნენ და შემდეგ დიდ პატივს სცემდნენ ახალგაზრდა პოეტს, რომელიც ერთადერთი ნასწავლი და განათლებული კაცი იყო მათ შორის.

დიდხანს არ დარჩენილა ლადო იმ საცხოვრებელში. სამრეცხაოს შესახვევში ალექო შენგელიას შეუსახლდა და ისიც „მთაწმინდელობას“ ჩემობდა. ლადოს გარდაცვალებიდან რამდენიმე წლის შემდეგ ალექომ მეტად გულთბილი სტრიქონებით დახატა იმ პატარა ოთახში ერთობლივი ცხოვრების სურათი.

მერე კიდევ ლადო ორ თვეს სასტუმრო „ორიანტში“ (ახლა „ინტურისტი“) ცხოვრობდა. აქ ხშირად კითხულობდა სტენდალის „პარმის სავანეს“ და „ეგოტიკის წერილებს“. მესამეჯერ თუ მეოთხეჯერ დაუბრუნდა „წითელსა და შავს“. ამბობდა:

— ახლა კი მჯერა ტოლსტოის ნათქვამი ამ რომანზე: არ ვიცი, სადაა პოეზიასა და პროზას შორის განსხვავებაო.

უკანასკნელად, უკვე ცოლშვილიანს, ძერჯინსკის ქუჩის მესამე ნომერში, ერთი პატარა უფანჯრებო ოთახი ჰქონდა და იქვე დაამთავრა თავისი ხანმოკლე სიცოცხლე... ქუთაისშიც ხომ ძერჯინსკის ქუჩაზე ცხოვრობდა ბოლო ხანებში.

იმ ჭადრის ძირში მალე სხვებიც მოიყრდნენ
თავს და ამაზეა ნათქვამი ლაღოს მიერ:

გალმართის და გამოღმართის
ზემოთის და ქვემოთის,
პოეტები შეგროვილან,
სიმონიაც ქვე მოღის.

ეროვნული
საბჭოთაო

ეს არის ლიტერატორი და პედაგოგი სიმონ
სხირტლაძე, ახალგაზრდა პოეტების მეგობარი, მა-
თი ხშირი თანამგზავრი და დავა-კამათის მონაწი-
ლე.

იდგნენ ჯგუფ-ჯგუფად და საუბრობდნენ, კა-
მათობდნენ და დავობდნენ. აქ იყო საინტერესო
საკითხები: ლიტერატურა, ისტორია, მარადმწვან-
ე პოეზიის ხე, საერთაშორისო ამბები... უკვე იგრ-
ძნობოდა მოახლოებული მსოფლიო ომის ფეხის
ხმა. ერთიერთმანეთს მოყვნენ: ხასანი, ხალხინ-გო-
ლი, ფინეთი... იმ დროის ამბებს ეკუთვნის ალ.
საჯაიას სტრიქონები:

კაპიტან, ხასანი ჩვენია,
ჩვენია სიცოცხლე, კაპიტან...

ამ საუბრების დროს ხშირად ისმოდა შეძახი-
ლები: გენიალურია! შესანიშნავია! სისულელეა!
აბსურდია! ბითურობაა! გასაგიჟებელია! რა აბდ-
ლობაა! საოცრებაა! (სამი უკანასკნელი სიტყვა
ყოველთვის აუცილებლად ალიოშა საჯაიას ეკუ-
თვნოდა!). რამდენი გენიოსი დაუნარცხებიათ

პროსპექტის ქვაფენილზე, რამდენი არარა აღუ-
ტყორცნიათ პარნასის მწვერვალზე!

— სულელი! — წამოიძახებდნენ იმაზე, ვისაც
რაიმე არ მოეწონებოდათ. და, ვინ იცის, იქნებ
იმ „სულელსაც“ სულელებად მიაჩნდა ისინი.
„ვინ იცის, მართლა ვინ არის სულელი ან ჰკვი-
ანი, — წერდა ერთი ჩვენი ქუთაისელი მეგობარი
კერძო წერილში, — ამის განსჯა ჩვენ არ შეგვიძ-
ლია. ჩვენც კაცნი ვართ, სხვა მსაჯული კი ქვეყ-
ნად არ არსებობს და ეს საკითხი ასე გადაუწყვე-
ტელი ყოფილა დღემდე და იქნება, ალბათ, —
ბოლომდე, თუ არსებობს, საერთოდ, ეს ბოლო“.

VII

ამ კამათისა და საუბრების დროს ითხზებოდა
ეპიგრამა-„ფუნაგორიებიც“. საერთო საუბარში
რომელიმე მათგანი მოულოდნელად გადმოისრო-
და რაღაც უმნიშვნელო სიტყვას, მეორე კრილო-
სნის მარცვალივით ჩაუგდებდა სადაგ რითმას,
სხვებიც თავისას წაუმატებდნენ და მზად იყო ეპი-
გრამა. ხანდახან, რითმის გულისთვის, ისეთი კა-
ცის სახელი ჩავარდებოდა „ფუნაგორისტის“
ხახაში, რომელიც არაფერ შუაში იყო, პირიქით,
ახალგაზრდა მწერლების დიდ ხელშემწყობად და
მოკეთედ მიაჩნდა თავი.

ბევრს სწყინდა ეს „ფუნაგორია“ და უფრო
ისეთებს, ვინც თვითონ იყო არანაკლებ გესლია-
ნი ეპიგრამების მთხზველი. ზოგს ეშინოდა კიდევ
მწვავე და სხარტი გამათრახებისა.

„ჩვენი თაობის“ რედაქციამ ერთ კრიტიკოსს

ვერაფრით ვერ დააწერინა წერილი ახალგაზრდა
მწერლებზე. ასე განაცხადა: სიმართლე რომ ეთქვა,
„ფუნაგორიებით“ გამაბითურებენო.

ამაზე ალიოშა საჯაიამ თქვა: — რა აბღღობაა
ჩვენი კლასიკოსები ციხე-ციმბირსა და ჟანდარ-
მერიას არ ებუებოდნენ, ამ საწყალს, „ფუნაგო-
რის“ გაგონებაზე სული ძვრებაო.

ალიოშამ წარმოთქვა ერთი სიტყვა „მასტიტი“,
ლადომ მიუბრუნებდა „სასტიკი“, ვიღაცამ მიიყვალა
„მასტიკით“ და გამოვიდა ეპიგრამა პლაგიატო-
რზე:

პოეტი არი მასტიტი,
გამქაფველია სასტიკი,
ნეხვით სავსე აქვს მას ტიკი,
გაპრიალებულს მასტიკით,
უნდა მიაჭრა მას თითი.

ხშირად ეჯიბრებოდნენ ერთმანეთს უბრალო
რითმების შეთხზვა-გამოგონებაში.

რითმები:

სულ მოკლე — სულმოკლე;
დანა ვარდობს — დანავარდობს;
ქუჩებს გვიან — ცოცხით ჰგვიან. —

ალიოშა საჯაიასი იყო;

ლუკა ქვიფობს
უკაბეიკოდ. —

რეზო მარგიანს ეკუთვნის;

ალიონიდან
დავლით მინდა. —

მირზა გელოვანმა თქვა;

ო, მეგობარო, ო, ფილიმონა,
ბედნიერი ხარ, ყოფილი მონა;

სამკერვალოდან ისმოდა;
ეს მოდა მინდა, ის მოდა;

ბილიკ-ბილიკ, ხევდახევ,
რასაც დასწერ, ხევ და ხევ. —

ლადო ასათიანისაა.

VIII

სხვებთან შედარებით ალიონმა საჯარო უფრო მშვიდი და თავდაპირველი ჩანდა, მაგრამ ყოველთვის მზად ჰქონდა ცეცხლი დასაკვესად. ეს, ერთი შეხედვით, არ შეიმჩნეოდა, იმდენად თავაზიანი და გულისხმიერი იყო იგი. ამაში ხელს უწყობდა საკმაო კულტურა და აღზრდა. იცოდა რაღაც ღულუნ-ღულუნით და მოკრძალებით მუსაიფი.

როცა ესაუბრებოდა თავის განუყრელ მეგობრებს — ვახტანგ ჭელიძეს, ლადო ავალიანს და გიორგი კალანდაძეს, სიტყვები თითქოს იქვე იქმნებოდნენ მის ლამაზ ტუჩებთან და აღმასივით კრიალა კბილებთან. ყველა მის ამხანაგს ახსოვს იგი ყოველთვის კოხტად ჩაცმული, შავი კოსტიუმით, ღილგახსნილი თეთრი პერანგით, თავშიშველი, ხუჭუჭთმიანი; ცოტაოდნად მიბნედილი თვალები უფრო რიყრაყს მიუგავდა, სისხამ დილით ოდნავ მონისლულს.

„თვალეში ლურჯი რიყრაცის კრთომა და
შთაგონების უშრეტი ცეცხლი“, — გაიხსენა ათი
წლის შემდეგ გიორგი კალანდაძემ, როდესაც
ლადო ასათიანმა გაჰკენწლა: *სიზღვირეთეა*

რიბი-რაბო თვალეზი გაქვს,
ტანკენარო, თერკბილგა,
კაი-კაი ლექსებს გეწერ,
მაგრამ, რა ვქნათ, გვეტკბილგა.

ალიოშასაგან გავიგონე სალადობოდ თარგმნი-
ლი: კაკალ გულში — в орех сердца, самоварнича-
ли — ვისამოვრიანეთ, сливочное масло ქლიავის
ზეთი, разбил палатку — დაამსხვრია კარავი, და
კიდევ სხვა მრავალი.

ალეკო შენგელია განუწყვეტლივ აბოლებდა
თამბაქოს და მუდამ ანთებული პაპიროსი ჰქონდა
გაჩრილი პირში.

— მაგი სულგანათლებულიაო, — იხუმრა ერ-
თხელ ალიოშამ. — ხედავთ? პირიდან სულ საღე-
თო ცეცხლს აფრქვევსო.

თავაზიან და ზრდილ ალიოშას თუ რაიმე არ
ეჭაშნიკებოდა, მაშინვე დიპლომატიურად, მაგრამ
მკაფიოდ და გასაგებად გაუტრიზავებდა ახლობელ
ამხანაგს.

ლადო ასათიანს აქვს ლექსი „ივანე ჯავახიშვი-
ლისადმი“. ხელნაწერში იყო ასეთი სტრიქონები:
„...რომ საქართველო ყველა ერზე უძველესია“.
ალიოშა ჩააცვივდა ლადოს: რატომ გინდა მაინც-
დამაინც ტყუილი თქვაო. ვანა ჩვენზე უძველესი.

ერი სხვაგან არსად არისო? ლადო ჯიუტობდა გულით ძალიან მინდა ასე იყოსო, — მაგრამ ეს ადგილი ალიოშამ ამოაღებინა. ხოლო ვერც კი ანჯაფარიძისადმი მიძღვნილ ლექსში სიტყვები „რომ რემ მტერს ისიც კი შეაშინებს, ერთხელ ნამამალა რომ ეთქვათ მარაბდა“, ვერაფრით ვერ დაათმობინა.

— ეს ლამაზი სიტყვებია, ლექსში კი მარტო-ოდენ ლამაზ სიტყვას რა ფასი აქვს, თუ უაზრობა გამოდისო. მარაბდა და კრწანისი ჩვენი სასტიკი დამარცხების ადგილებია. მტერს მათი გაგონება პირიქით გაამხნევებსო, — ეუბნებოდა ალიოშა.

ლადო თავისებური დაყინებით გაიძახოდა:

— არ შემისწოროთ, თორემ მოვკლავ ვიღაცას. ეს ძალიან კაია. ასე მინდა, ასე იყოსო.

მართლაც არ შეასწორა და ისე დარჩა. თუმცა კი იცოდა, უადგილოდ რომ იყო ნახმარი, მაგრამ ისტიბარი არ გაიტეხა და ერთხელ თქმული და ჩაწერილი არ ამოშალა. კარგი მეგობრობაც ჰქონდათ. ალიოშამ მშვენიერი ლექსი „თბილისის ღამე“ ლადო ასათიანს მიუძღვნა.

ერთ დღეს ლადომ თქვა:

— ჩემი ოცნებაა გორკივით ვიხეტილო მთელს ქვეყანაზე. ერთი ორი ჩემისთანა ვინმე რომ მაპოვნინა, შეეუამხანაგდებოდი, დავკრავდი ფეხს, მთელ საქართველოს დავივლიდი და ვნახავდი ყველაფერსო.

ალიოშამ სიცილით უთხრა:

— კაი შესახედავი კი იქნებოდი შენი ორმოცდა-
ექვსნომრიანი ფეხსაცმელით საქართველოში მგინ
გორებზე აღმა-დაღმა მიმომავალად.

ლადო მართლაც 46-ნომრიან ფეხსაცმელს იც-
ვამდა და სირბილსა და სიარულში მაინცდამაინც
ვერავის გაეჯიბრებოდა. ალიოშამ „ბებერი ცხე-
ნი“ შეარქვა მას. ეს სახელი ლადომ ორჯერ ფსევ-
დონიმად გამოიყენა.

ლადოს ლექსს „სალაღობოს“ ალიოშამ „ასა-
თიანური“ უწოდა. აქ სალაღობო და თავშესაქცე-
ვი არაფერიაო, თქვა მან. მაგრამ მაინც, რატომ-
ღაც, ის პირვანდელი შეუფერებელი სახელწოდე-
ბა შერჩა.

მირზა გელოვანი მათზე უფრო ჯანმავარი იყო,
ლადო კი — ორივეზე დიდი და მაღალი.

მართალია, ბოლო წლებში ძლიერ დაჯაბნა
და გაამწარა სენმა, მაგრამ ცხოვრება მაინც ვერ შეა-
ზარა მაშინაც კი, როცა შავფრთიანი სიკვდილის
ცელი ყელს ეხვეოდა საშინელ ბირდაბირად და უკ-
ვე გამართული ჰქონდა მასთან სამკედრო-სასი-
ცოცხლო ბრძოლა. უკანასკნელად ავსიტყვა გახ-
და და ზოგიერთისთვის თითქოს აუტანელიც.
ბევრს ერთობ გულდახურული, აბეზარი და ჭიუ-
ტი ეგონა, მაგრამ ლადო ისევ გულკეთილი დარ-
ჩა და ახლო მეგობრებმა იცოდნენ მისი გულის-
ტკივილი, გრძნობდნენ, რომ მისი დღეები დათვ-

ლილი იყო და ბევრ რამეს აპატიებდნენ ნიკიტის
მეგობარს.

სიკვდილის შიშზე არც ერთს არ უყვარდა წუ-
წუნი, წერა და საუბარი. „ჭაბუკი ვიყავ, ჭარბული
ვიყავ“, — ლადოს ეს სიტყვები იმ ავადმყოფო-
ბის დროსაა დაწერილი.

ასე დადიოდნენ ისინი თბილისის ქუჩებში,
თეატრებსა და კინოებში, კრებებსა და მოხსენებებ-
ზე, მთაწმინდის პლატოზე, ოქროყანაში, ბოტა-
ნიკურ ბაღში და ერთად იღებდნენ ფოტოსურათებს.
სულ გარეთ და გაშლილ ჰაერზე უნდოდათ ყოფ-
ნა. ზოგიერთი მათგანი თითქოს გრძნობდა, რომ
მალე დახუჭავდა თვალებს და ვეღარ იხილავდა
თბილისის ზეცას.

ასე მგონია, რუსთაველის პროსპექტს ახლაც
აჩნია მათი ნაფეხურები!

IX

ძლიერ უყვარდათ უფროსი თაობის მწერალ-
თა საუბრების მოსმენა და ბევრ მათგანს პატივის-
ცემით ეპყრობოდნენ. მოკრძალებით ადგნენ თავ-
ზე მწერალთა სახლის ბაღში მერხზე ჩამომჯდარ,
ტკბილქართულით მოსაუბრე გერონტი ქიქოძესა
და ლეო ქიაჩელს. მხარდამხარ გაყვებოდნენ მუ-
შაობის შემდეგ ღამით პროსპექტზე ცალფად მო-
არულ კონსტანტინე გამსახურდიას, რომლის „დი-
დოსტატის მარჯვენა“ მაშინ იბეჭდებოდა „მნათო-
ბში“.

მინახავს, როგორ სულგანაბულნი უსმენდნენ დავით გაჩეჩილაძეს, როცა იგი გულჩათხრობითა და თრთოლვით წარმოთქვამდა კვირიას გასაოცარ სიზმარს ვაჟა-ფშაველას „ზახტორიონიდან“, ახდა რა მოძხიბვლელი იყო მისგან მონათხრობი ქართული ზღაპარი „გლეხი ხარბედი და სიკვდილი ჯანაბა“, სადაც გლეხი ამარცხებს სიკვდილს, მაგრამ საბოლოოდ თავს ველარ აღწევს მის ბრჭყალებს...

— ეს ზღაპარი, მგონი, თავად დათიკომ გამოიგონაო, — თქვა ერთხელ ალიოშა საჯაიამ. — თორემ მაგის მსგავსი ჯერ არსად შემხვედრიაო.

მას ხომ გადაქექილი ჰქონდა ჩვენი ფოლკლორის უმდიდრესი საგანძური და თვითონაც იშვიათი გემოვნებით დაწერილი რამდენიმე ზღაპარი დაგვიტოვა! ალიოშას დიდი მეგობრობა აკაეწირებდა პოეტ კონსტანტინე ჭიჭინაძესთან და მისი მითითებით საუცხოოდ თარგმნა ინგლისური პოეზიის რამდენიმე შედევრი...

X

ზაფხულობით ესტრადა უფრო იზიდავდა ყველას. მახსოვს, ერთ საღამოზე მერი შილდელმა იმღერა ილიას „ხმა გულისა“ და კოწია ერისთავის დაუვიწყარი რომანსი „ერთხელ ვიხილე ბალში ყვავილი“.

— ახლა კი აქედან წავიდეთო, — გვითხრა აღი-

თშა საჯაიამ, — სხვა სიმღერებით ნუ შევბლავთ
ასეთ სიამოვნებასო.

მაშინ არ იყო დაწერილი რევაზ ლალიძის, არ-
ჩილ კერესელიძისა და სანდრო მირიანაშვილის
მანსები, რომლებსაც ასე მომხიბვლელოდ და
ლად მღეროიან დღეს. როცა ხანდახან რადიოტალ-
ლები მსმენელთა ყურამდე მოაგდიბენ დები ჩაფი-
ჩაძეების მიერ შესრულებულ უნაზეს მგლოდიას—
„ჯერ არ იქნება გვიან“, „რატომ ეწამე ასე, თუ
განშორებას ფიქრობდი ბოლოს“, ამხანაგები იხსე-
ნებენ ჩვენს ხუჭუჭთმიან და თვალუუუუნა კოკი-
ალიოშა საჯაიას. გული წყდებათ, რომ იგი ვერ უს-
მენს ამ მშვენიერ სიმღერას. ის ხომ ალიოშას
„ცისარტყელადანაა“ შეთხზული!

...გვიანობამდე ვერ სცილოდებოდნენ ერთმანეთს.
ხშირად მათ ჯგუფს შემოუერთდებოდნენ უფროსი
ასაკის მწერლებიც და კვლავ გრძელდებოდა ცხარე
სჯა-ბაასი. ასე კამათ-კამათითა და საუბრით მიაცი-
ლებდნენ მერე პროსპექტის თავსა და ბოლოში —
ცალკ-ცალკე და ჯგუფ-ჯგუფად — ალექსანდრე ქუ-
თათელს, სერგო კლდიაშვილს, ირაკლი და
გრიგოლ აბაშიძეებს, კოლაუ ნადირაძეს, ლე-
ვან ასათიანს, შალვა აფხაიძეს, დემნა შენ-
გელაიას, კონსტანტინე ლორთქიფანიძეს, კარ-
ლო კალაძეს, ვიქტორ გაბესკირიას, აკაკი
გაწერელიას, გიორგი ნადირაძეს, დიმიტრი ბენაშ-
ვილს, მიშა ჯაფარიძეს, გიორგი ნატროშვილს, ალიო

ადამიას, ალექსი გომიაშვილს, ბორის ჩხვიძეს, ერე-
მია ქარელიშვილს, დათიკო და გივი გაჩეჩილაძე-
ებს, რუსთაველის ძეგლთან დაემშვიდობებოდნენ
დიდუბეში მცხოვრებ შალვა დემეტრაძეს და სოფ-
ლიდან ჩამოსულ გიორგი შატბერაშვილს, რომე-
ლიც მაშინ იქ მასწავლებლობდა და დანატრებული
იყო თბილისის ცხოვრებას; გრიბოედოვის ქუჩა-
ზე კარიბჭემდე მიყვებოდნენ ალიოშა საჯიას დო-
ბილსა და ნამდვილ სულიერ მეგობარს — ეთერი
სვანიძეს, რომელსაც ლადო ასათიანმა მიუძღვნა
ლექსი „ყაყაჩო“.

შემდეგ ნელ-ნელა დაიშლებოდნენ და თავიანთ
სახლებს მიაშურებდნენ.

ერთმანეთს შერჩებოდნენ ალექო, ლადო ასათი-
ანი, მირზა. გაბრიელი და ვახტანგ ბეწუკელი. ბო-
ლოს პროსპექტზე მარტო დარჩებოდა ლადო, რომე-
ლიც, ალბათ, მაშინ იყო, რომ დუდუნებდა:

რუსთაველის პროსპექტზე ხეტიალი
ნუ მომიშალოს ღმერთმაო,

და „ფიქრობდა ლექსებზე, კარგ ლექსებზე“.

ბევრჯერ დამგზავრებია იგი ამ დროს მწერალ-
თა სახლიდან, ან სხვა რომელიმე ადგილიდან რუს-
თაველზე ნაგვიანივად მარტო გამოსულო სიმონ ჩი-
ქოვანს და ლენინის გრძელი ქუჩით ჩაჰყოლია
გმირთა მოედნამდე — პოეზიაზე აღტაცებული
საუბრით.

ერთი სანდომიანი გოგონა ხშირად გვხვდებოდა რუსთაველზე. ოქროსფერი ხოხობივით ეყვრებოდა თვალები სულ უღიმოდა. ლაღო ასათრავებდა ვარდ-ლიმილა შეარქვა. ასე ეძახდა, თურმე, ერთ ამხანაგ სტუდენტ ქალს. ახლა ეს გოგონა იმ ამხანაგს აგონებდა.

— ჩვენი ვარდლიმილა მოდისო, — წამოიძახებდა ლაღო, როცა შორიდან თვალს მოჰკრავდა რუსთაველის ძეგლის მხრიდან პროსპექტზე მომავალ ქალს და ვზას უთმობდა. არ გვიცნობდა, არც ვიცნობდით. ისე უცნობ ნაცნობად დარჩა დღემდის.

— ეჰ, რამდენი მზეჭაბუკი მზეთვალა და ვარდლიმილა მოვა ჩვენს შემდეგ, — ნაღვლიანად ჩაილაპარაკა ერთხელ ლაღომ. მაშინ უკვე მძიმე ავადმყოფი იყო. — ვინც კარგი რამ დატოვა, არ დაივიწყებს და სიყვარულით მოიგონებს. ბევრს კი ქვა და გუნდას მიაყრის და დავიწყების მტვერში ამოგანგლავს. რა კარგი სიტყვაა. „ამოგანგვლა!“ — უცბად სხვა აზრზე გადახტა, — მოგვანგვლობს... ეს სიტყვა კიდევ უკეთესია. კოლაუ ნადირაძეს უყვარს ამის თქმა... „გოგო მოდის, მოგვანგვლობს“, აბა, როგორ გამოხატავ ამას სხვა სიტყვებით?

ის ჩვენი ვარდლიმილა ახლაც ისე ხშირად გვხვდება იმავე რუსთაველზე. შეჭალარავებულია როცა ნაცნობებს ესალმება, კიდევ უფრო უხდება ლიმილი. სხვა ფერის კაბით დადის. აღარც ოქროს

ბოხობს ჰგავს. თან ერთი ვარდლიმილა დაყვები.
იმ ძველი ვარდლიმილას ხნისაა და სწორედ მათ
ჰგავს.

ყოველთვის გზას ვუთმობ მოწიწებით, მინდა
ლადოს უახლოესი მეგობარი მენახოს. ის ვერ
ფერს ამჩნევს. არც კი იცის ეს ამბავი.

დ დ ი უ რ ი დ ა ნ

„1938 წელი, ოქტომბერი.

დღეს სტამბაში „ჩვენი თაობის“ ანაბეჭდებს ვფურცლავ. სტამბა მტკვრის პირასაა — ხიდის თავში, და ფანჯრიდან იშლება საუცხოო სანახაობა: ფიქრის გორა, კიროვის სახელობის ახალი პარკი, ლურჯი მონასტერი, ბოლქვისებრ-გუმბათიანი რუსული ეკლესიის სილუეტი და ახალი სანაპირო. ერთიერთმანეთზე მიყრილად მოჩანს მტკვარს გაღმა მდგარი ძველი შენობები და მათ შორის თითოთქოს აღარც ერთი ქუჩა აღარაა გაყვანილი. ზევით კი — განზე წახრილა მამადავითის ზურგი და დაბლა ჩამოწეული ზეცა აქედან ისე დამხობია პლატოს, თითქოს იქ ახლადდარგული კვიპაროსების კენწეროებს ედებოდეს. ცოტაც და... ხელს შეუპოვებ.

გამოდის საიუბილეო ნომერი — კომკავშირის 20 წლისთავისათვის. ახალი ყდით, ახალი გაფორმებით, ოდნავ გადიდებული ფორმატით. მხატვრობა და გაფორმება ლაღო ავალიანისაა. მან რამდენიმე კარგი ნოველა უკვე დაბეჭდა „ჩვენს თაობაში“ და თანაც მშვენიერი გრაფიკოსია. მოთხრო-

ბებს თითქოს კი არ სწერს, არამედ ხატავს მუქ-
ნაზი საღებავებით და მათი წაკითხვისას ყველი გაი-
ფიქრებს, კალმის მაგივრად სწორედ ფუნჯი უპყ-
რია ხელთ და ფერმწერალიაო, — იმდენი სახეები
აქვს და ისეა მოქარგულ-მოხატული ყველაფერი.

ლადო ავალიანს საათობით უყვარს გატაცებუ-
ლი საუბარი ხელოვნებაზე. მხატვრობა და ლიტე-
რატურაა მისი ოცნების საგანი.

ერთხელ, მწერალთა კავშირში, ალიოშა საჯაიას
და ლადო ასათიანს მთელ ლექციას უკითხავდა
რემბრანდტზე. განსაკუთრებით აქებდა „უძღები
შვილის დაბრუნებას“, ნაზად და თრთოლვით უთა-
თუნებდა ხელს დაბეგვილ ფეხის გულეებზე იმ უძ-
ღებ შვილს.

ლადო ასათიანი დიდი გულისხმიერებით უს-
მენდა და დაკვირვებით ათვალიერებდა გენიალური
მხატვრის ქმნილებათა რებროდუქციებს.

— მაინც რაფაელი მირჩევნია, ის უფრო ნათე-
ლიაო, — წამოიძახა მან. — იმას უბირი გლეხიც
გაიგებს და მოიწონებს. ეს კი რჩეულებისთვისაა.
ხელოვანთათვის, ალბათ „უძღები შვილი“ ჯობია.
მე „სიქსტეს მადონა“ უფრო მომწონს. ორიგინალ-
ში არც ერთი არ მინახავს, მაგრამ რამდენადაც
ვიცნობ...

ლადო ავალიანს სახე მოედრუბლა და საყვე-
დურით შეაწყვეტინა:

— რატომ იცი ყველაფრის გაბითურება? აბა,
შეხედე ავტობორტრეტს სასქიასთან ერთად. ეს

ბომ ხალისიანი ცხოვრების აპოლოგიაა! შენ მაინც
უნდა გიყვარდეს და მოგწონდეს ასეთი რამ, რა-
ფაელს თავისი სამყარო აქვს. რემბრანტი სულ
სხვაა. მერე როგორი ოსტატი და ხელოვანი!

ლადო ასათიანს არაფერი უთქვამს, კვლავ ათ-
ვალიერებდა სურათებს.

ახლა 12 საათი და 15 წუთია. ნახევარი საათით
შესვენებაა. სტამბა დუმს. ლინოტიპის მანქანები
ალარ ჩახჩახებენ, მაგრამ გარეთ ზოზუნებს შიმოდ-
ვომური ქარი და სასტიკად აყრის ჩვენს ფანჯრებს
მტვერს, ხიდან ჩამოცვენილ — უკვი შეყვიოთლი-
ბულ ფოთლებს, აფრქვევს ცემენტის ბუღსა
და ხრეშს, რაც ასე ბლომად ჰყრია ეზოში. აქ ახლა
წიგნის სასახლეს აგებენ. ჯერჯერობით საძირკველი
ამოჰყავთ.

ერთი კვირის წინათ კახეთიდან დაბრუნდა ლადო
ასათიანი. „ნორჩი ლენინგლის“ რედაქციამ გორ-
ჯაანის პიონერულ ორგანიზაციებში საგაზეთო მა-
სალის შესაკრებად გაგზავნა. ნასიამოვნები ჩამო-
ვიდა დ პირდაპირ ჩემთან გამოიარა.

— პირველად ვნახე ბარაჩიანი კახეთი, ვიყავ
სოფლებში, ვიქეითვი და ვილხინე კახელებთან, —
აღტაცებით მეუბნებოდა იგი და მთლად კახური
ღვინით ჰქონდა შეღებილი თეთრი პიკეს ხალათი,
ფართო ხელისგულები და მსხვილ-მსხვილი მაჯები.

როცა საქმე მოილია და წამოსიოას აპირებდა,
მატარებლის გამოსვლამდე გურჯაანის ბაზარში შე-
იარა. ერთ ადგილს ვაშლს წაეტანა, მეორეგან ყურ-

ქენი, გუდის ყველი და კახური შოთები იყიდა, შე-
მდეგ ღვინის რიგში გავიდა და გამყიდველებს
აჟარ-ჩაჟარა.

თვალში მოუვიდა ერთი განმარტოებული კოლ-
მეურნე. იდგა იგი წყნარად, სხვებივით არ ქაქანებ-
და და მოლუშული ელოდა მუშტარს. მაგრამ, რა-
ტომღაც, გვერდს უვლიდნენ და სხვებს უფრო
ეტანებოდნენ ღვინის მსურველნი.

ლადომ ჭიქა შეავსებინა საფერავით და ზედი-
ზედ ორჯერ გადაკრა. მერე მესამე სასმისი გააპი-
პინა, იმ კოლმეურნეს გვერდში ამოუდგა და სი-
რაჯხანის კაი გამოცდილი მაძახურივით გასძახა:

— აბა, აქეთ, ოჯახიშვილებო, აქეთ, აქეთ მობრ-
ძანდით. ო-ჰო-ჰო, რა კაი ღვინოა, რა მშვენიე-
რია. აქეთ, აქეთ!

ამას რომ მიაშობდა, სიცილისაგან იჭაჭებო-
და: — წარმოიდგინე, მე და ღვინის ვაჭარი! ნე-
ტავი გენახე, რა დღეში ვიყავიო...

მალე დაიცალა კარგა მოზრდილი ტიკჭორა
და ერთი ზორბა კასრიც ზედ მიაყოლეს. თითქოს
ლადოს გამოჩენას უცდიდნენ მყიდველები!

კახელ კოლმეურნეს წარბი გაეხსნა, გამზიარულ-
და. „რა კაცი ყოფილხარ, საიდან გამომიჩნ-
დიო, — ეუბნებოდა ლადოს. — ჩემთან წავიდეთ,
ჩვენი სოფელი ნახე, პურ-მარილი იგემე, მეზობ-
ლებს გაგაცნობ, ერთმანეთი დავლოცოთ“.

ურემზე დასვა, ცხენი მათრახით შეახალისა და
გზას გაუდგნენ. ლადოს არც გვარი უკითხავს, არც

სოფლის სახელი. შემდეგ გაიგო, ვეჯინში რომ იყო და იმ კოლმეურნესაც მიხა ერქვა. გვარი ახლაც არ ახსოვს. ლადოს გარდა მასპინძლის სახლში იყო ორი გზის ტექნიკოსი — მეგრული და ჩეხური. მთავარ მაგისტრალს დასტრიალებდნენ თავს მთელი დღეობით. ბინა ამ კოლმეურნესთან დაედოთ. არც მათი გვარები იცის. ლადო მეუბნებოდა.

— აბა, რად მინდოდა, ანკეტას ხომ არ შევუდგენდი იმ პატიოსან ადამიანებს.. პიონერები რომ ყოფილიყვნენ, მაშინ კი ჩავიწერდი. მეორედ რომ ჩავალ კახეთში, აუცილებლად ვინახულე ვეჯინელ მასპინძელსო.

სჭამეს და სვეს. კახურად მოილხინეს. მასპინძელს მეზობლებიც შემოუერთდნენ და გუგუნით აამაღლეს მრავალყამიერი.

ლადო ძალიან სურათოვნად მომითხრობდა და მიხატავდა კახელებთან ლხინის ამბავს.

— აღარაფერი დავტოვეთ სახლში. რაც ჭურჭელი ებადა დიასახლისს, ყველაფერი სასმისად გამოვიყენეთ. მაინც კიდევ გვინდოდა გვესვა და გვესვა. ეს ღვინო კი არ იყო, რაღაც ისეთი საღვთო სასმელი, სახელს რომ ვერ დაარქმევ. შემდეგ, რომ გაგვიჭირდა და აღარაფერი დავგრჩა, პეშვით დავიწყეთ სმა და ეს უფრო ბუნებრივად მოგვეჩვენა. მასპინძლის ქალიშვილი გაგვივსებდა პეშვს შედედებული ხარის სისხლივით სქელი საფერავით, ჩვენც ერთი მონთქმით შევხვრებდით და ნარჩუნს თავპირზე ჩამოვისხამდით. ასე გავგრილდ-

ბოდით, გამოვფხიზლდებოდით და კიდევ გვიღევ გვივსებდნენ პეშვებს.

მასპინძელი და ერთი მისი მეზობელი სასტიკი მსმელები აღმოჩნდნენ, მაგრამ ის ხევსურები ტყეში ნიკოსი ვერაფრით ვერ დაჯაბნეს. აიღებდა მუქით, მარილს, ჩაიყრიდა პირში, აივსებდა ქოთნის ოდენა პეშვს ღვინით, მერე შესვაძდა, შეხვრებდა და დანარჩენს ქოთქოთითა და ყიყინით გადაისხამდა თავზე. მე და ის მეგრელი ერთ ხანს მივყევით და, რაც შეგვეძლო, მხარი ავუბით ღრეობას. შემდეგ შუალამე წამოგვეწია და აღარ მახსოვს, რით დავამთავრეთ...

გათენებამდე, ძლიერ ადრე გამომეღვიძა. ჩემთვის აივანზე გაეშალათ ლოგინი. მასპინძლის სახლი ერთ მაღალ ბორცვზე იყო წამოდგმული და მაღლიდან გადავყურებდი ალაზნის ველს. ელექტრომუქით გაქათქათებული სოფლები ცეცხლის მდინარესავით მიუყვებოდა ქვემოთ ალაზნის გაღმა-გამოღმა ნაპირებს და მოკრიალებული ციდან, აივნის რიკულებთან მიდგმულ ტახტზე მწოლიარეს, მიჭვრეტდნენ განთიადის მოახლოებით და ელექტრომუქით ფერმიხდილი ვარსკვლავები. ბოლოს, როცა შორეული დაღესტნის ქედებს მოეძალა რიყრაყი და ალიონზე იმ ვარსკვლავებმა ჯარჯარად და პანტაპუნტით იწყეს ცენა სადღაც, შორს — ალაზნის უბეში, მომეჩვენა: ჩემს ლოგინზედაც ცვიოდნენ ისინი და მიძვრებოდნენ საბანში, იჭრებოდნენ ბალიშქვეშ, მილიტინებდნენ

იღლიებში და უჩინარდებოდნენ ეზოში მდგარი
აკაციებისა და ცაცხვების ჩრდილში. მერე თანდა-
თან წამომეპარა ბურანი და დილის ტკბილ ძილში
ჩაძირულს ბუნდად მესმოდა უამრავი მამლის ვაბ-
მული გადაყვივლება ალაზნის ველზე...

ლადომ გუშინ მომიტანა ერთი ლექსი და მით-
ხრა:

— დასაბეჭდად კი არ მინდა. შენ შემიწახე.
ეს კახეთში ჩემი ჩასვლის მოსაგონარია. ესეც შენ-
თან იყოსო.

და წამიკითხა რაღაც სქელი ქაღალდის ორ ნაგ-
ლეჯზე მსხვილი ასოებითა და მოწაფური ხელით
ნაწერი სტრიქონები.

ლექსის სათაურია:

ლ ხ ი ნ ი კ ა ხ ე თ შ ი დ ა ს ა დ ლ ე გ რ ძ ე ლ ო ე ბ ი
და მთლიანად ასეთია:

ახალი მწვადი — ცვრიანი, გადაზელილი, სულგუნი,
ხელადა სავსე კახურით და მასპინძელის სულ-გული.
სუფრაა ბარაქიანი, გინდოდეს — ვერ მოშორდები,
ნიერის წყალში დევს ქათამი, აფუებულან შოთები.
სუფრაზე ჩიტის რძეც არის, ახლადშემწვარი შიგანი,
სტუმრების პატივსაცემად გამზადებული ზინკალი,
კახური მრავალჯამიერ და ძარღვიანი შაირი,
სასმელი ათასნაირი, საკმელი ათასნაირი.
ეზივართ ერთად: ბრგვე ხევსური, მეგრელი და ვეჯინელი,*
მე, პოეტი ლეჩხუმელი, სიტყვის თქმაში ვეჯიბრები.

* სოფელი არის კახეთში, მადლობა ჩემგან, მადლობა
უყვართ გულდია სტუმარი, პატივისცემა, დათრობა.

გრძელი სიტყვა მოკლედ ითქმის, თქმულებაა ძველთაძეგლი.
თქვით, მზად არის ჩვენი ყური—თქვენი სიტყვის მასშაბზელი.

ვიწყებ ასე:

ერევნული
ნივლიწითელი

—ჩემო ტურფა საქართველო, სანატრელო, სანუკვარო,
ყველაფერი უღევად გვაქვს: პური ვარო, ღვინო ვარო,
კედელ-ყური მოხატული და ხორავით სავსე ხარო,
კაცმა უნდა იზეიმოს, კაცმა უნდა გაიხაროს.

თქვა მეგრელმა
სიტყვა გრძელმა:

— ღვინოს დავლევეთ, დავითვრებით, გაგავგონებთ ხმას
წკრიალას.
ჩემი თავი შემოგველოს, შენ ვიმღერით, სხვას კი არა!
ღვინოს დავლევეთ, დავითვრებით, ღვინოს დავლევეთ
კარდანახულს,
ჩვენს სამშობლოს გაუმარჯოს, ქებას ვეტყვით არდანახულს!—
და გოგონამ, შავთვალწარბამ, ოდის კარი გააღო რა,
თვალი ჰკიდა მეგრელმა და მეგრულადაც დააყოლა:
—სქანი ჭირუმა, ისო მიორქ, ჩქიმი ღუდიშა მისხუნუქი.*

მერე უმაღ დახემსულმა —
თქვა ხევსურმა:

—ხანჯალო, ჩემო ხანჯალო, ბრძოლებში დასახარჯავეო,
სამშობლოს მტერი მომუსრე, ვაჟს სირცხვილი არ მაქამო.
რაფიელს უთქვამს, ერისთავს — სამშობლოს დანახვაზედა:
„სამშობლო, დედის ძუძუი, არ ვაიცვლების სხვაზედა,
ორივ ტკბილია, ძმობილო, მირჩვენის ორთავ თვალზედა“,—
მეც აგრე ვეტყვით, ვაჟებო, ჩემი კლდეების ხმაზედა.

* შენი ჭირიმი, ისე მიყვარხარ, ჩემს თავს მირჩვენახარ.

ჯერი დადგა, კახელმაც თქვა:

—საესე გვაქვს ბედელ-მარანი, მტერი ვართ, ცარიელისა...
საქართველოა სამშობლო ავთანდილ-ტარიელისა...
გული მიფეთქავს ხალისით, შემყურე ჩვენი ლხინისა...

დასრულდა:

—სალამო იყო, გალობდა ბალში ბულბულთა კრებული,
მზე მონადირე მევონა, სახუნდარს მოფარებული.
დასრულდა ჩვენი ამბავი, ღვინის სმა, ლხინი ფიცხელი,
დავცალეთ ვერცხლის ყანწები, მკვიდრ ძმებად შევიფიცენით,
ვმღეროდით ერთხმად ყველანი: სტუმარი და მასპინძელი,
ისმოდა ჩვენი სიმღერა გულიდან გამონატანი:
—ჰყვოდეს ჩვენი სამშობლო, თვალმარგალიტის სადარი,
ამრიგად აყვავებული მხარე მეორე სად არი?

წაიკითხა ისე, როგორც იცის კითხვა გრძელ-
გრძელი მკლავების ჩაქნევით და გრძელივე თითე-
ბის გატკაცუნებით, თითქოს ტკრციალით ეღებოდა
ცეცხლი მთელ მის სახესა და ზორბა ტანს.

ხელები და მაჯები ახლაც საფერავით აქვს შე-
ღებილი. ვერაფრით ვერ მოუშორებია, და თვალის
უბეებიც იმ კახური ღვინისფრად ამოლილავებია.

—რამდენიმე წლის წინათ დავწერე რაღაც პო-
ემის შესავლის მსგავსი—„ჩემი ქვეყნის ოქროყა-
ნავ“,—დაუმატა ლადომ.—ეს ლექსებიც იმ შესა-
ვალს ჰგავს, მაგრამ იმაზე უარესია, არ მომწონს,
მეორედ წავალ კახეთში, ჩემს ნაცნობ კოლმეურნე-
ებს ვეწვევი და უფრო კარგ რამეს დავწერ. ეს კი
ჯარჯიშობად ჩამეთვალოს...

მაგრამ მერე არც კახეთი უნახავს და აღარც
ეს ამბები გაუხსენებია. ოცი წლის შემდეგ კახეთს
ინანიშვილმა მშვენიერი მოთხრობა დასწერა კა-
ხეთში ლადო ასათიანის ყოფნაზე და იმ მოთხრო-
ბას დაარქვა „ლხინი კახელებთან“. ხოლო „ჩვენი
თაობის“ 1939 წლის იანვრის ნომერში დაბეჭდი-
ლი პატარა ლექსი — „კოლმეურნეებთან ლხინში
თქმული“, სხვა შემთხვევის გამოა შეთხზული და
კახეთის ამბავს სულაც არ ეხება. ლექსის დედანს
აწერია ვრცელი სათაური: „იმ ლხინის მოსაგონა-
რად, ნიკა აგიაშვილის ოჯახში რომ შემეფეთა
1938 წლის 12 ნოემბერს“.

იმ დღეს ჩვენთან შეიკრიბნენ ნათესავეები და
მეზობლები. უმთავრესად — ახალგაზრდობა. იმე-
რულმა პურ-მარილმა, ტკბილმა სიმღერებმა და
გულთბილმა ურთიერთობამ ძალზე მოახიბლა და
ალაფრთოვანა არიფანას შემოსწრებული ლადო.
ნასიამოვნებმა, რამდენიმე ხნის შემდეგ, ის ლექსი
გამოთქვა. დაბეჭდვისას კი ორჯერ გამოუცვალა სა-
თაური და ახლა ეწოდება „ლხინი კახელებთან“.

ფიროსმანის მემოვარი

მე ფიროსმანის ქუჩაზე ვცხოვრობ,
და ყოველ დღით ვხვდები ნიკალას...

ლ ა დ ო ა ს ა თ ი ა ნ ი

I

ვინც ოციან წლებში თბილისის სადგურის ახლომახლო ცხოვრობდა, ანდა ამ უბნიდან ხშირად დადიოდა — ფიროსმანისა და საბჭოს ქუჩის გავლით — ყოფილი ავჭალის მოედნამდე, მას შეუძინეველი როდი დარჩებოდა ერთი მაღალ-მაღალი, ნაყვავილარი ბრმა მოხუცი.

ზამთარ-ზაფხულ ძველთაძველი ფარაჯა ეცვა, მუდამ თავშიშველი და უყავარჯნო იყო. ხანდახან ეზო-ეზო დადიოდა და ძველ ქალაქურ სიმღერებს მღეროდა. ერთ ხანს დიდი ჟღალი ნაგაზი ჰყავდა თოკით გამობმული, მაგრამ ვერ მიხვდებოდი, ვინ ვის მიუძღვებოდა: ცალ-ცალკე დადიოდნენ, დაუბრებულგებივით.

იმ ბრმას გულზე თხელი ფიცარი ეკიდა, წარწერიანი: „შეეწიეთ 75 წლის მოხუცს“. ეზოში შე-

სვლამდის, ალყაფთან, ყოველთვის შეჩერდებოდა, თავის ფარაჯისფრად გაქვალეზულ თმასა და წვერულვამს გულდასმით დაივარცხნიდა, ფიცარს შეისწორებდა და ისე შედგამდა ფეხს კარებში.

უფრო ხშირად კი იდგა წელში გამართული (დამჯდარი არ მინახავს) ამოჩემებულ ადგილებზე: ხან სადგურთან — კახეთის გზისკენ გამავალ კიბის თავში, ან ვაგზლის ქუჩაზე — რესტორან „სვეტის“ წინ, ანდა სასტუმრო „არარატის“ პირდაპირ, ახლანდელი საბჭოსა და ფიროსმანიშვილის ქუჩების შესაყართან. იდგა მდუმარედ და არავის აწუხებდა. მხოლოდ ის წარწერიანი ფიცარი მრავალმნიშვნელოვნად ეჭირა ორივე ხელში. და ისიც მინახავს: ფეხზე მდგომარეს ეძინა. ბრმა თვალები გახელილი ჰქონდა და ხვრინავდა.

გადასასვლელეებზე ყოველთვის თამამად გადადიოდა. ხანდახან გამვლელეებიც წაეშველებოდნენ. ერთ დღეს პოეტ ტერენტი გრანელს ჩაეგლო ხელი და ნაძალადევის ხიდიდან სადგურის მოედნისკენ ჩამოჰყავდა... მერე რომ ვკითხე, ტერენტის თუ იცნობდი-მეთქი, არაო, მითხრა, ბევრს წაუწყვანივარ, ასეთი ვინმე არ მახსოვსო.

ერთხელაც, დიდი წვიმა იყო. ის კი ისე თავშიშველი და უყავარჯნო მიაბიჯებდა წვიმასა და ტალახში საბჭოს ქუჩაზე, ნაძალადევიდან მოვარდნილ ნიაღვარში მუხლამდე შეტოპა და მოედანზე ჩამომდგარ ტრამვაის მე-3 ნომერში თვალხილულივით ავიდა. მაშინ აქ, ყოველი მცირეოდენი წვი-

მის ღროსაც კი, კარგა მოზრდილ მდინარესავით
მოჰქონდა ღვართქაფს ყველაფერი და ჯერ კიდევ
არ იყო ამ ქუჩის ქვეშ გაყვანილი წყაროებზე
კოლექტორი.

II

მახსოვს, ერთ დილას ჩვენს ეზოში შემოვიდა,
მსროლელთა ქუჩაზე. ჩითისკაბიანი ფეხშიშველა
გოგონა შემოუძღვა. მოხუცი ძველი რკინიგზელის—
ილიკო ნემსაძის ახლადდარგულ თუთასთან დადგა.
მოზაიათე სპარსელივით მარჯვენა ლოყასა და ყურ-
ზე ფართო ხელისგული ისე ჩამოიფარა, თითქოს
რალაც შორეულ ამბავს უსმენდა, და ბებრული გაბ-
ზარული ხმით დაიწყო:

გემი ზღვაში არ რჩება,
სული ტანში არ რჩება,
სიცოცხლეს ვიღა ჩივის?
საყვარელი სხვას რჩება...

კისერმოღრეცილს თავი მალლა ჰქონდა აწეული,
ამომშრალი, თეთრად გამოცივებული თვალები
ცისკენ მიეპყრო. ახალგაზრდულად ხუჭუჭა თმა
და წვერულვაში არ შეჰფეროდა ავი სენისაგან და-
ჩენჩილ და მძიმე ჯაფით მოღლილ მის ჩაშავებულ
სახეს.

ჩვენი ეზოს უხუცესი ბინადარი კოლა უხურგუ-
ნაშვილი კარგა ხანს ჩაციებით უცქერდ მომ-

დერალ მოხუცს, შემდეგ დინჯად ჩავიდა კიბეზე. პეშვში ხურდა ფული ჩაუყარა და უთხრა:

— შენ ის ვანუა არა ხარ, აქ, მევიდანზე ყვავილებს რომ ყიდდა?

მოხუცი უფრო გასწორდა წელში და გარკვევით თქვა:

— თუნდ მასეც იყოს! მაგრამ მე ვანუა აღარ ვარ... მეყვავილე ვანუა კარგა ხანია მოკვდა და დასამარდა. ახლა მომღერალი ვარ.

აღარ უმღერია. ეზო დასტოვა.

ასე დადიოდა იგი ათეული წლის მანძილზე. ბევრი რამ შეიცვალა თბილისში. მოხუცი კი უცვლელი დარჩა: იგივე ფარაჯა, იგივე ფიცარი და ზედაც ის წარწერა უცვლელად: „შეეწიეთ 75 წლის მოხუცს...“ თუმცა ახლა, ალბათ, ოთხმოცდაათ წელსაც კი იქნებოდა მიღწეული. იგი ომის წინა წლებშიც ცოცხალი იყო და ისევ ისეთი იყო. მხოლოდ ხუჭუჭი თმა წამოზრდოდა და წვერულვაშიც ახლა თითქმის ფარავდა იმ ფიცარს...

III

1938 წლის 10 ივლისს დილით, მირზა გელოვანი და გაბრიელ ჯაბუშანური ლადო ასათიანთან მივიდნენ ლელაშვილის ქუჩაზე. წინა სალამოს მირზას თიანეთიდან უმცროსი ძმა — თემური ჩამოუვიდა სოფლური სანოვაგით. ახლა პატარა საძმაცაცო არიფანას აპირებდა თავის ბინაში — მეღიქი-

შვილის ქუჩაზე. ლადო წამოიყვანეს, ყოფილი
მაღაქნების ბაზარში შეიარეს და ხილითა და მწიკ-
ნილით დატვირთულნი ტრამვაის უცდიდნენ.

ის ბრმა მოხუცი ტრამვაის ხაზზე გადმოდიოდა...
მაგრამ ისეთი მოძრაობა იყო, ძლიერ უჭირდა გად-
მოსვლა. მირზა გაექანა, ხელი ჩაჰკიდა და ფრთხი-
ლად გადმოიყვანა ჩვენსკენ. მოხუცმა მაგრად ჩა-
ავლო ხელი და უთხრა:

— ღმერთი დაგიმადლებს. გეტყობა, კარგი ჯე-
ელი ხარ? ვინ ხარ? რას აკეთებ? რა მოხელე ხარ?
რა გქვია?

მირზა იღიმებოდა. აღარ იცოდა, რა პასუხი გა-
ეცა ამდენ შეკითხვაზე. ლადო წამოეშველა.

— ძია კაცო, ეს პოეტია. ლექსებს წერს. სა-
ხელად მირზა ჰქვია. ჩვენც პოეტები ვართ, მისი
ამხანაგები...

მოხუცმა კიდევ უფრო ჩასკიდა ხელი მირზას
და სადღაც შორს მიაშტერა დაშრეტილ თვალთა
თეთრი გუგები.

— მირზა... — თქვა მან. — კარგი სახელია... აღ-
ბათ კარგ ლექსებს წერს. ლექსები ნიკოს უყვარდა,
ჩვენს საწყალ ნიკალაის. ერთ დროს მეც მიყვარ-
და ლექსები. ნიკალაი ვინ იყო? თქვენ არ იცით?
აი ამ ქუჩაზე ცხოვრობდა, იმ სასტუმროში ხატავ-
და...

და შეუცდომლად მიათითა ფიროსმანის ქუჩას
და ყოფილ სასტუმრო „არარატს“ (ახლა ის საც-
ხოვრებელი სახლია, ქვემოთ კი მაღაზიებია მო-

თავსებულო, ფიროსმანიშვილის ქუჩაზე, მე-14 ნომერში).

— ქუჩას მისი სახელი პქვია. აქ ცხოვრობდა და აქედან დაიკარგა მისი გზა-კვალი...
და მოხუცი.

— როგორ, თქვენ იცნობდით ნიკო ფიროსმანიშვილს? — ერთხმად წამოიძახეს მირზამ და ლადომ.

— ჩემი დოსტი და ძმაცაცი იყო ცხოვებული, — გვითხრა მან და შემდეგ თავისთვის ჩაილაპარაკა: — ტრამვაი მოდის. ხმაზე ვატყობ, მე-14 ნომერია, სადგურში უნდა წავიდე.

მეტი ჩვენთვის ხმა აღარ გაუცია მაშინ და უკვე ჩამომდგარ ტრამვაის ვაგონში აბობლდა.

— რამდენჯერ მინახავს ეს მოხუცი, სადღაც ჩვენსკენ ცხოვრობს. ხშირად ყუბანის ქუჩიდან გამოდის, — თქვა ლადომ. — მაგრამ ყურადღება არ მიმიქცევია. ნახე, ვინ ყოფილა? ფიროსმანის ნაცნობი! უსათუოდ უნდა მოვნახო და ვაამბობინო, რაც იცის...

IV

იმ მოხუცის ნაწყვეტ-ნაწყვეტ ნაამბობს ორივენი ვიწერდით. ძალზე უთავბოლოდ მოგვეითხრობდა, ხშირად ავიწყდებოდა და ერთი მთლიანი გამომული ძაფი აღარ იყო მისი მოგონება. ეს ჩანაწერი შემდეგ შევაერთე და ეს გამოვიდა:

— ახლა რომ მხედავთ, იქნებ არ დაიჯეროთ,

მაგრამ ერთ დროს ბევრი ბიჭი ვერ მჯობდა, —
ბობდა ის ჯაფარიძის სკვერში მერხზე მჯდარი,
დაც „შევისწართ“ ლადო ასათიანმა და მე იმ პი-
ველი შეხვედრიდან სწორედ ერთი კვირის შემდეგ
იჭდა იქ და ჟღალ ნაგავს პურის ნატეხებს

ბევრი ხვეწნით, როგორც იყო, დავითანხმეთ
ეამბნა რაიმე ნიკო ფიროსმანზე. დიდად იუარა,
ალარაფერი მახსოვსო, მალე ასი წლისა ვიქნებიო,
თუმცა იმ ფიცარზე კვლავ ჰქონდა ის უცვლელი
წარწერა. ძლივსდა კი აჩნდა, მაგრამ ამოკითხვა
მინც შეიძლებოდა. თანაც, როგორც გამოირკვა,
ბევრი რამ ახსოვდა და იცოდა კიდევ.

— ჩემი სახლ-კარი აღარ მახსოვს, რაფერი იყო
და როგორი. აქედანაც შორსაა, დიდი ხანია აღარ
მინახავს, — დაიწყო მან. სვენებ-სვენებით ლაპა-
რაკობდა, თან ჯიბიდან პურის ნატეხებს იღებდა,
ძალს აჭმევდა და თავზე ხელს უთათუნებდა:

— ამას „სამპრიშოლა“ ჰქვია. ასე შეარქვეს
ჩემმა ძმაცაცებმა. რადგან თვითონ მოვიდა ჩემთან
და მომეკედლა. ჩემი სახელი და გვარი კი არ მინ-
და მოვიგონო. რად გინდათ? თუ ძალიან გსურთ,
უშანგი სვანი დამიძახეთ. ახლა სულ ერთია. ჩემი
ხორცი საჭმელად არავის გამოადგება და ძვლები
ვის რაში უნდა! მე უშანგი სვანი ვარ...

V

ასე ეძახდნენ, თურმე პატარაობისას, როცა ერ-
თი ლორთქიფანიძის ოჯახში მიუყვანია სვანეთის
მთებიდან საჩინოში ჩამოსულ მამამისს. მამას კვი-

რია ჰქვიოთაო, ამბობდა მოხუცი, და, ვინ მოტყვის, რამდენი საყენი წისქვილის არზი გაუთხრიათ, რამდენი ქცევა მიწა გადაუბრუნებიათ ზამთრის დღეებში! მთელი იქაური ვენახები მე დავტყვევებების ბარ-ნიჩბებით გადაბრუნებულა და რგულიო, იგონებდა იგი. მერე, ერთ ზამთრის პირას, საშოვარზე ჩამოსული კვირია სვანი ფილტვების ანთებით გარდაიცვალა. გაზაფხულამდე დამარხული იყო სამების სასაფლაოზე, შემდეგ ნაწილ-ნაწილ დასჭრეს, ყუთებით ცხენს აჰკიდეს და მშობლიურ მთებში წაასვენეს. მეორე ზამთარში უშანგი მარტო ჩავიდა იმერეთში და სულ დარჩა იქ. უდედმამოს გული აღარ მიუწევდა სვანეთში.

იმ ლორთქიფანიძეს ჰყავდა უშანგის კბილა ძმისშვილი, შალვა. ის ქუთაისში სწავლობდა, მაგრამ მდიდარი ოჯახის იმედით სწავლას თავი მიაწება და ხელი მიჰყო ქეიფსა და დროს ტარებას. ძალიან დაუმეგობრდა „უშანგია-სვანს“ და ერთ წუთსაც აღარ შორდებოდნენ ერთმანეთს. ერთხელ, როცა შალვა და მისი ამფსონები აჯამეთის ტყეში ბადდათისკენ მიმავალ ფოსტას დახვდნენ და ერთი ყუთი ფული გაიტაცეს, უშანგიც თან ახლდა თანშეზრდილ ლორთქიფანიძეს. კაი ხელტორიანი ბიჭი იყო და უმისოდ ძლიერ გაუჭირდებოდათ საფოსტო ეტლის მცველებთან შებრძოლება. მაგრამ შეხლა-შემოხლაში შალვას ცალი კალოში დაეკარგა და ადვილად მიაგნეს მძარცველთა კვალს: იმ კალოში შალვას სახელისა და გვარის

თითბრის ბრჭყვიალა ინიციალები იყო ჩასმული.
გავლენიანი ნათესავეების დახმარებით შალვა ქუ-
თაისის ციხეში დატოვეს, უშანგი სვანი კი ასტრა-
ხნის გუბერნიაში გადაასახლეს.

VI

— რაც მერე გადამხდა, ჯოჯოხეთს არ იქნე-
ბაო, — განაგრძობდა იგი. — მტანჯეს და მაწამეს.
ველარ გავუძელი და გავიპარე. ერთ ხანს ტყე-ტყე
ვიმალებოდი, სოკოსა და ხის ქერქს ვჭამდი, მხეცს
დავემსგავსე. მერე ზღვის პირას მივალწიე. ერთმა
მეთევზემ მომიხერხა და ნავით ასტარაში გამი-
ყვანა. ათი წელი სპარსეთში ვიცხოვრე. ღონიერი
ვიყავი და მუშაობა შეემძლო. სულ მოჯამაგირედ
ვუდექი მდიდარ ბეგებს. მაგრამ ჩემიანს ვერსად
ვხედავდი, გული მიკვდებოდა. ქართული მავიწყ-
დებოდა, იქ ველარ დავრჩი და ჯულფაში ჩამოვე-
დი. ორ წელიწადს იმ ქალაქში ბაზარ-ბაზარ წყალს
ვყიდდი და ისე ვირჩენდი თავს. შემდეგ პაჯი-ქა-
ბულში რკინიგზის დარაჯად დავდექი. ბედად სად-
გურის უფროსი იმ საჩინოელი ლორთქიფანიძის
ნათესავი თუ მოყვარე აღმოჩნდა. მან შემეცნო,
დიდად მეხმარებოდა. როცა ის განჯაში გადმოიყვა-
ნეს, მეც გამოუყევი და მეისრედ დამნიშნა სადგურ-
ზე. მიხაროდა, საქართველოს რომ ვუახლოვდებო-
დი, მაგრამ შიშიც დიდი მქონდა, ვაითუ ისევ და-
მიჭირონ-მეთქი.

იმ ჩემს კეთილისმყოფელ კაცს ერთ დღეს
არ აჩერებდნენ, ხან სად უკრავდნენ თავს და ხან
სად. განჯიდან ფოილოში გადმოიყვანეს, შემდეგ
სკრაში, გრაკალში და ბოლოს, კასპში დაუბრუნა-
დით. მე არ მიშორებდა. იქ რკინიგზის დარაჯიც
მე ვიყავი, მისრეც და მატარებლების გადამბე-
ლიც, სადგურთან ხეხილის პატარა ბაღი გავაშენე,
ბევრი ხილი გვქონდა, მგზავრებს მივყიდდი და
არხეინად ვიყავი...

რატომღაც სადგურის უფროსი დაუქვეითე-
ბიათ და სატვირთო მატარებლის გამყოლად და-
უნიშნავთ. ერთ დღეს მან უშანგი სვანი მატარე-
ბელზე დაისვა და თბილისში თავის ნათესავ —
კომერსანტ ნიკო ლორთქიფანიძესთან მიიყვანა. ამ
ნიკომ გახსნა თბილისში პირველი ლუდის ქარხა-
ნა დიდი მთავრის (ახლა კამოს) ქუჩაზე და გერმა-
ნელ მრეწველ ვეტცელთან ერთად ააგო სასტუმ-
რო „ვეტცელი“ (შემდეგ „ევროპა“ და „ნოე“ —
ახლანდელი „რუსთავი“). მასთან სულ ფულის სა-
შოვრად წამოსული ხელმოკლე იმერელი აზნაუ-
რობა მუშაობდა: ოფიციატებად, დახლიდარებად,
მეფურგუნეებად. უშანგი ერთ ხანს ბოთლებს რეც-
ხდა ქარხანაში და თვეში 6 მანეთი და 1 აბაზი ეძ-
ლეოდა. მაგრამ ბოთლები არ იყო მისი საქმე. ხელ-
ლონიერი და მკლავმაგარი უშანგი, რეცხვის
ნაცვლად, უამრავ ბოთლს ამტვრევდა. ბოლოს
თვალში მოუვიდა მდიდარ პატრონს და საკუთარ
მცველად დანიშნა. დღისით ეტლის კოფოზე ეჭ-

და შეიარაღებული, სალამოს კი „ვიშიბალობი“
დაავალა თავის „როტონდაში“.

იმ „როტონდის“ ადგილას ახლა „დინამოს“
სტადიონია.

ამრევებსა და შფოთისთავეებს განსაქანს აღარ
აძლევდა. ყველას ეშინოდა და ერიდებოდა ვიღაც
„პირშავი ლეკის“, როგორც შეარქვეს მას. კარგი
სანახავი იყო ლეკურად ჩონა-ახალუბში გამოწ-
ყობილი და თავითფეხამდე იარაღში ჩამკდარი.
ლამაზ წვერულვაშიანი ბრვე ვაჟკაცი... ნიკო ლო-
რთქიფანიძე ასე აცნობდა ყველას: ეს ჩემი ლე-
კიარ.

— სვანი ვიყავი და გავიმერედი. მერე გარუ-
სებას გადავურჩი, მაგრამ სპარსეთში კინალამ
გავთათრდი... ახლა, ჩვენს თბილისში, ლეკობა
მარგუნა ღმერთმა და მთლად დავიკარგეო, —
ჩაიღუდუნა ბრმამ. — დიდ პატივში ვიყავი. გავ-
სუქდი, გადავსხვაფერდი. სახელი გამოვიცვალე.
ვანოს მეძახდნენ. წინანდელი უშანგი მეც აღარ
მახსოვდა. პატრონს ამ ჩემს „სამპრიშოლასავით“
ერთგულად ვემსახურებოდი და კვლავ არხეინად
ვგრძნობდი თავს, მაგრამ... ეჰ, ბრიყვის საგზალი
მოკლეა, — განაგრძობდა იგი და ძალღს საყე-
ლურს უსწორებდა.

— ერთ სალამოს მოქეიფეებმა უჩვეულო ღრი-
ანცელი და აყალმაყალი ასტეხეს. მალე დავა-
შოშმინე ისინი და ერთი მათგანი უშნოდ ვავა-
პანლურე. ცოტა ზედმეტი მომივიდა. ის კი ვი-

ლაც დიდკაცის შვილი აღმოჩნდა. მამამისმა ხა-
ზინთან იჩიულა და ახლა მე არ ამცდა გაპან-
ღურება. მაგრამ მთლად არ მომიძულეს და ფულს
გონზე დამსვეს. რაღას ვიზამდი, მეტოქე ჩარა აღმო-
იყო. ყოველ დილასა და საღამოს ლუდითა და სას-
მელებით სავსე ბოთლებს ჩამოვფრთხილებდი რეს-
ტორნებს, სამიკიტნოებს, სარდაფებსა და ფარდუ-
ლებს. გრიალ-გრიალით დავაქროლებდი ჩემს
ოთხცხენიან ფურგონს დიდუბიდან შუაბაზრამდი,
სულ ჩემი იყო კუკია და მტკვრის გამოღმა ნაპი-
რი. მთელი დღის ნამუშევარ ფულს საღამოო-
ბით ძმაკაცებთან ვხარჯავდი. გავიცანი მილეთის
ხალხი. ჩემი ამფსონები გახდნენ: მიკიტნები, სი-
რაჯები, ყასბები, მოჭიდავეები და მოკრივენი.

VII

— ნიკო ფიროსმანიშვილი გოლა ჭიჭინაძის ღუ-
ქანში ენახე პირველად. შემდეგ ძალიან დავმე-
გობრდით და ხშირად ვიყავით ერთად. გოლას
სასტუმრო „არარატის“ ქვეშ რესტორანი ჰქონდა.
ის „არარატიც“ მისი იყო და დიდ ფულს ატრი-
ალებდა. ძალიან კარგი კაცი იყო. მეც იმ „არარატ-
ში“ დავიღე ბინა და ნიკალაც იმ სამიკიტნოში იჯ-
და დღენიადაგ. სულ კედლებს და აბრებს ხატავ-
და და ალამაზებდა. სხვა რამეებსაც ხატავდა. გო-
ლას ძალიან უყვარდა ჩვენი ნიკო. ხატვის დროს
დაადგებოდა თავზე და შავ-შავ უღვაშებს იგრეხ-

და. მერე თვალს ჩაუკრავდა მზარეულ თედუას და ისიც პირდაპირ ქურიდან ცხლად გადმოღებულ მათლაფით ბულლამას ან ერთ თეფშეზე გაუჭრას გამოუბრენინებდა. თან პურსა და არაყს გამოუღებდა სამფეხა მაგიდაზე. ნიკალა ცოტას წატებდა პურს, ერთ კოვზ კერძს შეხვრებდა და ზედიზედ გადაკრავდა არაყს. ახლა კიდევ სხვა რამეს ხატავდა. გოლა კი ადგა თავზე და კვლავ უღვაშს იგრებდა. „ნიკოს არ მომიშვიდეს, არაყი არ მოაკლდეს, თორემ ველარ დახატავსო“, — ეტყოდა ხშირ-ხშირად თედუას და ისიც დაუზარებელი იყო.

თედუა მზარეულის გვარი ბრმამ ველარ მოიგონა. ხოლო ახსოვდა, ისიც ვანის რაიონიდან რომ იყო, იმ ლორთქიფანიძეების კარის მეზობელი. შალვასა და უშანგი სვანის ამბები დაწვრილებით ცოდნოდა, მაგრამ მეფურგუნე ვანუა უშანგი სვანად ვერ იცნო. ის კი უამბო: შალვას ქუთაისის ციხეში ტიფი შეყროდა და მალე გარდაცვლილი იყო. ნიკო ფიროსმანიშვილმა იმ თედუას სურათი დახატა: ქლალ ჩოხა-ახალუხზე წითელი ჯუბა პქონდა მოგდებული, თეთრკუშტულიანი შავი მაღალი ბოხონი ეხურა და პირმრგვალ სახეს კოკობი უღვაში უმშვენებდა. თედუა ერთ გაზაფხულზე იმერეთში წავიდა. ის სურათი წაიღო. მერე აღარ დაბრუნებულა.

— ნიკალამ ჩემი სურათიც დაჰხატა. ერთი დიდი „კლიონკის სტოლსაფარზე“ კაი შენახულა ვაჟკაცი ვიყავი. თორმეტი კაცის ღონე შკონდა, გაქანებულ ეტლს ვაჩერებდი. მუშტი-კრივში გასვლა ამიკრძალეს, შენი მუშტი კამეჩს სულს გაადებინებსო. ნაცნობი ექიმი მყავდა, ჯიხაიშელი სამსონ დიდიძე. ერთხელ კოტოშებით ერთი კოჭობი სისხლი გამართვა, ოთხი კაცის ღონე და ძალა დამაკლო. კრივში ისე გავედი, მაგრამ მაინც ვერავინ დამჯაბნა. ეს წვერი ასე გრძელი და ამფერი როდი მქონდა. გოგიტაშვილის სადალაქოში ერთი ჩემი დოსტი ავეტიქა დალაქი იყო. ხშირ-ხშირად შემიკვარჭნიდა მოკლედ და შემილამაზებდა. ხელები უკანკალებდა. მუშტარი სულ შემოეცალა. მაგრამ ორიოდე თლაშოის რომ გადაჰკრავდა, კანკალი დაუცხრებოდა და სამართებელს ისე სწრაფად დაუსობდა კაცს სახეზე, თითქოს საქალამნე ტყავს ფხეკავსო. რაც უნდა დიდი ხნის გაუპარსავი წვერი ყოფილიყო, ერთი ორი ჩამოსმით გაააცლიდა მუშტარს. ეჩქარებოდა, არაყს ძალა არ გამონელებოდა და კვლავ არ ასტეხოდა ხელების კანკალი. ნიკო მასთან არ დადიოდა. თავს არიდებდა: მეშინია, ჩემამზემ, ერთხელაც იქნება, ყელს გამომდადრავსო.

ის ჩემი სურათი „არარტში“ ეკიდა. ვილაც ჩოლფოტმა ფრანცუზმა წაიღო. ერთი ლოთიფოთი ვინმე იყო. ბევრი ფული ჰქონდა. ხანდახან,

სალამობით, მიუჯდებოდა მაგიდას, ერთ ხაის
იტირებდა, იზღუქუნებდა, შემდეგ დასტა-დასტა
ასიგნაციებს ჩაის ჭიქაში ჩასტენიდა, ზვევიდან
ღვინოს დაასხამდა და ალბობდა. შემდეგ მაგიდას
ქვეშ ჰყრიდა და ფეხით სრესდა. მერე შე და თე-
დუა აგვრეფდით იმ ფულს, გავაშრობდით, გავა-
უთოებდით და კარგა ძალი თანხა დაგვიგროვდა.
აი, იმ შტერმა იყიდა ჩემი სურათი. ძალიან მოე-
წონა, მართლაც კარგი დახატული ვიყავი: იმ სუ-
რათზე ოთხცხენშებმული ფურგონი კი არ მოდი-
ოდა, მოფრინავდა. ძლივს ვუმაგრებდი თავს გა-
გიჟებულ ცხენებს და მეც ძლივს ვიმაგრებდი თავს
კოფოზე. ჩემი დიმიკიტონის ახალუხის კალთები
ქარში მიფრიალებდა. დაფეთებული ხალხი აქეთ-
იქით მიმოფანტულიყო და თვალდაპრაწული
გოროდოვოი, რაც ძალი და ღონე ჰქონდა, სას-
ტვენს უბერავდა... იმ ფრანცუზმა დიდძალი ფუ-
ლი ჩაუთვალა ხელში გოლა ჭიქინაძეს. გოლამ
ნიკალას შეაძლია ის ფული: ჩაიცვი, დაიხურე, რა-
მე იყიდევო. ნიკალამ ხელიც არ დააკარა, ფუ-
ლისთვის არ ვხატავო. გოლამ ძალით ჩაუტენა
გულჯიბეში წითელთუმნიანები. ნიკალა გაბრაზ-
და, რამდენიმე დღეს არ გამოჩენილა, აღარ ხატავ-
და, მშიერი დადიოდა. ბევრი კარგი დრო გამიტა-
რებია მასთან.

— ერთხელ მე და ნიკალა მტკვარგალმა გავედით. შუაბაზრის ერთ სარდაფში ვინტოვებთან, ვიქეიფეთ არლანზე. ბევრი ფული ვქვინდებო. მეც კი მსულელი ფრანკუზივით, ღვინოში ბლომად ვალბობდი და მაგიდის ქვეშ ფეხით ვსრესდი. ნიკო მიშლიდა, უარეს ვშვრებოდი. ერთი უზარმაზარი თათარი ამიხიროდა: ან ეს ფულის დალბობა შეწყვიტე, ან აქედან აიბარგეო. შე ნალეკარო, ეს შენი გრაფიც თან წაიყვანეო. „გრატს“ ნიკოს ეძახდნენ რატომღაც დაცივნით. გულზე ცეცხლი მომედო, თვალებში ღვინო შევასხი, და შემდეგ თავშიც აზარფეშა დავთხლიშე. მოჭრილ ხესავით გაიშხლართა. იმას ოთხი თათარი წამოეშველა, ბებუთები იშიშვლეს და მომვარდნენ. ეს ცერი მაშინ წამაცალეს მარჯვენა ხელზე. მაგრამ, გამწარებულმა, ვისაც ეს ცაცია მივაღე ხელუკუღმა სიფათში, ფეხზე აღარ დამდგარა. ოთხს კიდევ ოთხი მოემატა და დუქნის უკან ერთ საკუჭნაოში შემიმწყვდიეს. ერთ ახმახს ისეთი ამოვკარ გულის კოვზში, მგონი, სული გააფრთხო. ბებუთი გამოვტაცე და ყველა უნდა გამომეშიგნა. ნიკალამ შეპყვირა: კაცი არ მოკლა, კაცი არ მოკლა, სული არ წაიწყმიდო, ამ თათრების სისხლი რად გინდაო, და ხელში ერთი ტოლჩა ნავთი მომაჩეჩა.

ახლა თქვენ არ დამიჯერებთ და, ის ნავთი სულ ერთიანად გადავკარი. თითო ასანთის გაკვრაზე

პირიდან ცეცხლის შადრევანს ვანთხევდი და ასეთი საშინელება ვიყავი — ხელში სისხლიანი ბუბუთით, ცეცხლისმფრქვეველი და თვალებანთებულ-ლი, რომ „ბაყბაყ-დევის ბიძაშვილს ჰგავდით“ შეუბნებოდა მერე ნიკალა. ახლოს ვედარავინ მომეკარა, ნიკო წინ გამოვიგდე, კიბეს ვეცი და, ჰაიდა! არავინ გამომყოლია, თორემ როდი დავინდობდი...

მეორეჯერ ქოსების პადვალში ვსვით. ჩემი არიფი ძმაკაცები სულ იქ იყვნენ. ნიკალაც გვყავდა. შემდეგ ვორონცოვის მეიდნიდან მიხაილოვზე რომ დავუყევით, მუშტაილამდე ქეიფ-ქეიფით ჩავედით. ფოსტასთან კონკას ცხენები გამოვუხსენით, ზედ ბაგრატა და მისი მედუღუკეები შევსვით და წინ გავიძლოლეთ. ბაგრატასთანა რასტისა და შიქასტის დამკვრელი დუნიაზე არ იყო. ის ქუჩა ჩვენ დაგვრჩა. ხმა არავის გაუცია. მთელი ღამე მუშტაიდში ვიყავით. რიქრაქზე კინტოებს თავზე თაბახები დავადგმევინეთ და ანთებული სანთლები ხელში დავაჭერინეთ. ახლა იმ თაბახებზე შევაყენეთ ბაგრატა და მისი დასტა, ერთმა ახმახმაც ნიკალა იტვირთა, დასტამ საარი დაუკრა და ერთი ორომტრიალით მივადექით ლორთქიფანძის როტონდას. გოროდოვოი არ გვიშვებდა, მაგრამ თვითონ ხაზეინს გამოეგზავნა კაცი და კარები გაგვიღეს.

— ცერა თითი წაჭრილი მქონდა, „გიე-ვანუა“ შემარქვეს და ნამდვილი სახელი იმ ცერა თითით დავკარგე. თითქოს აღარც მახსოვს. აოც სხეულმა იციან. ჩემი სურათიც ისე დაიკარგა, როგორც საწყალი ნიკალა. იქნებ ნიკოც ვინმე გარეწარმა ფრანცუზმა იყიდა და თან წაიყვანა, ვინ იცის... ის საბრალო ჩემზე მაღალი ტანისა იყო, მაგრამ სუსტი და ტარანივით ხმელი. აბა, რა დაემართებოდა, სულ არაფერს არ ჭამდა. სულ სვამდა და ხშირად ცივდებოდა. ტანზედაც თხლად ეცვა. ის რომ ხველებას ასტეხდა, მისი საცოდაობით ჯიგარი მეწვოდა და გვერდები ამტკივდებოდა. ჩვენში უფროსი ვინ იყო, არ მახსოვს. მე ახლა ასი წლისა ვიქნები... კი, უნდა ვიყო... — დაბეჭითებით ჩაილაპარაკა მან, საუბარი შეანელა და გულზე ჩამოკიდებული ფიცარი შეისწორა.

— ამბობენ, ნიკალა ერთ დროს მდიდარი იყო და მერე გაკოტრდაო. მე მისი სიმდიდრე არ მინახავს. ვერის თავდაღმართზე რომ სარძეო დუქანი ჰქონდა, ის ვითომ რა დუქანი იყო. მთელი დღე ფეხზე იდგა და ისე ვაჭრობდა ფარდულის წინ. ღია ცის ქვეშ. ხანდახან ნახშირითაც ხატავდა, ჯიბეში ნახშირი ეყარა. ერთხელ ვილაცამ მოუტანა ზეთი, მუმია, შიფირვეზი და სხვა საღებავები. ის კაცი, მგონი, მხატვარი იყო. გახარებულმა ნიკალამ საღებავები მათლაფაზე ქალების გუნდა-ლა-

ხუსტაკივით გალესა და ბევრი კარგი რამ დაჰხატა. მერე ცხენის ქურდ-ავაზაკი რომ დაჰხატა, ის ცხენი ჩემი ყარაჩაა. ყველა ცხენზე უფრო მიყვარდა. ამბობენ, ნიკოზე კარგი წიგნი გამოუციათო, ის ჩემი შავი ცხენი შიგ ყოფილა დახატული. მე წიგნს ვინ მალირსებდა. მაინც ვერ შევხედავ. ნეტავი ერთხელ მაჩვენა, ნეტავი ერთი წუთით თვალში სინათლე ჩამდგომოდა და ის სურათებიანი წიგნი მენახა. საცოდავი ნიკალა, ველარაფერს მოესწრო. მერედა და რა საწყალი გულისა იყო და რა მიაშიტი თავისი ნახატების ყადრი არ იცოდა და სულ აქეთ-იქით არიგებდა, ფანტავდა და აბნევდა. ჩამო-ღლეტილი დადიოდა და სულ ერთსა და იმავეს ღიღინებდა:

ჩემ ჯორა ნატერის თვალია,
არვის არ მიეცამ ფულზედა...

ბავშვები დასცინოდნენ და ამწარებდნენ. როცა მასთან ვიყავ, ვერაფერს უბედავდნენ.

ერთ კვირას სულ დაიკარგა, აღარსად ჩანდა მთელი ჩვენი უბანი შევაწრიალე, მის კვალს ველარსით მივაგენ.

კაი ძმაკაცები მყავდა. მოჭიდავეები — ლადო ხეჩინაშვილი და ვანუა აბულაძე ანუ ქიზიყელი კამბეჩოა. ხელტორიანი ბიჭები იყვნენ. ჩემსავით. ერთიც — შავუა ყასაბი. შავი იყო და შახიანი და შავუას ვეძახდით, თორემ ისე ფირანა ერქვა. ღიღი მსმელი იყო და ლოთობდა. მისი ვერცხლის ქამ-

რის ბალთაში ერთი კვარტი ღვინო ჩაუტვოდა. ქამარი მუცელზე არ წვდებოდა და ჯაჭვით პქონდა ჩაგდებული. ის შავუაც კარგი ვინმე იყო. ნიკოს სულ ეხვეწებოდა, ერთი ჩემი კარტინკა ფაფურეთი დამიხატეო. ფულს ბლომად აძლევდა. არაყს სთავაზობდა. ნიკომ რატომღაც ამოიჩემა, არ უყვარდა. ლოთებს არ ვხატავო, შენ ნამდვილი მოქეიფე არა ხარო. მისგან არც ფული მიიღო, არც არაყს წაეკარა. — ჰე, შენაო, ეგეთი უგულო ნუ ხარო, შვილოსან, თორემ ერთხელაც იქნება — შემოჯდება ძაღლის მწერი მაგ ხრიკიან თავზედაო, — ღიმილით ეტყოდა შავუა. ნიკომ მაინც არ აუსრულა წადილი. მგონი, ერიდებოდა: შავუა ერთი კოთხუჯი ვინმე იყო და თავიც პოსლიკა პქონდა.

ჰოდა იმ შავუამ მითხრა: ეგ შენი ნიკო უბაშფორთოდ დაწანწალებდა და სადღაც დაიჭერდნენო. მერე ხეჩინაშვილმა მოიტანა მართლაც ამბავი: გუშილამ დესეტნიკებს ქუჩაში დაუკავებიათ და ახლა გაღმა უბანში ჰყავთო.

ელამ ნიკასთან თითო კვარტი გადავკარით. ისინი ფურგონზე დავსხნი და გრიალ-გრიალით მივადექით შუა ბაზარში უჩასტკის პრისტავს. შავუამ ის ვერცხლის ქამარი მოიძრო და პრისტავს მიუგდო. ას მანეთზე მეტი ღირდა. ქამარი გირაოდ მივეცი და ნიკალა თავდებში გამოვართვით. კოფოზე შემოვისვი, ცხენებს მათრახი გადავუჭირე. მიწას დავაკალი, მეტეხის ხიდზე ოთხამოღებით ვავაქროლე ჩემი ფურგონი. მთელი კუკია გადავი-

ჯირითეთ და გორგიჯანოვის ბაღში, მტკვრის პირი-
საკენ ჩავუხვიეთ.. შემდეგ რჯულზე ვიქეიფეთ. ნი-
კალამ მაინც არ დახატა შავუა...

ეროვნული
ბიბლიოთეკა

XI

— შავუა ადრე მიიცვალა, კუკიაზე დავმარ-
ხეთ. საფლავს, ზედ კუბოს თავთან, ერთი რკინის
მილი დავატანეთ, და ყოველ აღდგომის მეორე
დღეს მივდიოდით, ცხვარს დავკლავდით, წვადებს
ავაგებდით. მწვანილი, შოთალი, შოთი პურები
ბლომად იყო. თითო ყანწს ღვინით შევივსებდით
და იმ მიღში შავუას ჩავძახებდით:

— წამოდექ, ბიჭო შავუა, შენი დოსტები მოვ-
სულვართ, ტიკჭორით ღვინო მოგვიტანია, ნიკალაც
მოგვიყვანია, შენი სურათი უნდა დახატოს...
თან ყანწით ღვინოს მიღში ჩავუსხამდით და კვლავ
ჩავძახებდით: — შენც შესვი, გაამოს, იმ ქვეყ-
ნად მწყურვალნი არ დარჩე, ნუ იდარდებ, ჩვენც
მალე გეწვევით, ვნახოთ რა მასპინძლობას გაგვი-
წევ-თქო.

მილის ბოლო ზედ შავუას პირთან იყო დასუ-
ლი და გვიხაროდა, ისიც რომ ცლიდა ყანწებს...

ნიკო იცრემლებოდა, მკერდში მჯიღს იბაგუნებ-
და და გაიძახოდა:

„ჰა, ბეჩავო ჩემო თავო, რა ვიცოდი თუ ასე
მალე მოკვდებოდაო“. მერე ერთი დიდი სურათი
დაძხატა, შეიდანზე რომ ოზმანაშვილის დუქანი

იყო, იქ ეკიდა. ეს კარგად მახსოვს: შავუას საფლავის ლოდს მოქეიფენი უსხედან. ლოდზე შავუასის, ხელში ყანწი უჭირავს და თვალდაჭყეტილი გაოცებული იყურება: მკვდარი ვარ, საიქილდან დავბრუნდი, თუ ეს რა ამბავია ჩემს თავსაო. განზე ყოჩების ჭიდაობაა გამართული და ერთი კუდბუთქა ნაგაზი შავუასავით თვალდაჭყეტილი და გაოცებული მისჩერებია მათ; იქვე ბაგრატას დასტა სეფილს უკრავს... შავუა ცოცხალივით იყო, პოსლიკა, დიდ ჩუმბეიანი, ლოდზე ძლივს ეტეოდა.... თვალს ვერ მოაშორებდი.

კვირაცხოვლობას ჭირიანთხევში — მახათასთან — კრივი იმართებოდა. იქ ძალიან დავბეგვე ერთი ცნობილი მოკრივე, გვარი აღარ მახსოვს. ამბობენ, მთაწმინდელ მეჩექმეს — ცხრაფეხაანთ სტეპკუას სცემაო. იმ სტეპკუას მომრევი კი ბევრი არ იყო ჩვენს ქალაქში. ერთ ხანს მაგრად ვაგუნდავე. ფეხზე ველარ დგებოდა და სულ აქეთიქით ქანაობდა, მაგრამ მაინც მიძალიანდებოდა. მერე ვამეტებით გაგვარი ქისტი... ნიკალამ ესეც დაჰხატა. დიდ კარტონზე იყო. ძალიან მგავდა. საყვავილე ფარდული რომ გავხსენი, იქ მქონდა დაკიდებული, ჩემი ავადმყოფობის შემდეგ ველარ ვიპოვე...

ნიკალას „ვეფხისტყაოსნის“ კითხვა უყვარდა. უფრო ის უყვარდა, როცა სხვის კითხვას უსმენდა. ბევრჯერ მინახავს, გოლას მზარეული თედუა კითხულობდა და ნიკო უსმენდა. ბევრი ლექსი ზე-

პირად იცოდა და თავისთვის დიდინებდა. რამდენიმე სტრიქონი მეც დავიმახსოვრე. ყველაზე ხშირად იმეორებდა სიტყვებს:

მოყვარემან ვარდის კონა გულსა მკრა და დაიწყო დღეობა...
იგი ფიცი, ჩემგან სრული, მან აღარა გამისრულა...

ამას რომ წარმოთქვამდა, თვალები ცრემლით ავესებოდა და დიდხანს იყო გარინდებული.

ცხრაას თოთხმეტში გერმანიასთან რომ ომი დაიწყო, იმ ომში ცხენებიც წაიყვანეს. ჩემი ყარაჩაც წამართვეს და სხვებიც ზედ მიაყოლეს. მეყვავილეობა დავიწყე. ჯერ კალათით დამქონდა ქუჩებში და ეზო-ეზო, შემდეგ, ოზმანაშვილის დუქნის პირდაპირ, პატარა ფარდული გავხსენი. ჩემისთანა გეორგიანები და ყაყაჩო მთელს თბილისში არ მოიძებნებოდა. იმ ექიმმა დიდიძემ, ჩემი თხოვნით, ჯიხაიშიდან ნიკო ნიკოლაძის ბაღის შვეიცარული ვარდის ნერგები ჩამომიტანა. აჯამეთის ქუჩაზე ერთ ქვრივ-ქალს ვიცნობდი, მის ეზოში დავრგე, გავახარე, ვკრეფდი და სანახევროდ ვყიდდი. დიდი მუშტარი მყავდა და კვლავ ჩემი ბედის მადლიერი ვიყავი. ნიკალაც სულ ჩემთან იყო.

ხანდახან სათევზაოდ დავდიოდით: დიდუბეში ორთაჭალაში. ნიკო სპილენძის პირფართო თუნგს წამოიღებდა და ბაღიდან ახლადამოყვანილ ცოცხალ თევზებს ვყრიდით შიგ. ნიკო ხელს ჩაყოფდა თუნგში, თევზები ხვანცალს დაიწყებდნენ, ის კი ბავშვივით ილიმებოდა, თვალს ხუჭავდა და იყო ასე გარინდებული.

როცა თავის აქტრისა მარგარიტას ყვავილებს უზიდავდა, ჩემი ფარდული მთლად დავაცადიერე და, მგონი, მთელი თბილისის ყვავილები მოვუტანე. ჩვიდმეტში, ნიკოლოზის ტახტი რომ დაინგრა, გახარებული შემოვარდა ჩემთან და გიჟივით ყვიროდა: „ძირს ნიკალაი, ჩემი სეხნა ჩამოაგდეს! ძირს ნიკალაი!“ გულზე წითელი ლენტო მიეკრა და ზედ რუსულად ეწერა: „სვაბოდა“. ბოლოს ისევ გაიპარა სადღაც. ვედრო და ფუნჯი ჩემს ღუქანში გაუშვა, გარე-გარე დადიოდა და არავის ეკარებოდა.

XII

— მერე ის იყო, ყვავილ-ბატონები შემეყარა. მე ხომ სულ ყვავილებს ვუვლიდი და ველოლიავებოდი. ახლა ყვავილმა სამაგიერო სიკეთე გადამიხადა, მომიარა, დამჯაბნა და ამ დღეში ჩამაგდო. არ ვიცი, რამდენ ხანს ვიყავი საავადმყოფოში, მაგრამ რომ გამომიყვანეს, რაც მანამდის ვიყავი, ის აღარ ვიყავი. მას შემდეგ თვალში ვეღარ ვიხედები. ბნელა. მზეს მაშინ ვხვდები, როცა მაგრად მაცხუნებს ბეჭებში, ავდარს მაშინ ვგრძნობ, ღვართქაფი რომ დამდის თავზე. ჩემთვის ერთია, ბინდია თუ დილა...

ჩემი ნიკალა სადღაც მთლად დაკარგულიყო. აღარც ძმაკაცები ჩანდნენ. ჩემთვის აღარ ეცალათ. ბრმა და უსინათლო ვის რაში ვეპრიანებოდი! ზოგიერთი იმ ომიდანაც აღარ მოსულა ცოცხალი. მე-

რე გავიგე, საბრალო ნიკო მომკვდარიყო, და სადაც, მგონი, — კუკიაზე დაემარხათ. ვისაც უფერხარ, ის გიტირებს... ვტიროდი, უსინათლო თვალებს ცრემლი წვავდა და თუთქავდა. გული ჩამწყდა და ჯივარი დამეხრაკა. თვალში სინათლე რომ შეკონდეს, მე ვიცი, სადაც უნდა მოვნახო მისი საფლავი. აქ წინათ ერთი ჩემი არიფის კაი ნაცნობი იყო. იმან მითხრა, მე ვიცი, სადაც მარხია ნიკო ფიროსმანიშვილი, კუკიაზეა, გაჩვენებო. ნაავადმყოფარს მაშინ სიარული არ შემეძლო. ვერ წაყვევი. მერე ის კაცი აღარ გამოჩენილა. სახელი და გვარი არ ვიცი. შინ რომ დავბრუნდი, ის ფუნჯი და ვედრო აღარ დამხვედრია და ნიკოს სახსოვარი აღარაფერი დამრჩა. რამდენიმე წელიწადს ის ნაცნობი ქვრივი ქალი მივლიდა და მარჩენდა. მერე ისიც გაყვა თავის გზას. სულ მარტო დავრჩი, თითქოს აბრუ არ გავიტეხე და ყველაფერს ეს ხელობა ვამჯობინე.

XIII

— წუთისოფელი ქანაობსო, — მითხრა ერთხელ ნიკალამ. — თუნდ მასეც იყოს-მეთქი! — მივუგე. — რა მენადვლება, რამდენიც სურს, იქანაოს-მეთქი. თურმე, მართლაც რომ ქანაობს! მეც ბევრი მაქანავა და მაგუნდავა. შემდეგ კარგ მოკრივესავით გამეტებით ამომკრა ქისტი, და, აი, დავრჩი ასე... უფოთლო ხესავით, უსაძირკვლო სახლივით. ცხოვრება დავხარჯე, სიკვდილს კი გამოვრჩი. ვილაცამ დამწყველა თუ დამლოცა, არ ვიცი.

ეს კია, რომ: არ ვკვდები, ვარ და ვარ! ხოლო ეს
მაწუხებს: ვინ დამიხუტავს ამ დაბრმავებულ
ღვთა-
ლებს?

ხელლონე კიდევ მერჩის. მუხლებში კი მისუნ-
ტეს. თანაც ამ ქუჩებს ველარ ვცნობ. წინათ ყველ-
გან ჩემი გზა და ჩემი ბილიკი მქონდა. მიხვეულ-
მოხვეულებში არ ვიბნეოდი. ახლა ბევრი ოღრო-
ჩოღრო ადგილი მიასწორ-მოასწორეს, ეს მანქანე-
ბიც გამრავლდა და სიარული მიჭირს. ხანდახან კის-
რის ძარღვები დამეჭიმება, თვალეებში რაღაც დამ-
ცეცხლავს, თითქოს განათდება და ვხედავ ქუჩებს,
ხალხს... მაგრამ ისევ ბნელა, სულ ბნელა. განა სა-
მარეში იქნება ამაზე უარესი წყევლიადი?

ეს გვიამბო მოხუცმა და დიდხანს დუმდა. იდაყ-
ვით მერხის საწურგეზე იყო დაყრდნობილი, კი-
სერი ჩვეულებრივ განზე მოედრიჯა და ჩამქრა-
ლი თვალეები ზეცისკენ აღეპყრო. და ეს უსიცოცხ-
ლო, გატანჯული სახე, ეს ყლალი ხუჭუჭი თმითა
და წვერულვაშით მოსილი მთელი მისი თავი ჰგა-
ვდა ლაოკონის თავის თაბაშირის იმ დამტვრია-
ნებულ ასლს, როგორებიც მინახავს ძველი გიმნა-
ზიების სამასწავლებლო ოთახებში კარადის თავ-
ზე, გლობუსთან ერთად, მოძულეებულებით შეგდე-
ბული.

XIV

ბოლოს ესეც დაუმატა:

— ბაბუაჩემი, სვინჩი, ძლიერ მანებივრებდა.
მთელს ოჯახს ჩემს მეტი ვაყი მემკვიდრე არ გააჩნ-

და. დანარჩენი სულ ქალები იყვნენ. ერთხელ ხელი მომკიდა, ჩვენს სოფელზე ერთი დიდი კლდე, პირქუშად წამომხობილი, ის დამანახავდა ჩუქრქუქლით მითხრა:

— ეს მარტო შენ უნდა იცოდე. მამაშენსაც ნუ ეტყვი. მე რომ აღარ ვიქნები, მაშინაც ნურავის გაუმხელ. იმ კლდის გულში არიან ჩვენი დიდი მეფე თამარი და შოთა რუსთაველი. აქაა მათი საფლავები, მაგრამ გათხრა და ნახვა არ შეიძლება. მათ აღამიანის ხელი და თვალი ვერ შეეხებოა. მზე-თამარმა ასე ინება, სიკვდილს შემდეგ შოთასთან წამოსვლა. შოთა აქ იყო დაკრძალული. ამ ანდერძის შესრულებას ზოგიერთები არ აპირებდნენ. მაშინ სვანებმა მოიპარეს მისი ცხედარი და აქ დაასვენეს. „ვეფხისტყაოსანიც“ იქაა, თამარის უბეში, ეს მარტო შენ უნდა იცოდე. მეც ბაბუაჩემმა მიაგზოო. მხოლოდ შენს შვილიშვილს გადაეციო.

ნიკალას ეს რომ ვუთხარი, აღელდა და აცმუკდა: ახლავე წავიდეთ და მოვნახოთ ის საფლავებიო. დავაშოშმინე, ფული ვიშოვნოთ და მერემეთქი. თვალეები რომ მქონდეს, თქვენ წაგიყვანდით და განახებდით, მხოლოდ მიწის მოთხრას არ დაგანებებდითო, — გვითხრა მოხუცმა და სულ გაჩუმდა.

XV

გავიდა კიდევ ერთი კვირა. რედაქციაში ლადო ასათიანი შემოვიდა, მაგიდაზე ოთხადგაკეცილი

ქალაქი დადო, ჩამოჯდა და ამხანაგებთან სიბნელი
გააბა. ეს იყო ლაღოს ლამაზი ხელით ნაწერი ლექსი
და ზედაც მიძღვნისა და წინასიტყვაობის მსგავსი
წარწერა ჰქონდა, როგორც ჩვეულებრივ იცოდნენ
მან. ეტყობოდა, ღრმად ჩაწვდომოდა გულში იმ
ბრმა მოხუცის უკანასკნელი სიტყვები და ამის შემდეგ
იყო ქვემოთმოხსენებული სტრიქონები:

სვანეთში წადით, მგოსნებო!

სვანეთში წადით, მგოსნებო, გაიღეთ მსხვერპლი, ზეარაკი,
იქ ეგულება ოცნებას თამარის ციხე-ქალაქი.
სვანეთი არის სავანე და სავანძურის ალაგი,
სვანეთში წადით, მგოსნებო, დატოვეთ თბილის-ქალაქი.
მჯერა, სვანეთში მარხია თამარის — განძი სამარე,
მჯერა, სვანეთში მარხია რუსთაველი და თამარი.
სვანეთში წადით, წაგიყვანთ შოთას შაირი ფრთამალი.
მზე ვერ ჩერდება მიწაში, მალეა აპირებს ამოსვლას,
სვანეთში წადით, უშველეთ რუსთაველის „ვეფხისტყაოსანს“.
გათხარეთ მიწა ძვირფასი, იკითხეთ, ძებნეთ, იარეთ,
ნახეთ დაფლული მნათობი, საქვეყნოდ ააფრიალეთ!
მხოლოდ ერთი რამ გასსოვდეთ, ჩამოიტანეთ ბარად ის,
ბოეზიას და სიყვარულს აქ ურჩევნია მარადის!

თავში კი ლექსს ჰქონდა შემდეგი წარწერა:

„ნიკოლოზ დიმიტრის ძევ!

ამ დილით ექვსი საათიდან რაღაც შემიჯდა. სულ მოვიარე ავლაბარი, ორთაქალა და დიდუბე. ვიჭექე მანქანაში და თვალდახუჭული ვფიქრობდი დიდ შოთაზე, ფიროსმანზე, იმ მოხუცზე, ჩვენ რომ გვესაუბრა. მერე

სახლში მოვედი და ეს ლექსი დაეწერე. როგორც ვთქვამს
თვის, გადავწყვიტე შენთვის მომეტანა. შენ ხომ ჩემს
პირველი მკითხველი ხარ, პირველი და უკანასკნელი.
შენ იცი, რომ მე რამდენიმე კაცისთვის ვწერ, [და ვუკრძალ-
სებობ. ასეა. ვწყვეტ ამ წინათქმას, რადგან ~~მიშკართან~~
დაბრმავებული მოხუცი დგას და მღერის:

წუთისოფელი ტკბილია,
და მეგობრობაც ტკბილია...
წუხელ შენს ახლოს მეძინა
თრთოლით და გულის ფართხალით...
თუ სიყვარული ტყვილია.
და ეს ცხოვრებაც ტყვილია.
ნეტავი გამაგებინა,
მაშინ რაღაა მართალი?..

მეც არ ვიცი, რაღაა მართალი! ამაზე უკეთესი წინასიტყ-
ვაობა მე არ შემეძლო

ლადო ასათიანი

1938 წ. 26 ივლისი.

„შენს არქივს ებაროს და მიემატოსო“, წაა-
წერა იმ ხელნაწერ ქალაქს და მითხრა:

— ფიროსმანზე კი კარგი რამე უნდა დაეწერო.
იმ მოხუცს კიდევ გამოვტყუებ ამბებს. იქნებ მარ-
თლაც იცის გინმემ, სადაა დაკრძალული ფიროს-
მანი და არ შეიძლება ამ ბრმას არ იცნობდესო.

მაგრამ მოხუცი ისე ხშირ-ხშირად აღარ დადი-
ოდა ქუჩებში და აღარც ლადოს დაუწყია მისი

ქებნა. სხვა საქმეები გაუჩნდა. ფიროსმანზე კი მართლაც დაწერა სამი ლექსი და მისი ხსენება სიკვდილამდის არ მოუშლია.

ეროვნული
ბიბლიოთეკა

XVI

მეტეხის მუზეუმში ფიროსმანის გამოფენას რომ ათვალეერებდა, დარბაზის დატოვება აღარ უნდოდა. დიდხანს იჯდა სკამზე მშვიდად, მღუმა-რედ შეჰყურებდა კედლებზე ჩამწკრივებულ სურათებს და მხოლოდ ფართოდ გაღებულ თვალებში უკრთოდა გოცება და სიხარული.

აქ იყო: „კალოობა და ქეიფი რთელის დროს, ნადირობა და თევზაობა, ძველი მექორწილეები — ლიტანიებით, მაყრიონით, ჭიდაობით, დაირებიანი და მტრედებიანი ქალებით, მოცეკვავეთა წყვილებით, მოქეიფე თავადებით, მუშამბებზე ასახული ალაზნის ველის ბარაქა, რიონის ატეხილი ქალები, ირმები, დათვები, ხუჭუჭთმიანი პატარა კრავი, შუშაკიტრი და ქორფა მწვანილი, ფრთიანი ორაგულები, ჭრელი კალმახი, წითლად აღმოდებული ატამი და ბოლოკი, კახური ღვინით სავსე ტიქორა, ფრთააპრეხილი შოთი პურები, („პური და ღვინო, ქეიფი და სიხარული“, როგორც უწერია ტიციან ტაბიძეს!), გადაჭრილი ხის როკიდან წამომდგარი შველი, ბავშვებიანი გლეხი ქალი, მილიონერი უშვილო და ღარიბი შვილებით, გოგონა ჰაერბურთით, ცხენის მპარავი ყაჩაღი, რუსთა-

ველი და თამარი. შამილი და სააკაძე...“ და კიდევ რამდენი ფერისა და რა „გუნების“ სურათი თუ ნახატი!..

ეროვნული
ნიმუშირთიქა
პე, რამდენი რამ დაგიხატია, გამდიდრებულხარ ფერთა დოვლათით!..

რომელ ერთზე უნდა შეეჩერებია მზერა. მაგრამ საშველი არ მისცა მუხეუმის ერთმა შავკაბიანმა თანამშრომელმა ქალმა. წამდაუწუმ უხსნიდა: ეს ესააო, ის მუშამბაზეა დახატული კირითა და მქვართლითო. ეს უბრალო მუყაოაო. აგერ, რუსული წარწერები თვითონ ფიროსმანს ეკუთვნის და შეცდომებითაა სავსეო. აქტრისა მარგარიტა თავად უყვარდაო და... ეტყობოდა, აღარ ამთავრებდა.

ლადოს ცეცხლი წაეკიდა სახეზე და მიახალა.

— რას გადამეკიდე, შე ქალო, რა მოგივიდა? მომათქმევინე სული.

— კი, ბატონო, მარა... — შეეკამათა ქალი.

— მზერა მინდა, ადამიანო მზერა! — შეაწყვეტინა გაცეცხლებულმა ლადომ. — სხვებთან მიდი, — შესძახა მან, წამოდგა, ახლოს მივიდა „მეზოვესთან“ და დიდხანს შეჰყურებდა ფიროსმანის ამ შედევრს.

გაბრაზებული იყო და იმ მეზოვესავით მწყრალად და კუშტად აღვრიალებდა თვალებს...

კრწანისის ყაყაჩოები

ეს სისხლი არის, თუ მართლა
ყაყაჩოების ცეცხლია?

ლ ა დ ლ ა ს ა თ ი ა ნ ი

I

„ალუჩობის დრო იყო, მწვანე ხილეულობის
ქამი. ყველაზე ძალიან ეს დრო მომწონს. ახალი
გაზაფხული კი არა, გაზაფხულის მეორე ხანი, თით-
ქოს დამლევი“, — უბის წიგნაკში აქვს ჩაწერილი
ლადლო ასათიანს დიდებული ვასილ ბარნოვის ეს
სიტყვები და, სწორედ ასეთი დრო და ქამი იყო
1939 წლის მაისის ერთ მზიან დღეს, როცა ქუთა-
ისიდან ჩამოვიდა გიო ნაფეტვარიძე.

ქუთაისური რეიდები გავიხსენეთ და კოლმე-
ურნის მოედანზე გავედით. ბაზარში ხილი უნდა
გვეყიდა და შემდეგ ბოტანიკურ ბაღში ვაპირებ-
დით წასვლას.

იმ ხანებში ახალი მოედნის ირგვლივ მდებარე
ვიწრო და ჭუჭყიანი ქუჩები გააფართოვეს, ძველი
დუქნები და სირაჯხანები დაანგრიეს და გადააკე-
თეს. მაგრამ, ყოფილი „სალდათის ბაზრის“ შე-

სავალთან კიდევ იყო შემორჩენილი ერთი ძველ-
ბური „პერსიონული სახარჩოვნიკო“. გიორგიმ აი-
ჩემა, აუცილებლად შემიყვანეთ და მაჩვენეთ.

ზედ შესავალთან — კედელზე — ბატონების
რით მიჯღაბნილი იყო:

„თაზა ფითი ვორ
და ფლოვი
აჯაფსანდალი
ცხვრის თაფ-ფეხი
პასქაბაბი
ჩანახი
და ბულღამაია გოქს
კიდენ გვესტუმრე
გენაცვა
აგაშენოს...“

„სახარჩოვნიკო“ მხოლოდ ფირნიშზე იყო
„პერსიონული“, თორემ ახლა დახლში ერთი ჩასუ-
ქებული ახალდაბელი ვეფხვაძე ტრიალებდა, „ფი-
თისა“ და „ფლოვის“ გარდა აქ იმერულ კერძებ-
საც ამზადებდნენ და ატენურიც უხვად ჰქონდათ.

როგორ გავოცდით და გავიხარეთ, როცა კუთ-
ხეში მიდგმულ მაგიდასთან მიმჯდარი მირზა გე-
ლოვანი და მასთან ვაჟიკა ფხოველი დავინახეთ.

ახალგაზრდა დამწყები პოეტი ვაჟიკა ფხოვე-
ლი, — მიტო ცალხელიშვილი — საყდრიონელი
იყო, თიანეთის რაიონიდან. მან ორიოდე ლექსი და-
ბეჭდა „ჩვენს თაობაში“. მალე საბჭოთა არმიის
რიგებში გაიწვიეს და სამამულო ომის შემდეგ
აღარ დაბრუნებულა. მთელი ომი ბრძოლებში გა-

ატარა, ჩვენს გამარჯვებულ ჯარებთან გერმანიაში შევიდა და... ფრანკფურტთან დაკრძალეს.

პატარა ბიჭუკელა იყო და, კონტადაცქვეტილ უღვაშებიანს, ზედგამოჭრილივით უხდებოდა ფსევდონიმი — ვაჟიკა ფხოველი. თეთრ ტილოს ხალათზე მუდამ შალის ქლალი „ტუჟურკა“ ჰქონდა მოცმული და კოზიროკიანი შავი რუსული ქუდი ეხურა. გაბრიელ ჯაბუშანურს, მირზა გელოვანს და სხვა უფროს ამხანაგებს ისე დაჰყვებოდა, თითქოს მთებიდან პატარა ძმა ჩამოსვლიათო. ეტყობოდა, თბილისის ქუჩებში უჭირდა აღმართ-დაღმართებს შეჩვეული ნაბიჯებით სიარული და როგორღაც ზერელ-ზერელ დადიოდა თუ „მიცვანცვალობდა“, როგორც იტყვიან იმერეთში.

— ჩემი სტუმრები ყოფილხართო, — გვითხრა გახარებულმა მირზამ, როცა გიო გავაცანით და კაცის სულზე თითო კოჭობი ის „თაზა ფითი“ მოატანინა. ესაა ცალ-ცალკე კოჭობებში ცხვრის ხორცითა და მუხუდოთი ცხლადშემზადებული წვნიანი, ძალიან გემრიელი და სანუკვარი კერძი. — დღეს „შაენაბადას“ ჰონორარი ავიღე, ბაზარში ხილის საყიდლად წამოვედით, შემდეგ ბოტანიკურ ბაღში მივალთო. ახლა კი მე გიმასპინძლებთო.

უფრო გაიხარა, ჩვენც რომ ბაღში მივდიოდით და ამბობდა: იქ ალეკო შენგელია, გაბრიელ ჯაბუშანური და სხვა ამხანაგები დაგვხვდებიანო, მაგრამ ჩვენი ნაცნობი არავინ გვინახავს და არც

შემდეგ მოსულა ვინმე. არ ვიცი, შეეშალათ, თუ როგორ იყო საქმე... იმ დღეს მთაწმინდაზე ასულიყვნენ და იქ ეძებდნენ, თურმე, მიტყუებულნი

მირზამ და ლადომ ბაზარში საადრიო ბალი და ალუჩა იყიდეს და შავთელისა და ჩახრუხაძის ქუჩებით გავუარეთ ანჩისხატსა და სიონს, ავედით აბანოების თავზე და მივადექით ბოტანიკური ბაღის შესასვლელს. ვაჟიკა მეტეხის ძველ ხიდთან დაგვემშვიდობა. რამდენიმე დღით სოფელში მიდიოდა.

შევედით შიგნით და შევყევით სულ ზევით და ზევით, მალლა, სიმწვანის მხარეში. ცადაწვდილი ფიჭვები მხრებში შედგომოდნენ ბებერი ნარიყალას ხავსიან კედლებს და გაბარჯლული ტოტებით ფარავდნენ ნაციხარის ჩამონგრეულ ქონგურებს. ჩვენს მეტი ახლომახლო არავინ ჩანდა (სამუშაოდღე იყო) და გათამამებული ჩიტები ჭახჭახითა და ჟრიაშულით მოდებოდნენ ხეივნებში ნაკაფივით გაწვდილ გზებსა და ბილიკებს. ლადოსა და გიოს ძლიერ გაუკვირდათ: არ გვეგონა, თუ თბილისთან ახლოს ასეთი დაბურულხეივნიანი ტყე და აყვავებული ბაღი იქნებოდაო, — ამბობდნენ ისინი, პირველად იყვნენ იმ დღეს ბოტანიკურ ბაღში!

ბილიკებით მივიწვედით სულ ზევით. და აქ მირზა და ლადო თითქოს ერთმანეთს გაეჯიბრნენ გალაკტიონისა და ტიცვიანის ლექსთა კითხვაში. არც

მანამდე და აღარც შემდეგ არ მინახავს ასე ლექსებით ამღერებული და მგალობელი ჩიტებივით აჭიკებულნი ისინი.

გიორგი ნაფეტვარიძე ხმას არ იღებდა და მხოლოდ კრძალებული სიყვარულით შეჰყურებდა ორივეს. ხანდახან გაიღიმებდა, შემომხედავდა თვალბაციმიციმებული, შეისწორებდა ურჩ ქოჩორს და შეერეოდა ბუჩქებს.

მერე ერთი შინდის ძირას მერხზე ჩამოვჯექით და ახლა საკუთარ ლექსებს მიყვეს ხელი. ლადომ წაიკითხა თავი პოემა „კოლხიდიდან“, რომელსაც დიდი გულმოდგინებით წერდა — რამდენიმე ვარიანტად (დაცულია ამ პოემის ათობით გადაჭრელებული ფურცელი, ქაღალდის ნაკუწები, სიტყვათა ამონაწერები).

პოემა იმ დღეებში დაამთავრა და საბოლოოდ გადაათეთრა, დასაბეჭდად გამზადებული.

მირზა კითხულობდა თავის ლექსს — „გალაკტიონ ტაბიძეს“.

ციოდა... ყველა ვაფრენილ ისარს
ნაუცბათევი სიკვდილი ახლდა.
ახლა გახედე, მთაწმინდას, ისანს,
ან მადათოვი იცანი ახლა!

რატომღაც კუშტი გამომეტყველებით ამბობდა იგი და ისე ჩაცხვებით მისჩერებოდა ჩვენს წინ აღმართულ უზარმაზარ ბერძუხას, თითქოს გალაკტიონის ნაცვლად, იმ მუხას მიმართავდა და ეუბნებოდა ლექსის სიტყვებს.

ფართო გზამ გაგვიყვანა ლელვთახევის ფრია-
ლოსთან გადაწვდილ-გადაზნექილ და ზედაპრული
მშვილდისარვიით მოზიდულ თეთრ ხიდზე ერთ
ხანს ვიდექით იქ და გადავყურებდით, თუ როგორი
ხრიალ-ხრიალით და ვაი-უშველებელით ეშვებოდა
ძირს, ჩვენს ქვემოთ, გაგიყებული ჩანჩქერი...

და კარგად მახსოვს, სწორედ იმ ხიდზე დგომი-
სას, ამოიღო ლადომ ქალაქის პატარა ფარატინი.

— აი, რა მაჩუქა ამას წინათ რეზო მარგიანმა, —
მის მიერ თარგმნილი ჰაინეს ლექსი. აბა, მომისმი-
ნეთ, როგორიაო, — თქვა მან და წაიკითხა:

ჰ ა ი ნ ე ღ ა ნ

უმშვენიერეს მაისის თვეში,
როცა კვირტები გახსნიან თვალებს,
მაშინ ჩემს გულში სხვანაირ ეშხით
სხვა სიყვარული შეაღებს კარებს.
უმშვენიერეს მაისის თვეში,
როცა ჩიტების ვისმენ გალობას,
შე მათთანა ვარ და ისევ მესმის
მათი გალობის იღუმალობა.

— და ზედაც ასე წააწერა, — განაგრძობდა ლა-
დო კითხვას: — „პოეზიის მსხვერპლსა და ზეა-
რაკს — ლადო ასათიანს, ძღვნად ესე თარგმანი,
1939 წელი, 1 მარტი. თბილისი“.

— მსხვერპლსა და ზეარაკს... — დინჯად ჩაილა-
პარაკა მირზამ. — პოეზიას კი შვენის მსხვერპლად
და ზეარაკად შეეწიროს ადამიანი... ახლა მეც მო-
მისმინეთ.

ეს თქვა და ჯიბიდან მანაც ერთი პატარა ქაღალ-
დი ამოიღო, გაშალა და, ნელ-ნელა, თითქოს ყოვე-
ლი ასოს ჩათვლითა და დამარცვლულად წვეთებდა
შემდეგი:

ნ ა ტ ვ რ ა

სარეველა ბალახი მქნა, სათიბებში გარეული;
შენ მონადირედ გაქცია, მე ჯიხვი მქნა გარეული;
წმინდა წყაროს წინწყლები მქნა, შენგან ვიყო დაღეული.
ხელში მომცა სალამური, სიმღერაში გაღეული;
მე მწყემსის გოგოდ მაქცია, ცხვარი გყვანდეს არეული;
ფანდურად ხომ ივარგებდა ჩემი ტანი მთვარეული!
— ეს ხალხურია, ხომ? — შეეკითხა გიორგი, —
ეტყობა, ამ სიტყვებს ქალი ამბობს...

— ჩემი დისაა, რუსუდანის, — მიუგო მირზამ
და სახეზე სიამე და სიხარული გადაეფინა, ხიდის
თავში პატარა წყაროსთან მივიდა და პეშვით შესვა
ცივი წყალი.

— ასე უფრო გემრიელი ეჩვენება ადამიანს.
სხვა ჩვევებთან ერთად ეს შემოგვრჩა პირველყო-
ფილი მდგომარეობიდან. უდიდეს სიამოვნებას
ვგრძნობ პეშვით დაღვევის დროს. დანა-ჩანგალს
ხომ კარგად ვხმარობთ, მაგრამ ხელით ჭამისას უფ-
რო უშუალოდ ვართ საჭმელთან. დანა-ჩანგალი ძა-
ლიან გაფაჭიზებული და აზიზი კაცის საჭმე უნდა
იყოს. „პირსა და ხელს შუა მოციქულ რაით გინ-
დებისო“, მითხრა სოფელში ერთმა ხევსურმა. ეს
ჩვენ გამოვიგონეთ, ადამიანებმა, ამდენი ნივთი, ამ-
დენი სახელი, კიდევ რამდენს გამოვიგონებთ და გა-
ვზრდით ლექსიკონებს...

— ესაა პროგრესი! — ჩაუბრუნო ლაღობა.

— უამისობა არ იქნება, — უცბად დაეთანხმა მირზა და სიტყვა თითქოს ბანზე აუგდო: — მაგრამ შეხედე, როგორი გაზაფხული იცის თბილისში? ცაზე ღრუბლის ნასახიც არ არის, არც ცაა სადმე, მხოლოდ გაზაფხულია და ხის ტოტებში ჰკიდია მზე. კაცს უხარია ეს მზე, ეს მიწა, ეს ჩანჩქერი, დაბურული ხეივნები... და ყველაფერი ისე კარგია და ლამაზი ჩვენს ქვეყანაში, რომ მეც მიხარია სიცოცხლე და მინდა ვიმღერო, აი ასე...

ხიდის მოაჯირს ხელი ჩაჰკიდა, ტრიბუნაზე ასული ორატორივით გადადგა და მგზნებარებით წარმოთქვა რამდენიმე სტრიქონი. ეს იყო ფიცი „შაენაბადას“ ბოლო თავიდან:

ქართლის მიწავ, უტკბილესო,
საყვარელო ქართლის მიწავ,
ჩვენს ცხრათვალა დიად მზეს და
ჩვენს აღისფერ დროშას ვფიცავ!
ამ მწვეანე ხეს, ძვლებზე გაზრდილს,
ამ ლოდების ხავსს და ნაეურს,
კავკასიონს ცამდე აწვდილს,
შაენაბადას გულდაეანგულს,
ამ ბუჩქებს და იმ ქერა ნისლს,
დილაობით შენ რომ იცვამ.
დაცემულთა დაქცეულ სისხლს,
დაღუპულთა ხსოვნას ვფიცავ,
ქარსა ვფიცავ, ხეს რომ არხევს,
სანამ ნისლებს შემოაბევეს,
სააკადის ხმალის ნატეხს,

უკვდავებით ნათლისმარს,
 ნარიყალას წარსულ სახეს,
 აწ დარჩენილ ღიბოს ვფიცავ!
 ვფიცავ სვანის ნათქვამ ღილეს,
 ვფიცავ ჩემი ლექსის ნინეს:
 თუ ოდესმე, როგორც ძველად,
 ამ ეას ვინმე შეგეცილოს...
 წმინდა ვალის მოსახდელად
 უყოყმანოდ შეგეწირო.
 მოვეკვდე ისე ღიმილმჩენი,
 ვით კვდებოდნენ გმირნი ძველად,
 რომ, სამშობლოვ, საქმე ჩემი,
 დარჩეს შენდა სადღეგრძელოდ!

ერთ ხანს ხმადაბლა და თვალდახუჭული კითხულობდა და არაფერსაც არ უყურებდა. თავის გაქნევისას სახეზე დასთამაშებდა ქერა წამწამებისა და წარბების ჩრდილი და, როცა თანდათან გაფიცდა და ხმას აუმაღლა, მხოლოდ მაშინ გახსნა იმ ცისფერ-მომწვანო თვალთა უბეები, ადამიანის სულში ჩამწვდომად რომ იცოდნენ გამოხედვა...

იყო რაღაც ტკბილი და თბილი მის კითხვაში, თითქოს კი არ კითხულობდა, არამედ გულჩათხრობით მოგვითხრობდა რაღაც სასიამოვნო ამბავს, რომელიც ვითომ მაინც და მაინც მარტო მან იცოდა და ახლა ჩვენთვის უნდა გაეზიარებინა.

ლადო და გიო იდგნენ აღტაცებული და გაღიმებით შეპყურებდნენ ხილზე გადამდგარ მირზას.

მაისის დამდეგი იყო, უმწვენიერესი დრო თბილისში. ყველაფერს სითბო და საამო სურნელება

გასჯდომოდა ძვალ-რბილში. მართლაც, „რა უამრ
იყო, რა გაზაფხული!“

IV

ლექსთა თქმით რომ გული მოიოხეს ზღვრის
ხევის ღელეს შევყევით და საცალფეხო ხილით გაღმა
ფათენში გავედით. სულ ფერად-ფერადი ყვავი-
ლებით იყო მოფენილი და გადაპენტილ-მიბირ-
დლილებული ლელვთახევის გაღმა-გამოღმა ნაპირი
და მთელი მიდამო ელავდა სიყმაწვილესავით. წინა
ღლების ნაწვიმარი იყო და პატარა ღელე ოღნავ
აქოჩრილი მოჩხრიალებდა სიბ ქვებზე, აქა-იქ, მო-
სახვევებში, გუბდებოდა და მომცრო მორევებს
აჩენდა. უამრავი ფუტკარი, პეპელა და ნაირ-ნაირი
მწერი მოდებოდა ყვავილებს, დასკდომაზე დაბე-
როდათ კვირტები ზემოდან გაღმომდგარ ცაცხვებს,
საცაა მალე გაშლიდნენ, მართლაც გაახელდნენ
ისინიც თვალებს, და ახლა იქ შეესეოდა ეს ური-
ცხვი ფუტკარი და მწერი.

ლადოს გული აუფანცქალდა, კანკალმა აიტანა
და იძახოდა:

— სად იყო ამდენი ყვავილები? რატომ აქამდე
არ წამოვედითო?

უცნობ ყვავილებსა და ბალახებს თვითონ უგო-
ნებდა და არქმევდა სახელებს: ზოგს ცისთვალა შე-
არქვა, ზოგს — კაბაქრელა, სავარცხელა და თავ-
ქოჩორა. ნაცნობებს კი, თითქოს მოფერებით და
მისალმებით ეძახდა: — ეს ძროხის ენაა, ის ჯორის
ძუა, ჩვენში სხვა სახელიც ჰქვია, მაგრამ არც ით-

ქმეზა და არც დაიწერება; ეს ინჩხლა ბალახია, მის ფესვებს მუწუკის გამოსარწყავად ხმარობენ, ის კი, კარგად აღარ მახსოვს, მგონი, დედოფალაა; სახეზე ისვამენ ქალები—ფერიმჭამლებს; სმობს აბრძია-რძია, ქურჩუმელა ანუ ხარისძირა, ამის ფესვიც წამალია; აგერ ღვინაღვინა — ამით ბავშვები წარბებს ვიღებავდით; ნახე, ოშოშუა, სად ამოსულა! ამ ენდროს ძირი წითელი საღებავია, სააღდგომო კვერცხებს ღებავდნენ წინათ. შემდეგ ქალშავა, ჭინჭრის დედუა, ჭინძილოჯა, — ამათ ჰკრეფენ და მხალს ხარშავენ. აი იქ თავყვითელა და ტუხტი... ეს კი ჩემი საყვარელი ბაბუაწვერაა, — წამოიძახა მან, სული შეუბერა ყვავილის ბუმბლებს, მიმოფანტა, და ისინიც მომცრო პარამუტებივით დაეკიდნენ ჰაერში...

მირზაც გვერდში მიყვებოდა ლადოს, გულდინჯად ურევდა ხელს ყვავილებში და ამბობდა:

— ნამდვილი ცისტვალა აი ესაა. ამას უტუნა ჰქვია, მის გვერდით ფურისულაა, ის ცულისპირაა, ეს ღიღილო და უძრახელა. ამ უკანასკნელს ყოველთვის ნამდვილ ულრან ტყეში ნახავთ, აქ ხომ ხელოვნურადაა გაშენებული ტყე, საიდან გაჩნდა? — კითხულობდა ის. — ნახე, ზიზილა და არჯაკელა, სათიელა და მატკაცუნა — როგორ ერთად უდგანან ერთმანეთს. ამ ნატვრისთვალასა და გარეული ზაფრანის ჯიშს კარგი ადგილი მოუნახავთ. ამათი მნახველი ადამიანი თავკერძა და გულდახურული ვეღარ დარჩება. როგორ დაუხრავს რაღაცას ამ ყოჩი-

ვარდას ბოლქვები, ამას კიდევ ხომ ქორჩიოტასაც
ეძახიან...

— ჩვენში კვარაკუნჩხაც ჰქვია, — უფრო ვიცი...
რგი ნაფეტვარიძემ. — საპნის მაგივრად ჩმარობენ...
რეცხვის დროს.

— აგერ ყაყაჩოც! — აღტაცებით შესძახა ლა-
დომ. გაღმა კლდეზე ერთი დიდი, ძალიან დიდი ყა-
ყაჩო იყო ამაყად გადმომდგარი, ლამპარივით ანთე-
ბული და ალაყლაყებული.

— აი ეს ყველაფერს ჯობია, — ამბობდა ლადო —
მეზარება ფანჯარაზე შემოდგმული, ქოთნებში
ჩამწყვდებული ყვავილი. პატიმარს ჰგავს. ეს ყაყაჩო
კი... აბა, რა ლალია და თავისუფალი, თითქოს ცეც-
ხლი ეკიდება და ნაკვერჩხლებს ჰყრის.

V

ხეების ქვეშ ახლადგათიბული ნამიანი ალერდი
იყო დაზვინული. ლადომ მკლავები მოხვია, რამდე-
ნიმე ხორომი ბალახი მოზიდა, ღელის პირას დაჰ-
ყარა და ზედ გაიშხვართა.

„ფიროსმანი ვარ, ფიროსმანი“, — გახარებული
იძახოდა იგი და ბავშვივით გორავდა ბალახში.

გიომ ფეხსაცმელები გაიხადა, შარვალი დაიკო-
ტავა და ღელეში ჩადგა.

ღელის პირას ერთი ბუხუა კუნძი ეგდო, ალბათ,
ადიდებული წყლის მოტანილი. მირზა იმ კუნძზე
ჩამოჯდა, პეშვით წვრილ-წვრილ კენჭებსა და ხვინ-
ჭებს იღებდა, ჰაერში ერთად ზე აისროდა და
წყალში ჰყრიდა. ზოგი დიდი და მძიმე, ზოგიც პა-

ტარა და მჩატე, ის კენჭები სხვადასხვა ღრის რა-
ღაცნაირი ყლუბ-ყლუბით ცვივოდნენ წყალში და
განსაკუთრებულ ჟღერად ხმას გამოსცემდნენ. შირ-
ზა კიდევ და კიდევ იმეორებდა ამას, ყურს უგდებ-
და კენჭების „სიმფონიას“, იცინოდა, უხაროდა
და ამბობდა:

— იორში ვიცოდი ასე. იქ უფრო ღრმა იყო
წყალი და მუსიკასავით ჟღერდნენ კენჭები. აქ კი
ფონთხელია და არაკეთილზმოვანი გამოდის...

ლადომ გული იჭერა ალერდზე წოლით, წამო-
ჯდა და ღიღინებდა:

შინაბერა ქალი გაეხდი,
ჩემო დედილო,
ნეტავ როდის გამათხოვებ,
ჩემო დედილოო?..

— ეს ლეჩხუმური ფოლკლორიაო, — გვითხრა
და თან ფეხსაცმელების გახდას შეუდგა.

უცბად, იმ ბალახებიდან ელვასავით გამოსრი-
ალდა ერთი მოზრდილი ქისონი, გულწითელა გვე-
ლი, ლადოს ფეხებზეა გამოუძვრა და კუდის
სხმარტალით დელისკენ დაეშვა. ლადო გაშეშდა და
ცალ ხელში ფეხსაცმელი შეაცივდა.

დაჟმიზნებლად, მაგრამ მარჯვედ ნასროლი ქვა
შუაწელში მოხვდა გველს. იგი ერთ ადგილზე და-
კვინწიალდა, აქეთ-იქით მიაწყდ-მოაწყდა, მაინც
წელი ვეღარ წამოიღო. მიწას უხათქუნებდა თავს
და ორბოძალა ენას ასანსალებდა...

ერთ-ერთმა ჩვენგანმა ცოცხალ-მკვდარ გველს

კუდში სტაცა ხელი და მათრახივით მიმოიქნია
ჰაერში, ლადო წამოხტა, ერთი შეიკივლა, პირდაპირ
ღელეში გადაეშვა და წყალ-წყალ ზემოთვენი წმო-
კურცხლა. გზადაგზა ის ცალი ფეხსაცმელი ეცალ-
ბარდებში ისროლა, მერე პიჯაკიც მოიგლიჯა, ზედ
მიაყოლა, თან სირბილს უმატა.

მირზა. არ განძრეულა. გიორგი ლადოს გამოუდ-
გა და ფეხსაცმელი და პიჯაკი აკრიბა.

ლადო მოშორებით ნაპირზე ამოვიდა. ტილოს
შარვლის სველი ჩაგრძელებული ტოტები ტალახ-
ში ამოქვარქნოდა, ცალი ფეხსაცმელი წყლით გა-
ვსებოდა და ფახაფუხი გაუდიოდა.

როცა გიომ პიჯაკი და ფეხსაცმელი მიაწოდა,
გაოცებით იკითხა:

— ეს ვისია? როდის გავიხადე? არ მახსოვს და
არც გამიგიაო, — დააყოლა მან, — რამდენი გველი
მომიკლავს სოფელში, არ შემშინებია, ახლა არ ვი-
ცი, რა მომივიდაო.

— ალბათ, ჩემს „შავნაბადაში“ ხვითოსმსრო-
ლელ გველს რომ ვახსენებ, ის წვრილწელიანი გვე-
ლი გეგონა და იმიტომ შეგეშინდა, — გაეხუმრა
მირზა.

— ისეთი — ცაში ხვითოსმსროლელი გველი
რომ ყოფილიყო, შევებრძოლებოდი, მაგრამ ეს რა-
დაც სხვანაირი იყო და ისე მოულოდნელად გამო-
სრიალდა, გულზე მდულარე ვადამესხაო, — ეუბ-
ნებოდა ლადო.

იქ აღარ დავდექით. ღელის გაღმა, ფერდობზე, ავობლდით, და გზა განვაგრძეთ. ლადოს იმ დღეს, მაინცდამაინც რაღაც ფლახვი ფეხსაცმელი ეცევა, ახლა რომ წყალში დაუსველდა, სიარულს უშლიდა და, აღმართზე ასვლისას, წამდაუწუმ უსხლტებოდა ფეხი.

— დაგვნავსა იმ წყეულმა გველმა და გუნებაც გაგვიფუჭაო, — სიცილით ამბობდა ის და ეპოტინებოდა ბუჩქებსა და გვიმრის ძირებს.

გავიარეთ „აღმოსავლეთ საქართველოს ტყე“, შემდეგ — „ფიჭვნარი“ და იმ შვილდისარა ხიდთან შევეკარით წრე. მერე გზაწვრილებითა და მიხვეულ-მოხვეული ბილიკებით დავეშვით თავქვე — ეკალბარდებში. მალე ხიდქვეშ აღმოვჩნდით. მაჭარივით მღვრიე და დუქემორეული ჩანჩქერი ზათქითა და ღრიალით ახლა თითქოს თავზე გადმოგვესხა, ხიდი კი ირმის ნახტომივით იყო გადაფრენილი ერთი ქარაფიდან მეორეზე და რკალად მოველო კამარა ჩვენს ზემოთ — სივრცეში.

ცოტა შესვენების შემდეგ გვერდი ავუარეთ მაშინ გაუქმებული და ამოკეტილი გვირაბის შესასვლელს, მუსულმანთა გორხანა გადავქვრით და თაბორიდან კრწანისისაკენ „ავიღეთ გეზი“.

მთელი კრწანისი ყაყაჩოებით იყო გადაპილბილებული და ელვარე ხანძარი მოდებოდა არემარეს,

ლადომ გადახედა ყაყაჩოების მობიზინე ზღვას და გეითხრა:

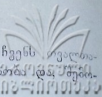
— შეხედეთ ამ ბებერ კრწანისს, როგორ აფეთქდა თქებულა და ბრღვეიალებს, ცეცხლი წაქვდება და იწვის. ზეცა გადმოპირქვავებულა და წვრილ-წვრილი ვარსკვლავები დაუყრია ამ ველზე. დღეს სულ ყაყაჩოები გვხვდება. ყაყაჩო სიხარულია და ბედნიერების მომასწავებელი. — მერე ხელი მომხვია და მომმართა: — გახსოვს, ამბაკო ჭელიძის „სპარსულ ლირიკას“ რომ ვკითხულობდით ქუთაისში? იმ წიგნში ერთი პოეტი ამბობს — ახლა მისი გვარი აღარ მაგონდება:

იმ ადგილს წითლად ჰყვავის ყაყაჩო,
მებრძოლთა სისხლი რომ დაიდვარა...

მართლაც რამდენი სისხლი დაღვრილა აქ. უნდა დაიჩოქო და ეამბორო აქ დაღუპულ ვაჟკაცთა ნაკვალევს, უმღერო მათ დაკარგულ საფლავებს!

მირზა ყაყაჩოებით აბიზინებულ ერთ ფერდობზე შეიჭრა, ხელს უსობდა ნაკვერჩხალივით აპრი-ალებულ ყაყაჩოებს, ვალერსებოდა და თითქოს მუდარით გვეუბნებოდა:

— თუ ძმა იყოთ, ხელი არ ეახლოთ, არ მოვწყვიტოთ, არ გავთელოთ, ისე დავბრუნდეთ უკან...

კვლავ თაბორზე ამოვედით. ჩვენს თვალთა-
წინ გადაიშალა ულამაზესი სანახაობა და შუბის-
გვეყურებდა მთელი თბილისი.

— ვისაც პოეტის სახელი ჰქვია, აქ უნდა ამო-
ვიდეს ხშირ-ხშირად, — თქვა ლადომ, — ამ მაღლო-
ბიდან გადახედოს მეტეხს, ნარიყალას, ძველსა და
ახალ თბილისს, თვალი შეავლოს მთაწმინდას,
მტკვრის ხეობას და ამადღება სიცოცხლესავით
ჩვენო თბილისო, — შესძახა მან — მე შენს ხმა-
ურში სიცოცხლეს ვხედავ, და სიჩუმეშიც გუგუნო
მესმის!

— ყოველ დროს, ყოველ დროს, — უთხრა
მირზამ, — ყოველთვის უნდა იარო და ერთი ადგი-
ლი არ უნდა ტკეპნო, მოიარო მთელი თბილისი —
ზამთარ-ზაფხულ. აბა, როგორი იქნება ეს დიდი ბა-
ლი ზამთარში — თოვლით დაბურული, ან შემოდ-
გომაზე ძირსდაცვენილი ფერად-ფერადი ფოთლე-
ბით აშრიალებული!..

სანამ ცოცხლები იყვნენ, ასე დადიოდნენ ყო-
ველთვის და ყოველ დროს თბილისის ქუჩებში და
გარს უვლიდნენ „პოეზიის უწყმიდესი ადგილის
დედას“. მათი ფიქრი და ოცნება ის იყო, რაც
კარგად გამოთქვა ოციოდე წლის მერე ირაკლი
აბაშიძემ:

ვერ შეველიე თბილისის კარებს,
ახალ შემოდგომის ქარვისფერ დარებს,

კრწანისში ძველთა ტკბილ გახსენებას,
ვერაზე ახალ ბაღთა შენებას, —
და, როცა ზეცას მზე ჰკრავდა ისრებს,
მივდევდი ქუჩებს ისევ და ისევ!..

ეროვნული
ზინზლიროთეკა

VIII

იმავე წლის შემოდგომაზე პედაგოგ ქალთა გადასამზადებელი კურსების მსმენელებს ექსკურსიაზე გავეყვით გორში ლადო და მე. იმ კურსებს ხელმძღვანელობდა ჩვენი ახლო მეგობარი, კომკავშირის ძველი მუშაკი, რუსთაველის თეატრის ყოფილი მსახიობი (შემდეგ სამამულო ომში დაღუპული) გუგული დავითაშვილი, — მან წაგვიყვანა. დავათვალიერეთ მთელი ქალაქი, ავედით გორის ციხეზე.

— აქ დიდი ხნით უნდა წამოვიდე და ლექსები დავწერო ძველ და ახალ გორზეო, — ამბობდა ლადო.

სტუდენტებითა და ექსკურსანტებით დახუნძლული გორის მატარებელი ტაატიტ მიჰყვებოდა მთელი ქართლის გზას და ხშირ-ხშირად ჩერდებოდა სადგურებსა და ბაქნებზე. რკინიგზის ლიანდაგის გაყოლებით, მარჯვნივ და მარცხნივ სისხლის მდინარესავით მიედინებოდა ყაყაჩოებისა და ნაირფეროვანი ყვავილების ნიაღვარი და ჩვენც ისე შევდიოდით ყვავილების ამ მეწამულ ზღვაში, თითქოს ეს იყო სამოთხისაკენ მიმავალი ვარდყვავილებით დაფენილი გზა. უფლისციხესთან რომ შევჩერდით, ამოდენა ქალ-ვაჟები, სულ პანტაპუნტით გადაცვივდნენ ვაგონებიდან და მოედვნენ

ყაყაჩოს. ლადოც ჩახტა, დაჰკრიფა და განარებულა
ამოიჭრა ჩვენთან, გულში ჩახუტებული ყაყაჩო-
ებითა და ლორთქო ბალახით. გასაოცარეუფოა
დენი ყაყაჩო ოქტომბერში!

უკან დაბრუნებისას ლადო ვაგონის ერთ მყუ-
დრო კუნჭულში მოიკუნტა, არავის ყურადღებას არ
აქცევდა და თავის ლურჯ უბის წიგნაკში წერდა
ლექსს ნიკოლოზ ბარათაშვილზე. ჩქარობდა, რად-
გან ის ლექსი მეორე დღეს გაზეთ „მუშაში“ იბე-
ჭდებოდა და ნომრისთვის უნდა მოესწრო. ყაყა-
ჩოები აღარ გახსენებია.

ხოლო ერთი წლის შემდეგ, როცა სამი მშვე-
ნიერი ლექსი დაბეჭდა ყაყაჩოებზე, სწორედ ის
ყაყაჩოები მოიხსენია და აქ იყო ყველაფერი, რაც
იმ დღეს ჩვენთან ერთად ბოტანიკურ ბაღსა და
კრწანისში ნახა და მერე გორის მატარებლიდან
განიცადა: კლდეზე პირიმზესავით მარტოდ-მარტოდ
გადმომდგარი, ალუჩატყემლის შემოსვლის, გაზა-
ფხულის, ბედნიერებისა და სიხარულის მაუწყე-
ბელ-მახარობელი და სიკეთის დამბედებელი ყაყა-
ჩო; ბრძოლებში გაუმძლარი სამასი არაგველის
სისხლით მორწყული კრწანისის ველზე ლამაზი
ქალის შუქით თვალგაბრწყინებული ყაყაჩო...

ჰეი, ძმობილო, შეხედე —
რამდენი ყაყაჩო გაშლილა!..

სასიხარულო ზარის ხმასავით რეკენ ეს სიტყვე-
ბი მკითხველის გულში!

ლ. ჩახუნავილი და წერილი ალ. საჯიასთან

I

იმ წელს (1939) ძალიან ადრე დაიწყო ზაფხულის ცხელი დღეები, საშინელი სიცხეების გამო თბილისი ჩვეულებრივ დაცარიელდა. ქუჩაში ნაცნობებს ველარ ნახავდით. ვინც ქალაქში დარჩა, ისინიც სახლებში იყვნენ შებუდებულნი, მთაწმინდა და ბაღები ველარავის შველოდა. მტკვარი მთლად დაპატარავდა.

მწერალთა უმრავლესობა გაიხიზნა: ქვიშხეთს, საგურამოს, ვაგრასა და იალტას შეაფარეს თავი და იქ „ქმნიან დიდებულ თხზულებებსო“, იწერებოდა სოფელში მყოფი ალიოშა საჯაია.

ვემალებოდით სიცხეს ხან — მწერალთა სასახლის ბაღში, ხან — ბიბლიოთეკაში. ბაღში იყო ცივი წყალი, სასახლეში — გრილი ოთახები, საუცხოო წიგნები, რედაქციები, სასაუზმე-ბუფეტი და კიდევ დარჩნენ კარგი ანეგდოტების მთქმელნი და „ფუნაგორისტები“.

ერთ დღეს, როცა ოდნავ ქროდა ნიავი და სი-
ცხეს ცოტა ძვალი მოტყდა, — „ჩვენი თაობის“
რედაქციაში იყვნენ რეზო მარგიანი, ალექო შენგვე-
ლია და ლადო ასათიანი. შემოვიდა დინჯი და შა-
ლალი ლეო კიკნაძე. ასეთი დინჯი და შალალი შა-
ხსოვდა ის ყოველთვის... ლაპარაკის დროს შუბლი
უწითლდებოდა და სიტყვებს ისე გამოთქვამდა,
თითქოს რაიმე ახლადწარმოქმნილ ფორმულას
აკანონებდა. გარეგნულად სულ აუღელვებელი იყო,
მაგრამ — „ფეხბურთის გიჟი“, და როცა საუბარი
შეჯიბრებებსა და ბურთის თამაშზე ჩამოვარდებო-
და, ცეცხლი წაეკიდებოდა იმ მშვიდ სახეზე.

ახლაც ფეხბურთზე დაიწყო ლაპარაკი. იმ კვი-
რაში მოსკოვის „ტორპედოსა“ და ჩვენი „დინამოს“
შეხვედრა ტარდებოდა. ჩვენ გავიმარჯვებთო, დაჟი-
ნებით ამბობდა ლეო და დაწვრილებით ლაპარა-
კობდა და გვიხსნიდა ბორის პაიჭაძის დრიბლინგის
საიდუმლოებას.

ლადომ თავის ფეხებს დაჰხედა და ჩაილაპარაკა:

— განა მე არ გამოვდგები ფეხბურთელად?
მერე ნახეთ, როგორი ვიქნები ჩემი 46-ნომრიანი
ბუცებით. რა „საკრუშიტელნი უდარები“ მექნება!

შემდეგ განის კარიდან „მნათობში“ შეიხედეს.
„მნათობში“ ისხდნენ სიმონ ჩიქოვანი, აკაკი ბელია-
შვილი, კარლო კალაძე, ერემია ქარელიშვილი, ლა-
დო ზამბახიძე და სხვები. კამათობდნენ და იგონებ-
დნენ ერეკლე მეორის დროს, ამილახვრებისა და
ქსნის ერისთავთა ამბებს, ბესიკსა და ანა ბატონი-

შვილს, ანტონ კათალიკოსსა და სარდალ დავით ირ-
ბელიანს. აქაკი ბელიაშვილს უკვე დაგროვილი
ჰქონდა მასალა და ფიქრობდა ბესიკის თავგადასვ-
ლის დაწერას. ეს მათი საუბარიც იმ დასაწერი რთ-
მანის ირგვლივ ტრიალებდა.

— დიდი მოწყენილობააო, — წარმოთქვა რეზო
მარგიანმა. — ამ სიცხეში ფეხბურთი და ანტონ
კათალიკოსი რას გვიშველის? რაღაც მოვიგონოთ...
ამასობაში უფრო აგრილდებოთ.

— ცოტა დაიცადეთ და ყველაფერი იქნება, —
მიუგო ლადომ, პატარა უბის წიგნაკიდან რამდენიმე
ფურცელი ამოხია, მაგიდას მიუჭდა და, ლეო კიკ-
ნაძის წინადადებით, რეზომ და მან სახელდახე-
ლოდ დასწერეს შემდეგი ლექსი:

მდ. მტკვარი

შიარღვევს მტკვარი ნისლისფერ ბურანს,
ისმის ტალღების ზათქი და ზარი,
ეხმაურება თავისებურად
მტკვარს თვით რიონი და ალაზანი.

აი, სიცოცხლე, ბროლთაფიქალი,
ფოთლის ეშხით და ფოთლის სურნელით,
ჩემი ცხოვრება მხოლოდ იქ არის
და სიყვარული განუკურნელი.

თბილისის ცაზე ელვარებს მთვარე,
მთვარე იმერულ წალდისმაგვარი,
მტკვარი შეხედავს პოეტის თვალებს
და თვალის გვარად იელვებს მტკვარი...

ასეთ ღამეში თბილისის თაღებს
ჩაუბრუნებს ხმლისებრ ელვარე მტკვარი,
ცისა და მიწის კარიბჭეს აღებს,
დადგება წუთი სხვადასხვაგვარი...

ლექსს თავში წააწერეს „ლ. ჩახუნაშვილი“, და
ლეო კიკნაძეს გადასცეს.

— აი, ეს ვითომ შენი ლექსია, — უთხრა მას
ლადომ. — შენ ახლა ლეო კიკნაძე კი აღარა ხარ,
არამედ დამწყები პოეტი ლევან ჩახუნაშვილი.
შეუტანე კარლო კალაძეს. ის ვერ გიცნობს. მართ-
ლაც შენი ლექსი ეგონება და სთხოვე, იქნებ „მნა-
თობში“ დაგიბეჭდოს...

ლემომ აუღელვებლად წარუდგინა კარლოს ის
ლექსი და თავიც „დამწყებ პოეტ ლევან ჩახუნა-
შვილად“ გააცნო.

კარლომ ახედ-დახედა „დამწყებ პოეტს“, ლექსს
გადაავლო თვალი, ავტორს უკანვე დაუბრუნა და
უთხრა: ლექსი კარგია, არა უშავს: ცოტ-ცოტა
სხვების გავლენა კი გაქვს, მაგრამ ეს ახალგაზრდო-
ბის ბრალი და სენია. დამწყებმა ჯერ „ჩვენს თაობა-
ში“ უნდა დაბეჭდოს და მერე ჩვენთან მოვიდესო.

ლეო ისე დინჯად იდგა და უსმენდა,
შუბლიც არ გაწითლებია. აქეთ ოთახში კი
სიცილს ძლივს იკავებდნენ ლექსის კოლექტიურად
შემთხველნი, შემდეგ ბაღში გავიდნენ, ლეოც თან
გაიყვანეს და ხარხარი ასტეხეს.

მეორე დღეს ლადომ სოფელში მყოფ ალიოშა

საჯაიას ლექსად დაწერილი ბარათი გაუგზავნა და,
სხვა ამბებს გარდა, „მნათობში“ ლეო კიკნაძის
„ჩახუნაშვილობაც“ მისწერა.

ეროვნული
ბიბლიოთეკა

II

მერე ეს წერილი ალიოშამ მე გადმომცა და
ახლა აქვე ვათავსებ ოდნავი შემოკლებით:

ალიოშა საჯაიას

„ახლა კარგია ლაკადა,
მთა-ველის აბიზინება“.

ა. ს.

შენ წახვედი, რეზოც მიდის, მე საწყალი ვრჩები მარტო,
აღუქსანდრე საჯაიაც, ღმერთმა ხელი მოვიმართოს.
გამჩენმა ნუ მოვიშალოს გაქანება ლაკადური,
და ლექსებში ისე სჩქედდე, ვით კისკასა ნაკადული.
აღუქსანდრე საჯაიაც, ერთ საყვედურს გეტყვი მართალს:
სხვას წერილს სწერ, მე კი არა, აგი როგორ დაგემართა?
როგორ მოხდა, რომ ერთხელაც არ გახსენი ჩემთვის ბაგე?
ან აქედან როგორ წადი, როგორ ჩუმად აიბარგე?
ეჰ, რაც მოხდა, აღარ ვჩივი, რა ექნა, რომ არ გაგახსენდი.
აღბათ ჩემთვის არ გეცალა, პაწაწინა ლექსებს წერდი,
ლექსებს წერდი, ლექსებს თხზავდი, ცეცხლი გწვავდა იქაური,
სადაც ხშირად გიმღერია პიმნი უტუმბიქავეური!
ეჰ... რაც მოხდა, გვერდზე იყოს, ამბავ მკითხე თბილისური.
გუშინ შენი სადღეგრძელო ბევრჯერ შევსვით თბილი სურით.
გივი! ისევ დაგვიბრუნდა ცილინდრით და ინგლისურით,
ისე დავალ რუსთაველზე, გეგონები დიდი სული...
პოეზია? პოეზია იფურჩქნება, ჰყვავის, ხარობს:

¹ გივი გაჩეჩილაძე. იმ დღეებში მოსკოვიდან ჩამო-
ვიდა. — ნ. ა.

„ერთი-მორეს“ ეუბნება: ჩემზე დიდი როგორ ხარო...
მე, რეზომ და ვოლდემარმა გადავწყვიტეთ ერთი რაღაც,
და შენც უნდა მოგახსენოთ, ვით მეგობარს, ემას და ალასს,
რომ მწერლობა შეირყვნება, შეირყვნება კაცის სულს,
შეირყვნება სილამაზე, ნამდვილი და არტისტულს;
დაეცემა პოეზია — ვაჟკაცური, უნაზესი,
თუ ყველა არ ვეზიარეთ საქართველოს დიად მზეში!
საქართველოს წარსულისკენ უნდა გავხსნათ ერთი კარი,
აღვადგინოთ პოეზია გმირული და უშიშარი...

ორბელიანს, ჭავჭავაძეს, ბარათაშვილს ჩვენ ვერ დაეთმოთ,
დიდ რუსთაველს, დიდ აკაკის — პოეზიის უკვდავ მნათობთ,
ჩვენ გავყვებით, ჩვენს გაყოლას ღმერთმა ხელი გაუმართოს,
გაუმარჯოს, საქართველოს, გაუმარჯოს, გაუმარჯოს!..
ჩვენ გავყვებით წმიდა გზა-კვალს და ამ კვალზე შევექმნით
ახალს,

ქართველობა გაიხარებს, როცა ამას დაინახავს...
სხვა რა გითხრა, ეს მაწუხებს, ეს აწუხებს ნიკას, თურმე,
ამისათვის გვამათრახებს, ამისათვის გვაბითურებს,
რომ არაფერს არ ვაკეთებთ მშობლიური მამულისთვის,
რომ ჩვენი ხმა, როგორც მათი, ისე მაგრად დღეს არ ისმის
(ნეტავ, ლექსი არ მეწერა, მიმებაძა სლესარისთვის!).
ახლა, ჩემო ალიოშა, უნდა მოვრჩე წუხილს ამას,
მე, რეზო და ნიკალაი არ ვსდევთ მარტო სმას და ჭამას:
გუშინ ფეხბურთს დავესწარით, დავგვხმარა ღმერთი—სწორი:
ჩვენმა გუნდმა გაიმარჯვა, ანგარიშით ხუთით ორი. ¹
გუშინ კიდევ სასახლეში საქმე ვჭენით სახარხარო.
მარგიანმა მოგიგონა, საჯაიავ, სადა ხარო?
ლ. კიკნაძეს მე და რეზომ დავუწერეთ ლექსი ერთი,
სადაც ყველას პოეზია იყო თითქმის განაერთი,
ლეო ადგა, კარლ კალაძეს მიუტანა ლექსი ისა,
ჩვენ გარედან ვუყურებდით, ჟამი იყო სიცილისა.

¹ თამაშობდა „ტორპედო“ (შენიშენა ლ. ასათიანისა).

კარლომ მისცა დარიგება პოეტს მაღალს, ცხრაპირიანს:

— არა უშავს, ახლა შენთვის პოეზიის აბრილია...

ისე, სხვების გავლენები ქე გაქვს ცოტა, ახალგაზრდავ.

მაგრამ, როცა გაიზრდები, ალბათ, დიდხანს აღარ გესტუმრები

წადი ახლა და ეს ლექსი მიუტანე „ჩვენს თაობას“

ჯერ იქინე დეიბეჭდე და მერე კი ჩვენთან მოხვალ!

ლეომ დინჯად მოისმინა დარიგება ჭკვიანური

და მერე ჩვენ მოგვაშურა მისებური სიარულით...

უცებ ადგა, ამქუხარდა აქ ხარხარი მზიარული,

როგორც ერთი პროლეტმგოსნის ლექსი ინდუსტრიალური!

ვიცინოდით, იცინოდნენ და სიცილი ყველას სურდა...

სიმონმა თქვა: „ამ დაღუპულს ჩემი ლექსი გაუქურდავ!“

სხვა რა ვითხრა, მალე მოდი, ნუ დამტოვებ, ბიჭო, მარტო,

ალექსანდრე საჯაიავ, ღმერთმა ხელი მოგიმართოს!..

ვახტანგს მკითხავ, ხშირად ერთად დავდიოდით, იყო კარგად.

ახლა, ალბათ, სოფელშია, არ ვიცი, სად დაიკარგა!..

შენი ლადო ასათიანი.

1939 წ. 4 აგვისტო.

თბილისი“

აღიოშამ იმ თვეშივე მოსწერა ლადოს საპასუხო წერილი. ძალიან მოსწონებოდა ლექსად შეთხზული ბარათი. „ბევრი ვიცინე თქვენს ოინებზე და მთელი დღე სულ გაღიმებული დავდიოდით“, იწერებოდა იგი.

როგორც კახური მრავალქამიერ!

ახალგაზრდები ვიქნებით მუდამ,
ჩვენ არასოდეს არ მოვხუცდებით.
ა. ლ. საჭაიას

I

— რომელი პოეტის ლექსიც არ უნდა აიღო, ყველა ერთნაირი როდია. მაგრამ ის, რაც ბევრს დაუწერია, შეუთხზავს და მას ახალი სიტყვა ჰგონია, მანამდე ვინმეს უკვე უთქვამს ასეთი თუ არა, ამის მსგავსი მაინც. ამ შემთხვევაში დიდი და პატარა ნიჭი ერთია. როცა ჩემთვის უცნობი და უცხო პოეტის წიგნს გადავშლი, ვეძებ რაიმე ახალს, ჯერ ართქმულს, მაგრამ აქამდის ვერ ვიპოვე ისეთი რამ, რაც სხვასთან ასე თუ ისე არ წამეკითხა. აი ეს კი აუცილებლად მინდა იყოს ქართულად. არც ერთ ჩემგან წაკითხულ ლექსს არა ჰგავს...

ასე ელაპარაკებოდა ლადო ასათიანი ალიოშა საჭაიას „ჩვენი თაობის“ რედაქციაში და გადაემალა ჟურნალ „ინტერნაციონალნაია ლიტერატურის“ ნომერი, სადაც დაბეჭდილი იყო ბაირონის

თანამედროვე პოეტის რობერტ სოუთის (1774-1843) ლექსი „ლოდორის ჩანჩქერი“.

— ასეთი რამ რატომ არ უნდა გვეკონდეს ქართულად? შენ ხომ კარგად იცი ინგლისური ენა? გადმოთარგმნე, რა იქნება! ჩემთვის თარგმნე, — თითქმის ხვეწნით ეუბნებოდა ლადო.

ალიოშამ წაიკითხა ლექსი და უთხრა:

— მართლაც კარგია და ორიგინალურადაა დაწერილი. რადგან ასე მოგწონს, თვითონვე თარგმნე აი ამ რუსული ტექსტიდან. მარტო ინგლისურის ცოდნაზე ხომ არაა აქ საქმე, — მერე ჟურნალიდან ის ფურცელი ამოხია, მოკეცა და ფანქრით წააწერა:

მოდო, აბა, თარგმნე, ლადო,
ვით ერთვიან წყლები ლადორს,
თუ გინდა, რომ სახინკლეში
პას-ქაბაბი გიწილადონ!

II

იმ ლექსს ლადო დიდხანს აწვალებდა და თვითონაც წუხდა: — ვერაფერი მოვუხერხე, შესატყვისების ძებნამ გამიჭირვა საქმე, ამდენი „მქუხარე“ და „ჩხრიალი“ სად გამოვნახო.

დიდი ჯახირის შემდეგ სოუთის ლექსმა ქართულად ასეთი სახე მიიღო:

ლოდორის ჩანჩქერი

ვით ერთვიან წყლები ლადორს?
ჩხრიალით,
გრიალით,

მჩქეფარედ,
 მღელვარედ,
 გუგუნით,
 ღუღუნით,
 ქუხილით,
 დუღილით,
 თქრიალით,
 ტრიალით,
 ჩქაფანით,
 დგაფანით,
 ცქვიტად, ღრიალით,
 ფიცხად, რიალით,
 რიხით და მქუხარედ,
 ხმაურით, მქვექარედ
 ღმუილით, ქაფქაფით, რუხრუხით,
 ხტუნვით და კუნტრუშით, ბუხბუხით,
 ბრღღეინვა და ქოთქოთით, ქაქანით,
 ალერსით, რიხით და გრაგანით,
 დრტვივნით და კისკასით, დუღუნით,
 ბუტბუტით, კამკამით, ბუზღუნით,
 მკვირცხლად და ცქრიალით, ხტომა და ჩქერებით,
 ფერთაცვლით, ქროლებით, შმაგად და ბგერებით,
 ტორტმანით, გრუხუნით, ზათქით და დგანდგარით,
 ჩუხჩუხით, თამაშით, მსხვრევით და თქართქართ,
 ფოფინით, ხუილით, კამკამით, ეღარუნით,
 ქშენით და შრიალით, ლაწანით, წკარუნით,
 ქრიალით, წრიალით, ლივლივით, ზრიალით,
 შეხტომით, შეფრენით, ურჩად და ხრიალით,
 შფოთით და გნიასით, კლაკნით და გორებით,
 ყრყოლით და კანკალით, რუკრუკით, ქროლებით,
 სულ წინსრბოლით და სწრაფმდინარებით
 მოქრის გიყმაყი, ლაღად მოგორავს,
 ასე ერთვიან მჩქეფარე წყლები
 პირმოკამკამე ფეხშარდ ლოდორას!

— რუსულ თარგმანში ოცდაშვიდი სტრიქონია, შენ ოცდაჩვიდმეტი გამოგვლია. ათი ზედმეტი სტრიქონი სად გამონახეო, — ხუმრობით უთხრა ალიოშამ, როცა ეს თარგმანი წაიკითხა. ~~ჩვენი~~ ხარ გაუმაძღარი და ხარბი ყველაფერში.

— დროზე შევიკავე თავი, თორემ ბარე ორმოცამდე ავიყვანდიო, — სიცილით ეუბნებოდა ლადო. — განა რა შეიცვლებოდა! უფრო აღიდგებოდა ის შენი ლოდორია თუ ლადორა, — სადაა, არც კი ვიცი. მგონი, ისეთი პატარა მდინარე იყოს, ამდენი ვაი-უშველებელი, და გრიალ-გრიალი არც კი ჩაეტეოს შიგ. მაგრამ ლექსი ძალიან კარგია. ისე, ჩემთვის ვთარგმნე. ნამდვილი სიმფონიაა. ასეთი ლექსის ავტორს გრიგოლ აბაშიძესავით შეუძლია თქვას: „ისე ვმალდები ყოველ სტრიქონში, როგორც კახური მრავალყამიერ“.

ალიოშამ ხელახლა გადაიკითხა ლექსი. ხელნაწერი მოკეცა და ზედ წააწერა: „თარგმანი ესე ასათიანური შესანახად ჩაბარდეს ჩვენს მდივა-ნიკას. წამკითხველო, ერთსა გთხოვ მხოლოდ: ვინაიდან არ სიამოვნებს ყურსა ჩვენსა, ნურც შენ ითნიებ რითმებს—„მქუხარედ—მჭექარედ“ და ასე შემდეგ“.

III

ამ თარგმანის კითხვის დროს შემოვიდა მირზა გელოვანი, საუბარში ჩაერია და თქვა:

— ეტყობა, ლექსი ძალზე თავისებურადაა და-

წერილი. თარგმანზე თავს ვიკავებ, რადგან ინგლისური არ ვიცი და დედანს არ ვიცნობ. ახლა შოთხოვენ იდეალურ თარგმანს. არც ერთი თარგმანი იდეალური არ იქნება, თუ წინათ არ რყო ის დედანიდან თარგმნილი რამდენიმეჯერ. ყველა კარგ მთარგმნელს წინაპრები ყავდა. ახლა, ვინც რუსეთში რამდენიმე წელი დაჰყო და საყველბურო რუსული იცის, ან უცხო ენათა ინსტიტუტი დაამთავრა, ყველა მთარგმნელობს. ამან ფული იცის და შემნახველი სალაროს წიგნაკის გასქელება. მაჩაბელი, ავალიშვილი, ყიფშიძე, მაჭავარიანები და სხვა ჩვენი სახელოვანი მთარგმნელები ფულისთვის კი არ თარგმნიდნენ, არამედ ქართული ენის გამდიდრებისთვის. წინათ ამბობდნენ: პროზის მთარგმნელი ავტორის მონაა, ხოლო ლექსისა — ტყვეაო. ახლანდელი მთარგმნელები ყაჩაღები არიან. ავტორს კეტს დასცხებენ თავპირში და კბილებს ჩამტვრევენ.

— ალბათ, მეც კეტი დავცხე თავში იმ სოუთის, არა? — გაეცინა ლადოს. — მისეული კონსტრუქცია ხომ დავიცავი და, თუ კარგი არ გამოვიდა, დასაბეჭდად ხომ არ მინდა?

— არ ვიცი, მაგრამ თარგმანებზე აი რა წარმოდგენისა ვარ, — ღიმილით წარმოთქვა მირზამ და ქალაღდის ნაგლეჯზე მიაწერა:

თარგმანის გამართლება პერეველჩიკის მიერ

ჩემთვის ლექსის თარგმანები
ისე არის მკრთალი,

როგორც ორჯერ ნაქმარებია

ქალი.

მე ქალწულის შერთვის ფიქრი

არ მაქვს — ახალს არ ვქმნი...

მე ქვრივს ვეძებ, — ესე იგი:

ვთარგმნი!

— ეს რას ნიშნავს? როგორ უნდა გავიგოთ? —
ჩაეკითხა ალიოშა საჯაია.

— როგორც გინდოდეს, — მიუგო მირზამ. —
მთავარია, იცოდე ავტორისა და შენი მშობლიური
ენა, კარგად წაიკითხო დედანი. ამ თარგმანში ზოგი-
ერთი სიტყვა ყურს ეჩოთირება და მოინახება
ტლანქი რითმებიც.

— მაგას ჯერჯერობით დიდ ყურადღებას ვერ
ვაქცევ, — ჩაილაპარაკა ლადომ. — მე მინდა აზრი
გამოვთქვა, ფორმა კი მიძნელდება. „კოლხიდაში“
მაქვს ყველაზე გაცვეთილი რითმები, რაც კი ოდეს-
მე დაწერილა: „საწერ-კალამი — წრფელი სალამი“,
მაგრამ მაინც თავის ადგილას ზის და არც ისე სა-
ჩოთირთა. ხელს არაფერს უშლის. ეს ლექსი თავის
გასართობად ვთარგმნე. თუმცა წერა თავის გასარ-
თობად როდი მინდა. მემღერება და ვიმღერიო,
რომ ამბობს ზოგიერთი, მარტო ამღერების სურვი-
ლი არ კმარა. მწერლობა და პოეტობა ადვილი მე-
გონა 16-17 წლის ბავშვს. ვატყობ, რთული საქმეა.
მარტო კარგი ხმა და სამოძახილო კრიმანჭული არ
მეყოფა. „კოლხიდაში“ ვივარჯიშე მხოლოდ. პოემა
არ გამოვიდა. აქა-იქ ლექსს არა უშავდა რა. იმ

ეტაპზე, რაც შემედლო, არაფერი დამოკლია. მაგონ
დაც გამაკრიტიკეს, თუმცა ის კრიტიკა ჩასაფრე-
ბული კაცის ქირჭილი და გამოხდომის სურვილის
საგან ქებაც არ მიაძებოდა. ვინც გმუჯანს, მის
ლანძღვაც კარგია. თუ მელირსა და თავს მოვეს-
წარი, იქნებ მოვახერხო დაოსტატება...

IV

ლადო ასათიანის „კრწანისის ყაყაჩოები“,
„ცხრა ძმა ხერხეულიძე“, „სარწყული“, ლეჩხუ-
მური ციკლი, „სასაფლაო“, „ნადირობის შემდეგ“
უკვე ნამდვილი ოსტატის დაწერილი ლექსებია.
„გულბაათ ჭავჭავაძეში“ ყოველი სტრიქონი გა-
მოცდილი მხატვრის ფუნჯით დახატული სურათია.

რომ არ გამომჩინეს, აქვე დავძენ: ამ მშვენიერ
ლექსში არის ასეთი სტრიქონები:

მაშინ გულბაათ ჭავჭავაძე გადაირია,
გადაირია როგორც ერთხელ შედან ჭილაძე,
და იერიში მიიტანა წვრილ ჭინჭილაზე...

ბევრისთვის გაუგებარია, თუ რას ნიშნავს ეს
სიტყვები და ან ვინ იყო შედან ჭილაძე.

არქანჯელო ლამბერტის „სამეგრელოს აღწერა-
ში“ მოხსენებულია:

„ერთი დიდებული, რომელიც ისე გამოჩენილი იყო
სმაში, რომ მისი სახელი მთელს ირანშიც გავრცელდა.
მისი ქება თვით ირანის ხელმწიფის შაჰ-სეფის ყურამ-
დის მივიდა. ამ ხელმწიფემ კაცი გამოუგზავნა დადიანს

და შემოუთვალა, რომ გავიგე შენს სამთავროში ასეთი გამორჩენილი მსმელი გყოლია და ვთხოვ გამომიგზავნო. დადიანმა დაუყოვნებლივ გაატანა იგი სპარსეთში შაჰის ახალგაზრდა საცოლეს, რომელიც იყო ათაბაგის სახლის შვილი და ის იყო მიემგზავრებოდა ირანში. შაჰი ერთიორად მოხარული იყო, რადგან მოუვეიდა ახალგაზრდა ცოლი და შესანიშნავი მსმელიც. ქორწილის გამო მრავალი წვეულება იყო, სადაც მუდამ პატივობდნენ შედან ჭილაძეს. ეს იყო მსმელის სახელი და გვარი. ამან იქაც ისახელა თავი და ყველას სჯობნიდა სმამი... ამის გამო ჯილდოს იღებდა: ხან ნაქედი ოქროთი მოწყობილ უნაგირს, ხან მდიდრულ კაბას სიასამურის ტყავის სარჩულით, ხან ოქროთი და ძვირფასი ქვებით შემკულ თოფს და ხან მრავალ საჩუქარს, რომელსაც უხვი შაჰი აძლევდა. საქმე იქამდე მივიდა, რომ თვით შაჰმა მოინდომა მასთან სმამი შეებმა და იქამდე სვა, ვიდრე არ დასნეულდა და სული არ განუტევა. ჭილაძე კი საჩუქრებით გამდიდრებული სამშობლოში დაბრუნდა“.

ლადომ გამოიყენა წიგნიდან ამოკითხული ამბავი და გულბაათ ჭავჭავაძე შეადარა ძველი სამეგრელოს განთქმულ მსმელს — შედან ჭილაძეს.

საერთოდ, როგორც ყველა ახალგაზრდა მწერალს ჩვევია, და ეს აუცილებელიცაა პირველ ხანებში, ლადოზეც ძლიერ გავლენას ახდენდა წიგნების, უმთავრესად ისტორიულის, კითხვისას მიღებული შთაბეჭდილებები და, ხანდახან, პირდაპირ შექჟონდა ნაწარმოებში უშუალოდ მწიგნობრული ხასიათის ესა თუ ის ნაცნობი ეპიზოდი, გამოთქმან მთელი სახე. მაგალითად, როცა, 1939 წელს, ჯარში ვაიწვიეს, გზაზე საკითხავად სხვა წიგნებს

შორის, წაიღო ვასილ ბარნოვის „ხაზართა სარ-
ძლოც“. ამ რომანის გავლენითაა ნათქვამი სტრუ-
ქონები ოსტროვოესკიდან ანიკო ვაჩნაძისადმი გა-
მოგზავნილ „ანდერძში“:

ერისთავი
ნიკოლოზი

იყავი მუდამ შეუშინარი,
აწმყოსთან ერთად გწამდეს წარსული,
და მოკვდი ისე, როგორც უშანა,
მოწამე არჩილ მეფის ასული.

კამლეთი და კორაცით სანაპიროზე

I

მარჯანიშვილის თეატრში ვნახეთ ვიქტორ გაბესკირიას „მათი ამბავი“. მართლაც რომ დიდი ამბავი შეიქნა: მაყურებელს ძლიერ მოეწონა პიესა და მსახიობთა თამაში, იყო გაუთავებელი ტაში, აღტაცების ყიჟინა, სიხარული და შეძახილები. ავტორი დიდხანს არ გაუშვიათ.

მერე, როცა ხალხი დაიშალა, პოლიკარბე კაკაბაძე, დიმიტრი ბენაშვილი, ერემია ქარელიშვილი და რევაზ მარგიანი ტროლეიბუსს გაყვნენ. ლადო ასათიანმა ფეხით წასვლა ამჯობინა. ხიდამდე მივაცილე და გამობრუნებას ვაპირებდი. ამ დროს სანაპიროს ბნელი ქუჩიდან (ის ქუჩა ახლა უშანგი ჩხეიძის სახელობისაა!) ორი შაოსანი ლანდი გამოვიდა და ნელ-ნელა დაადგა მთვარით განათებულ ვერის ხიდს. ხიდი მაშინ ძალიან ვიწრო იყო და არც ეს ახლანდელი ელექტროლამპიონები იდგაზედ.

როგორც კი მათ სახეებს სინათლე დაეცა, მა-

შინვე ვიცანით: ერთი უშანგი იყო და მეორე მას
ბიძაშვილი და მეგობარი დავით ჩხეიძე.

ისეთი მთვარიანი ღამე იყო, პოეტები სიტყვას
რომ ასხამენ, როგორიც იცის თბილისის მანათლ-
ხმელმა: ქვეყანას რომ შეაყვარებს ადამიანს და
სიცოცხლის გახანგრძლივებას მონატრებს დიდსა
და მცირეს. მართლაც ვერცხლის უხილავი ძაფე-
ბივით ედებოდა მთვარის შუქი ელექტრომაგთუ-
ლებსა და ნორჩი ჭადრების ტოტებს.

ხიდი გადაიარეს და მარჯვნივ ნაბორნალისკენ
ჩაუხვიეს. შეუშინებლად, ფეხაკრეფით ავედევნეთ
შორიასლოს.

II

ლადოს სულ ენატრებოდა, ერთხელ მაინც მო-
ეკრა თვალი ან სცენაზე ენახა უშანგი ჩხეიძე.

მხოლოდ 1937 წლის შემოდგომაზე ენახეთ იგი
ქუთაისში. ერთ დღეს სასტუმრო „გრანდ-ოტელ-
ლის“ სადალაქოში იჯდა სარკის წინ და გრძელ-
გრძელ თითებში ანთებული პაპიროსი ეჭირა. ყვე-
ლაზე უწინ ალიო ადამიამ მოჰკრა მას თვალი და
ბონდო კეშელავას დაანახა. როცა კარებში ბონდო
გამოჩნდა, უშანგიმ სარკიდან თვალი ჩაუკრა მას,
გაუღიმა და ვალიკო დალაქმა გაპარსვა რომ მოა-
თავა და თეთრი ზეწარი მოაძრო, მთელი ტანით წა-
მოიმართა, ბონდოს მიეხალისა, მხარზე ხელი მოყ-
თათუნა და უთხრა:

— წუხელ რადიოთი მოვისმინე შენი ლექსები, მიამა. გახსოვს ქუთაისი კოტეს დროს? ხომ არ დაგბერდით ჯერ? ამაღამ თეატრში მოდი. ერთ მოთხრობას ვკითხულობ.

იმ საღამოს, სხვა მსახიობებთან ერთად, მამელუკი ლაც გამოვიდა სცენაზე და მის ნახვას მოწყურებულ ქუთათურ საზოგადოებას წაუკითხა უიარაღოს „მამელუკის“ რამდენიმე ნაწყვეტი.

პარტერში ვისხედით და ვუცქეროდით მისი ლამაზი თვალების ციმციმსა და ფოფინს. მათ არ მოკლებოდათ წინანდებური ელვარება. საყელოგახსნილი თეთრი პერანგი ნაცრისფერ შარვალში ჰქონდა ჩატანებული. ცალ ხელში წიგნი ეჭირა და ხანდახან მეორე ხელს გადაისვამდა წაკაპიწებულ მკლავზე. გვესმოდა მისი მჭექარე და ტკბილი ხმა — კვლავინდებურად რომ რეკდა ზარივით:

„სხვა რაღა უნდა მიქოს ნილოსმა? პაპას ვერ მიქებს დიდებულს და პაპის პაპას ჩინებულს! მე არც კი ვიცი, ვინა ვარ, სადაური ვარ, მხოლოდ ვიცი, რომ მამელუკი ვარ! ხმალი ჩემი — დედ-მამაა ჩემი, მკლავი ჩემი — სიმტიცეა ჩემი! თქვენთან, ძმებო, შეურყეველი კავშირი, გამარჯვებაა ჩემი!“

კითხულობდა ის მგზნებარედ და ომახიანად.

— ჰამლეტისა და ურიელის როლებში კი მინდოდა მენახა, — ჩაგვჩურჩულა ლადომ. — ნეტავი თქვენ, ყველაფერი გინახავთ, რაც მას უთამაშნია. პირადად იცნობთ და გისაუბრიათ მასთან...

და ახლა, ამ მთვარიანში, მოულოდნელად იყენ უშანგის გამოჩენა. სეირნობდა ის რების ძირას და მხარდამხარ მოყვებოდა გრძელ-პალტომოხურული დავით ჩხეიძე. ჩვენ ყურს შორიდან წვდებოდა მათი ნაწყვეტ-ნაწყვეტი საუბარი, ყრუ ბუტბუტი და სიცილი. თვითონაც აჩრდილებივით ხის ჩრდილებში მიმომავალნი, როგორ ჰგავდნენ იმ ღამეს ორივენი აჩრდილის კვალის მძებნელ ჰამლეტსა და ჰორაციოსს! რამდენჯერ ყოფილან ასე, ორივენი, მუდამ განუყრელნი სცენაზე, ელსინორის ციხე-დარბაზის ახლომახლო. ასე გვეგონა, საცაა გაისმებოდა ჰამლეტის შეძახილი. „ბოროტი კაცი დანიაშიც ბოროტი არის!“

ერთ ხანს ისეირნეს და, როცა დაბრუნდნენ, კვლავ უკან გავყევით. გაკაშკაშებული ხიდიდან სანაპიროს ქუჩაზე მოუხვიეს და სიბნელეში გაუჩინარდნენ.

— ახლა შინ დაბრუნდით, — მითხრა ლადომ, — მარტო მინდა ვიარო და ვიფიქრო ამ შეხვედრაზე, ფეხით წავალო, — მეტი აღარაფერი უთქვამს, შებრუნდა და წავიდა. კარგა ხანს ჩანდა მისი გრძელი ლანდი. იგი ხან გაიეღვებდა განათებულ ტროტუარზე, ხან მიიმალებოდა ბნელში და შემდეგ სულ გაქრა ელბაქიძის დაღმართის ასახვევში.

ოცდაათიან წლებში წამოზრდილ ახალგაზრდობას აღარ უნახავს უშანგი ჩხეიძე არც სცენაზე, არც ცხოვრებაში. ხანდაზმულობის დაღმართთან მდგარი მისი თაობის ადამიანებიც კი იშვიათად ხედავდნენ და ხედებოდნენ მას. იცოდნენ მხოლოდ, რომ ის ცხოვრობდა აქვე, მათ გვერდით — თბილისში, ტრიალებდა მეგობარ-ნაცნობთა ძლიერ ვიწრო წრეში, წერდა ისტორიულ დრამას, მოგონებებს, წერილებსა და ლექსებს, და ხანდახან სევდანარევი სიამოვნებით უსმენდნენ რადიოთი მის ვაჟკაცურ ტკბილქართულს... ზოგიერთ უსულგულოს სულაც მიავიწყდა იგი და აღარ აინტერესებდა მისი ბედი.

— რა იქნება, ერთ დღეს გავბედოთ, ავდგეთ და მივიდეთ მასთან, — იტყოდნენ ხანდახან ლადო და ალიოშა, — გავიცნოთ, ვესაუბროთ, ვთხოვოთ, ერთხელ მაინც გვანახოს თავი სცენაზე — სულ ერთია: ჰამლეტი, ურიელი, იაგო, ყვარყვარე თუ რაც იქნება, ოღონდ კი ვნახოთ და გავიხაროთ. ნუთუ ეწყინება და არ გაუხარდება ახალგაზრდობის ნახვა?

მაგრამ თქმა ერთი იყო და ამის გამბედაობა არც ერთს არ გააჩნდა. ერიდებოდათ, თანაც მეტიჩრობადაც კი თვლიდნენ ასეთ სურვილს.

ჩვენთაობელთა წრიდან მხოლოდ ანდრო თევზაძე და ლადო ავალიანი დაუახლოვდნენ მას.

შეანასკნელ წლებში ლადო ავალიანი ხშირად მრებოდა ბინაზე უშანგის, და ბევრი კარგი დარჩა მას მოსაგონარად. ხოლო ანდრეი უდიდესი სიყვარულით იმუშავა ამ მსახიობის ცხოვრებისა და მოღვაწეობის აღსაწერად. კარგი ბიოგრაფიაც შეადგინა და ორჯერ გამოსცა. მანვე შეკრიბა და ცალკე წიგნად დაბეჭდა უშანგის გამოქვეყნებული და გამოუქვეყნებელი მოგონებები და წერილები. მრავალი მოსიყვარულე მკითხველი ჰყავს ამ წიგნებს და დაწვრილებით ეცნობა ჩვენი თეატრის გამოჩენილი მოღვაწის ცხოვრებასა და თვალსაჩინო მემკვიდრეობას.

V

დეკემბრის ერთ მზიან და მეტად თბილ დღეს კი, რუსთაველის პროსპექტის გავლით, დიდუბისაკენ დაიძრა უზარმაზარი პროცესია. მთელი ქუჩის სიგრძე-სიგანეზე გაზაფხულის ნიაღვარივით მოღებული ახალგაზრდობა აზვირთებული მიიგრაგნებოდა სულ წინ და წინ, და მიაცილებდა უშანგის ცხედარს. ახლა ყველამ დაინახა იგი: იწვა პირახდილ გრძელ კუბოში ახოვანი, შავად მოსილი და... მეტყველი სახით. ძირდაცვენილ უამრავ შემოდგომურ ფოთლებს შრიალ-შრიალით ზემოდან ეცემოდა სიტყვები:

რად არ მეშლება ეს სხეული ესრეთ მაგარი,
რად არ გაღნება და ცის ნამად რად არ იჭყვევია...
ესეცა ვნახეთ... ის შვედარია...

კუბოში მდებარე ჰამლეტ-უშანგის გულიძის ქლერდნენ, რეკდნენ და მოჩურჩულებდნენ ეს სიტყვები ყველას გასაგონად და შემდეგ მათ იმეორებდნენ, ერთმანეთს გადასცემდნენ და კვლავ აგრძელებდნენ — ხელოვანთა სახლიდან უკანასკნელ სავანემდის — სახლის თავებიდან და ჭადრებიდან გადმომდგარი და თავგადმოყოფილი რადიო-რეპროდუქტორები.

ბევრი პირველად ხედავდა იმ დღეს უშანგის, თურმე, იქვე, მის გვერდში მცხოვრებსა და მოქმედს... ზოგიერთს, ალბათ, მაშინ გაახსენდა, რომ მართლაც ცხოვრობდა ასეთი კაცი...

ახალგაზრდა მსახიობთა საიმედო მხრებსა და მკლავებზე დასვენებულ-დაყრდნობილი უშანგი კი, საყვარელ თეატრთა კარიბჭეებთან გამოსათხოვრად სვენებ-სვენებით, მიუყვებოდა უკანასკნელ გზას...

იმ ძნელსა და უცნობ მხარეს,
სადით არც ერთი მგზავრი უკან
აღარ ბრუნდება.

და უამრავი ხალხის ნაბიჯით აშრიალეებულ ფოთოლთა ჩურჩულში რადიოდან კვლავ გაისმოდა, თუ როგორ მორიდებით ეკამათებოდა ურიელი თავის მოძღვარს დე სილვას — შალვა ლამბაშიძეს და, უნაზესი გრძნობებით აღძრული, მიმართავდა სულზე უტკბეს ივდითს — ვერიკოს. ანდა როგორი შიშით, ჭაფით, კვნესით და ეჭვით შლიდა და აფენდა ჰამლეტი თბილისის ქუჩებში ყოფნა-არ-

ყოფნის საკითხავ და ამომხსნელ ჯადოსნურ
სიტყვებს, რომ

...შიძინებით გათავდება ის გული, ^{ქეხნა}
და ათასი სხვა ბუნებრივი უკულმართობა,
რაიც ხორცშესხმულ ადამიანს წილად ხედომა!

თითქოს ეს იყო უკანასკნელი სანახავი ელსი-
ნორის დიდ დარბაზში, როცა, ფორტინბრასის ბრძა-
ნებით, იქიდან გაჰქონდათ ელვარე შუბებით ზე-
აწვდილ ლაქვარდოვან ფარზე მდებარე ჰამლეტის
უსულო გვამი, როგორც გვინახავს მარჯანიშვილის
დადგმით რუსთაველის თეატრში. და, როგორც
მაშინ — ახლაც ძვირფასი მეგობრის კუბოს თავ-
ჩაქინდრული მიყვებოდა მისი ერთგული ჰორა-
ციო — დავით ჩხეიძე. ალბათ, ახლაც ისე იმეორე-
ბდა გულდათუთქული:

ჩაქრა ლამპარი დიდებული!
მშვიდობით, პრინციო!

იმ თეთრ საყდართან

I

წინათ, ზამთრის პირას ან ბოლოს, თბილისში განუწყვეტლად ჰქროდა ცივი ქარი. გამგელეებული დათარეშობდა იგი — განსაკუთრებით — განაპირა უბნებსა და ქუჩებში, და გამვლელებს, მეტადრე ხილებზე, უძნელდებოდათ გავლა ქარიანობის გამო.

მაშინ არ იყო ასფალტიანი ქუჩები და არც ახლა მოდაში ასე შემოსული ფერად-ფერადი სათვალეები. ოღროჩოღრო ქუჩათა უბეში დაგროვილ მტვერსა და ხვინჯს ხვეტავდა გაკაპასებული ქარი, დააყენებდა საშინელ ბულსა და კორიანტელს, ჯიქურ დაეტაკებოდა ზურგში იმ მტვერისაგან დაბრმავებულ ადამიანებს და ისინიც, კარგი ცერულის მოცეკვავეებივით, თითის წვერებზე შემდგარნი მიფირფილებდნენ ხიდის ერთი თავიდან მეორეში. ახლა ქარს ძალა დაეკარგა თბილისში. უხემა გამწვანებამ და უამრავმა ნარგავმა უშველა ქალაქს...

ყოველთვის, როცა მარჯანიშვილის ქუჩაზე მდებარე თეთრ საყდართან გავივლი, მოზაგონდება გვიანი შემოდგომის, თითქმის ზამთრის პირის ერთი საღამო:

ცივა, ქარი ქრის.

იმ საყდრის უკან, პატარა საყამნესთან, ქარყინვაში — ხის ძირას მხარეთქოზე არხეინად წამოწოლილა პოეტი ტერენტი გრანელი. თავშიშველს უკან გადავარცხნილი თმა ქალივით გაუშლია. აცვია წელშეშობილი გრძელი ნაცრისფერი ხალათი, კოჭებს ზემოთ დამოკლებული ვიწრო ტოტებიანი შარვალი, შავადშეღებილი ტილოს ფეხსაცმელები... საერთოდ, რაღაც ჩინური ფორმის მსგავსი სამოსი. პაპიროსს აბოლებს, ცალი ხელი თავქვეშ ამოუდვია.

დამინახა, წამოიწია და ხელი დამიქნია:

— ეჰეი, ლორთქიფანიძე, ჩამოდი აქ, თუ კაცი ხარ!

არ ვიცი, რატომ, მაგრამ ყოველთვის ამ გვარით მომმართავდა. კარგად არ მიცნობდა. ისე კი იცოდა, სად ვმუშაობდი. „ახალგაზრდა კომუნისტის“ რედაქციაში დაჰყვებოდა ხანდახან ახალგაზრდა პოეტებს. რამდენიმეჯერ მოვიდა გენო ქელბაქიანთან, რომელიც მაშინ იმ რედაქციის მუშაკი იყო და დიდ დახმარებას უწევდა ტერენტის.

— ჩამოდი აქ, — მეძახოდა ის, — ჩემთან, ამ

მწვანეზე წამოწექ და ვისაუბროთ. ჩემსავით იქნე-
ბი და იოცნებებ მუდამ. იოცნებას რა ჯობია. ვუკუ-
როთ ამ ცას, პირაღმა წამოწოლილი...

რალაც მოვიმიზეზე და წასვლა დავაპირე. წა-
მოდგა, კვლავ ხელი დამიქნია და გადმოძახა:

— მოიცადე, სად მიდიხარ?

საყდრის ლაფაროში ჩაყრილი ხმელ-ხმელი ფო-
თლები ამოკრიფა, პეშვი აივსო, რკინის მესერს მო-
ადგა და გამომიწოდა. თან სადღაც, ჩემს იქით იყუ-
რებოდა ანთებული თვალებით და ნაღვლიანად ლა-
პარაკობდა:

— აი, ეს ყვითელ-ყვითელი ფოთლები ვიყავი
მე. ტიფით ავად გავხდი და ამ ბეოლის ფოთლებს
დავემსგავსე. ასე გავყვითლდი, და ძირს დამყარა
ქარიშხალმა. ახლა აქა ვარ. მოდი, მწვანეზე წა-
მოწექ!

„მწვანე“ კი არსად ჩანდა. მარტოოდენ ქვები
იყო ამოჩრილი და მათ გარშემო შრიალ-შრიალით
ატრიალებდა ქარი ხმელ-ხმელ და ჩაყვითლებულ
ფოთლებს.

— არ გცივა? — შევეკითხე და მისი თხელი ხა-
ლათი შევათვალეირე. ცხვირი და ტუჩები სიცივის-
გან გალიგვებოდა.

— შევეჩვიე, — მითხრა და კვლავ მომმართა:—
წამოწექ ამ მწვანე მდელოზე, ჩემსავით, იქნები მე-
იოცნებე ყვითელი ფოთოლი.

შემდეგ ჩაიციხა, ფოთლები მიმოაბნია და ქარს
გაატანა. ხის ტოტიდან საღვარეში რომელიღაც

ჩიტი ჩახტა და გაგოგმანდა. ჩიტს ხელი აუქნია და „აქშაო“ შეუძახა. ფართოდ ჩამოხეული ცალი სახელო იდაყვამდე ჩამოეშვა, ქარმა ყურთმაჯიერით აუფრიალა იგი და ლურჯი ნარმის პერანგი გამოუჩინა.

ხელი ჩამოვართვი. არ გამიშვა და ნაწყვეტ-ნაწყვეტად წარმოთქვა:

— რა მიგეჩქარება! მე აქ უნდა დავესახლო. კარგი ადგილია. მარტო ვიქნები და ხელს არავინ შემიშლის ოცნებაშიო. მალე თოვლი მოვა, მშრალი თოვლი. თოვლის ფანტელებს უნდა გავყვე. როგორ მიყვარს თოვლის ფართო-ფართო ფანტელები. — უცბად გაახსენდა: — გინდა, ლექსს გაჩუქებ. ბევრი ლექსი მაქვს.

III

საყდრის კართან აიტუზა, ჯვარზე გაკრულ ქრისტესავით გაშალა ხელები, თავი მალლა ასწია და მზეს მიაშტერა ქუთუთოამოწითლებული მოწკაურული თვალები. ცოტა ხნით იდგა ასე და რალაც სიტყვებს ჩურჩულებდა. შემდეგ გულჯიბიდან ფანქრის ნატეხი ამოიღო, დანერწყვა და „ტემპის“ კოლოფზე წააწერა ლექსი:

ჩ ი ტ ი

მზე ისევ გაჩნდა,
დღე ასე მიდის,
და უცებ დაჭდა
მიწაზე ჩიტი.

გავყურებ ქუჩებს,
დღე ასე მიდის.
დაჯდა და უცებ
აფრინდა ჩიტი.

წერის დროს შევნიშნე: ძალზე ნაზი ხელები ჰქონდა და შესამჩნევად წამოზრდილი სუფთა ფრჩხილები.

— წაილე, თუ კაცი ხარ, ნუ დაკარგავ, — მი-
თხრა. — თუ გინდა ასეთებს აღარებელს დავწერ.
ახლა კი მშვიდობით... მშვიდობით იარე. კარგად
გვენახოს ერთმანეთით, უთხრა ერთმა ბრმამ მეო-
რეს, — თქვა ეს და ჩაიღიმა.

მერე პირაღმა გაწვა ხის ძირას ქვებზე და ჩემ-
თვის ყურადღება აღარ მოუქცევია. მუხლი მუხლ-
ზე შემოიდო და კვლავ პაპიროსი გააბოლა.

ეს იყო ოციანი წლების ბოლოს.

IV

1939 წლის თებერვლის ერთ საღამოს, საყდარ-
თან რომ გავიარეთ, იმ შეხვედრის ამბავი მოვუყუვეი
ლადო ასათიანსა და მირზა გელოვანს. ახლაც ისე-
თივე ქარი ქროდა და ბარაქიანად თოვდა. ფართო-
ფართო ფანტელები აცვივოდა ადგილს, ტერენტი
რომ იყო პირაღმა წამოწოლილი ათი-თორმეტი
წლის წინათ და ნატრობდა, გაყოლოდა იმ ფანტე-
ლებს. იგი უკვე დიდი ხნის გარდაცვლილი იყო. ახ-
ლა ეს ფანტელები მის სამარეს ფარავდა პეტრე-
პავლეს სასაფლაოზე...

იმ კვირაში ლადო კვლავ ამოვიდა ჩემთან და-
ლონებული იყო: საყდართან გამოვიარე და ტერენ-
ტი გამახსენდაო, ვერ მოვისვენე და გზადავჯდას
ლექსი გამოვთქვიო.

ჯერ ზეპირად წარმოთქვა და მერე იქვე ჩამი-
წერა რვეულში:

1939 წლის ზამთარი

თოვს და ანათებს საღლაკ კანდელი,
დიდი სასახლის ბრწყინავს კარები.
შენ კი, ვით თოვლის თეთრი ფანტელი,
დაღუპვისაკენ მიექანები.
აგიტანს შიში და ქრუანტელი,
გავიფიქრდება თვალთა უბენი,
ნუთუ, ვით თოვლის თეთრი ფანტელი,
შენც ისე მშვიდად დაიღუპები?!
თოვს, და თოვაში აქ დგებარ მარტო
და ძაღლის ხმაზე გაბმულად სტირი.
ეს შენ იცოდი, ზამთრის დამეში
რა აწუხებდა მშობლიურ თბილისს:
ეს შენ იცოდი, მაგრამ მეც ვიცი,
რადგან მე შენი ვარ ნათესავი,
მეც მიმიღია პოეტის ფიცი,
მეც მაწვალებდა ლექსი შენსავით...
თოვს და თოვაში გიგონებ, ძმაო,
ჩანს დათოვლილი საყდარი შენი...
თეთრი ხალათით დგახარ ამოდ,
გათოვს, გათოვს... და არავენ გშველის:
თოვს, და თოვაში გიგონებ, ძმაო,
ვინ გაგიყუჩებს წუხილს და ვარამს?
მკენარი ფოთოლი დახვალ ამოდ,

აქამდის არვინ არ შეგიყვარა.
ათოვს თბილისს და თბილისის ღამეს,
გათეთრებულა საყდარი ჯაგრით,

— აქ უცხოვრია ტერენტი გრანელს!
იტყვის და მშვიდად ჩაივლის მგზავრი

ეროვნული
ბიბლიოთეკა

[დაწერილია 1939 წლის ზამთარში. თბილისი].

— ასეთი ლექსი ჯერ არ დამიწერია, — თითქოს
ბოდიშობდა ლადო. — მეტისმეტად ნაღვლიანია,
მაგრამ ეს ხომ ტერენტი გრანელზეა ნათქვამი. ძა-
ლიან შემეცოდა, სხვაგვარად დაწერა კი არ შემეძ-
ლო.

პარსკვლავთსავალ გზაზე

მე თქვენ გიგონებთ კრძალვით და რიდით,
თქვენს შშვენიერ ხმას, ქართულის მალღობს...

მ ი რ ზ ა გ ე ლ ო ვ ა ნ ი

I

„...მსხმოიარე ვაშლის ქვეშ მშვიდად ლევს სულს ასი წლის ბერი პაპა. გულხელი დაუკრეფია, ხანდახან მძიმე-მძიმედ გაახელს მიღულულ თვალს და ხედავს: გარშემო მშვიდადვე დგას მთელი მისი მრავალრიცხოვანი შთამომავლობა — ლოყებდაქდაქა, მკლავდონიერი და მუხლმაგარი, ბრვე ვაქცაცები; იქვე, ბალახებში, დაცქრიადებენ ცეროდენა ბიჭუნები, კაშკაშებს და ელავს მცხუნვარე მზე, დახუნძლულ ხეხილთა ტოტებიდან წყდება და ძირს მოცეცია მწიფე ნაყოფი, ხოლო თვალმისაწიერამდე შრიალ-შრიალით დელავს და ტალღა-ტალღად ბიბინებს მზეკაბანდაკრული ჭეჯილის ლურჯი, სულ ლურჯი ზღვა...

„...მყუდრო ძილს მისცემია სოფელი. საყვარელ გოგონასთან პაემანიდან დაბრუნებული ტანკენარი და შვეტუხა ვასილი თავდავიწყებით ცეკვავს მარტოდმარტო უკაცრიელ თემშარაზე, ცეკვავს კაკაჩია მთვარით განათებულ მინდორზე, ხეებქვეშ, ღობის ძირებში. ცეკვავს, ხარობს და ზეიმობს სიყვარულს, ახალ ცხოვრებას. ხეალ, მისი მეთაურობით, სოფლის გლეხკაცობაც ჩაებმება ამ

ახალი ცხოვრების ფერხულში... და სწორედ მაშინ მიწვა და შეხანათი მტრის ტყვია და ჩაუქრო მჩქვლარე სოცოცლემ.

„...დინჯი მღელვარებით, ზვიადი ნაბიჯებით მიემართება სოფლის გზაზე პროცესია. მეგობრებს მალდა აუწევიათ კუბო. ხეთა ტოტები ფრთხილად ელამუნებთან კუბოში მდებარე ვასილის სახეს, ნიავე ალერსით უვარცხნის ქოჩორს. ისმის დიდებული მქეპარე სიმღერა, და, თითქოს ამ ამალღებული საზეიმო ჰიმნის ხმებს სულ მალდა და მალდა აუტყორცნიათ ცხედარი, — მალღდება იგი ადამიანთა თავებს ზემოთ, უსწორღდება უღრან ტყესავით მიმღგარ მზესუმზირების ტვერს. გუგუნებს, გუგუნებს სიმღერა და ახმიანებს ყვითელი თავთავებით დაყურსული ყანების თვალუწვდენ სივრცეს. მოკლულის სახეს დასთამაშებს ბედნიერების ღიმილი, ცეკვის ღროს მოულოდნელი სიკვდილით რომ შეეყინა ბაგეზე. უეცრად იქეკებს, წამოვა თქეში და წვიმის გრილი წვეთები აღმასებრ ციმციმებენ ვაშღებზე, ვასილის შუბღსა და სახეზე. პროცესია კი მიემართება დინჯად, ზვიადად და და კვღავ გუგუნებს დიდებული სიმღერა-ჰიმნი.

„...ეულად დაძრწის მკვღელი ტრამალზე. წყევღაკრულღით გაურბის ამ ღიადი სიმღერის ომახიან ხმებს, არ იცის, საღ დაემალღს მას, საღ გადაიკარგოს... პირზე ღუემორღული ცდიღობს მატღიღით ჩაძერეს ნახნავ მიწაში, გიგი ხარიღით ბულრაობს ხნულში და ანთხვეს გესღსა და შხამს. ერთ პატარა ქოხმახში კი, ამ ღროს საშინელი კივიღით იატაკზე ეცემა ვასილის ღღდა. სახე დამანჭღია, ფრჩხიღებით მიწას ფხოქნის გამწარღებული... ის მშობღიარღა, მოკლულ ვასიღს ახალი ძმა უნდა შესძინოს...“

ასეთღა წარმტაცი კადრღები აღექსანღრღ დოღენკოს „მიწიღან“. „მიწა“ საბჭოთა კინოს ერთ-ერთი საუკეთესო, ორიღინალური და პოეტური

ფილმია. ესაა ბუნებისა და სიცოცხლის უკვდავე-
ბის დიდებული ჰიმნი: ვერავითარი ძალა ვერ შეა-
ჩერებს ცხოვრების უმძლავრეს წინსვლას, სიყვე-
დილი უკვდავებაა, თუ სიცოცხლეს მთლიანად
გასწირავ!

II

მერამდენჯერ გვექნებოდა ნახული კინოხელოე-
ნების ეს მაღალმხატვრული ქმნილება, როცა 1939
წლის შემოდგომაზე ერთხელ კიდევ დავესწარით
მის დემონსტრაციას! არც ერთ მანამდე ჩვენგან
ნახულ კინოსურათს არ ჰგავდა იგი, და სეანსის დამ-
თავრების შემდეგ, ლადო და ალიოშა დიდხანს
ყოყმანობდნენ: იქნებ, შევბრუნდეთ და კიდევ ვნა-
ხოთო. მაგრამ უკვე გვიანი იყო და პროსპექტზე გა-
მოვედით.

ბესიკის ქუჩასთან შემოგვხვდნენ ალეკო შენგე-
ლია, მირზა გელოვანი, გაბრიელ ჯაბუშანური, ვახ-
ტანგ ბეწუკელი და სხვები. ალექსი ოჩიაურის ოჯა-
ხიდან მოდიოდნენ. ცოტა ხანს ვისაუბრეთ, შემ-
დეგ მათგან მარტო მირზა შემოგვიერთდა და გზა
განვაგრძეთ.

ერთი ხის ჩრდილში შევნიშნეთ თეთრსამოსი-
ანი გალაკტიონის ლანდი. მარმარილოს სვეტივით
იდგა, აღმართული და მხარგაშლილი, როგორც
მთელი მისი პოეზია. თავაწეული, ოპერის თეატრს
გაჰყურებდა, რაღაცას ჩურჩულებდა და თითო-
ორიოლა გამვლელთა ყურადღებას იპყრობდა. ოდ-

ნავ შეხარხოშებული ჩანდა; და სწორედ ამ დროს იყო კარგო გალაკტიონი!

მირზა და ალიოშა დაწინაურდნენ და შორიახლო მორიდებით შედგნენ. გალაკტიონი ბევრჯერ ყოფილა „ჩვენი თაობის“ რედაქციაში და ყარგოდ იცნობდა სამივეს. ახლა მალე შეამჩნია ისინი და სიცილ-სიცილით მობრუნდა მათკენ:

—ო... ო... ნორჩ-ნორჩ კალმოსნებს ვახლავარ! — დაიწყო მან: — ჩემი ოქრობიჭები, ჩემი ქორფა პოეტები! სად ყოფილხართ? რა გინახავთ? თქვენი ლექსები დღეს გაზეთში წავიკითხე, ძალიან მომწონს, ძალიან... ერთობ საინტერესოა. უყურე შენ? ახალგაზრდების ლექსები... ახალგაზრდებიც სწერენ ლექსებს! ხე, ხე, ხე, ხე! საოცნებოა, საოცნებო!

III

იმ დღეს არც ერთ გაზეთში არ ყოფილა დაბეჭდილი ახალგაზრდების ლექსები. მხოლოდ წინა დღეებში გამოვიდა ჩვენი ყურნალის მე-9 ნომერი, სადაც მოთავსებული იყო ალექსანდრე საჯაიას „ქუხილი“, რევაზ მარგვიანის რამდენიმე ლექსი, ლადო ასათიანის „ვაჟა-ფშაველას ნაამბობი“, მირზა გელოვანის „უბის წიგნიდან“, ლადო ავალიანის „უკვდავი ჰიმნი“, ალექო შენგელიას „ნიჟარაზე ამოკითხული“, იოსებ ნონეშვილის „მოდინახე“, გიორგი ნაფეტვარიძის ორი ლექსი და სხვ.

გალაკტიონს, ალბათ, შეეშალა და, ყურნალის

ნაცვლად, დაასახელა გაზეთი, თორემ ის ძალიან
კარგი მკითხველი იყო და ამ მხრივ საგანგებოდ ვა-
მოიჩინოდა ზოგიერთი მწერლისაგან.

ალიოშა მოკრძალებით მიესალმებოდა მის მამას.

— როგორ ბრძანდებით, ბატონო გალაკტიონ?

გალაკტიონმა წარბები შეჰყარა, განიერი ქუთუ-
თოები აახამხამა, ალიოშას გადმოხედა და უთხრა:

— ვწერთ, ვწე-ერთ ლექსებს — ცამ ქუხილი
დაიწყოს! არავის უნდა, მაგრამ არ შეეშინდებით...

უფროსებთან ყოველთვის მორიდებული, მაგ-
რამ ახლა ხალისიან გუნებაზე მყოფი მირზა, სწრა-
ფად მიუახლოვდა მას, გულზე ეამბოროა და ხელე-
სა და შუბლს ბუტბუტით წაეტანა:

— აი ამ ხელმა დასწერა „მე და ღამე“, ამ გულ-
ში შთაისახა „მთაწმინდის მთვარე“, ამ შუბლიდან
გადმოიღვარა „ლურჯა ცხენების“ ჯადოსნური სი-
ტყეები, — შესძახა მან.

გალაკტიონმა ბავშვურად დაიმორცხვა, მირზა
საკოცნელად არ მიუშვა და ოქროს ქოჩორზე ხე-
ლი გადაუსვა. ლიბრ სინათლეზე ჩანდა, თუ როგორ
შეეფაკლა მას ფერმკრთალი სახე.

— ო-ო, გცოდნია? — ღიმილით უთხრა მირ-
ზას. — ლურჯა ცხენები, ჩემი ლურჯა ცხენები...
ერთობ ეფემერული რამ ეგონათ. იცი, ძამიკო, ეს
დეკადენტობააო, სიმბოლისტებს მოჰპარაო და კი-
დეც, ვინ იცის, რა არ მოჩმახეს! რა უჭირდა მოსაპა-
რავი თქვენს გალაკტიონს? ეს ქართულია, წმინდა
ქართული! ავთანდილი როგორ ცხენზე იჯდა, არ

იცით? ლურჯაზე! პატარა კახს ლურჯა ცხენი ჰყავდა. ბარათაშვილის მერანიც, მგონი, ლურჯა იჭნებოდა. და, ხომ გახსოვთ, ჩვენმა არსენამაც ლურჯა ცხენი რომ გააჭენ-გამოაჭენა? ჰოდა ჰე! მათ მოვბობ რე და მივბაძე. მეტი რაღა ვინდათ? განა არსენა და ბარათაშვილი დეკადენტები იყვნენ? ან კიდევ ერეკლე მეორე და ავთანდილი — სიმბოლისტები? როგორ იტყვიოთ, თქვენ?

ტუჩებზე ხელი მიისვ-მოისვა (მაშინ გრძელ წვერს არ ატარებდა), გაზონი გადათელა, ცაცხვს შემოუარა და ბუჩქებიდან გადმოგვძახა:

— იაღონი მაშინ მოკვდეს, ოდეს ვარდმან იდამჭნაროს! ვენაცვალე რუსთაველს და გაუმარჯოს ამ რუსთაველის პროსპექტს... ესაა პოეტების ვარსკვლავთსავალი გზა! შენ მირზა გქვია, არა?

— დიახ, ბატონო?

— მირზა... მირზა, — ორჯერ ძლივს გასაგონად ჩაიღუდუნა გალაკტიონმა.

— მირზა არაბულია. სიტყვის თავში „ბატონოს“ ნიშნავს, ბოლოში „ბატონიშვილს“. სვანი ხარ, ხომ? — ჩაეკითხა მირზას.

— წარმოშობით კი. ისე — თიანელი...

— დედ-მამა ცოცხალია?

— ცოცხალია.

— შენს გარდა თუ ჰყავს შვილები.

— ერთი ვაჟი და ორი ქალი.

— შეხედე შენ? — წამოიძახა გალაკტიონმა, — საოცნებოა, საოცნებო! სვანეთი, თიანეთი... მთე-

ბის შვილი, მირზა... ბატონიშვილი... — ახლანდის
ვისთვის იმეორებდა იგი და აღარავის ამჩნევდა
გარშემო. მერე თითქოს გამოფხიზლდა და კვლავ
მირზას მიმართა: — ლექსი, ლექსი... წერეთ, ლექს-
სები, კარგი ლექსები! სულის ამონდომამდე წე-
რეთ და წერეთ! ყველაზე მთავარია, სათქმელი არ
დაგელიოთ და გქონდეთ საკუთარი სამყარო, რომელიც
არაფრით ჰგავდეს ნამდვილს, მაგრამ რე-
ალური კი იყოს... ესაა პარადოქსი ან წინააღმდე-
გობა დიალექტიკური, მაგრამ ესაა ჩემი შემოქმე-
დების საიდუმლოება. თქვენი ლექსის სტრიქონებ-
ში ტელეგრაფის მავთულივით განუწყვეტლივ
უნდა გუგუნებდეს ცხოვრება...

IV

ამბობდა ამას გალაკტიონი და თითქოს გულში
მღეროდა ოდნავ გასაგონად. ღუღუნებდა და სიტყვებს
ტუჩ-კბილებს გარეთ არ უშვებდა. მისი
ინტონაციისა და მიმიკის, ან კილოს გადმოცემა და
აღწერა ძლიერ ძნელია. მომავალი თაობა თანადამსწრის
აღწერით ვერაფრით ვერ აღიღგენს, თუ
როგორ იტყოდა რომელიმე სიტყვას ან როგორ
წარმოთქვამდა გრძელ-გრძელ ფრაზებს გალაკტი-
ონი, ან რას უშვებოდა სახესა და თვალებს, როგორ
გამოიყურებოდა ლექსის კითხვისას ანდა უბრალო
საუბრის დროს. ვისაც იგი არ უნახავს, სხვისი
აღწერითა და ნაამბობით ამას ვერ წარმოიდგენს...

— ყველაზე დიდი გენია ფანტაზიაა, — განა-

გრძობდა იგი, — ფანტაზიის მერანზე მჭლარი ყველ-
გან იმოგზაურებ.

შემდეგ ახლოს მოიწია, მირზას მხარზე ხელი
დაადო და ჩუმად, ნახევრად გასარჩევ-გასაგონად,
თითქმის ლულულღით წასჩურჩულა:

თუ ხარ ღვიძილი, რაღა არს ძილი?
თუ ხარ სიმამღრე, რა არს შიმშილი?
თუ ხარ სიცოცხლე, რა არს სიკვდილი?
იყავ ერთ-ერთი, იწამე ღმერთი!

ეს ჩენი დავით გურამიშვილია, ლექებმა რომ და-
ატყვევეს ლამისყანაში და შერე ფხოველი იანვარა
მოჭგვარეს მოენედ... „დაი ხლებაო, ლაზარი“...
გახსოვს? ესეც დავითის ნათქვამია:

რაც დამრჩა, ვერ ვსთქვი, მეწადა
მეთქვა გრძლად, თავი მეცადა,
ვერა ვსთქვი, მოცდას ვუცდიდი,
ნეტამცა არა მეცადა!
მესწრაფა სევდის ლახვარი,
საკვდავად გულსა მეცა და,
აწ ამას ვლონობ, არ ვიცი,
ქვესკნად წავალ თუ მე ცადა.

უკანასკნელი სტრიქონები ხმამაღლა წარმოთქვა
და კვლავ შემოუარა ცაცხვს.

— პოეზია და პოეტობა, ძამიკოებო, — ისევ
ჩურჩულთ ამბობდა იგი, — გატანაბურთივითაა.
აბა, ჰე, აბა, ჰე, ვინ მიიტანს ლელოზე! ვინ მივა პი-
რველი. ეს შეჯიბრებაა მხოლოდ თანაბარ მეტოქეს-

თან, ტოლებთან ერთად. თუ დავარდნილები მოგ-
სდევენ უკან და მაშინ გაასწარი ყველას, ეს რა ბი-
ჭობაა, ან რა საინტერესო!

ეროვნული
ბიზლიროთუხუ

V

პირველად ვნახეთ მაშინ გალაკტიონი ასე ალა-
პარაკებული. ერთ ადგილას ვერ დგებოდა. ხშირ-
ხშირად გადაალაჯებდა გაზონებში, რომელიმე ხეს
გარს შემოუვლიდა და ჩაიმალებოდა ტუიას ბუჩ-
ქებში. ღიღინებდა და სულ ლექსებით ლაპარა-
კობდა.

— ძამიკო, გამიგონე,—უთხრა მან ალიოშას,—

ერთხელ მეც ვიყავ შენებრ ლამაზი,
მაგრამ არ ვიყავ შენსავით ნაზი...

ეს ერთი ძველი მოლექსისაა. რომელია? არ მახსოვს.
აბა, გამოვიცნოთ, ვისია? მამია გურიელის? არა!
ცახელის? არა! ჭალადიდელის? არც იმისო, არც
იმისო? გვყავდა ასეთი პოეტები. ერთობ საინტე-
რესოა.

ლადო ასათიანს ხელი გამოუწოდა, ფილაქანზე
გადმოვიდა და ხმადაბლა ჩაილაპარაკა, მაგრამ ისე,
რომ კვლავ ძნელი გასარჩევი იყო, მღეროდა თუ
ისე უბრალოდ წარმოთქვამდა სიტყვებსა და ბგე-
რებს: ზოგ სიტყვას ხმამაღლა წამოიძახებდა, და-
ნარჩენს ღიღინ-დუდუნით მიაყოლებდა:

როტშილდის ქონება მე,
შექსპირის გონება მე,

ყველაზე უფროსობა,
შენი კი მონება მე,
შევარდნისა ფრენა მე,
ბულბულისა ენა მე,
და შენგამო, შენგან მე
ტკბილი ცრემლის დენა მე!
სხვა ვინატრო რაღა მე?
რაღა დღე და რა ღამე?
როცა შენმა სიშორემ
გული დამიდაღა მე!

ეს აკაკის „ნატვრაა“. ნატვრა ჰქვია ამ ლექსს. უკეთეს რას ინატრებს პოეტის გული...

— ახლა რაღას იტყვით? — გვითხრა ლადომ, გამოუსხლტა გალაკტიონს და მაგრად ჩამავლო ხელში ხელი, — ახლაც არ დამიჯერებთ, რომ ეს ლექსი აკაკისაა? იქნებ გააგებინოთ რამე, ბატონო გალაკტიონ, ამ ურწმუნოებს, თორემ სული ამომადკრეს დაცინვით...

VI

ამ ლექსს ხშირად ღიღინებდა ლადო ქუთაისში ყოფნისას. ამბობდა, აკაკის ლექსიაო, ჩემს ნათესავ ქალს თვითონ ჩაუწერა აკაკიმ ალბომშიო. მანამდე დაბეჭდილი არსად უნახავთ და ამიტომაც ყურადღება არ მიაქციეს ლადოს ნათქვამს.

„ახალგაზრდა კომუნისტის“ 1938 წლის 17 აგვისტოს ნომერში ლადომ გამოაქვეყნა ნინო ორბელიანის ერთ-ერთი დაუბეჭდავი ლექსი ასეთი შენიშვნით:

„პელაგია ჩიქოვანი-ასათიანის სახლს ხშირად სტუმ-
რებოდნენ ცნობილი ქართველი პოეტები და საზოგადო
მოღვაწენი. მათ შორის რამდენიმეჯერ აკაკიც ყოფილა
სტუმრად. აქ, გარდა ნინო ორბელიანის ლექსისა, აღმო-
ჩნდა აკაკის დაუბეჭდავი ლექსიც“.

ლადოს უნდოდა აკაკის ამ ლექსის დაბეჭდვაც.
მაგრამ იმ ხანებში ავტოგრაფი ხელთ არ ჰქონდა
და ისე არ დაუჭერეს. ახლა კი, გალაკტიონმა რომ
წარმოთქვა იგი, გასაგები გახდა ლადოს სიხარული.

ამჟამად „ნატვრა“ დაბეჭდილია აკაკის თხზუ-
ლებათა აკადემიური გამოცემის მე-3 ტომში. ჩანს,
ამ ლექსის სხვა ავტოგრაფიც არსებულა, რადგან
იგი ლადოსეულიდან არაა ამ ტომში შესული.

VII

თქორი წამოვიდა. ხის ქვეშ გადავიწვიმეთ.
წვრილად ეინქლავდა და მალლა ფოთლებიდან
ჩამონადენი მსხვილმსხვილი წვეთები კახა-კუხით
ეცემოდნენ უფრო დაბლა მყოფ ფოთლებს და შე-
მდეგ აღწევდნენ ჩვენამდის. სიგრილემ დაჰკრა.

გალაკტიონმა ცაცხვის რტო შეარზია, წვიმის
წვეთები დაეპკურა მის სახეს და აღმასის ცვრე-
ბით აუკიაფა ორდენი.

— სულ წვიმს და წვიმს, — ჩაილაპარაკა მან. —
რა ხანია ყაზბეგისათვის არ მომიკრავს თვალი ვე-
რის ხიდიდან, სულ ნისლი აქვს მოხვეული მყი-
ნვარ-წვერს...

მერე მხრები შეუმუშნა, ცალი თვალი მოხუჭა,

მარცხენა ლოყა ისე შეათამაშა და ააცახცახა, რომ
თქოს მთელ ტანში იმ წვიმის სიგრილემ ჟრჟოლად
დაუარაო, — და ხმის კანკალით წარმოთქვა:

ველნი მწვანობენ,
ჩიტნი ხარობენ,
მთანი ღვარობენ,
ცვარნი ცვარობენ...

სიმღერის სიტყვები

და თავისთვის ჩაილაპარაკა:

— ვაჟა ჩემი ოცნებაა! ვაჟა ღმერთია! ეს ოთხი
სტრიქონი მას ეკუთვნის. სადღაც წამიკითხავს.

„Томление удалой тоски и иступленной кипучей молодой и золотой страсти“, — ასეთია ვაჟა!
ამას რომ ამბობდა, ქალზე ბედნიერი სახე
ჰქონდა.

VIII

ლადომ ერთი მწერლის ახლადგამოსული წიგნი
იყიდა იმ დღეს. კინოში ყოფნისას ალიოშამ ტი-
ტულზე გარდიგარდმო წააწერა: „წამკითხველნო,
გთხოვთ, შემინდოთ და მაპატიოთ ცოდვანი და
უმეცრებანი ჩემნი“. გალაკტიონმა ის წიგნი შეა-
თვალა, გადააბრუნ-გადმოაბრუნა და ქირქილ-
ხითხითით ჩაილაპარაკა:

— აი ძრწოლით, სიცრუით, მწუხარებითა და
ბოროტებით აღსავსე წიგნი.

შემდეგ იქვე, წიგნების მაღაზიის ვიტრინასთან
მივიდა და გამოფენილ წიგნებს ათვალა.

— შეხედეთ ამ პიესების კრებულს, — გვითხრა

მან. — მაგის ავტორი ცუდი მთარგმნელის ენით წერს, უფერული, საგაზეთო ენით; მის პიესებში ერთი ხეირიანი ქალი არაა, კაცმა რომ შეიყვაროს. თ... ჰო, რამდენი წიგნი გამოსულა, — წამოიძახა მან, როცა ვიტრინის მეორე ნახევარზე ჩამწკრივებულ წიგნებს მოჰკრა თვალი. — მაგრამ რად გინდა? ბევრი ნაგავია! ნახეთ, როგორ აგურებივით აწყვია აქ. და დიდხანსაც ასე იქნება. ბევრს ბოლომდეც ვერ ჩაათავებ, ზოგს კვლავ წაიკითხავ და ისევ დაუბრუნდება. აი ესენი, — რამდენიმე პოეტის წიგნზე მიგვითითა, — უსიცოცხლონი, დონდლო ლექსებია, კაცს არც თვალში მოგვრის ერთ კურცხალ ცრემლს და არც სიხარულის ნაპერწკლით გაუბრწყინდება თვალები. რითმის უპოვარნი, უსუსურები. აბა, რა იქნება, ქათამმა რომ ლაყვ კვერცხი დასდოს, ისეა ეს ლექსები. ღვინის წერტივითაა, წყალს რომ ურევენ. ხომ გინახავთ, გასტრონომიული მაღაზიების ვიტრინებში მუშტრის თვალისა და გულის მოსატყუებლად გამოფენილი სანთლის ლოყაწითელი ფუნთუშები და გალაქული ხის გოჭები... აქაც ისეა!

ერთი დიდი რომანი ცალკე იდო ზედა თაროზე. გალაკტიონმა შეხედა მას და თქვა:

— თ... თ, რამხელა ტომი გამოუცია! Изумительный и неумный писатель!

უკანასკნელი ფრაზა რაღაც ისე გამოთქვა, უფრო „ნეუმნი პისატელი“ გამოვიდა. ეს შენიშნა, გაეხარდა და რამდენიმეჯერ გაიმეორა:

— Да, да, неумный, неумный... мне так и хотелось сказать: он весьма неумный писатель. ვირის ტყავში გახვეული ცხვრის მოთმინება უნდა გქონდეს მაგის კითხვისას. ყბები დაგმტვრევა მთქნარებით და გული ამოგეხრაკება. ესაა საბიბლიოთეკო ნაგავი. სულ თხილის ნაჭუჭში ჩასატევი ფუყე აზრებითაა გატენილი და მაგის ავტორს მონილი ტიპები ჰყავს გამოყვანილი. ახალგაზრდობაში ლექსებს ფორხილითა და ოჩნობით წერდა. ძალიან უტრადიციო მწერალია. ასეთებისთვის, საერთოდ, ძნელია წერა. კიდევ აფერუმ მაგის ვაჟკაცობას, ამდენი რომ შეუძლია. მაგის წაკითხვას არ გირჩევთ. მაინცდამაინც არაფერს დაკარგავთ და არც არაფერი შეიცვლება: უამისოდაც გათენდება, დალამდება, ისევ გათენდება და ქვეყანა ძველებურად იბრუნებს.

ერთმანეთის გვერდით იღო ორი ცნობილი პოეტის წიგნები. გალაკტიონს ბავშვური კმაყოფილებით გაუბრწყინდა თვალები.

— ამ ერთს შეიძლება ყველაფერი არ დაუჯერო, — თქვა მან, — ედავო, არ მოგეწონოს პირადად მისი შემოქმედება, მაგრამ მაინც დაიჯერებ, რომ ნამდვილი პოეტია. ფანტაზიით, ზეშთაგონებით... მართლაც ჭეშმარიტი შემოქმედია. მეორესი ყველაფერი გჯერა, ყველაფერი თავის ადგილზე აქვს, არაფერი არ აკლია, მაგრამ არაა პოეტი, შემოქმედი. ეს პარადოქსი როდია. ფაქტია. პირველს აქვს ფანტაზია, თუნდაც ბავშვური, გულუბრყვი-

ლო, მაგრამ მაინც — გაქანება და ფანტაზია მეორეს — არავითარი! ეს შემოქმედება არაა. ამ წიგნის ავტორი ღარიბი მილიონერივითაა, ყველთვის მძულდნენ ტაინსტვენნი ვიზონდრები მისი ტიჩესკი სიმბოლისტები და ბესპრედმეტნი ფორმალისტები (ზუსტად ასე გამოთქვა ეს სიტყვები!).

ერთი კრიტიკოსის კრებულზე თქვა:

— სწორედ ასეთ ვაი-კრიტიკოსებზე ვთქვი ერთხელ: „შენს იდეებში ობობა ხლართავს ქსელს და მიკიოტს ჩაუდგამს ბუდე“-მეთქი. მაგის ავტორს კეთილშობილების არავითარი ტრადიცია არა აქვს. ესაა სულით პლებეი. მაგის იდეალია: ვიცხოვროთ ტკბილად, ვსვათ-ვჭამოთ თბილად, გვეძინოს რბილად, და მწერლობამაც ამ საქმეში ხელი შეგვიწყოსო. ახლა ესეც ნახეთ... აი, ასეთ პოეტზეც მაქვს ნათქვამი: „თავის თაობას თანვე დააკვდა, თაობის ადრე ამოხდა სული...“

— ნუთუ ყველაფერს კითხულობთ, ბატონო გალაკტიონ? — შეეკითხა ალიოშა.

— ვკითხულობთ, ვკითხულობთ... გალაკტიონი ყველაფერს კითხულობს... მოვალეობა, ხეცია, მოვალეობა! — და ნიკაპი ისე ჩამალა ფართო ხელის გულში, თითქოს მაშინ ჰქონდა ის ფართო წვერი.

უცბად წიგნებს თავი ანება, მსხვილი კისერი დაძაბა და თავის ქიცინ-კანტურით მოგვმართა:

— თქვენ ოგარიოვის „ძველი სახლი“ წაგიკითხავთ? უჰ, რას ამბობ? აბა, ის არის, რაც არის...

გამაცოცხლე, მანატრე,
თუნდ საფლავშიც ვდნებოდე...

ესეც ხომ კარგია? ხომ იცით ვისია?

IX

ერთ ხანს დუმდა, თავაწეული. თვალებს ახამხამებდა და რაღაცას ჩურჩულებდა. უცბად განზე გადგა, კვლავ გადათელა ნარგავები, შემოუარა ერთ ნორჩ ცაცხვს, ალერსით ხელები მოხვია მის აშოლტილ ტანს და ჩაიდუღუნა:

— ამას შემოხედეთ, რა ტანკენარია. რა ლამაზია. გინახავთ ვერის ხიდის თავში, სახელგამთან, საშინლად მახინჯი ბეოლა? აბა, ის არის, რაც არის! ნამდვილი დემონიური ხე! ამას კი არა ჰგავს...

სანამ მტკვრის დღევანდელი მარცხენა სანაპირო გაკეთდებოდა, წიგნის სასახლის წინ, ხიდის თავში, იდგა ერთი დიდი თუთისხე, უცნაურად გაბარჯლულბოლებიანი, იდგა ის ზედ მტკვარზე გადამხობილი და მთელი მისი ტანი და ტოტები მართლაც არაბუნებრივი სანახავი იყო.

ამბობენ, პარიზიდან ახლადჩამოსულ გალაკტიონს, ერთ მთვარიან საღამოს, იმ თუთის ძირას ჩასთვლემია და ქურდებს მისთვის პარიზული კოსტუმი მოუპარავთო. მას შემდეგ გალაკტიონი ისე არ ჩამოუვლიდა იმ ხეს, გაბრაზებით რომ არ წამოეძახა: „აი, დემონიური ხე! დემონიური ხე!“

შემდეგ შე მომიბრუნდა.

— ჩემი ოქრონიკა, ახალი რა ამბებია? უნდა გიტირავს ხელში? „ჩვენი თაობა“? ახალი ნომერია? რომელი გამოვიდა ახლა?

— მეცხრე, ბატონო...

— შემდეგი რომელი იქნება?

— მეათე...

— უყურე შენ, მეათე! მერე — მეთერთმეტე. შემდეგ — მეთორმეტე და... ასე შემდეგ. თქვენ რას დაგვიწერთ ახალსა და კარგს? უნდა წეროთ, უნდა წეროთ... რედკოლეგიის სხდომებს თუ იწვევთ დროზე? „მნათობში“ რედკოლეგიის სხდომები ყოველთვის იმართება, ვესწრები, ერთობ საინტერესოა. „მნათობი“ ჩემი დაარსებულია. ყველა ჩემი ლექსი თითქმის იქ დამიბეჭდია. ერთხელ ასი ლექსი ერთად მოვათავსე, ერთ ნომერში. ვინ ჩაიღინა ასეთი საქმე კიდევ? მხოლოდ და მხოლოდ თქვენმა გალაკტიონმა. არ ვიცი, არ ვიცი.... მდაა! ახლა რომ „ჩვენი თაობის“ რედაქციაა, იმ ოთახში რამდენიმე წელი ვცხოვრობდი. ეს უნდა აღინიშნოს: მოაწყეთ სტენდი ან სხვა მსგავსი საინფორმაციო რამ... ეს თქვენი მოვალეობაა! „მნათობში“ უკვე აწყობენ, — ხუმრობდა გალაკტიონი და იღიმებოდა.

ბოლოს ხმამაღალი ლაპარაკი სულ შეწყვიტა და ჩურჩულში გადავიდა. თითქოს ჩვენთან აღარ იყო

და ვერც გვამჩნევდა. ბოლოს გამოერკვა, მხრები შეარხია და იღუმალი ხმით ჩაგვეკითხა:

— ხომ გასაოცარია, არა? განა თქვენ არ ვალცებთ მუდამ ერთ ადგილას მდგომარე ხე, შეუჩერებლად მსრბოლი მდინარე, მოსიარულე ცხოველი, მოლაპარაკე ადამიანი, ვარსკვლავებიანი ცა და კიდევ რამდენი და რამდენი რამ?.. აბა შეხედეთ, ხე სულ დგას, მდინარე მიდის, სულ მიდის... არავისი ჯავრი არა აქვს. ხე უფრო ეგოისტია თუ მდინარე?

ისევ დადუმდა, ფეხის თამაშით გაიარა რამდენიმე მეტრი, უცბად შემოტრიალდა და შესძახა:

— „მარსელიოზა!“ რუჟე დე-ლილი... რიუდის ქანდაკება ეტუალის ტრიუმფალურ თაღზე... „მარსელიოზა!“ დელეკლიუზი და ლუიზა მიშელი რომ მღეროდნენ პარიზის ქუჩებში.. პერ ლაშეზ, პერ ლაშეზ!..

იმეორებდა ის დუდუნით და ეს სიტყვები არ შორდებოდნენ მათ აღმომთქმელ ბაგეს, ისევ ბრუნდებოდნენ და იხიზნებოდნენ კბილთა გვირგვინებს მიღმა.

— ძამიკოებო, იწყება მსოფლიო ომი. ევროპას გადაეფარა მისი შავი აჩრდილი. პიტლერი უახლოვდება პარიზს. მალე გადაიდებს ფოტოსურათს ეიფელის კოშკის ფონზე. დაეცემა პარიზი, ჩემი პარიზი! რა ქნას მაშინ თქვენმა გალაკტიონმა? თქვენ რაღას იზამთ, ოქრობიჭებო? — მიმართა მან ახალგაზრდა პოეტებს.

— ჩვენ ჯარში მივდივართ, — უთხრა მირზამ,—

მე და ლადო უკვე გაწვეული ვართ და, ალბათ, სა-
ცაა მალე გამოგვიძახებენო.

— ყოჩაღ, აბა, ჰე, თქვენ იცით, — უთხრა მათ
გალაქტიონმა, — წადით, წადით, და თუ ბრძოლებ-
ში მიიღებთ მონაწილეობას, თქვენს ბიოგრაფიაზე
პოემებს დასწერენ...

— მანამდე კი თქვენზე დავწერთ კარგ ლექსებს,
ჩემო ბატონო, — უთხრა ლადომ და მირზას გადა-
ხედა.

უკვე შუალამე იყო. ქვემო მხრიდან ნელი ნაბი-
ჯით გვიახლოვდებოდნენ ვიქტორ გაბესკირია და
შალვა კაშმაძე. ვიქტორი მოგვესალმა და იქვე შემ-
ხედრ ნათესავსა თუ ნაცნობს დაემგზავრა. შალ-
ვა ჩვენთან მოვიდა, გალაქტიონს მკლავში ხელი
გამოდო და გვითხრა: ყმაწვილებო, ახლა მე დამით-
მეთ გალაქტიონიო, და ჭუკჭუკითა და ნელი ნაბი-
ჯით გაუყვნენ რუსთაველის ძეგლისკენ.

წასვლამდე გალაქტიონმა ხელი გააშვებინა
შალვა კაშმაძეს, ისევ მობრუნდა ჩვენთან და ჩი-
ლიღინა:

გული მქონდა, სული მქონდა, ფული არა,
მაგრამ მაინც ვიცინოდი გულიანად!

რას ჰგავდა მაშინ მისი გაბადრული სახე?
„ლომს, ვეფხვს, ზღვას, კუნძულს, ხომალდს“, თუ...
შედარებები შორს წაგვიყვანს!

იმ კვირაში ლადომ მოიტანა ლექსი „გალაკტიონს“ და რედაქციაში წაიკითხა. ალიოშა საჯაროდ თვალი ჩაგვიკრა: მას ლადოს გაგულისება უნდოდა, და, თითოეული სტრიქონის წაკითხვისას, „არ ვარ-გაო“, გაიძახოდა. ლადო მართლა გაბრაზდა, ნაწერი დაჰმუჭნა და გახევას უპირებდა. ძლივს გამოვ-გლიჯე ხელიდან.

ლექსს არა უშავდა რა, მაგრამ გალაკტიონის ღირსი და შესაფერი რომ ვერ იყო, ამას ლადო თვითონაც ხვდებოდა და, მგონი, ამან უფრო გააბრაზა.

—არ გამოვიდა კარგი, როგორც მე მიხლოდა,— გვითხრა მან,—მაგრამ ახლა მაგას ვეღარ გადავაკეთებ. სხვა დროს ვცდი და მეორეს დავწერ. გალაკტიონი უფრო დიდის ღირსია. ის დიდია, დიდი...

ეს ლექსი მაშინ არსად არ დაბეჭდილა. მხოლოდ შემდეგ შევიდა 1960 წელს გამოცემულ კრებულში („ჩემი ქვეყნის ოქროყანა“). ის აღსანიშნავია, როგორც გალაკტიონთან იმდამინდელი შეხვედრის ფაქტი.

მირზას მანამდე (1938 წ.) ჰქონდა ერთი ლექსი გალაკტიონზე და ომში ყოფნისას (1943 წ.) დაუწერია კიდევ თექვსმეტსტრიქონიანი მეორე ლექსიც ჩვენს დიდ პოეტზე. ისინი ახლაც ამშვენებენ მირზა გელოვანის წიგნებს.

საით წავიდნენ ვაჟები?

შენ მაშინ ტყვიებით
სტრიქონებს წერდი
და მამულისთვის
მიქროდი წინ...

რ გ ე ა ზ მ ა რ გ ი ა ნ ი

I

ერთი მცირე ზომის ფოტოსურათზე გამოხატულია რუხმაზარიანი ჭაბუკი: თავზე ძაბრულა ქუდი ახურავს, საფეთქელთან ხელთათმანიანი ხელი მიუდევს და გამოჯგიმულა... ეს ლაღო ასათიანი, საბჭოთა არმიის რიგითი ჯარისკაცი.

სურათის მეორე მხარეს აწერია: „სალამი და გამარჯვება, ნიკალაი ძმაო! ლაღო ასათიანი. 1939 წელი, 1 დეკემბერი. საფოსტო ყუთი 27/2 მეექვსე ასეული“.

ის და მირზა გელოვანი ერთად გაიწვიეს ჯარში 1939 წლის ოქტომბრის ბოლოს. ახლო მეგობრები და „ჩვენი თაობის“ რედაქციის თანამშრომლები, ნათესაებთან ერთად, მთელ კვირას თან დაჰყვე-

ბოდნენ ორივეს სამხედრო კომისარიატში და შე-
საკრებ პუნქტებზე — ერთი რაიონიდან მეორეში,
კიროვის ქუჩაზე — ლიტფონდის ფოტოატელიეში
ერთი დიდი სურათი გადაიღეს. ამ სურათზე არიან
ლადო ასათიანი, მირზა გელოვანი, დამიტონი ბენაძე
შვილი, ერემია ქარელიშვილი, ნიკა აგიაშვილი,
გრიგოლ აბაშიძე, გიორგი კალანდაძე, რევაზ მარ-
გიანი, ალექო შენგელია, ალექსანდრე საჯაია, ლეო
კიკნაძე, ლადო ავალიანი, ვასო ლორთქიფანიძე,
გაბრიელ ჯაბუშანური, გივი კაჭახიძე. ახალწვეუ-
ლები ჩვენს წინ მხართეძოზე — გვერდიგვერდ —
წამოწვენენ, ომგადახდილი გმირებივით...

და, აი, პირველი ნოემბრის საღამოს ყველანი
სადგურზე აღმოვჩნდით. რაღაც ფორმალობის გა-
მო, მირზას წასვლა რამდენიმე დღით გადაიდო.
დროებით ისიც გამცილებელთა მარაქაში მოექცა.
ყველაზე მეტად ამან დაწყვიტა ორივეს გული. უკა-
ნასკნელ დრომდე ეგონათ, ჯარში ერთად ვიქნე-
ბითო...

გამომშვიდობებამდე ორივენი მხიარულნი იყვ-
ნენ. ხუმრობდნენ და იცინოდნენ, მხოლოდ ძველე-
ბურად აღარ უბრწყინავდათ თვალები. განსაკუთ-
რებით ლადო იყო დაღონებული, მარტო წასვლა
ემნელებოდა. როცა ყველანი გადავეხვიეთ და მირ-
ზამაც გადაკოცნა, ბალღივით დაიმორცხვა, რაღაც
სიტყვების ბუტბუტი დაიწყო, მკაფიო ლაპარაკი
გაუჭირდა, სიტყვებს ხელები შეაშველა და ჰაერს
მოუპოტინა. ხმაში თრთოლვა შეეპარა და კანკალი

აუტყდა ისე, როგორც ლექსის კითხვისას მინახავს. მატარებლისკენ წელმოწყვეტილი წავიდა. როცა ვაგონის ფანჯრიდან თავზე გადმოგვადგა, არც ლოყები ჰქონდა შეფაკლული და ცალი ყურით აღარ აბილპილებოდა, როგორც იცოდა ოდნავი ძლელვარების დროსაც კი. სიქსიქებდა შემოდგომის ცივი ქარი. ფანჯარასთან მდგარი ლადო მაგრად იხვევდა ყელზე კაშნეს და ისწორებდა გრძელი პალტოს კალთებს.

II

მეორე დღიდანვე იწყო გზადაგზა გამოგზავნილ-მა წერილებმა მოსვლა. ლადო ახალწვეულთა ერთ დიდ შემადგენლობას გააყოლეს და ჯერ არ იცოდა, სად იყო საბოლოო დანიშნულების ადგილი... წერილებსა და დეპეშებს ვლებულობდით კიროვაბადიდან, ბაქოდან, მახაჩყალიდან, როსტოვიდან, ლისკიდან. ეს იყო სხვადასხვაფერი ღია ბარათები, რაც საგზალთან ერთად ბლომად მოვუმარაგეთ. ერთ-ერთი ბარათის ცალ გვერდს ამშვენებს ლადოს საყვარელი ფიროსმანის სურათი — „მეაქლემე თათარი“, ხოლო ბარათებს, დევიზისა თუ პაროლის მსგავსად, ლადოს ხელით აწერია „გაუმარჯოს საქართველოს!“

გზაზე ცოტათი გაცივებულიყო და იწერებოდა:

„როსტოვში ვართ, ირგვლივ თოვლია და ყინვა საშინელი. არ ვიცით, სად მივდივართ. შე ავადა ვარ, სიცხე მაქვს 37, 5, უფრო უარესად ვიყავი გზაზე, ექიმიც

კი გამოიძახეს ჩემთვის მახაჩყალიდან, მაგრამ არაფერი — გავუძღვებ და ყოჩაღად ვიქნები!..

ბოლოს ქალაქ ოსტროგოვსკიდან მრფივად წერილი და ამით გავიგეთ, „ადგილზე რომ ჩივიდა“ ოსტროგოვსკი ვორონეჟის ოლქის ყოფილი სამაზრო ქალაქია.

იქიდან მოიწერა:

„ავადმყოფობამ გამიარა და ახლა არა მიშავს, მიუხედავად საშინელი სიცივეებისა, და სიცივეში, ხომ იცი, შენ, როგორი ვაჟკაცია ლადიმივ ასათიანი. ამიტომ რანაირად ვარ, ნიკალა, რომ იცოდე, თვალები დაგისველდება. დავით გურამიშვილის „ქართლის ჭირის“ ოცდამეთორმეტე ტაეები წაიკითხე და ისე ვარ, იქ რომ წერია...“

მეორე წერილით იტყობინებოდა:

„ჩემი საქმე ჯერ არაა გამორკვეული, სად ჩაგვრიცხვენ, არ ვიცი. რადგანაც ავადა ვარ, მეუბნებიან, მწყობრში არ გატარებენო, სადმე სხვა საქმეზე დაგნიშნავენო. მეც დღედღეზე ვუცდი ამ „საქმეს“, ეგვბ, ცოტა მეშველოს რამე.“

მირზა უკვე წასული იქნება და შეიძლება ახლა ფინეთის ომში იყოს. ნეტავი იმას ჩემს მდგომარეობაში ყოფნას ბრძოლებში მირჩევნია. იქ ვაჟკაცობას მაინც გამოიჩენს კაცი და დამიფასდება კიდევ. გამომიგზავნე მისი მისამართი, წერილს მივწერ (ლადოს გამგზავრებიდან რამდენიმე ღღის შემდეგ მირზაც წავიდა ჯარში, ამ დროს ხარკოვში იმყოფებოდა და იქიდან აგზავნიდა გულთბილ ბარათებს. ნ. ა). ფული ჯერჯერობით მაქვს, თუ შემომეღია, იცოდეთ, არავის მოგერიდებით.

ოსტროგოვსკი, როგორც ეტყობა, ძველი ქალაქია, მდინარე ტიხაია სოსნას ნაპირას მდებარეობს. ყოველ ფეხის

ჭადადგმაზე აქ ეკლესიებია და ძველებური დუქნები. ეს ტიხაია სოსნა ახლა სქელ ყინულქვეშაა ამოფარებული და მართლაც წყნარია. მაგრამ, ალბათ, გაზაფხულზეც არ იქნება „შუშპარა და მჩქეფარე“. ქალაქში ბევრია სასმელ-საჭმელი და ხალხიც კარგი უნდა იყოს. ვერ არავინ გაცივნი.

მართლა, სამხედრო ფორმა მაცვია, რომელიც, უნდა გითხრა, ცოტათი კიდევ მიხდება და ნამდვილ ბუმბერაზს ვგავარ. მტერთან ბრძოლაში მარჯვე მეომარი ვიქნები ნამდვილად, და არ შევარცხვენ წითელარმიელის სახელს.

ნიკოლაშა, წერილის მიღებისთანავე, თუ გიყვარდე, აიღე ხელში კალამი და მომწერე წერილი: რა ამბავია ჩვენს საყვარელ თბილისში? რუსთაველის პროსპექტზე რას შვრებიან ჩვენი ძმა-პოეტები და მწერლები? ხომ არ დამივიწყეს?

როგორ არიან „ჩვენი თაობის“ პაპანი: ირაკლი, დიმიტრი, ერემა? რევავ მარგიანი „მთასა მყვირალი ირემივით“ დაეხეტება, თუ უკვე მოძებნა ვინმე — ჩემსავით სტაციონალური? მომიკითხე ალიოშა საჯაია, გრიშა აბაშიძე, ვოლდემარ ავალიანი, გოგი კალანდაძე, ვახტანგ ჭელიძე, გივი გაჩეჩილაძე, ალექო შენგელია, ლეო კიკნაძე, გაბრიელ ჯაბუშანიური და სხვანი და სხვანი — ძმანი ჩემნი საყვარელნი — ხომ მიგონებენ? უჩემოდ დადიხართ და სთელავთ ჩემს საყვარელ რუსთაველის პროსპექტს, განა! ეპ, საქართველოვ, ახლა გავიგე რა ყოფილხარი ნუ დამივიწყებთ, ცოტა ხანს მაინც გახსოვდეთ, წერილებით გამახარეთ!

ანიკო ვაჩნაძეს თუ ვახსოვარ? ძმური ყურადღება მი-აქციეთ და პატივი ეცით ისე, როგორც მე მაფასებდით.

გაუმარჯოს ჩემს მეგობრებს, გაუმარჯოს საქართველოს, ჩვენს ლამაზ სამშობლოს — სამოთხეს! საქართველოს გაუმარჯოს!”

შემდეგ სავსებით კარგად გამხდარა და დაწვრილებით იწერებოდა იქაურ ამბებს. იყო ვორონეჟში, დაათვალიერა ვორონეჟის მკვიდრთა კოლეჯის, ნიკიტინისა და სტანკევიჩის — ლიტერატურული მუზეუმი, კრამსკოის სახელობის სამხატვრო გალერეაში ნახა რეპინის, ლევიტანის, პოლენოვის, აივაზოვსკისა და თვით კრამსკოის (ისიც ვორონეჟელი იყო) შედევრები. გაიცნო საბავშვო მოთხრობათა მწერალი მიხაილენკო; კინო-თეატრებში ნახულობდა ქართულ ფილმებს. იყო მდინარე ტიხაია სოსნის ნაპირას მდებარე სოფელ ნოვაია ოსინოვკაში, სადაც არმიელებმა „შაბათობა“ მოაწყეს კოლმეურნეობა „ლენინის ანდერძის“ დასახმარებლად. აღწერილი აქვს სოფლები კრივია პოლიანა და შუბნოე, იგონებს ოსტროგოესკს და სახელოვან პოეტ-დეკაბრისტს რილეევს, რომელიც — ჯარში ყოფნისას, დიდხანს ცხოვრობდა ამ ქალაქში. სწორედ ოსტროგოესკში გაეცნო ლადო უფრო ახლოს ამ რევოლუციონერი პოეტის თავისუფლებისმოყვარულ ლექსებსა და ჰიმნებს. იწერებოდა, რილეევის ლექსები უნდა ვთარგმნო და ჩამოვიტანო.

„გულდასმით გადავიკითხე კოლეჯისა და ნიკიტინის სეკდიანი, მომხიბვლელი გლეხური ლექსები, — წერია ერთ წერილში, — ბევრი ვიარე ვორონეჟის ქუჩებში, ვინებიალე ლენინის პროსპექტზე — ესაა ქალაქის მთავარი მაგისტრალი — უზარმაზარი პარკით, აქვეა კოლეჯისა და ნიკიტინის საფლავებიც, მაგრამ ისინი ახლა თოვლითაა

დაფარული. ტვერად მიმდგარი უზარმაზარი ვერხვები კი მირიადი ყვავებითაა მინაზღული ყველგან და ყოველ ფეხის ნაბიჯზე. გასაოცარია, რით იკვებება ამდენი ფრინველი! ამოდ ებრძვის მათ ჩემი ახალი ნაცნობი მწერალი მიხაილენკო, რომელიც ამავე დროს ამ დიდი პარკის ელექტრომინისტრატორიც ყოფილა. ნეტავი როგორი იქნება ეს მიდამოები ზაფხულზე?”

IV.

სამი წლის შემდეგ, 1943 წლის დამდეგს, როცა საბჭოთა ჯარების მოქმედი ნაწილები მიერეკებოდნენ სასტიკ ბრძოლებში განადგურებულ ფაშისტთა არმიის ნარჩენებს, ჩვენმა ამხანაგებმა ინახულეს ეს ადგილები. ირგვლივ გაპარტახებული იყო ყველაფერი: აღარც ქალაქის დიდი პარკი, და კოლცოვისა და ნიკიტინის ძეგლები, არც კრამსკოის გალერეა და ის მუზეუმი, აღარც ტიხაია სოსნის ნაპირებზე გაშენებული მშვენიერი წყნარი რუსული სოფლები... ვერხვნარიც ამოეძირკვათ: საგულისხმო იყო: თავზარდაცემულ და მუსრგავლებულ ავაზაკებს იმ სუსხიან ზამთარში ვერხვები შეშად და საკუთარი საფლავების ჯვრებად აღარ ეყოთ, ხოლო ყვავები — მშვიერი კუჭის ამოსაყორავად!

V

ლადოს იქ ყოფნის დროს კი, თითქოს, ჯერ კიდევ შორს იყო საბჭოთა კავშირის საზღვრებიდან მსოფლიო ომის ხანძარი, მაგრამ, იმ შემოდგომის მიწურულს ფინეთთან გამართულ ორთაბრძოლაში,

იგრძნობოდა, რომ ვერაგი მტერი ნიადაგს სინჯავდა საბოლოო და გადამწყვეტი იერიშებისათვის.

მირზა გელოვანსაც ეგონა, ფინეთის ომში მომიხდება მონაწილეობის მიღებაო (ასე იწერებოდა იგი), მაგრამ ჯერ ტანკისტთა სასწავლებელში გაამწესეს, ხოლო სკოლის დამთავრების შემდეგ სხვა მიმართულებით გაჰყვა ომის გზებს, „სულ მქუხარე ბრძოლებში იმყოფებოდა“ და ხუთი წლის მანძილზე „სუნთქავდა დენტისა და ტყვიების ბოლს...“

„მე მაინტერესებს, ლაღო სად არის, — იწვრტვობდა ის პირველ ხანებში. — გწერს თუ არა წერილს? რა იცი მისი? რასა გწერს, როგორ ვარო? მისი ფიცხი ხასიათი მალევე ხომ არ მოსტეხეს? მისწერე ჩემი სალამი და ჭანმრთელობა უსურვე. მისი მისამართიც მომაწოდე.“

ალბათ, „ჩვენი თაობა“ სავსეა ხალხით და პოეტობასთან ერთად ყველა ჰკვებს ვაჟაკობას. ეს ძალიან კარგია. მე მაინტერესებს, თუ არის რაიმე ახალი ამბები მაქეთ! რეზო მარგიანი უკვე გაიჩენდა ახალ კამპანიონებს, მაგრამ მე არ მეგულება ახლა მაქ ვინმე, ლაღობა რომ გაუწიოს ჩვენს რეზოს.

მშვიდობით. მე, ხომ იცი, არსად არაფერი მიჭირს ერთის მეტი: ოჯახის ჯავრი მაქვს...“

შემდეგ გამოგზავნილ წერილში კი ასე წერს:

„ჩემმა ოდნავმა გამოცდილებამ სამხედრო საქმეში, და — საერთოდ — ცხოვრებაში, ამხანაგებისა და უფროსების პატივისცემა დამიმსახურეს, თუმცა პირველად მაინც მეძნელებოდა ყველაფერი... მერე სწავლა დაემათავრეთ, მე და რამდენიმე ამხანაგმა მანქანები მივიღეთ და

წაყვდიტ. საშინელი სიცივეებისას მატარებულზე ვერ-
ლობდით ჩვენს მანქანებს. თბილი ტანსაცმელი სიცივეს
ვერ იჭერდა სრულიად. ვიყავით იქ, სადაც, მიუხედავად
სასტიკი ყინვებისა, ყველაფერი იწვოდა და დღულდა. ბელ-
ზე ზავი დაიდო და ისევ დავბრუნდი.

ახლა აქა ვარ და, ვინ იცის, კიდევ საით წავალთ.

იცი, საოცრად გავიტებე ენა რუსულში. თავისუფალ
დროს მე ვუამბობ ჩემს ამხანაგ რუსებს ქართული მწერ-
ლების შესახებ. მიხარია, რომ მათ ვუყვარვარ. ისინი
საკმაოდ გულკეთილი ამხანაგები არიან და ზოგი იღუმ-
ლად ზრუნავს კიდევ ჩემზე. მაინც მენატრება მანდაურო-
ბა. მომენატრა ქართული პური, ქართული ღვინო, ქართუ-
ლი ჰაერი!

ბენზინის სუნი უკვე თვისებად მექცა. ჩემი ხელები არა-
სოდეს არ არიან სუფთანი. მთელი დღე საქვს ვუზივარ.
მაინც დრო მიდის და გადაეწყვიტე, შევიწავლო სხვა
საქმეებიც. საბრძოლო მანქანაზე მუშაობის ნებაართვა დი-
დი ხანია მაქვს. მერე სამოქალაქო შოფრის წიგნაკიც მი-
ვიღე. ახლა უკვე ნება მაქვს ვიმუშაო შოფრად საბჭოთა
ქალაქებში განურჩევლად. გუშინ კი მოტოციკლეტის შე-
სისწავლ წრეში ჩავეწერე — დაე, ისიც მიემართოს ჩემს
ხელობას!

მე მაინტერესებს, როგორ გრძნობს თავს ლიტერატურ-
რული საქართველო თავისი „ლიტერატურული საქარ-
თველოთი“? მე მაინც ვახერხებ თითო-ორიოლა ლექსის
დაწერას. გიგზავნი რამდენიმე მათგანს და ყველას
გთხოვთ, დამიბეჭდონ ისინი. საერთო სათაური მიეცით
„გაუგზავნელი ბარათები“, ანდა ისევ „უბის წიგნაკიდან“
(ისინი მართლაც უბის წიგნაკებში იწერებიან!), როგორც
უმჯობესად დაინახოთ. მომიკითხე ყველა ჩვენი ამხანაგ.
ძმავო ნიკოლოზ, რომ ჩამოვალ და ერთმანეთს შეეხვ-
დებით, მოგიხსრობ ძაღლიან ბჭვრ საინტერესო ამბავს...

ჩემო-ძვირფასო მირზა! ომის შემდეგ შენი სა-
თესავეები და მეგობრები ამაოდ ეძებდნენ შენს გზა-
კვალს. ვაი, რომ ვერ ეღირსე შინ გამარჯვებით
დაბრუნებას და უთქმელი დაგრჩა ის „მალბან ბევ-
რი საინტერესო ამბავი!“

სად დაიკარგე, სად დარჩი,
რად სდუმხარ, რად არ ხშიანობ?
იადონივით ხმატყბილო,
ხმალბასრო, კალამფხიანო?!..

VI

...ლადო ასათიანი კი დიდხანს როდი იყო არ-
მიის რიგებში. სამხედრო-საგარნიზონო კომისიამ
სავსებით გაათავისუფლა სამხედრო სამსახურიდან.
„შეიძლება ორ კვირაში გნახო და ისევ ბევრჯერ
გავიარო ჩვენი თბილისის მზიან ქუჩებშიო“, —
წერდა 1939 წლის 22 ნოემბრის წერილში და ეს
წერილი, როგორც ლადოს ჩვევოდა „ყველაფრის
ლექსად გარდაქმნა“, იწყება ასე:

„შეაო ნიკალა!

იცი? შენთან, რა ხანია მიმოწერას ვაპირებდი.
გამარჯობა, გესალმები ტიხი სოსნას ნაპირებით.
შშიმედ რეკავს ოსტროგოფსკის ეკლესიის დიდი ზარი,
მე სიონი მაგონდება, გულს მედება ცეცხლის ალი.
მაგონდება საქართველო, საქართველოს ლურჯი მთები,
და ამიტომ, რაც დრო ვადის, კიდევ უფრო ურჩი ვხდები.
და ვიძახი, გამარჯობათ, საქართველოს ლურჯო მთებო,
გამარჯობათ, ცხრამთას იქით დაკარგულო მეგობრებო!

გამარჯობა საყვარელო, სიყვარულო, გამარჯობა,
ღმერთმა ნურც ერთს მოგიშალოთ სტვირობა და ქაშაჩობა!
ჰაუ, რეზო მარგიანო, ნეტავ ახლა საითა ხარ?
დაგამუნჯებს, გაგაფუჭებს, ნუ აიღებ ჩაის სტაქანს.
ჰაუ, კოკი საჯაიავ, ჩემმა ხმამ რომ გავაოცა,
მარგიანიც შეაჩვიე შენს საყვარელ კაკოსსა!
და სხვა...“

ავადმყოფობას რომ ხელი არ დაერიცხა, ლადო,
უეჭველად, ჯარში დარჩებოდა და ისე მალე ვეღარ
ვნახავდით. ომი მოუსწრებდა. და, იქნებ, მასაც
მირზა გელოვანისა და გიორგი ნაფეტვარიძის ბედი
გაეზიარებინა ანდა, დაგვბრუნებოდა სახელოვანი
და ახალ-ახალი ლექსებით დატვირთული... ვინ
იცის!

VII

დეკემბრის თბილისურად ერთ თბილ დილას,
როცა „ჩვენი თაობის“ რედაქციაში შევედი და
„მნათობშიც“ შევიხედე, იქ დივანზე იჯდა ლადო
ასათიანი თავისი ყლაღი პალტოთი, გრძელი კაშნით
ყელშეხვეული და ქუდჩამოფხატული. იგი რაღაცას
უამბობდა სიმონ ჩიქოვანსა და კარლო კალაძეს,
ირგვლივ ჩვენთაობელები შემოხვეოდნენ.

ჩემთვის ისე მოულოდნელი აღარ იყო ლადოს
ჩამოსვლა, რადგან უკვე მოველოდით, მაგრამ მა-
ინც ვეღარ დავფარე სიხარული... მომეხვია, მიმი-
ზიდა და მხარზე მომითათუნა ფართო ხელი. ნაღვ-
ლიანი თვალები ჰქონდა, და საავადმყოფოდან ახ-

ლადგამოსულს ჰგავდა. ხელში მომხვდა მისი გრძელი, საშინლად ცხელი თითები.

შემდეგ: საყვარელი ტოლმეგობრები და ცოლი...
შვილები, პირველი წიგნის გამოსვლა, ექვლეტი ბოქსი...
ზიის სიყვარული... და „მისმა ცხოვრებამ მიიღო
ჩვეულებრივი სახე“.

ადრე წასული კაცის ფიქრები

ჯარში რომ მიდიოდა, ლადომ გადმომცა ზოგიერთ დაბეჭდილ და დაუბეჭდავ ნაწარმოებთა ხელნაწერები, რამდენიმე სხვადასხვა დოკუმენტი, ნათესავეებისა და ამხანაგების მიმომწერა და ფოტოსურათები, მწერალ-მსახიობთა ჩანახატები, ჟურნალ-გაზეთებში მოთავსებულ მასალათა ამონაჭრები, ძველი მეფისდროინდელი ქალაქის ფული (500, 25, 10 და 5-მანეთიანები), ბენო გორდეზიანის „ნიკო ფიროსმანაშვილი“, შოთა რუსთაველის, აკაკის, მაიაკოვსკის, კოტე მარჯანიშვილის, ლადო მესხიშვილის, ვანო სარაჯიშვილის, ნაპოლეონისა და ჩარლი ჩაპლინის სურათები (უკანასკნელის შესახებ — კინოკადრებითა და წერილებით), მაიაკოვსკის ოჯახისა და მისი აკენის ფოტოსურათები, ქუთაისის, გელათის, სათაფლიის გამოქვაბულის, მისი მიდამოებისა და დინოზავრთა ნაკვალევების ხედი — პეტრე ჭაბუკიანის სურათიანად; ჟურნალ „მნათობის“ გვერდები, სადაც დაბეჭდილია გიორგი ლეონიძის „ცხოვრება ფიროსმანისა“ და სხვა.

ამ მასალებში იყო აგრეთვე ლადოს მიერ თარ-

გმნილი: პუშკინის „სადგურის ზედამხედველი“ და რამდენიმე ლექსი, მამინ-სიბირიაკის „ემელია მონადირე“, მიხალკოვის „ძია სტეფანე“, შევჩენკოს „კავკასია“, კვიტკოს „იავნანა“, ბიანკის „დათვი“, ჟურნალი „მშრომელი ქალი“ (1936 წ. №1 და 4, რომლებშიც დაბეჭდილია ლადოს ორი ნარკვევი, და მე-4 ნომერშივე მოთავსებულია მისი მეგობრის — გიორგი შალამბერიძის ლექსი „სტახანოველი ქალის სიმღერა“).

ფოტოსურათებშია ივანე მაჩაბლის პორტრეტი, ლადოს მიერ წარწერილი ლექსით:

ბევრჯერ ეწვევა სიყვთე თბილისს,
ბევრი პოეტის ფართო გონება,
საქართველოს კი ასეთი შვილი,
ნიკოლოზ, დიდხანს არ ეყოლება!

აქვეა ლადოს მიერ თარგმნილი სერგეი ესენინის შემდეგი ლექსიც:

* * *

ყველა სულდგმული თავის ბედს მიჰყავს
და ყველას ბედის ლოდინი დადლის,
მე რომ პოეტი არ ვყოფილიყავ,
დამიძახებდნენ ქურდსა და თაღლითს.
ტანად დაბალი და კაფანდარა,
ბიჭებში ყოჩი, სინდისიანი,
თითქმის ყოველდღე, არ დაგიმალავთ,
შინ ვბრუნდებოდი პირსისხლიანი.
და განცვიფრებულ დედაჩემს ასე,
კენესით ვეტყოდი ანგლოზის ამბავს:
ვგ არაფერი, დავეცი ქვაზე

და ხვალ დილამდის მოვრჩები ალბათ.
და ახლა, როცა შორით წასულან
იმ ნათელ დღეთა მღელვარე ხმები,
ზვიადმა ძალამ, მამაკაცურად,
ჩემს პოემებში გაშალა მხრები.
ოქროს სიტყვების ძვირფასი ხვავი
ყოველ სტრიქონში საქვეყნოდ მამხელს,
როგორც ოდესღაც უშიშარ რაინდს,
როგორც მოჩხუბარს და როგორც თავხედს.
და დავრჩი მაინც ამაყი დღემდე,
მხოლოდ ახლისკენ ვადგამ ნაბიჯებს
და თუ წარსულში სახეში მცემდნენ,
ახლა ეს სული სისხლით ამივსეს,
და დედის ნაცვლად ვაეუწყებ ასე
ბობოქარ ბრბოებს ანგლობის ამბავს,
— ეგ არაფერი, დავეცი ქვაზე
და ხვალ დილამდის მოვრჩები — ალბათ.

საბურთალოს ბაზარში, ბუკინისტთან, შევიძინე
ნიკოლოზ ბარათაშვილის ლექსთა ძველი გამოცე-
მა (დ. კარიჭაშვილის რედაქტორობით) და ლადოს
ვაჩუქე. ჯარში წასვლისას უკანვე დამიბრუნა, შე-
მინახეო მითხრა და ტიტულის მეორე გვერდზე წა-
აწერა ეს ლექსი:

მე მახარებს, როცა ძველი
წამოდგება უცებ,
და ახლის შუქნათელით.
გაანათებს ფურცლებს.
მე მახარებს, შენც გიტაცებს,
და ნუ მკითხავ — რატომ,
თუ ამ ძვირფას წიგნის ყდაზე
წააწერა ლადომ?
თუ რად უყვარს ასათიანს

ასე მისაფრად ძველი?
ო, ნუ შკითხავ, ამას გეტყვის
თვით ცხოვრება ჩვენი.
ვთქვათ უბრალოდ:
აწვარდასულთ უკეთესი მოვლა!
ვთქვათ უბრალოდ:
— ბარათაშვილს საუკუნო ხსოვნა!

1939 წ; ოქტომბერი. თბილისი.

სამახსოვროდ და შესანახად მობარებულთა შორის იყო ერთი უბის წიგნაკი.

აქ ლაღოს მიერ ჩაწერილია ბევრი საინტერესო (მისი და სხვისი) აზრი. გამოთქმა, შენიშვნა, ამონაწერი მეგობართა ბარათებიდან, რამდენიმე მასალა და ნაწყვეტი, თემა და გეგმა მომავალ ნაწარმოებთა დასაწერად, პატარ-პატარა ლექსი, კალამბური და მოგონება, შერჩეული სტრიქონები საყვარელ პოეტ-მწერალთა ნაწარმოებებიდან და დიდ ადამიანთა გამონათქვამი ცალკეული ფრაზები, რომლებიც მას მოსწონებია და გულს მოხვედრია.

„ჯერჯერობით უფრო სხვისი აზრების ჩაწერა მიყვარს, წიგნებიდან ამოკითხულის, — წერია ერთ-ერთ გვერდზე, — ჩემსას შემდეგ ჩავეწერ, როცა „დავბრძენდები“. ზოგიერთი მათგანი გამიგონია უფროს ამხანაგებთან საუბრების დროს, თავში მომსვლია ჩემს მეგობრებთან კამათისა და შედავებისას. და მაშინვე ჩამიწერია. ზოგს ახლა ვიხსენებ და აქ ვათავსებ, თითქოს სულ ერთია, ვისი ნათქვამია. კარგი კია და მეც მომწონს. ზოგიერთი, შეიძლება, მე ვთქვი, ან მან, ან სხვამ, არ ვიცი, მაგრამ ეს რომ მაშინ ითქვა, ეს სწორია. ამ ჩანაწერებში ნუ ეძებთ ლა-

მან სიტყვებს, მაღალ სიბრძნეს, ღრმა აზრებს. ~~ამის არც~~
პრეტენზია და არც უნარ-შეძლება დამწერს არ მქონია. მან
და მქონდეს მხოლოდ როგორც მასალა, იქნებ გამომად-
გეს რაშიმე...“

სანიმუშოდ აქ თავსდება რამდენიმე ~~მნიშვნელოვანი~~

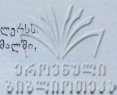
* * *

„როცა რაიმეს ვკითხულობ, ნაცნობი ავტორი-
სას (სულ ერთია პროზა, პოეზია, წერილი), ყო-
ველთვის წარმომიდგება თვითონ შემთხვეული
იმ ნაწარმოებისა: მესმის მისი ხმა, თუ როგორ
იტყოდა ამა თუ იმ ფრაზას, რა მანერით და რა ხა-
სიათით. თითქოს ვხედავდე იმ ავტორს თვალდა-
თვალ.“

1988 წელი, 3 თებერვალი

ავდექი, დარდით გულგასერილი,
გავალე ჩემი შავიღის ყუთი,
ენახე, ძვირფასო, შენი წერილი...
და გამიბრწყინდა თვალები წუთით.
ვკითხულობ, ვლელავ, ქართლის მთებიდან
გინატრე შვილმა, იტირა ლექსმა,
ამ გაყვითლებულ წერილებიდან
მე შენი გულის ფართქალი მესმა.
ჰაუ, რამდენი ცრემლები ვღვარე,
როცა გავყევი წუხილის დემონს,
ნეტავ სადა ხარ, ან რომელ მხარეს,
სულზე უტკბესო დედილო ჩემო,
აეიღებ ყვითელ წერილის ფურცლებს,
ვინახავ გულთან, მარცხენა მხარეს...

შემაერთალებს ტანში და უცებ
ვეგრძნობ შენი ზელის სიტყვოს და ალერსს.
და მჯერა, როცა ბრძოლის დროს, ხმალში,
განიგმირება პოეტის გული,
დედი, მაგ გულიც მოკვდება მაშინ,
უცხო მხარეში გადაიარგული.

იმდენად დიდი წარმოდგენა მქონდა მწერ-
ლებზე, რომ ისინი არაჩვეულებრივი ადამიანები
მეგონა. შემდეგ რომ ვნახე — ქუჩაში ან რედაქცი-
აში ჩვეულებრივად მოსაუბრე მწერალი, გამი-
კვირდა და რალაც სიამე თუ სითბო ვიგრძენი, რომ
ისინი ჩემთან კადრულობდნენ გაბაასებას და გალი-
მებას...

თოვდა... ტრამვაის ვაგონიდან არ ჩანდა, თუ
როგორ თოვდა. ბნელი იყო მხოლოდ და ნისლი.
ლურჯ-ლურჯ ელნათურებს პეპლებივით დაფარფა-
ტებდნენ გარშემო თოვლის ფანტელები.

ერთი არჩეული პოეტი არა მყავს. ყველაზე დი-
დი შთაბეჭდილება ჩემზე „ოდისეამ“ მოახდინა.
რუსთაველზე არაფერს ვამბობ. მისი ლექსები ისე
უნდა იკითხო ყოველ დილა-საღამოს, როგორც დი-
ლისა და საღამოს უამს კითხულობდნენ ბერები
ლოცვას, და ძლისპირივით უნდა იღიღინო ჯადოს-
ნური სტრიქონები.

ყოველი ქართველი პოეტი ისე უნდა ივსებდეს

პირსა და გონებას შოთას შაირებით, როგორც დემოსთენი ივსებდა პირს კენჭებით, ენაბრგვილობის დასაძლევად!

ეროვნული
ბიბლიოთეკა

1938 წლის 14 ივლისი,
ყოველწლივ ჩაივლის,
მაგრამ ასეთი არც ერთი არ იქნება.
ამ დღეს ჩამოვიდა მოსკოვიდან პოეტი გრიგოლ აბაშიძე.
მე არ ვიცნობ გრიგოლს,
არც მე მიცნობს გრიგოლი...
მაგრამ მინახავს მისი ლექსების გრიგალი.
მჯერა, შევხვდები გრიგოლს
თბილისის ქუჩებში სადმე,
შემახვედრებს ნიკოლოზ აგიაშვილი...
მერე სამივე ერთად შევალთ სარდაფში,
იქ ჰკიდია ფიროსმანის სურათი „ანგელოზები“.
მე ავიღებ სასმისს და დავლევე უგზო-უკვლო
ფიროსმანის სადღეგრძელოს...
გრიგოლიცა და ნიკოლოზიც ასწევენ სასმისებს,
მამაბაპურად ღვინოს ბურზე დააწვეთებენ,
და იტყვიან: — ღმერთმა აცხონოს ნიკალაი!
მერე ამოვალთ სარდაფიდან.
თბილისი იქნება ლაქვარდისფერი.
შევალთ ოპერის ბაღში,
თავდახრილი დაედგებით აკაკის ძეგლთან,
სადაც მუდამ ციმციმებენ
„სიჭაბუკის ფიქრებით ვარდები გაუშლელი...“
უცრად გამოჩნდება გიორგი შატბერაშვილი.
ჩვენ ვიტყვით ლექსებს:
ძმობაზე, საქართველოზე, სიყვარულზე...
შემოგვაჩერდება ბრძენი ხალხი,
დაგვინახავს თუ არა,

გადგება განზე.

და კვლავ დაგვიწყებს ცქერას.

ჩვენ უმალ დავიძრებით და შალე, სულ შალე

დაგვფარავს თბილისქალაქი,

ეს პოეზიის უწმიდესი ადგილის დედაქ

ასე წყნარად მთავრდება ძვირფასი ღღე —

14 ივლისი,

რომელიც ყოველწლიურად ჩაივლის,

მაგრამ არასოდეს არ იქნება ასეთი...

სახარებას ქართული სიტყვისათვის უფრო ვკითხულობ. „ნეტარ იყვენენ გლახაკნი“, — ჩემი საქმე არ არის. ცხოვრება წარმართვით უნდა გიყვარდეს.

გამო შეითამაშე,

არვინ ეტყვის მამაშენს!

მე-19 საუკუნეში არავის არა აქვს ასეთი რითმები. აქ რაფიელი სწორუბოვარია. კიდევ აქვს იმ დროისათვის ახალი რითმები: მერანი — ვერავინ — ფერავინ, და ა. შ.

არ მეხარბება პინდაროსის ბედი, ოდებს ტირანებისა და ცნობილ დიდკაცთა დაკვეთითა და გარბებული ფასით რომ წერდა. საზიზღარია დაქირავებული პოეტი!

დასვენების დღე
(ნ ა წ ყ ვ ე ტ ი)

ამ დღეს დავდივარ მე უზრუნველად
პარტიის ცემით, ყელამდე სავსე, შინაგანი
ბედნიერება მსურს ვუთხრა ყველას,
გულში ფარულად ვერ მოვათავსე...
ამ დღეს უზომოდ ვარ მხიარული,
ნელი ლილინით გავყვები ქუჩას,
ამ დღეს მეტი მაქვს მე სიყვარულიც,
ბედის სიძულვილს რომ გადაურჩა.
1939 წ. 18 თებერვალი.

ლეო ქიაჩელისაგან გავიგონე სიტყვები: გული-
დან ამოიმხრო; სიბრძნის მიხრეკელი; თვალეში
ფრჩხილი ამოუვიდა; კალმის ჩახმახი; ტყეში გამო-
ვარდნილი.

„პაჯი მურატს“ როცა ვკითხულობ, მგონია, მეც
დავწერ ასეთს-მეთქი, ისე კარგად და უბრალოდაა
დაწერილი. აბა, სინჯე, შენით განაგრძე რომელიმე
თავი? რა გამოგივა?

პოემის გმირი ლომთათა, ან ლომინი.

დღეს მთელი დღე ვიკითხე გრიგოლ ხანძთელის
ცხოვრება. ამოვიწერე:

ტყბილ არიან სასასა ჩემსა სიტყვანი შენნი უფროის
თაფლისა პირსა ჩემსა“;

ეროვნული
ბიბლიოთეკა

„მირაჯვიდეს იშხანს“;
„და მირაჯწია პალატად“;

„ქროდა ხორშაკი“;

„უქრისტო“;

„მკვიდრობა უოხჰნო“;

„სრულმან სიყვარულმან განდევნოს შიში“;

„ბრძნადმეტყველებაჲ ვეცხლი არს წმიდაჲ, ხოლო დუ-
მილი ოქრო რჩეული“;

„სულელნი სიბრძნეს მეტყველებენ, ხოლო ბრძნთ ქმნეს
დუმილი“;

„ნაკლულოვანებაჲ ჩემი არა მფლობს დუმილად“;

„არასოდეს გასმია ნაცილი სიტყვისა პირისაგან ჩემისა“;

ლეონარდოს „საიდუმლო სერობა“ სვეტიცხო-
ვლის კედელზე რომ ეხატოს, რა დიდებული საქმე
იქნებოდა!

სოფლიდან ჩამოვიდა გიორგი შატბერაშვილი.
იქ მასწავლებლადაა. ცოტა გამხდარია, გასოფლე-
ბული. ახლდა პატარა ბიჭი ზებედე, პაპის სახელი
ჰქვია. ლექსებს ხომ არ წერს შენი შვილი-მეთქი,
გავეხუმრე. მაგას კი არა, მეც აღარ მცალია ლექ-
სების საწერადო, მომიგო გიორგიმ.

ქუთაისში ნიკას ოთახის კედელზე ეკიდა ჟურ-
ნალ „პროექტორიდან“ ამოჭრილი სურათი: ქალი
ყურძნიანი კალათით. ძალიან მომწონდა და სულ
მინდოდა წამერთმია. არ მანებებდა. ახლა იმ ჟურ-
ნალის ძველი ნომერი ვიპოვე, ის სურათი ამოვ-
ჭერი, ნიკას ვაჩუქე და ზედ წავაწერე:

ახლა ვიპოვე და მოშაგონდა,
და მივაბარე სტრიქონს...
გახსოვს? ასეთი სურათი გქონდა?
ოცდაჩვიდმეტში, ნიკო!
სურათი გაქრა, წუთებიც ნაზი,
და დღეს, კიდევ რომ ვიქო,
შენ ხელს ჩაიქნევ და იტყვი ასე:

— იყო და არა იყო!..

ახლა ვიხილე და მოშაგონდა,
და მივაბარე სტრიქონს...
გახსოვს? ასეთი სურათი გქონდა
იმ შენს ოთახში, ნიკო!

1939 წ. 7 მარტი.

„მე ვმღერი და შემდეგ ვწერ“. სიმღერა გიყსაც
დააშოშმინებს, — უბასუხა „ტკბილქართულით“...

ვისია ეს ლექსი, ჰაინესია?

ორივეს გულში ენთო აღმური
და გაურბოდნენ ტრფობას ფარულად,
სურდათ ტრფილით დატანჯულიყვნენ
და უცქეროდნენ ერთმანეთს მტრულად.
ბოლოს დაშორდნენ და ერთმანეთი
სიზმარში ნახეს მხოლოდ თვალეგმა,
გარდაიცვალნენ და არ იცოდნენ
მათ ერთმანეთის გარდაცვალება!

რა იქნებოდა ტოლსტოისა და გოეთეს ხნის ბაი-
რონი, ბარათაშვილი ან ლერმონტოვი?

ჰოი, ჩონგურო, ტკბილო ჩონგურო!

„შემოდგომის საღამოა მშვიდი, ხიდან ხეზე გადაფრინდა ჩიტი“,—ესაჯ ტერენტი გრანელი! ეს მომწონს!

დამამახსოვრდა: უშანგი ჩხეიძის ელვარე თვალეზი, ოდნავ მომღიმარი, ვაჟკაცურად ლამაზი სახე, შნობიანი აღნაგობა. ქუთაისის თეატრში ვნახე ერთხელ.

კარგი სიტყვებია: ლაჯანური, ლაბეჭინა, ლეხიდრისთავი, ლალუმელა, ლეხიდარი, ლეჩხუმი...

აღიოშა საჯაიას თვალეზი — რიბირაბო, დანი-სლული. დანაშაულზე წასწრებულებით დამორცხვებული.

თეკერეის რომანი „ამაოებათა ბაზრობა“. რამდენი მისისი და მისტერ კროულია აქ! ვინ ვისი შვილია, ვინ ვისი ძმა, ვინ ვისი მამიდა და ბიძაშვილი? უნდა იფიქრო და ტვინი იღრძო. „ჰენრი ეს-მონდის თავგადასავალი“ მირჩევენია: რა კარგები არიან დიკენსის ბავშვები! როგორ მომწონს ფრან-

გული ნოველები; მთელი მერიმე და „უკანასკნელი
აბენსერაჟი“.

სანჩო პანსა — იმერელი გლეხი, ზემოთურ,
ან ოკრიბელი.

სასადილოში რომ კაცი იყო, წარბს ზემოთ ხალი
ჰქონდა, თითქოს ბუზი აჯდა. როგორ მინდოდა ამე-
ფრინა: ერთხელ „აქშაც“ კი შეეუძახე...

რაც რადიოში დაიწყო მუშაობა, ლაპარაკსა და
ტიკტიკს მოუმატა. მანამდე ენაბრგვილი ეგონა
ყველას.

ნ ა წ ყ ვ ე ტ ი

თავს დაგვდიოდა სხივთა რიალით
მზე მთარშიყე და მოისარი.
და ისე ესხა ხეს მანდარინი,
ვით საყურენი ოქროისანი.

ასი წლის კაცი, დოსტი ფიროსმანის, დადის ქუ-
ჩაში, უსინათლო...

მერე ვადიგდეს მშვილდები მხრებზე
და მეყვსეულად იშიშვლეს ხმლები.

იმ ტკბილ ენაზე მოუბარნი, თამარ და შოთა
რომ ლაპარაკობდნენ.

გამოვიდა წიგნები
სახელგანთქმულ ციგნების!

საქართველოს
მწერთა კავშირი

ასტეხა ერთი ბლავილყამიერი!

თმა ლუდის ქაფივით აღგება თავზე.

მწუხარება და სევდა ბევრჯერ შეჭრია ცხოვრებაში, მაგრამ მის ლექსებში კარები ღია ვერ უპოვია.

კუპრინის აზრი: „ადამიანი რომ დადის, ჯერ მარცხენა ფეხს წარდგამს წინ, და მარჯვენა ხელს აიქნევს; მერე — მარჯვენა ფეხს გადადგამს და მარცხენას მიაყოლებს. ეს იმიტომ, რომ ასე დადიოდნენ ჩვენი ოთხფეხა წინაპარი ცხოველები: ოთხივე ფეხს ამნაირად ამოძრავებდნენ სიარულის დროს. ეს შეგვრჩა — სამუდამოდ“...

რა ლამაზია ყველაფერი ამ ქვეყანაზე. აი თუნდაც ეს მოშრიალე „ჩვენი“ ჭადარი... გინდა სულ უმზირო და იფიქრო უკვდავებაზე.

„ცნობრების წყარო“ — კარგი სიტყვებია!

როცა მწერალი თანამედროვეობაზე წერს, გვიანდელი განწყობილების კვალობაზე სწორედ უკვე განვლილ ისტორიულ გზას.

სიკვდილივით მარადია სურვილი,
მთელი ქვეყნის სიმღერებით მოვლისა,

ვალაკტიონივით სულ ამაზე ვფიქრობ.

გუშინ ფიქრს გავყევე. წამიძღვა, წამიძღვანია (რა კარგი სიტყვაა ეს „წამიძღვანია!“). ფიქრი სად არ წაგიყვანს? ხან ბრძენს გაგზდის, ხან გაგასულელებს...

მირზა გელოვანი შოვშია და იწერება:

„მაღალი ნაძვებით შემოსილ მთებს დასჩერებთან მარადთოვლიანი მწვერვალები. აქ არაფერი არაა საჭირო, გარდა სიყვარულისა და, იცი? აქ ისეთი ბუნებაა, უცებ შეუყვარდები კაცს. გადაეცი ყველას, რომ მირზა ბედნიერია!“

შენი რითმა მე რად მინდა,
განა ჩემი აბგაში ძევს?
ამ სასმისით გაუმარჯოს
პოეტ გრიშა აბაშიძეს!

გ ვ ა რ ე ბ ი: მებუკე, მენაბდე, მესტუმრე, მენა-
ფირე, მენალარე...

რა ფერისაა ქვეყანა,
ნეტავ მაჩვენა თვალითა? —

რა სევდა ვიგრძენი ვაჟას ამ სტრიქონების წაკით-
ხვისას!...

ცხრა მაისს ცხრა მტკაველი თოვლი მოვიდა.
ცხრა ძმა მაისურაძემ ცხრა ირემი მოკლა. სანამ
გაატყავებდნენ, თოვლი ისევ წავიდა.

სიკვდილს მე როდი შევეუშინდები;
იგი, ძმავე, მუდამ ჩემს მხარეზეა.
მე მეშინია იმგვარ სიცოცხლის,
სიკვდილს რომ ჰგავს და უარესია...

გალაქტიონს შეენის ამის თქმა!

ხალხის შვილები: თამარ ვაშლოვნელი, პაატა
თემურიშვილი, გელა ნათელაშვილი, მაია წყნეთე-

ლი, თინა წავეკისელი, ხვარამზე და სხვები. ნამდვი-
ლი გმირები. რა ითქვა მათზე აქამდის?

„ჩვენი შესანიშნავი პოეტის ამდღის შესანიშ-
ნავი კრებულის გამოცემა, როგორც ამას ჩვენი
არანაკლებ მნიშვნელოვანი კრიტიკა აღნიშნავს,
ნიშნავს იმ განსაკუთრებულისა და ახლის აღნი-
შნავს ჩვენი უშესანიშნავესი ხალხის ცხოვრებაში,
რაც პოეტმა ჩანიშნა ჩვენი მწერლობის შესანიშნავ
საგანძურში და, რაც ბუნებრივად აღსანიშნავია,
დაკავშირებულია ჩვენი შესანიშნავი სამშობლოს
უმნიშვნელოვანეს სახელთან“. (სტილი და ენა).

ნ ა წ ყ ვ ე ტ ი ჩ ე მ ი ლ ე ქ ს ი დ ა ნ :

როკაედა ვაჟა-ფშაველა,
ფეხის წვერებზე დგებოდა,
მისი სიმღერის ცეცხლითა
ჭიუხზე თოვლი დნებოდა:
ქალწული იბნიდებოდა,
მიცვალებული დგებოდა,
ვაჟა კი გამჩენ ბუნებას
სიცოცხლეს ვევედრებოდა.

ვფიქრობ დიდ თემებზე, ვფიქრობ და ვფი-
ქრობ...

ზოგი ავად არის ტიფით,
სხვები რჩება უტიფარი...

დღეს ბაღში გადავიღეთ სურათი მე, მირზამ,
შალვა დემეტრაძემ... ვზივართ მერხზე და შევყუ-
რებთ ფოტოაპარატს. ესაა და ეს, შექტი რაღა
გვინდა!

მღერიან მთები სვანურ ლილვოს.

და აუტოკდა საულვაშენი,

ძილმა წამწამებს დაუგო მახე.

ნ ა წ ყ ვ ე ტ ი

თენდება. ღამის ბინდი ქრება —
ღამე ღამეული ღიმილით
ეთხოვება ვარსკვლავთა კრებას
ტკივილით, სახსრების ტკივილით.
ღამე დაქრილია, კივილით
მირბის, თემშარაზე გაწვება
ჩუმი ჩურჩულით, ჩივილით,
ცისკარს ვარდები გამოუხზამს
ღაწვებად,
და ღამე დაქრილია, კივილით,
მოგვლავს მამლის ყივილით...

მივიკრა ბავეს თავდავიწყებით
შენი პატარა და თეთრი ხელი...

და დავასველო ჩემი ცრემლებით
შენი პატარა და თეთრი ხელი.

[პაინედან]

იჭიკჭიკეთ, ჩიტუნებო, იჭიკჭიკეთ!

ერთ სანახავად კმარიყო —

ვენახი ვენახოვანი.

ვარდისუბანი, ოქროყანა და კიდევ სხვები...

ვიდექ ანძასთან და ზღვაზე გარეთ
ვთვლიდი და ვთვლიდი ტალღების ფაფარს.
მშვიდობით, ჩემო სამშობლო მხარეე,
ხომალდო ჩემო, გასცურე სწრაფად!

ვინც ღვინოს არ ეტანება, ყველა ღვინისმსმე-
ლი ლოთი და ვაგაბუნდი ჰგონია. ყურძნისა და
ღვინის ქვეყანაში ლოთები უფრო ნაკლებია, ვიდრე
უვენახო და უვაზო მხარეში, — ეს გერცენის ნა-
თქვამია.

„ვისრამიანის“ ტკბილქართულის მოსმენა და
„ქილილა და დამანას“ კითხვა ნუ მომეშალოს კუ-
ბოს კარამდე!

ნარიყალა — ნარიგ-ყალა (მიუვალი ციხე სპარ-
სულად); სოლოლაკი — სულუ-ლახი (სარწყავი
არხი — იმავე ენაზე).

ერთის სურათზე თქმული: ისეთი გამონედა
აქვს, ყველაფერს იკადრებს. გილალატებს, მრგა-
ტყუებს. ორ გროშად გაგყიდის.

ეროვნული
ბიბლიოთეკა

გოგუცა ავიაშვილის „ვეფხისტყაოსანზე“

წარწერილი:

ვეფხისტყაოსანს გაჩუქებ
მასვე გაგატან მზითეუად,
ბნელში გადაშლი, აშუქებს,
იფრქვევა მარგალიტებად...
გმირობის გამომხატველმა,
ავასიმღეროს, ვარდო, მან...
ასე დასწერა ქართველმა
ასათიანმა ლაღომან.

შალვა დადიანმა მიიღო ლენინის ორდენი. მი-
ვულოცეთ ახალგაზრდებმა ბინაზე — 11-სართუ-
ლიან შენობაში. ვიყავით ლაღო ავალიანი, რევაზ
მარგიანი, გიორგი კალანდაძე, ალექო შენგელია,
ალიოშა საჯაია, ანდრო თევზაძე, შალვა ამისულა-
შვილი და მე.

„შევატყვევით, არ ეწყინა“. უხაროდა. თმაშე-
ვერცხლილი მწერალი დინჯად უჯდა სამწერლო
მაგიდას და დიდხანს გვესაუბრა.

ჩვენი შეხვედრა კინო-ქრონიკაში გადაიღეს და
უჩვენებდნენ სრულმეტრაჟიან ფილმების ბოლოს.

ჭიანჭველამ თუ იცის ჩვენი არსებობა? საერ-
თოდ, ცხოველებმა თუ იციან, რას ვხლაფორთობთ

ჩვენ. საინტერესოა, რას ფიქრობენ, როცა უფრო-
ბენ ჩვენს ნაცოდვილარსა და ნახელავს? ალბათ,
ჩვენც იმ ჭიანჭველასავით ვერ ვხედავთ და არ ვი-
ცით ბევრი რამ. იქნებ არის ვინმე ჩვენზე დიდი და
ახლა ის დაგვყურებს ჩვენ, როგორც ჭიანჭველებს.
ჩვენ კი ვერ ვგრძნობთ ამას!

ქართველი გლეხი. ნამდვილი გლეხი. კარგად
ვიცნობ იმერელ გლეხს, ლეჩხუმელს, მეგრელს,
გურულსა და რაჭველს... ქართლელსა და კახელს—
უფრო წიგნებით.

პრუდონი ამბობდა: მე მყავს 14 წინაპარი გლე-
ხთა შთამომავლობა. დამისახელებთ თუნდ ერთი
ოჯახი, რომელსაც ამაზე უფრო კეთილშობილი
წინაპრები ყავდაო.

ფუტბოლი ქართულია: ფუტი და ბოლი.

შ ა ი ნ ე დ ა ნ :

წუნკლები ჩაღბნენ დიდი ხანია,
ლეშად და მძორად სამარეში აყროლებული...

ვისია სასიმღერო ლექსები:

„ყაყაჩო აყვავებულა“; „ნეტავ ვიცოდე, სად
დავლევ სულსა?“ „ერთხელ ვნახე შავი თვალები?“.

იოსებ მჭედლიშვილმა წამიკითხა თავისი „ოი-

ანა-ბუიანა“. კარგი რამეა. იბეჭდება „ჩვენს თაობაში“. ჩვენთანაა ჩვენი ძველი იოსები, შავი ჩოხითა და ახალგაზრდული ვულით.

ეროვნული
ბიზლიროთეკა

მას თითქოს სულ გაღიმებული სახე ჰქონდა, წუხილის დროსაც. ძალიან მინდოდა, მართლა გაღიმებოდა. როგორი იქნებოდა მაშინ? (ეს ვაჟიკა ფხოველი იყო).

„იავნანამ რა ქმნა?“ პირველი მოთხრობა იყო, რომ ვიტყვებ. მერე — „მაგდანას ლურჯა“ და „ქაჯანა“, შემდეგ „ვეფხისტყაოსნის“ გმირთა თავგადასავალი მატირებდა.

აქილევსს რუსთაველის გმირები მიჩვენია. „სჯობს სიცოცხლესა ნაძრახსა სიკვდილი სახელოვანი“ აქილევსმა არ იცის. ოღონდ ცოცხალი იყოს, მკვდართა სამეფოში არ დარჩეს და... მკვდარ ლომს ცოცხალი ძაღლი ურჩევნია. ამის მსგავსი უთხრა მან რაღაც აიდესში ჩასულ ოდისევსს.

ვლადიმერ უბილაევამ დაბეჭდა პოემა „ტობავარჩხილი“. ძალიან საიმედოაო, თქვეს და შეაქეს. მშვენიერი ლექსები აქვს. პოემა დაწერილიც კარგადაა!

ვთარგმნი ვიქტორ შკლოვსკის ნარკვევს თუ მო-
თხრობას: „სინათლე ტყეში“.

ეროვნული

გაბრიელ ჯაბუშანური ჩამოვედდა ზეგსურვეთი-
დან. ჩამოიტანა ერთი დიდი ზღაპარი-პოემა.
წაგვიკითხა. ძალიან სერიოზული სახით კითხულო-
ბდა და ზღაპარიც კარგი რამეა, ნამდვილი ზღაპარი!
ალიოშას ძლიერ მოეწონა. ალიოშა თვითონაც
წერს ზღაპრებს, მაგრამ ლექსად კი არა...

ფიროსმანს ყველაფერი გულუხვად აქვს: პური
ვარო, ღვინო ვარო!

ისტორიული რომანი, რომელიც აამაღლებს
ერს. გამოგონილი კი არა. ნამდვილი. არა ისე, მე-
ფეები მხოლოდ და მხოლოდ გარყვნილები რომ
არიან, თავადები — მოღალატენი და გლეხობა —
აჯანყებული და გაყაჩაღებული. ასეთი ქვეყანა აქა-
მდე დაიღუპებოდა.

საქართველოს ისტორია ბავშვებისათვის... ისე,
დიკენსმა რომ გააკეთა.

რა მომწონს „კაკო ყაჩაღში“:

„მითხარ, დედალო, რას აკეთებდი?“ „შენი მარ-
ჯვენის ჭირიმე შენი“, „და შეუნგრია გულის ფი-
ცარი“, „ორივ წაიღო ერთმა ნაღველმა“...

არა გვიშავს,
არავინ შავს
არ მოგვაკლებს ტალღებს...

ეროვნული
ბიბლიოთეკა

დემიანოვა უხა — დემიანეს ყური.

ის კოლხიდის ფშანებში დაიბადა და გაიზარდა. იმ თავიდანვე სისხლში მალარიის უქმური უდგას და ამიტომაც ასეთი.

ზოგიერთი წიგნის შენიშვნები კარგი რომანივით საკითხავია და საინტერესო.

მშვენიერი სიმღერები: „ფერად შინდი“, „ვახტანგური“, „შვიდკაცა“, „ბროლის ყელსა“ და სხვები მეტად ძნელად შესასრულებელი და ჩახლართული სიმფონიებია.

ოცდაათ წლამდე სულ პოეზია, შემდეგ პროზა და დრამატურგია... მანამდე ხელს ვერ მოვკიდებ, ვერ გავბედავ!

სოფელ მშვიდობაურიდან ჩამოვიდა იაშა ჩხაიძე. ჩამოიტანა მოთხრობები „გოლიათი“ და „ცხრა შვილის მამა“. ია ბახველია. ჯერ ძიმითში იყო მასწავლებლად, ახლა ხიდისთავში გადაუყვანიათ. ქართულ ენასა და ლიტერატურას ასწავლის და კარგ მოთხრობებსაც წერს ჩვენი სოფლის ცხოვრებიდან.

„სამი წელია ვზელ ტალახს და ვზრდი ნოშავალ
ლიტერატორებსო,—ღიმილით ეუბნებოდა რედაქ-
ტორს — ირაკლი აბაშიძეს. — მაღე, ალბათ —
ჩემსავით, და უფრო კარგი მოთხრობებით, მთავა-
დგებიან კარზე. მშვენიერი მოწაფეები მყავს. თბი-
ლისი არ მენატრება, იქ, ჩემთანაა ყველაფერი, სი-
ცოცხლით სავსე ახალგაზრდობაშიო“, — ამყად
წარმოთქვა მან.¹

ჯივანოლის „სპარტაკმა“ და დე ამიჩისის „მო-
წაფის დღიურმა“ შემაყვარეს ძველი და ახალი
იტალია.

უნდა დავწერო ზღაპრები. ლექსად.

მ ი ხ ა ს ზ ღ ა პ ა რ ი პ ი რ ვ ე ლ ი :

ბიჭი ჯერ ბატების მწყემსი იყო. ძერამ წაართვა.
ყანაში სადილი წაიღო, ძალღმა შეუქამა. თხებთან
დაიმალა, თხებმა გასცეს. მამამ მოკვლა დაუპირა.
მამას გაეპარა. ქალაქში ერთ მდიდარს დაუდგა.
მდიდარი სხვა ქალაქში წავიდა. ცოლი მოსტაცეს.
დედა მოუკვდა. სახლი დაეწვა. ცხენები დაეხოცა.
ხარები დაეხოცა. ლეკვიც მოუკვდა. ბიჭი ბატონ-

¹ იაკობ (იაშა) ჩხაიძემ „ჩვენს თაობაში“ დაბეჭდა ათამ-
დე მოთხრობა. მისი „გოლიათი“ მოთავსებულია „მნათობში“.
იაშა დაიღუპა სამამულო ომის ფრონტზე. მასთან ერთ ნა-
წილში იყო პოეტი ვლადიმერ უბილავა. ისიც ბრძოლის
ველზე დაეცა. — ნ. ა.

თან წავიდა. ბატონს უამბო. ბატონს გული მოუტე-
და (დიალოგია შესანიშნავი).

მისივე ზღაპარი მეორე:

მონადირე გლეხი. ჰყავს ცოლი. მოჯამაგირე.
ერთმანეთი უყვართ. ერთხელ შეხვდა ტყის მეფის
კაცს. დაპატიყეს. მათრახი აჩუქეს. ასწავლეს. ცოლ-
მა ვირად გადააქცია. შემდეგ — ძალღად. გააგ-
დეს. მეცხვარეებს დაუდგა. სახელი გაითქვა. ხელ-
მწიფის შვილი მოარჩინა. დაასაჩუქრეს. კუდიანმა
ასწავლა, მწყრად იქცა — მათრახი ხელთ იგდო.
ჰაკ და მამალ ვირად გადააქცია ისინი. აზიდვინებ-
და წყალს.

ნათელას ზღაპარი პირველი:

ებრაელი და ქრისტიანი. ებრაელმა გააგდო იგი.
ქრისტიანმა თავი წისქვილს შეაფარა — ხვიმირში.
მოვიდნენ ტურა, მელა, მგელი. მგელმა: თავს ვინც
მოკლავს და წყალში გადააგდებსო... ტურამ: ხელ-
მწიფეს ქალი ყავს ავად, შავი ცხვრის ნაღველი უხ-
დებაო. მელამ: ხელმწიფეს წყარო არა აქვსო. ეზო-
ში, ქვის ქვეშ, არისო. ქრისტიანმა ყველაფერი გა-
აკეთა. ქალი ითხოვა. გამდიდრდა.

ებრაელმაც ასე მოინდომა. წისქვილში შესჭა-
მეს.

მისივე, ზღაპარი მეორე:

სამი ძმაა. ერთს — სულელს — ერგო სურსუ-

ლიანი მოზვერი. კლდეს მიყიდა. მგელმა შეუჭამა.
მეორე დღეს კლდეს შვიდი მანეთი გამოართვა.
მეტი არა. ძმებს შეეხარბათ. ისევე მოემოქმედეს.
ცუდად გამოუვიდათ.

მისივე, ზღაპარი მესამე:

მეწისქვილეს წისქვილი დაუდგა. ნახევარი წვე-
ლა ყველი მელამ შეუჭამა. დაიჭირა. მელამ, —
გამიშვიო. შემდეგ ჩექმებიან კატასავით: მიდის მე-
ფესთან, ჩახჩახ მეფისთვის ითხოვს ოქროს საწ-
ყაოს, შემდეგ მარგალიტს, მერე ქალიშვილს
და ა. შ.

როგორი იქნება გალექსილი „ასფურცელა“ და
„ირმისა“ — ორი საუკეთესო ზღაპარი?

ჩემი ძველი მეგობრები ხშირად მიგზავნიან
წერილებს. ამ დღეებში კვლავ გადავიკითხე ზოგი-
ერთი მათგანი და თვალეები ისე გამიბრწყინდა, თი-
თქოს ახლად მიმეღოს ისინი. გუშინ მომივიდა შო-
თა ქურიძისა და ნელი დუმბაძის ბარათები, ისედაც
არ მივარგოდა მეტყველება და მთლად დამება ენა!
დიდხანს გაუხსნელად დავატარებდი — სიხარულის
მოლოდინით. მთელი დღე რაღაც მახარებდა...
მწერენ სიყვარულით გამთბარ ბარათებს, მეპატი-
ებებიან ქუთაისს, ბათუმს... როგორ ღვიძლი და-ძმე-
ბივით ზრუნავდნენ ჩემზე სტუდენტობის დროს!

პეტრე ჭაბუკიანს ყურს აკლია. არმიაში მსახუ-
რობდა. ერთხელ სასტიკ ელვა-ჭექაში მოყვა და
მასთან ახლო მდგარ ხეს მეხი დაეცა. გადარჩა, მაგ-
რამ მას შემდეგ ყურში კარგად აღარ ესმის და მ-
თავრებული აქვს დორპატის უნივერსიტეტის ბუ-
ნებისმეტყველების ფაკულტეტი.

ვის აამღერებს თქვენი ქურნალი,
ეს თაობაა თუ უთაობა?
მაგას აკლია ფრიდონის ცეცხლი
და ტარიელის გამბედაობა!

„მთვარის მოტაცება“ გრანდიოზული რომანია.
ჭანგმოცარულ მიმინოს ზეპირად ვკითხულობ. ქუ-
თაისში ხშირად გვიკითხავდა ლექტორი ზარქუა.

დავდივარ იმ ადგილებში, სადაც ნიკალას და-
უღვამს ფეხი.

ნეტავი ვინ იყო ამის მთქმელი:

მალა შემოჯდა
უცხო ფრინველი,
ბოლო წითელი,
ორბი ფრთიანი?

რამდენი ასეთი მარგალიტია ჩვენს ხალხურ
პოეზიაში!

უნდა დავწერო ქართული კომიკური რომანი
ლექსად.

„ბედი ქართლისა“, „აჩრდილი“ და კიდევ სხვა რომელი? „თორნიკე ერისთავიც!“ ეს სამი პოემა ეყოფა მე-19 საუკუნის საქართველოს.

ძველებში: შოთა, — საბა, გურამიშვილი; ბარათაშვილი — ილია — აკაკი — ვაჟა, ყაზბეგი — კლდიაშვილი — ნინოშვილი; ცოცხლებში: ნიკოლორთქიფანიძე — გალაკტიონი! ამათ, თავიანთი საკუთარი მადლი, სხივი და შუქი აქვთ!

„ბუნების კარი“, — იშვიათია ასეთი სახელწოდება. ბევრ წიგნს არ ჰქვია ასეთი დიდებული სახელი.

პროვინციელი პოეტი ი. გ — ია ლექსებს წერს შეყვარებულზე, რომელსაც ქვათა რქმევია. აღიოშამ და მე შევუთხზეთ ერთი ეპისტოლე:

სიცოცხლეზე მეტად ტკბილო, სანატრელო ჩემო ქვათა,
სიყვარულის ვაპროსებზე ბედმა შენთან მაკამათა.
მაჰანკლებად მოგივზავნე სალომე და მაკა, მატა,
მაგრამ შენმა ატკაზებმა ცეცხლზე ცეცხლი მომიმატა.

დადის და დააქვს ეს ლექსი რედაქციაში: დამიბეჭდეთ და ერთი ოთახი მომეცითო, ამბობს.

დიღუბის საავადმყოფოში ვინახულეთ ახალგაზრდა პოეტი ვასო ლომიძე. ვლადიმერ უბილაგაძე

წავვიყვანა, სანთელივით ჩამომდნარს, სახეზე ძი-
წის ფერი ედო. სიცხისაგან ისედაც გათანგული,
ცხელ ქვეშაგებში იწვა და სქელ ლეიბზე ყიდევ
ცხვრის ტყაბუჭი ეგო: მციაო, შემოგვიჩივლა,
არაფრით არ იქნა ჩემი გათბობაო.

გათხლებული, გამჟვინვალე ცხვირი... ჩამო-
ღვენილი თითები! ჩვენთან საუბარი უნდოდა,
მაგრამ სიტყვის თქმა უჭირდა.

რედაქციიდან გამოგზავნილი ფული გადავეცით
და, გარეთ რომ გამოვედით, ბაღში გაზაფხული იყო,
ალუჩები ჰყვავოდნენ... და ის კი ჭლეჩით კვდებოდა.¹

რ უ ს თ ა ვ ე ლ ი ს ს ა მ ა რ ე

მე ბედაურით ჩავუქროლე მგოსნის სამარეს,
ვიმხიარულე, ვიგალობე ძმობის შაირი.
ვრცელ ტრამალებზე ვავირბინე ფიქრით ფრთამალით,
მე ბედაურით ჩავუქროლე მგოსნის სამარეს,
ენახე მნათობი ვაბადრული, სახე თამარის
და გაზაფხულის ყვავილები ნაირ-ნაირი.
მე ბედაურით ჩავუქროლე მგოსნის სამარეს,
ვიმხიარულე, ვიგალობე ძმობის შაირი.

ერთმა კრიტიკოსმა (და კიდევ ერთმა!) ჩემი პო-
ემა „კოლხიდა“ გააბიაბრუა. არ ღირდა ამ პოემაზე
კალმის წვერის დაღლა, მელნის დახარჯვა. თოვლი-

¹ მერე, როცა ლადო თვითონაც ისე გახდა ავად, ხშირად
გაიხსენებდა იმ დღეებს: ასე ჩემსავით იყო ვასო ლომიძე აყ-
ვავებული ალუჩის დროსო. — ნ. ა.

ვით ქათქათა ქალაღის დასვრა... ამდენიც საფე-
რია ის პოემა.

ამის შემდეგ იქნებ გვეღირსოს და ტალახიდან
ამოგვიყვანოს იმ კრიტიკოსთა სიმკლავრემ, მსუფთა
დიდება, მათმა მზეჭაბუკობამ და სიქველემ!

ბაგრიცკის „ფიქრი ათანასეზე“ შევჩენკოს პოე-
მებს მაგონებს. ბევრი ვიკითხე შევჩენკოს ბიოგრა-
ფია და მისი „დღიურები“.

რა კარგია აკაკის მოგონება შევჩენკოზე!

გრ. აბაშიძეს ჰქონდა ფრანგულიდან თარგმნილი
ფრანსუა ვიონის რეასტრიქონიანი ლექსი:

მე სიჭაბუკეს მივსტირი მარად,
ღროს ეატარებდი ტოლებში მეტად,
სიბერე ისე წამომეპარა,
ახალგაზრდობა სად გაქრა ნეტავ?
იქნებ ქვეითად წავიდა კენტად,
იქნებ გაჰქროლა რაშით ქარულად?
დავდივარ, ვეძებ, ველარსით ვხედავ,
ვერ გამოვიდა — სადით წასულა!

ალიოშამ წაიკითხა და თქვა: ეს კაცი (ფრანსუა
ვიონი) ჩვენსავით ახალგაზრდა იყო, ქეიფობდა, ლა-
ლობდა, ღროს ატარებდა. ახალგაზრდობას კი მის-
ტირისო. ჩვენთვის ჯერ აღრეა ასეთი წუწუნო.

როგორ გამიხარდა, „დონ კიხოტში“ რომ ვნახე ფრაზა: ქვა მოხვდა ლიტრას, ლიტრა მოხვდა ქვას, მაინც ვაი ლიტრის ბრალიო. „ქილილა და დამანაშია“ ასეთი — ჭაროს ნათქვამი არაკი — ხელმწიფე და დიდებული“: „მე და შენი საქმე ჭიქასა და ქვას ჰგავს, თუმცა ქვა ჭიქასა ეცა, ანუ ჭიქა ქვასა დაჰკრა, ორგანვე ჭიქა დაილეწება და ქვა უვნებლად დადგება“.

მწერალთა სახლის ბაღში ერთი მწერალი იჯდა—რაფიელის „სამშობლო ხევსურისა“ ადგილობრივი, კუთხური პატრიოტიზმითაო, შოვინიზმის სუნი უდისო. სულ სულელი ვუძახე. უნდა მეცემნა, ძლივს გამასწრო... სულელია და... აბა, რა ჰქუა უნდა მოვკითხო?...

ხომ გენიალურია, დავით კლდიაშვილის არისტო რომ ბოხბოხს დაახეთქებს მიწაზე?

რამდენი ნოდარი, რევაზი, თამაზი, ვახტანგი, შოთა, ოთარი, რამაზი, მერი, მეგი და სხვა გმირებია თანამედროვე მწერლების ნაწერებში. როგორი სახე აქვთ? რა აცვიათ? ხშირად ზოგ ავტორს აღარც კი ახსოვს, როგორები არიან მისი ნაწარმოების უსისხლხორცო და უსახო გმირები. აბა, დაიძახე: ლუარსაბ თათქარიძე! ოთარაანთ ქერივი! ტარიელ მკლავაძე!

სოლომონ მორბელაძე! მოსე მწერალი! ერემია
წარბა! სპირიდონ მცირიშვილი!

თბილისში ჯერ თოვლი მოვიდა, შემდეგ ისე
გამოიდარა, რომ პალტო, კალოშები და ხელთათ-
მანები არქივში შევინახეთ. მეორე დღეს ისევ და-
უბერა საშინელმა ქარმა და კვლავ დავათრევთ
პალტოს, კალოშებს, ხელთათმანებს...

ბოლო დროს ცირკში სიარულს დავეჩვიეთ.
ბევრს ვიცინით სისულელეებზე და ვიგონებთ ქუ-
თაისის ცირკს — ღია ცის ქვეშ — გაშლილი ქოლ-
გებით ქარში, ავდარში.

დემიტრი, ერემია, რეზო, ალექო, ნიკა და მე
კინოთეატრ „რუსთაველის“ განსნას დავესწარით.
კარგი შენობაა. პირველად რატომღაც ცოტა უგე-
მურად მოგვეჩვენა. ვნახეთ ფილმი „პეტრე I“.
ერთ ხანს ვისეირნეთ პროსპექტზე. შემდეგ კაფეში
ვისხედით და ყველა კაი კაცის სადღეგრძელოს
ვსვამდით.

ქუჩაში რომ გამოვედით, უკვე თოვდა. ფართო-
ფართო ფანტელები დაფარფატებდნენ ასფალტზე.
სალამოს სკოლებიდან ერთი ყიჟინითა და ქრიაშუ-
ლით ბრუნდებოდნენ მოსწავლეები... ერთი ჯგუფი
„მხიარული ახალგაზრდობის“ მარშს მღეროდა.
ავედევნეთ უტყვი სიამოვნებით. დიდხანს მივყვე-

ბოდით ნახევრად ფეხშეწყობილნი. ფეხქვეშ ჭრის
აღით იკუმშებოდა ახალი თოვლი.

შალვა ამისულაშვილს რედაქციაში შემოყვება არონ
კოფშტეინი — შავტუხა ჩასკენილი ჭაბუკი, კარგი
უკრაინელი პოეტი.

ეყიდა სერგი მაკალათიას წიგნები: „თუშეთი“,
„ფშავეთი“, „ხევსურეთი“ და დანტეს „ჯოჯოხეთი“
ქართულად. ეს უკანასკნელი ს. მაკალათიას ნაშრო-
მი ჰგონებია, რადგან ამ წიგნის სათაური მათ მსგავ-
სად ბოლოვდებოდა (-ეთი). სახელწოდებამ გამა-
ბრიყვა და „ჯოჯოხეთიც“ მხარე მეგონათ, — სი-
ცილით ამბობდა იგი.

ძალიან მალე დაუახლოვდა ჩვენს პოეტებს, გან-
საკუთრებით დაუმეგობრდა ირაკლი აბაშიძეს და
ახალგაზრდობას. არონმა უკვე ისწავლა „საყველ-
პურო“ ქართული, ზოგიერთ ფრაზას კითხულობს
კიდევ ქართულად და წერს თავისებურ ფუნაგორი-
ებსა და კალამბურებს. აი, ორიოდ ნიმუშიც:
„Ираклий პოეტი საბჭოთა, получил Знак почета“,
„Шенгелая არი სამი, как им быть, не знают сами“.
კიდევ აქვს ბევრი ასეთი, მაგრამ ახლა არ მაგონ-
დება.

სულ წიგნებს ჩაჰკირკიტებს, სიარულის დრო-
საც კი. ერთ წიგნს რომ გადაშლის და კითხულობს,
რამდენიმე ილღიაში აქვს ამოჩრილი: ხან ერთს
ამოიღებს და ჩახედავს, ხან მეორეს და ასე განა-
გრძობს კითხვას.

ერთხელ კახეთში წაყვა შალვა ამისულაშვილს.
შალვამ ამ შემთხვევის გამო ერთი მშვენიერი ლექ-
სიცი კი დასწერა და არონს უძღვნა. **კარგია სტრი-
ქონები:**

შენ რუსთაველის ჩანგი გატკობდა,
მე დიღოსტატის კობზას ვნატრობდი....

სასადილოდ ცოლშვილიანი და უცოლშვილონიც
ახალ რესტორან „თბილისში“ დავდივართ. პირველ
ხანებში ხელოვანთა და ლიტერატორთა კლუბს თუ
ყავახანას დავემსგავსა ეს რესტორანი. ყველანი იქ
ქეიფობენ' და თავზე შავკოსტუმიანი ოფიციანტები
დასტრიალებენ.

გუშინწინ იქ შევედი. ერთი საწყალი ხუთ-
თუმნიანი გვექონდა და იმის იმედით შუა ადგილას
გამოვიჯგიმეთ. სასადილო დარბაზში ჯგუფ-ჯგუფად
უსხდნენ მაგიდებს მწერლები, მსახიობები, მხატვ-
რები და რედაქციათა მუშაკები. შემოვიდნენ და
ცალკე დასხდნენ: ირაკლი აბაშიძე, ალექსანდრე
ქუთათელი, გრიშა აბაშიძე, არონ კოფშტეინი.

მე ავიღე ხელსახოცი ქაღალდი, ზედ ფანქრით
ლექსის პირველი სტრიქონი დავაწერე და მეორე
სტრიქონი რეზომ მიუწერა, მესამე კი — ნიკამ და
ა, შ. გამოვიდა ოცსტრიქონიანი მთლიანი ლექსი

საიდან მოხვედრით ამდენი მგოსნები?

გეტყობათ, ჯიბეში დასტებად ფული გაქვთ!
მოდინ მწვადები ნანატრი ოცნებით...

რა მშვენიერია, რა დიდებულია!

არ მოგეწონს, სუფრაზე „ბორჯომი“ გიდგიათ
თქვენ ღვინო მიირთვით, ღვინო თუ გწყურიათ!

ზოგი ხართ პატარა და ზოგიც დიდია...

რა მშვენიერია, რა დიდებულია!

ეს საქართველოა, მგოსნების ქვეყანა,
სასტუმრო „თბილისი“ თბილისის გულია.

ნეტავი სიმონი 1 თან წამოგვეყვანათ...

მაინც რა კარგია, რა დიდებულია!

თქვენს ახლოს ჩვენსავით ვიქტორიც 2 ერთობა,
ეტყობა, იმასაც თქვენსავით ფული აქვს.

მოქმეთა კავშირი, მოქმეთა ერთობა...

რა მშვენიერია, რა დიდებულია!

მაშ „ხაი ყიფე!“ და სალამი ქართული,

ლექსებიც იმღეროს გულმა, თუ გულია.

ქართულ სმა-ჟამით ასე ხართ გართული...

რა მშვენიერია, რა დიდებულია!

ეს ლექსი ოფიციალტის ხელით შათ გაუფზაენეთ:
არონ კოფშტეინმა რუსულ-ქართული კალამბურე-
ბით აჭრელებული ლექსი გადმოგვცა და სუფრაზე
მიგვიწვია.

1 სიმონ ჩიქოვანი.

2 ვიქტორ გაბესკირია მარჯანიშვილის მსახიობებთან გრ-
თად იყო დარბაზში. — ნ. ა.

შემდეგ შევაერთეთ მაგიდები და შეერთდნენ
გულებიც. მალე სხვა მაგიდებთან მსხდომებმაც
მოგვბაძეს და შეიქნა ერთი მთლიანი ოჯახი¹

სიზლირითება

* * *

ლადოს უბის წიგნაკში კიდევ არის ასეთი
ჩანაწერები, მაგრამ ზოგან ფანქრით ნაწერი ადგი-
ლები უკვე გადაშლილია და ყველას ამოკითხვა არ
ხერხდება.

¹ არონ კოფშტეინი გმირულად დაიღუპა ფინეთის ომში:
დაჭრილი ამხანაგის გადარჩენის დროს განგშირა ფინელი
სნაიპერის ტყვიამ. ოსმა მწერალმა დ. ჯატიევმა გულთბილი
წერილი მოათავსა ჟურნალ „ზნამიაში“ და დაწერილებით აღ-
წერა არონის უკანასკნელი წუთები, — ნ. ა.

ჩემი უბის წიგნაკიდან

I

ჟურნალ „ჩვენს თაობაში“ პირველად 1939 წლის იანვრის ნომრიდან დაიწყო ლადო ასათიანის ლექსების ბეჭდვა. ამ ნომერში მოთავსებულია: „კოლმეურნეებთან ლხინში თქმული“, „ძველი მოლოცვის მოსაგონარი“ და „სამი უსათაურო“, მანამდეც, და შემდეგაც იგი სისტემატურად ბეჭდავდა თავის ნაწარმოებებს „მნათობში“, „ახალგაზრდა კომუნისტში“ და სხვა პერიოდულ გამოცემებში.

„ნორჩი ლენინელის“ რედაქციაში მუშაობისას (1938—1939) ლადოს კალამს ეკუთვნის ბევრი ლექსი, ნარკვევი, წერილი და ნახატ-სურათის წარწერა. ზოგიერთ მათგანს აწერია: ლ. ვარდოშვილი, ლ-ანი, ა-ანი, ლ. მაღალაშვილი, ლ. ასათიძე, ესაა ლადოს ფსევდონიმები.

„ტექსტი ლ. ვარდოშვილისა, ნახატი გ. ისაევისა“, ხშირია ასეთი წარწერა „ნორჩი ლენინელის“ მაშინდელ ნომრებში მოთავსებულ სურათებსა და ჩანახატებზე. გიორგი ისაევი, ჟურნალ-გაზეთების

ნიჭიერი მხატვარ-გამფორმებელი, იმ დროს „ნარკ
ლენინელში“ მუშაობდა და დიდად მეგობრობდა
ლადოსა და მის ამხანაგებს.

ერეკლესი

უოტტერ...

ქორზ ზანდი, ბარბიუსი, ამუნდსენი, რეპინი, რადი-

შჩევი, მაიაკოვსკი, ნ. ბარათაშვილი, ვ. სარაჯიშვი-

ლი, მაიაკოვსკის სამშობლოში, თბილისის ზოო-

პარკში და სხვა, ხელმოწერილია ლადოს ამ ფსევ-

დონიმებით. აქვეა მოთავსებული ლადოს მიერ

თარგმნილი ოვჰანეს თუმანიანის, იანკა კუპალას,

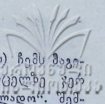
ვლ. მაიაკოვსკის, კვიტკოს, იენსენისა და სხვათა

ლექსები. ამ წლებში დასწერა მან რამდენიმე სა-

ბავშვო ლექსი.

II

წერდა ყოველთვის სწორი, ლამაზი, ძალდაუ-
ტანებელი, მსუბუქი ხელით, სუფთად და გადაუ-
ხაზავ-გადმოუხაზავად. ესაა მეტად ჯანსაღი და და-
მშვიდებელი ადამიანის ნაწერი, რაც ავადმყოფო-
ბის დროსაც არ შეუცვლია. მაშინ თითქოს უფრო
მტკიცეა და გამართული მისი ხელი. 1942 წელში
დაწერილი „ცხრა ძმა ხერხეულიძე“, „ასპინძა“,
„ბასიანის ბრძოლა“, „გულბაათ ჭავჭავაძე“ და
სხვები ერთი ხელის მოსმითაა დაწერილი, „ბზა-
რიც“ კი არ ურევია ნაწერს და ხელი ბოლომდე
თანაბარია და ენერგიული.

ერთ დღეს (1940 წლის 2 იანვარს) ჩემს მაგიდასთან ჩამოჯდა და ქალაქის ფურცელზე მარტო ერთხელ დასწერა სახელი „ლადო“. შემდეგ ზედიზედ 88-ჯერ მიუწერა გვარი „ასათიანი“ და თქვა:

— ეს ერთ კაი ლექსს ჯობია. ფუტურისტები და დადაისტები ხომ წერდნენ რამდენიმეჯერ განმეორებულ და ერთმანეთზე მიჯრილ ერთდაიგივე უაზრო სიტყვასა და ფრაზას? მაგალითად, წამიკითხავს: ტრისტან ტზარას ერთი ლექსის ყველა სტრიქონში სიტყვა „იყვირე, იყვირეს“ მეტი სხვა არაფერია და ბარე თხუთმეტჯერაა განმეორებული, მგონი, ეს სიტყვა. არავითარი აზრი კი არა აქვს. აქ კი ადამიანის სახელი და გვარი მაინც არისო, — ღიმილით დაამთავრა და ის ქალაქი მე დამიტოვა.

IV

1940 წელს გამოდიოდა კარლო კალაძის ლექსთა კრებული. ერთხელ კარლომ გადმომცა იმ კრებულის მაკეტი — ლიდერინის ყდიანი კარგა მოზრდილი წიგნი და მითხრა:

— ვიცი, შენ რომ აგროვებ ეპიგრამებს და სხვადასხვა ნაკვესს. აი, გქონდეს ეს და შიგ ჩასწერე ყველაფერი. აღარ დაიკარგება და ერთად იქნება თავმოყრილიო.

კარლოს იმ წიგნზე სათაურად წაეწერა „ფუნა-

გორიები“. სიტყვა „ფუნაგორია“ პოეტმა კოლაუ
ნადირაძემ შემოიღო და ისიც კარგა გვარიან ეპი-
გრამებს წერდა. პირველი ფუნაგორია ექვთიმეს
მასვე. ესაა ოთხსტრიქონიანი მწვერულ-უბრები
ყარიბზე (პეტრე გელეიშვილი), რომელმაც ოციან
წლებში „მნათობის“ ფურცლებზე მეტად გესლი-
ანი შენიშვნებით სავსე წერილები დაბეჭდა ცის-
ფერყანწელთა შემოქმედების შესახებ.

მასთან ერთად, კარლოს ხელითვე, ჩაწერილი
იყო მისი საკუთარი ერთი კარგი იუმორისტული
ლექსი, რამდენიმე პატარა სხარტულა და კოლაუს
ის პირველი ფუნაგორია პეტრე გელეიშვილზე.
„მან მწერლობაში დასტოვა კვალი“... და სხვ.

ფუნაგორია ანუ ნეხვის ჭია — ხოჭოს მსგავსი
ერთი უვნებელი მწერია, რომელიც არავის არა-
ფერს უშავებს და არავითარ ზიანს არ აყენებს.
„მხოლოდ ფუნეს აგუნდავებ, იქვე, ახლოს, აგო-
რებო“, — ნათქვამია მასზე აკაკის ცნობილ ლექსში.

ამ საქმეში კი მეტისმეტ გულმოდგინებასა და
აქტიურობას იჩენს, თანაც — თითქოს — ეს „მუ-
შაობა“ მისთვის უბრალო გასართობი საქმეა.

თითქოს ჰქონდეთ შეჯიბრება,
სტადიონზე გადიოდნენ,
ნეხეს ბურთივით მოაგორებს
აგერ ხოჭო ათიოდე.
ნეხეს აგორებს და შავ ბურთებს
მოაგორებს მიწის ხერელში,
გაპკრავს ბოლოკიდურებით,
ბურთს არ იღებს ისიც ხელში!

კოლაუ ნადირაძის განმარტებით, თითქოს ასეთივე უვნებელი რამ იყო ეპიგრამაც. მხოლოდ ამხანაგთა სალალობოდ თუ გამოდგებოდა ის, თორემ სხვაფრივ არავის განაწყენებას არ უნახავდა მიზნად.

ამიტომაც, მან ყოველ სახუმარო-სალალობო ლექსს „ფუნაგორია“ შეარქვა. ეს სახელწოდება მალე გავრცელდა და დღემდე შემორჩა არათუ „მშვიდობიან“ და სათნო ტონის შემცველ, თავშესაქცევარ ეპიგრამას, არამედ თვით ძალზე გესლიან და გამკენწლავ, მწვავე ნაკვესს, მეტად მახვილკაურ და ენამოსწრებულ „განმქიქებელ-გამანადგურებელ“ კალამბურს...

იმ წლებში ბევრი პოეტი წერდა ეპიგრამებს და სახუმარო იუმორისტულ ლექსებს. განსაკუთრებით აქტივობდნენ ამ საქმეში ახალგაზრდა მწერლები, რომლებიც თავიანთ „მასწავლებლად“ თვლიდნენ კოლაუს და ორჯერ კიდევ გაუგზავნეს მას „ეპისტოლე, „კოლაუ ნადირაძეს, პოეტსა და მანსტროს“. ორივეს ავტორი ლადო ასათიანი იყო. პირველ მათგანში, სხვათა შორის, წერდნენ:

ყველა იძახის: „კოლაუს ეს რა შვილები მანსტრო?“
ჩვენც გულთ გეხმიანებით, ფუნაგორიის მანსტროვ!
არ მომხდარიყოს, რომ ქვეყნად შენთვის სხვა ვინმეს
გაესწროს.
ხანდახან უნდა მოხვიდე და ჩვენს შეკრებებს დაესწრო...

...ყველა წერს, ზოგი რაკრაკებს, ზოგიც იბრჩობა უთქმობით, დღეიდან კაცს არ დაეუთმობთ, დღემდე თუ მრავალს ვუთმობდით.

...ბევრი „მოღვაწე“ პროსპექტზე მთვრალივინა იწვევს...
შინა...
შინა...
შინა...

შიგ შუბლში უნდა მივარტყათ მათ ჩვენი ფუნაგორია! სხვაც ბევრი არის საკბილო, მანდ შენთან ახლოს, თუ გარეთ. გვინდა, შეგფიცოთ, კოლაუ, და სიტყვა ვითხრათ მქუხარე: — ერთად დავასხათ უხამსებს ამომთუთქავი მდულარე, ზოგთან შენ თვითონ მიიქერ და ცეცხლი გადაუყარე! კარგად ნათქვამი განქიქვა ხალხში დადის და გორაობს... ვიცით, მომხმარე გვირდება, საქმე რომ დააბოლოო, ჩვენ გამოგყვებით, არ გაწყენს ასეთ შეილებიხ ყოლაო, შენ ვაგიმარჯოს, მხოლოდ შენ, დაუძლეველო კოლაუ!

V

კარლოს ნაჩუქარი წიგნი ლადო ასათიანს გადავეცი და მან შიგ ჩასწერა ბევრი ეპიგრამა, იუმორისტული ლექსი, სხარტულა და ნაკვესი, რომელთა უმრავლესობა მას ეკუთვნოდა. დანარჩენი სხვა ამხანაგებისა იყო. სანახევროდ შევსებული წიგნი ისევ მე დამიბრუნა და შემდეგ ბოლომდე ჩავწერე 400-დე სხვადასხვა მასალა.

1940 წლის ივლისში „ჩვენს თაობასა“ და „მნათობს“ ლადოსგან აბასთუმნიდან რამდენიმე ლექსი მოუვიდა დასაბეჭდად. როგორც წერილებიდან ჩანდა, ნელ-ნელა უკეთესდებოდა მისი ჯანმრთელობა. „ფუნაგორისტობას“ მაინც არ იშლიდა და იქიდან „ერთ მკვლევარსა და ფუნაგორისტს“ გამოუგზავნა კარგა ლაზათიანი „საპროგრამო ეპისტო-

ლე“, სადაც, ეგრეთწოდებული მშვიდობიანი ტონის
მატარებელ სტრიქონებთან ერთად, ბლომად იყო
„ამოსაცხები მალამო ჯერ კიდევ ჩვენს გარშემო
მყოფი ზოგიერთი თავგატეხილისა და თავგასატეხ-
თათვის“.

ფუნავორია სტილია „ამომავალი“ კლასისა,
ბევრის პერანგი შეღება, ბევრი უნიჟო გასრისა...
სწრაფია ფუნავორია, ხელიდან ხელში გადადის,
აკანონებს და ანმტკიცებს ლიტერატურულ სინილისს,
ქინი სჭირს მწერლუკანების, მონიკელებულ ცილინდრის...

ეწერა იმ წერილში, და, მართლაც, მაშინ დიდ
მოდაში იყო ახალგაზრდობის მიერ ცილინდროს-
ნების „დევნა“ თბილისის ქუჩებში.

ლექსებისა და იმ „ეპისტოლეს“ გარდა ლადომ
ერთი გალექსილი წერილი გამოუგზავნა „ჩვენი
თაობის“ მაშინდელ რედაქტორს დიმიტრი ბენა-
შვილს, რომელსაც შემდეგს სწერდა:

ალბათ, ახლა „თაობაში“ ძველებურა ზიხარ ისევე,
გვერდით გიზის ერემია, ¹ გემატება სიხალისე,
მომენატრა, დიმიტრიჯან, ძველებური ქამანჩობა,
შენ, „თაობაე“ გაგიმარჯოს, შენ, დიმიტრი, გამარჯობა!
მე კარგად ვარ, დენთი ვიყავ და ისევე ვრჩები დენტად.
საქართველოს სიყვარულით ჩემი სული დაითენთა.
დამაქვს „პარმის მონასტერი“, სტენდალი რომ აზრით
„სტენ-და“,
კითხვამ ისე გამიტაცა, რომ ფურცლებზე დამათენდა.

¹ ერემია ქარელი შვილი „ჩვენი თაობის“
რედაქციაში კრიტიკის განყოფილებას განაგებდა.

მე კარგად ვარ, ისევ დავლევ, თბილისში რომ ღვიძნობ
გსვამდი,

მტრის ჟინაზე ისევ ისე მეყვარება ფიროსმანი.
ჩემი გზა მაქვს, ჩემი ჭკუა, წითლად ღვივის ჩემი გვაჩვენებს,
და ვერავინ ვერ შეიძლებს, დამავიწყოს სასტუმროსი...
მე კარგად ვარ, დიმიტრიჯან, მხოლოდ ერთი უნდა გთხოვო,
ჩემი ლექსი სულ დაბეჭდე, ნომერი არ გამოტოვო.
კარგად იცი, მიზანი მაქვს, ბევრი რამე გავაკეთო,

სიცოცხლე კი ჩქარა მიჰქრის, რაც არ უნდა დავაფეთო.
გამიგრძელდა, თუმც შემეძლო, ორჯერ მეტი დამეწერა,
ბევრის გული დამეკოდა, ბევრის გული დამესერა.
ცოტა კიდევ შეზარება, ცოტა კიდევ აეადა ვარ!,
თორემ ლექსი და სათქმელი რა ეშმაკმა გაათავა!
გამიგრძელდა, მაგრამ ერთი უნდა გითხრა მაინც ნაღდად:
როგორც ვატყობ, ყველა კაი დღეს კავშირის წევრი გახდა,
და მე ნუთუ მთლად გლაბა ვარ, რომ დამტოვეს ასე სხარტად,
ჩემი ჭკუა და გონება ნუთუ ასე გაქვისატდა?

ეს ისე ვთქვი, სხვათა შორის, მძულს ამგვარი ბრიყველები,
სად მცალია, ლექსებს ვმღერი, ბუნებაში ვიყუტები,

მარტოობით ვიმოსები და დუმილით ვიხურები,
დავანგრიე, დაცავლეწე ტყეში ნიცშეს ჯიხურები!
ეს ისე ვთქვი, რადგან სული აღელდა და ათაკარდა,
მე სხვა არ მწამს არაფერი, ყველა ფეხზე დამეხლართა:

საქართველოს, ფიროსმანის, პოეზიის, ლექსის გარდა...
ასე იცის განშორებამ, ცხელი გულის გახურებამ,
არ გეწყინოს, დიმიტრიჯან, ეს ლექსი და გახუმრება.

შენ კაცი ხარ, კარგად იცი, ბულიონს რომ ყაუტრმა სჯობს.
შენს ვაჟკაცურ სითამამეს, შენს ბიჭობას გაუმარჯოს...
...ეს წერილი, აბასთუმნის მწვანე ტყიდან მონაბერი,
მოვა შენთან თავდახრილი ისე, როგორც მონა ბერი,
იტყვის: თვალებს ბენაშვილის კიდევ უნდა დავენახო...
პოეტებო, მომღერლებო, სახლო, ეზოვ და ვენახო,

მერე წუთით დაფიქრდება, ეგონება თავი სტამბოლს:
— შევიშლები და კაცს მოვკლავ, ახლა რომ არ დავისტამბო!

მეგობრულად — ლადო ასათიანი.

1940 წ., 5 ივლისი.

ლადოს გარდაცვალების შემდეგ ეპიგრამების თხზვა ისევ გრძელდებოდა. ბევრი მართლაც გონებამახვილურად და ენამოსწრებულადაა დაწერილი. ზოგიერთს მათგანს ლადოს მიაწერენ და მისი გამოთქმული ჰგონიათ, მაგრამ ლადოს ფუნაგორიას სულ სხვაგვარი პეწი და ლაზათი ჰქონდა: პირდაპირ მიზანში ხვდებოდა სანიშნოს...

შემოღობვა მთაწმინდაზე და დღე უკანასკნელი

გამიხსენებენ როგორც ნიკალს
და თბილ სამარეს დააბიჯებენ.
ლ ა დ ო ა ს ა თ ი ა ნ ი.

I

ძველი „ბედილბლის კალენდარში“ წერია:

„ვაჟი, რომელიც დაიბადება 12 იანვრიდან 12 თებერვლამდე, ე. ი. ამ ხანებში, იქნება ჩუმი და ფიცხი, მაგრამ კეთილი ხასიათისა. უყვარს თავისთავთან ლაპარაკი და მარტობა. სიყმაწვილეში გაჭირვებას გამოივლის სიღარიბისა და მშობელთა დაუდევრობის გამო. 30 წლიდან გაჭირვებას ასცილდება. უდიდესი მისი სარგებლობა იქნება ვაჭრობაში, თუ 33 წელს გადასცილდა, 88 წლამდე იცოცხლებს...“

რამდენჯერ წაგვიკითხავს ერთად ლადოს და მე ვალერიან გუნიას „საქართველოს კალენდრის“ ეს „წინასწარმეტყველება!“

— მე ხომ 1917 წლის 14 იანვარსა ვარ დაბადებული, ნინოობის დღეს, — ბევრჯერ უთქვამს

ჩემთვის ლადოს ზემორე სტრიქონების წაკითხვას
დროს, — ამ კალენდარს კი რა უნდა ვუყუო. რას
კვირველია, აქ დასაჯერებელი არაფერია, მაგრამ
კაცმა რო თქვას, ზოგიერთი ნათქვამი
სვლელია, თითქოს მართლდებაო.

ლადო ასათიანს ბევრი რამ აუცხადდა ამ „წინას-
წარმეტყველებიდან“. ის მართლაც იყო ჩუმი და
ფიცხი, მასთან უალრესად კეთილი ხასიათისაც.
მაგრამ მარტოობის მოყვარული არასოდეს არ ყო-
ფილა. მარტო-მარტო ლაპარაკი კი არა და, თავის
საყვარელ ავტორთა ლექსებით ღიღინი კი უყვარ-
და. ისიც მართალია, რომ ბევრი გაჭირვება და სი-
ღუბჭირე გამოიარა ჯერ კიდევ თითქმის ბავშვმა,
მაგრამ უმთავრესში, როგორც ყოველთვის, მაინც
შეცდა ბედისმწერელი: ლადომ არათუ 88 წლამდე
გაძლო, 30 წელსაც კი ვერ მიაღწია. მით უმეტეს,
33 წელსაც ვერ გადასცდა, რათა, იქნებ, ნაწინას-
წარმეტყველევ გაჭირვებას ასცდენოდა. იგი ვერ
ელირსა 30—35 და უფრო შემდეგი წლების ასაკს,
როცა ბავშვობის მიაპიტურ სიცელქესა და სტუ-
დენტობის მღელვარე დღეებს შეცვლიდა სიმწიფე
და დინჯი ხანდაზმულობა. ვაჭრობის შნო და უნა-
რი კი სულაც არ გააჩნდა ცხოვრებაში ახლადფეხ-
შედგმულს.

როგორ იცინოდა ამ სიტყვების წაკითხვისას!

— ერთხელ ხომ გავყიდე გურჯაანის ბაზარში
ღვინო ვეჯინელ კოლმეურნესთან, ის იყო და ის
მთელი ჩემი ვაჭრობა. ალბათ, ამას გულისხმობდა

მაგის დამწერით, — ამბობდა, და ის კი უხაროდა, 88 წლამდე იცოცხლებსო, რომ ეწერა.

— წარმოიდგინე ოთხმოც წელს გავდაცულ-ბული ლადო ასათიანი... — მითხრა ~~წინააღმდეგობა~~ მიჩანჩალებს იგი რუსთაველის პროსპექტზე გრძელი ყავარჯნით ხელში. გამვლელ-გამოვლელნი სიყვარულითა და მოწიწებით ესალმებიან...

და ამას მოყვა იმ ხანგრძლივი წლების მანძილზე ვითომც მომხდარი ამბების გახსენება: თუ ვინ დარჩა ნაცნობებიდან ცოცხალი და ვინ აღარ იყო ამ ქვეყნად. შემდეგ დაიწყო ჩვეულებრივი ხუმრობა... და, საერთოდ, ყველაფერი ეს ხუმრობადვე მიაჩნდა.

II

მაგრამ ხუმრობა ხუმრობა იყო, და, ლადოს უკვე მოეძალა ავადმყოფობა. ხმამაღალი ლაპარაკის ან სიცილის დროს ხველა აუვარდებოდა, წელში მოიხრებოდა და სიცხით ჰქონდა ანთებული ლოყები. წინათ მუდამ მშრალი და თბილი ხელები ახლა ხშირად უოფლიანდებოდა, მაგრამ მძიმე საღმობას თავს არ უდებდა და მაინც ფართო ნაბიჯებით ზომავდა ქუჩებს.

ძლიერ გაახარა პირველი წიგნის გამოსვლამ. შიგ 38 ლექსი იყო და ყდის მხატვრობა ლადო ავალიანს ეკუთვნოდა: მოცისფრო ფონზე: თითქოს მოზარნიშებული ხევსურული ფარი, და შიგ ჩაწერილი: „ლადო ასათიანი — ლექსები“.

იმ კვირაში ანიკო ვაჩნაძემ გადმოშვა ლადოს გამოგზავნილი წიგნი. თვითონ ლადო ჩემთან უბრაოდ იყო. ამის წინა ხანებში სულ უბრალოდ რამეზე წავლაპარაკდით და ახლა ერთმანეთისთვის ხმის გაცემა გვრცხვენოდა. წიგნში ლექსად ჩაეწერა ჩემთვის მიძღვნა: „შენ წინათ ცაში დაჰქროდი, ესიტყვებოდი ვარსკვლავებს“, და. ა. შ. ლექსის შინაარსიდან ჩანდა, რომ არ დამინდო და საყვედურები გადმოშვრა: მშვენიერი სიტყვები იყო, გულზე მომხვდა.

მერე რუსთაველზე შემხვდა, ამხანაგებს მოყვებოდა. დამინახა, ჩემსკენ გამოემართა, ხელი მაგრად ჩამომართვა და მკითხა, წიგნი თუ მიიღე, ლექსი როგორ მოგეწონაო.

იმ ლექსმა შეგვარიგა, თორემ მართლა დამდურებულელებივით დავდიოდით...

III

უკანასკნელ 2-3 წელს თანდათან იგრძნობოდა, რომ დგებოდა ომის მძიმე დრო: ფაშიზმის აჩრდილი გადაენართხა მთელ დასავლეთ ევროპას და ახლა ლამობდა თავს დასწოლოდა კაცობრიობას. 1940 წლის 14 ივლისს დაეცა პარიზი. ჰიტლერმა სიტყვა წარმოთქვა ინვალიდების ტაძარში — ნაპოლეონის საფლავთან. და მართლაც გადაიღო სურათი ეიფელის კოშკის ფონზე, რისი შიშიც გამოთქვა გალაკტიონ ტაბიძემ ამ ამბების წინ ერთი წლით

ადრე, — რუსთაველის პროსპექტზე ახალგაზრდა ბოეტებთან შეხვედრისას.

მთელს თბილისში სანატრელი გახდა სინათლე ყველას გვახსოვს თოვლისა და მთვარისაგან განათებული საღამოები, როცა უკვე ჩამომდგარ ბინდუნდში გამოვდიოდით შენიღბული ქალაქის ქუჩებში.

მაღაზიებში, ტროლეიბუსებისა და ტრამვაის ვაგონებში ეკიდა მუქლურჯი, მწვანე და ცისფერი ნათურები, იდგა რაღაცნაირი ამაზრზენი, გვიმსი სინათლე, სახეები და საგნები არაამქვეყნიურად იყო განათებული და ადამიანებსაც მკვდრის ფერი ედოთ. თეატრებისა და კინოების გაჩირაღდნებული დარბაზებიდან გამოსულნი, უცბად წყვდიადში რომ მოხვდებოდნენ და კუნაპეტი ღამე აუბამდათ თვალებს, საღმე — სხვა ქალაქში ან მიყრუებულ სოფელში ეგონათ თავი.

ერთი წლის შემდეგ მტერმა ჩვენი საზღვრებიც გადმოლახა, ომიც დაიწყო, და

უკანასკნელი ჩაქრა სანთელი,
ვაქრა შუქი და ჩაბნელდა ბინა...

რუსთაველის პროსპექტი დღითი დღე თხელდებოდა: თითქოს ყველა ომში წავიდა. ქურნალ „ჩვენი თაობის“ რედაქციამ დროებით შეწყვიტა მუშაობა, ბევრი ჩვენთაობელი ჯარში გაიწვიეს და „მიმოიფანტა მეგობართა წრე“.

დაბომბვის დროს მინების ჩამტვრევის შემთხვევაში
შენობათა კარ-ფანჯრები ქალაქის ჯვრებითა და
ბანდებით იყო „ყბაშეხვეული“ და ქალაქის ბრძოლის
ლის ველზე დაჭრილ მეომარს დაემსგავსა.

ქუჩებში მალე გამოჩნდნენ მსუბუქად დაჭრი-
ლები, შემდეგ მათ მოყვნენ უფრო მძიმენი და ხალ-
ხი სიყვარულითა და სიბრალულით შეჰყურებდა
მათ, ეხმარებოდა ტრამვაისა და ტროლეიბუსის ვა-
გონებში ასვლისას, ეშველებოდა გადასასვლელებ-
ზე, თავაზიანად უთმობდა ვზას. ლადო ვერ უძ-
ლებდა მათ დანახვას. — როგორ უნდა ვიყო უხე-
ლო, ან უფეხო, ხომ გადავირევიო, იტყოდა ამ
დროს.

IV

ბოლო ხანებში წინანდებურად ველარ ვაწყობ-
დით რეიდებს და ვერსადაც დავდიოდით. მანამდე
ჩვენი ოცნება იყო ვარძიაში წასვლა, ატენის, ყინწ-
ვისისა და სხვა საიშვიათო ადგილების ნახვა, შე-
მოდგომობით — კახეთში გამგზავრება. ლადოს
ენატრებოდა ვეჯინში მისვლა და ნაცნობი კოლმე-
ურნის ოჯახის მონახულება. მაგრამ იმ პირობებში
ასე შორს წასვლა მისთვის აღარ ხერხდებოდა.

მხოლოდ ბეთანიაში კი „გავბედეთ“ ერთხელ
გასეირნება.

1941 წლის ნაგვიანვე შემოდგომაზე, წყნეთის
გზით, სამადლომდე გავლელ მანქანას გავყევით,

შემდეგ გადავუხვიეთ და ტყე-ტყე ფეხით გვინდო-
და ჩასვლა ტაძრის სანახავად.

შევედით აკურისის ტყეში. თითქმის უგზო-უკვ-
ლოდ გავემართეთ მალალ ხეებს შორის.

წამყე ბეთანიისაკენ...

იქ, სადღაცა, ახლომახლო,

იყო ორბელიანების

და ირაკლის სამოსახლო.

გზაზე, სადაც ცაცხეებია და მუხნარი უმეტესი,

არსად ქვეყნად არ მინახავს

ადგილები უკეთესი!

წამყე ბეთანიისაკენ!

მილილინებდა ლადო გალაკტიონის სიტყვებს და
მუხლამდე მიაპობდა ძირსდაცვენილ შარშანდელ
ფოთლებს...

ოდნავ შესამჩნევი ბილიკებით გავედით ტყის
პირას და გადავადექით ფლატეს. ჩვენს დაბლა, გაღ-
მით — კბოდეზე, წამოიმართა ბეთანიის მთავარი
ტაძრის მტრედისფერი გუმბათი. ეზოს შესასვლელ-
თან მიბმული შავი ნაგაზი ავი ღრენით უყუფდა ვი-
დაცას, ებრძოდა და ღრღნიდა მსხვილ ჯაჭვს, რომე-
ლიც მკაფიოდ მოჩანდა ამ სიშორიდანაც.

გაღმა არ გავსულვართ. ლადომ ჩახედა ძირს,
ქარაფზე დაკლაკნილ ჩასასვლელ ბილიკს, და მითხ-
რა:

— დავიღალე. იქ რომ ჩავიდე, მერე ველარ
ამოვალო. ცოტა ხანს აქ დავისვენოთ, ვუყუროთ

იმ ტაძარს, აქედანაც კარგად მოჩანს, მერე უკანვე გაებრუნდეთო.

გალმა-გამოღმა, სიბ კლდეებსა და ფლატეებზე, ჩირაღდნებივით იყო აბრიალებული თრიმლის ბუნ-
ქები. შინდის, კუნელის, ასკილის, მოცვისა და შქე-
რის ნაირ-ნაირად აჭრელებული და მოჩითული
ფოთლები ისე იყო ცეცხლწაკიდებულივით მოგიზ-
გიზე და მზით გაფიცებული, თითქოს ყოველი
მხრიდან მოისმოდა ცეცხლის ენათა ტკაცატკუცი
და თვალს სჭრიდა ფერთა გასაოტარი იალ-ციალი.
ქვევით, ღრანტეში, ჩაკარგულიყო მდინარე ვერე
და მისი ვიწრო ხეობა, პირდაპირ მოჩანდა იალნოს
მთები და შორს — კავკასიონის ქედი...

ლადო ფერდობზე გადაშვერილ ერთ რუხ ლოდ-
თან ჩამოჯდა, გრძელი ფეხები ხრამის პირას გადა-
აწყო და ხარობდა ლამაზი მიდამოს ცქერით. ასე
გაიხარა მან ერთხელაც, ჯვარის მონასტრიდან რომ
გადავხედეთ მცხეთის მიდამოებს.

მანგლისის მხრიდან ორი ყორანი ზანტი ფრე-
ნით მოაპობდა ჰაერს, გადმოუფრინეს თავზე ტა-
ძარს და ყრანტალით ჩაექანენ დელეში.

— რა ბედნიერია ფრინველი, — შურით გააყო-
ლა მათ თვალი ლადომ. — ფრთები რომ მქონდეს,
რა სწრაფად გადავფრინდებოდი ამ ქარაფებზე, ახ-
ლოს ვნახავდი იმ ტაძარს, თვალს შევავლებდი თა-
მარის შვენებით სავსე სახეს და უფრო კარგ გუნე-
ბაზე დაებრუნდებოდი თბილისში, — ნაღვლიანად
წარმოთქვა მან.

იქიდან წამოსულნი ახლა უფრო დაბურულ ტყეში შევედით. ხშირ-ხშირად ვისვენებდით აქა-იქ ამოჩრილ ძირკვებზე. შინდსა დაემოცივს ყოველგვარ შერჩენოდათ გადამწიფებული მტკნარი ნაყოფი. ჯიბეები ავივსეთ ძირსჩამოყრილი წაბლითა და ტყის თხილით. ცადატყორცნილი მუხები და ჯმუხა-ცაცხვები იდგნენ ისე მყუდროდ და მღუმარედ, რომ ჩვენ მართლა დავისვენეთ. მხოლოდ ხეთა კენწეროებში გუგუნებდა უჩინარი ქარი და თავზე გვაყრიდა წითელ-ყვითელ ფოთლებსა და ნეშოებს.

დიდხანს ვიხეტიალეთ ასე, მერე, როცა მოსალამოვდა, სამადლოსთან ისევ „ავეკიდეთ“ ერთ სამხედრო ავტოს და კოჯრის გზით თბილისისაკენ დავეშვიით...

...თხუთმეტი წლის შემდეგ მწერალთა ერთი ჯგუფი სწორედ ამ ტყეზე გავლით ჩავიდა ბეთანიაში. კვლავ გვიანი შემოდგომა იდგა და ვითომც ყველაფერი ისე უცვლელი მეჩვენა, როგორც იმ დღეს, როცა ლადო ასათიანი და მე ვიყავით იქ. კვლავ იგივე ტყე, მუხლამდე დაყრილი ნეშოები, ტანკენარი, მუხები, ცეცხლწაკიდებული თრიმლი და შქერი. მხოლოდ ახლა გზაწვრილები და ბილიკები აღარ იყო საძებნი — მივყვებოდით ფართო გზას და მყუდროებას არღვევდა შუაგულ ტყეში წამომდგარი სკოლა-ინტერნატის აღსაზრდელ ბავშვთა ჟივილ-ხივილი. მაშინ ლადომ ვერ შეძლო ძირს ჩასვლა. ძნელი ამოსასვლელი აშინებდა, ავადმყოფობისაგან უკვე დაძაბუნებულს. ხო-

ლო ამ ექსკურსიის ყველაზე ხანდაზმულმა მონაწი-
ლეებმაც კი — გერონტი ქიქოძემ და მარიჯანმა —
ფრიად ადვილად დაძლიეს მათი ასაკის შესაფერად
არცთუ ისე იოლი ბილიკი.

როგორ კარგად აღწერა მერე ანა კალანდაძემ
მშვენიერი ლექსით ბეთანიიდან გამოვლილი გზა:

ასკილი, მოცხარი, მოცვი...
გზადაგზა კუნელიც გვხვდება...
ალარ წვიმს... ლამაზი მხრები
ვაშალეს ლამაზმა მთებმა..

V

ახლა, როცა რუსთაველის პროსპექტს დავადგე-
ბი და ალექსანდრე ჭავჭავაძის ქუჩის თავში აწ-
ვდილ იმ „ჩვენს“ ბორჯღალა ჭადარს გავუვლი, ყო-
ველთვის თვალწინ დამიდგება ის დღე და ის საა-
თი, უკანასკნელად რომ დავშორდი ლადოს.

მას უკვე უმძიმდა მთაწმინდაზე ასვლა, მაგრამ
„უმისოდ ვერ ვძლებო“, ამბობდა. 1942 წლის ივ-
ნისის ერთ ჩვეულებრივ დღეს კი შემომიჩინდა და
არ მომასვენა, თუ კაცი ხარ, წამომყევი, ერთხელ
კიდევ ავიდეთო. ჩვენც ჩვეულებრივად „ავმადლ-
დით“ ფუნიკულიორით.

ეს იყო ჩვენი უკანასკნელი ერთად ასვლა მა-
მადავითზე.

ფუნიკულიორის სადგურამდე ზღაზენით ადი-
ოდა ლადო აღმართში და მძიმე-მძიმედ აქონდა

ზორბა ტანი. შემდეგ თითო-ორიოლა მგზავრიანი ვაგონი გრიალ-გრიალით აეშვა ზევით და თბილისი კი დაქანდა სადღაც, დაბლა. მთელმა ქალაქმა უცბად იწყო გაფართოება, ხოლო სახლები თანდათან პატარავდებოდნენ და ფერმკრთალდებოდნენ ბავშვობის მოგონებებით.

დილიდანვე ცხელი დღე იყო. და ახლა მთაწმინდაზე იდგა მზიანი და მშვიდი, ძალზე მშვიდი საღამო. ხოლო არც ისე შორს, მთებს გადაღმა, იყო სასტიკი ომი, საშინელი ხოცვა-ჟლეტა და მტერი ხოცვაჟლეტითვე უახლოვდებოდა კავკასიონს. ერთი წელი სრულდებოდა სამამულო ომის დაწყებიდან. გერმანელმა ფაშისტებმა უკვე იგემეს არნახული დამარცხება მოსკოვის კართან. ყოველდღე მოდიოდა ოდესისა და სევასტოპოლის გმირული დაცვის ცნობები. ქერჩის ამბებიც დამთავრებული იყო და იქ მეტრძოლ ამხანაგთა შესახებ ჯერ გარკვეულად არაფერი ისმოდა...

როცა რესტორნის ვერანდაზე ჩალის სკამებში ჩავსხედით და გადავხედეთ ნაშუადღევის მზით განათებულ თბილისს, ზედაზნის მხრიდან წამოვიდა სეტყვის უზარმაზარი შავი ღრუბელი, უცბად მოედო და მოგრაგნა იალნოს მთები. შემდეგ ელვა-ქექითა და გრუხუნით მოზვავდა დიდუბისა და ღრმალელის მისადგომებთან და „ბომბავდა“ ქალაქის მტკვარგალმა ნაწილს. გამოიღმა გამოსვლა კი ვერ „გაბედა“, გვერდელად წამოედვა მახათას მოტვლებილ თხემებს, გადაინაცვლა სამგორისაკენ—

გარეჯის მთებთან, და ახლა იქიდან მოისმოდა გრუ-
ხუნი და ლურჯ-წითლად თართალებდა ზეცა...

ჩვენს მხარეზე კი სრული სიმშვიდე სუფიერდა.
წვიმა ძლივს აღწევდა მთაწმინდის კალთებამდე,
მხოლოდ რამდენიმე მსხვილი წვეთი კახაკუხით
დაეცა პარკში და აახმიანა ნორჩი ცაცხვების ნეშო-
ები. სეტყვის ღრუბელიც ზემოდან ისე ჩანდა, თით-
ქოს შავი მუცლით ეხახუნებოდა სახლის სახურა-
ებს და ზურგი მზით ჰქონდა მოოქრული.

კარგა ხანს ვისხედით ვერანდაზე — მკვდრის
მზით განათებულნი, და თავზე გვადგა მოსარკალე-
ბული ცა. შემდეგ ცისარტყელას ნაირფერადი რკა-
ლი გარდიგარდმო გადაევიდა თავზე მთელ ქალაქს
და სადღაც მლაშე ტბების მიდამოებს დააბჯინა
ცალი ფეხი.

— ადამიანი უნდა მოკვდეს უეცრად, ასეთი მეხ-
თატეხის დროს, ანდა ვაჟკაცურ ბრძოლაში მტრის
ტყვიით გულგანგმირული, — რაღაც მწუხარე
ხმით ჩაილაპარაკა ლადომ, — მიდის ის ქარში, სა-
შინელ ღვართქათში, უცბად ატყდება ელვა-ჰეჰა,
სეტყვა... დაეცემა მეხი და გააგორებს მოულოდნე-
ლად. ეს იქნება ბედნიერება... თორემ ჩემსავით
ხომ არ უნდა ელოდოს და უცადოს სიკვდილს... —
ამბობდა ამას, ისობდა ხელს კუთხოვან ფართო
შუბლზე. ისრესდა თხელ-თხელ საფეთქლებს, პირ-
წმინდად გაპარსულ უწვერულვაშო სახეს და ოდ-
ნავ დამცინავი, ჭკვიანი თვალეზით გაჰყურებდა,

თუ როგორ გაქრა ის ცისარტყელა და როგორ ჩამალა მთების გადაღმა მზე.

სითეთრე ღლისა თოვლებზე დნებოდა.

მალე ჩამობნელდა საშინლად. მთებზე ქვეყნის იყო ამოსული, დარჩა მარტო ცა და მოკიაფე ვარსკვლავები დაგვცქეროდნენ სუფთა და ნათელი თვალებით. მოპირდაპირე მხარეს კი კვლავ უსაშველოდ ელავდა და ელავდა, და იმ ელვის ციალ-კიალზე ფერი მისდიოდათ ჩვენს თავზე ანთებულ ვარსკვლავებს...

— ამ დღეებში დავამთავრე „ანა კარენინა“, — თითქოს უადგილოდ დაიწყო ლადომ. — ნეტავი მართლა თუ იყო ისე ჯადოსნურად მომხიბვლელი ქალი ამქვეყნად, როგორც ტოლსტოის ჰყავს დახატული ანა? როგორი იყო იგი თვალად, ტანად? ხომ დაწვრილებითაა აღწერილი, მაგრამ, ასე მგონია, უფრო უკეთესი იქნებოდა. აბა გახედე გაღმა მხარეს. გრუხუნის ხმა ოდნავ აღწევს ჩვენამდე, მაგრამ ხედავ? ზეცის მთელ იმ ნაწილში და აქაც, ჩვენს მხარეზე, როგორ ერთი სულის შებერვით აქრობს და ისევ აღანთებს ვარსკვლავებს ეს განუწყვეტელი ელვა? ხომ ჰგავს ეს სურათი „ანა კარენინას“ ბოლო ნაწილში აღწერილს? შინ რომ მიხვიდე, აუცილებლად წაიკითხე, და თუ ვტყუოდე...

და ახლა მართლაც ყველაფერი თითქმის ისე იყო, როგორც იმ რომანში წერია, მე-8 ნაწილის XIX თავში:

„უკვე საესებით ჩამობნელდა და სამხრეთით, საითაც იყურებოდა ახლა ლევინი, ღრუბლის ნასახიცი კი არ ჩანდა. ღრუბლები ახლა მოპირდაპირე მხარეს მოგროვილიყვნენ. სწორედ იქიდან გამოიციალეზბდა ელვა და ტუნდრა ისმოდა შორეული ქუხილის გუგუნი, ღვეწნა... უგდებდა, თუ როგორ თანაბრად ეცემოდნენ ცაცხეებიდან ჩამონადენი წვიმის წვეთები ბალში და შესცქეროდა მისთვის ნაცნობ ვარსკვლავთა სამკუთხედს, რომელსაც შუა განფენოდა ირმის ნახტომი თავისი განშტოებებით. ყოველ გაელეებაზე არამცთუ ეს ირმის ნახტომი, მოკაშკაშე ვარსკვლავებიც კი უჩინარდებოდნენ. მაგრამ როგორც კი ელვა ჩაქრებოდა, თითქოს ვილაცის მარჯვე ხელით მიმოფანტულნი, ისევ იმავე ადგილას აციმციმდებოდნენ“.

VI

ასე დავყურებდით მთლად ჩაბნელებულ თბილისს და გავიხსენეთ, ორიოდე წლის წინათ რომ ვისხედით აქ. მაშინ, დიდი სიცხისაგან, ცეცხლშენთებული საარყე ქვაბივით თუ საკირესავით, დულდა და ქოთქოთებდა ჩვენს ქვემოთ გაჩირალდნებული ქალაქი — ეს გადმობრუნებული ვარსკვლავებიანი ცა.

რას ვადარებდით მოელვარე ღამეულ თბილისს? — ხან ერთსა და ხან მეორეს, მაგრამ ყველაფერი უკვე ათასჯერ იყო თქმული და გაგონილი... ვამჯობინეთ ის, რაც ყველასათვის ცნობილი იყო: ისევ ზეცა, და მერე — როგორი?

— სამყაროსავითაა ჩვენი საყვარელი თბილისი, — მითხრა მაშინ ლადომ, — აბა, გადახედე

თავიდან ბოლომდის: თითქოს არც დასაწყისი იქნეს, არც დასასრული ამ ლამეში. როგორ ქინედილებით ანთებულან და კაშკაშებენ ლამპიონები ნამდვილი ზოდიაქოები თუ ცთომილები; ნათურების ანარეკლით დაწინწყლული მტკვარი ირძის ხანტომია, ბოლოში ორტოტად გაყოფილი; ელექტროშუქით გასხივოსნებული რკინიგზისა და ტრამვაის ლიანდაგები, პროსპექტები და ქუჩები — ვარსკვლავ-პლანეტათა სავალი გზები და ორბიტები; ეს სწრაფმსრბოლი მანქანები და ვაგონები კი მეტეორებია, დროდადრო რომ გადაისრიალებენ უსასრულო სივრცეში. აგერ კომეტაც! — წამოიძახა მან და მიათითა ერთ დიდ ლამპიონს, მართლაც მონისლულ კუდიან შუქს პროექტორივით რომ აფრქვევდა ნავთლულის მხარეს — სწორედ რომ ვარსკვლავთსამყაროთ, — ამბობდა იგი და განაგრძობდა:

— ასეთი ამბავი ვნახე მაშინ, ვეჭინში რომ ვიყავი. იქაც ასე იყო: ვარსკვლავები ზემოთ, ვარსკვლავები ქვემოთ... ცეცხლის ზოლივით მიუყვებოდა ალაზნის ველს სინათლე!..

ამბობდა და თან უსმენდა დები იშხნელების სიმღერას, იქვე, რეპროდუქტორში, ვაჟკაცებივით რომ აკანკალებდნენ ხმას.

— ნეტავი დიდხანს, დიდხანს გაგრძელდეს ეს „მორბის არაგვი, არაგვიანი“, — წამოიძახა მან და მერე შეწუხდა: ძალიან მალე დამთავრდაო. რა კარგია ჩვენი სიმღერები: „შაშვი კაკაბი“,

„ფერად შინდი“, „ჩაკრულო“, სულ შინდა ვის-
მინო, არასოდეს არ მომწყინდება!

ეროვნული
ბიბლიოთეკა

VII

ცოტა ხნის მერე ბორბალივით ამოგორდა და-
ვახშმებული მთვარე. განათდა გაღმა-გამოღმა
მთაგორები. შენიღბული თბილისი კი იყო ისევ
ბნელსა და ჩრდილში ჩაძინებული. იქ ჯერ ვერ აღ-
წევდა მთვარის შუქი და ახლა ამ ღამეში ეს ჩახ-
ჩახა ცის თავანი გვეგონა თავზე გადამხობილი
წინანდელი ვარსკვლავთსამყარო — თბილისი, თა-
ვისი ელვარე ლამპიონებით, ხოლო ნამდვილი
ქალაქი მოღრუბლულ-მოქურუშებულ ზეცასავით
იყო ჩაბურული.

ქვემოთ, სიბნელეში, გაკვესავდა და გაკვესავდა
ხანდახან, ოდნავ გაიელვებდა, სადღაც გაჩნდე-
ბოდა, გაბრწყინდებოდა პატარა ნაპერწკალი და
უმალ ჩაქრებოდა. ეს, ალბათ, ტრამვაის ბიუგელი
მოედებოდა რაიმეს მოსახვევებსა და გადასასვ-
ლელებზე, ანდა, იქნებ უნებურად — ასანთს გაპკ-
რავდა ვინმე...

ლადომ პაპიროსის კოლოფი ამოიღო. მაგრამ
აღარ დავანებე, — ხშირად წევდა თამბაქოს. ერთ-
ხელ რედაქციაში შეველაპარაკე. პაპიროსები ამო-
ყარა კოლოფიდან და შიგ ჩაწერა: „შეწყდეს და
ადიკვეთოს... ამიერიდან ლადო ასათიანი აღარ
მოსწევს. ვიყო წყეული აწ და მარადის, თუ კიდევ

მოგვიდო ხელი. არა და არა!“ ასეთი იყო პირობე-
სა და ფიცის ტექსტი. მაგრამ ვერ შეასრულა ის
ფიცი.

კოლოფი „ჩვენი თაობის“ რედაქციის კაბა
დაში დარჩა. ახლაც, ალბათ, მწერალთა კავშირის
არქივში ინახება სადმე ლადოს ზოგიერთ ხელ-
ნაწერთან და „ჩვენი თაობის“ დანარჩენ მასალებ-
თან ერთად.

VIII

წინათ რომ ფლამარიონის „ასტრონომიას“ და
სხვა მის მსგავს წიგნებს ჩავკირკიტებდით, ხანდა-
ხან ღამით სულ ვარსკვლავებიან ცას შევეყურებ-
დით, ახლა ლადოს ბავშვივით უხაროდა ნაცნობ
თანავარსკვლავედთა დანახვა.

— შარშან რომ ვიყავი აბასთუმანში, ყანობი-
ლის მთაზე მინდოდა სულ ასვლა, მსურდა მენახა
ასტროფიზიკური ობსერვატორია, მისი კოშკები-
დან დამეზვერა ვარსკვლავეთი, მაგრამ ვიზარმაცე
და ვერ მოვახერხე. მერე რა პოეტური ამბებია და
რა სახელები და ტერმინები: სუსტი პლანეტარუ-
ლი ბუნდოვანება, ნისლეული, ირმის ნახტომი, გა-
ლაქტიკა, დიდი დათვი, კასიოპე, ალციონა, ანდრო-
მედა, ორიონი, ბეტელგეიზე, ალდებერანი... —
ბუტბუტებდა იგი, მლოცველივით თვალაპყრობი-
ლი შეჰყურებდა ზეცას და შეუცდომლად ათითებ-
და ზოგიერთ მათგანს.

გვიან იყო უკვე, როცა პარკში გამოვედით. ფუ-

ნიკულორის ვაგონები აღარ მოძრაობდნენ. ნელა
ნიავე აშრიალებდა ნორჩ ნარგავებს და იფრქვეო-
და ცაცხვის ყვავილის თავბრუდამხვევებში.
ლება.

ლადოს ვაჩქარებდი, თორმეტ საათს ბევრი
აღარ უკლდა და მერე ქუჩებში უსაშვებოდ არ
გაგვატარებდნენ. თანაც, სახლში რას იფიქრებ-
დნენ.

— ანიკომ იცის, ერთად რომ ვართ, არ შეეშინ-
დებო, — მეუბნებოდა ის და თან ფეხს ითრევდა,
წამოსვლას არ აპირებდა: — ხომ ხედავ, ხომლი
უკვე ამოსულა, მალე კიაფ-კიაფით ამოანათებს
თეთრსპეტაკი სირიუსიც — ეგვიპტელთა დიდ-
ბული სორტისი. ერთხელ კიდევ მინდა ვნახო ეს
ჩვენი ცის ყველაზე დიდი და „უახლოესი“ ვარს-
კვლავი, რამდენიმე სინათლის წლით რომაა დაშო-
რებული ჩვენგან...

როგორც იყო, დავიყოლიე და ნელ-ნელა დავა-
დექით საცალფეხო გზას. სვენებ-სვენებით დიდ-
ხანს მოვდიოდით მთვარიან ღამეში მიხვეულ-
მოხვეულ დაღმართზე.

— ასვლა — ვულს, ჩამოსვლა — მუხლებს! —
სიცილით ამბობდა ლადო და ძალიან უჭირდა
დაღმა-დაღმა სიარული, მაგრამ უხაროდა ამ მთვა-
რიანში ყოფნა. — როდის იქნება სინათლე ჩვენს
ქალაქში, როდის დამთავრდება ომი. ბნელით მო-
ცული თბილისი მკვდარ ქალაქს დაემსგავსაო, —
დუღუნებდა ის და ფრთხილად ადგამდა ნაბიჯს.

ბოლოს გავძვერით ფუნქციონირის ქვეშ. უბრალოდ ჩავუარეთ დიდ ადამიანთა საფლავებს და, პროსპექტზე რომ გავჩნდით, თბილისის ქუჩებში მაინც ჩქეფდა ცხოვრება.

— როგორ მენატრება ადრინდულად გავკარაკამარა რუსთაველზე, — მითხრა ლადომ, როცა ჭადართან გამოსამშვიდობებლად შევჩერდით, — მაგრამ თანდათან მიჭირს. მინდა, რაც შეიძლება დიდხანს ვიყო გარეთ, ვუყურო ამ ქვეყანას. ხვალზეგ აბასთუმანში უნდა წავიდე, იქნებ რაიმე მარგოს. შარშან ძალიან მომიხდა. ალბათ, მალე შენც ფრონტზე წახვალ და... ნუ დამივიწყებ!..

ხელი მაგრად ჩამოვართვი და მთვარის შუქით გაბრწყინებულ თვალებში ჩავხედე. ის იყო და ის, ამის შემდეგ აღარ მინახავს. მხოლოდ წერილებით ვეხმაურებოდით ერთმანეთს.

IX

ფრონტზე მყოფ ამხანაგებს ლადოზე ცუდი ამბები მოსდიოდათ თბილისიდან.

იმ ზაფხულზე, უკანასკნელად აბასთუმანში სამკურნალოდ რომ წავიდა, იქ ვეღარ ძლებდა.

„მომწყინდა ამ აბასთუმანში“ ყოფნა, — სწერდა ის ალექსანდრე ქუთათელს 5 ივლისს, — დავერუვდი და დავმუნჯდი, საში ბატონო. მალე უნდა გამოვიქცე, თორემ ძალზე გავნერვიულდი. არც მიხდება, შენ წარმოიდგინე... ან როგორ მომიხდება? ჩემი საქმე წასულია, სულ წასული... საშინელი დღე დამაყარა ცხოვრებამ... რაც შეეხება

მწერლობას, ეს ცალკეა. მწერლობას სხვაგვარი პატერნალიტიზმი უნდა“.

აბასთუმნიდანვე ლადო ავალიანს წერდა:

„ალიოშა მწერს, რომანი დაუმთავრებელია...
ლიან გამეხარდა, დედას გეფიცები, ძალიან... მეც ვწერ
ცოტ-ცოტას რაღაცეებს... ხომ იცი, არც ის ვარგა, იყო
სოფელში და სოფელს არ არგო...“

აქ ნაგულისხმევეია ლ. ავალიანის რომანი „უცნობი ქალის პორტრეტი“.

ახლა ჩვენი ვოლდემარი
ხატავს „უცნობ ქალის პორტრეტს“,
მრავალ მწერალს ამ რომანით
უსათუოდ გააკოტრებს,

ნათქვამია ლექსად დაწერილ ერთ მაშინდელს ბართში... შემდეგ იგი უურნალ „მნათობში“ უნდა დაბეჭდილიყო, მაგრამ — რატომღაც — ეს არ მოხერხდა და, რაღაც მიზეზით, სტამბაში დაიკარგა. რომანის აღდგენა ავტორს აღარ უცდია.

ლადო აბასთუმნიდან მაინც მომჯობინებული დაბრუნებულა, მაგრამ გზაზე გაცივებულყო და ისევ ცუდად გრძნობდა თავს.

„ლადო ვერაა კარგად, — იწერებოდა ალიოშა საჯაია 1942 წლის ოქტომბერში. — აბასთუმნიდან ჩამოვიდა. გარეგნულად თითქოს არა უშავს, მაგრამ ახლა რაღაც ნაირად ნალვლიანია, თუმცა მისებურად ისევ დადის და ღიღინებს. რატომღაც სულ ღელავს, ოცნებობს და წუხს, ხშირად უფრო სევდიანია, ვიდრე წინათ იყო, სულმოკლე და უიმედო კი არა ჩანს, ისევ მხიარულია და ჩვენი გვამხიარულებს...“

გუშინწინ, საღამოს, რუსთაველზე გავდილი. ჩვეულებრივ ქაღართან მოვიყარეთ თავი. ლაღო ათთიაქიდან გამოვიდა ნელ-ნელა, თითქოს პალტო ამძიმებდა და მხრებზე ტვირთად აწვა. გვიახლოვდებოდა იმ ბებერი-ცხენის ნაბიჯებით, მე რომ მიყვარდა გაკენწვლა. ახლაც ჩემებურად ჩავუნისკარტე, მაგრამ უცბად მომიჭრა: ამდენ ჩოჩრებს ერთი ბედაური არ უნდა ამშვენებდესო?

ყველამ გავიცინეთ, მანაც ერთი ჩაიქირქილა, პალტო ნაბადივით მოიგდო მხრებზე და ქავეჭავაძის ქუჩას შეუყვია: პატარა მანანა ჰყავდა ავად და მისთვის წამალი მიჰქონდა. დიდხანს ჩანდა, თუ როგორ უქირდა ბნელ შეღმართში ზომვა-ზომვით ასეა. ერთხელ შემობრუნდა სინათლეში. დაგვინახა, ქუდი მოგვიხადა და სადღაც, შესახვევთან გაუჩინარდა.

უკანასკნელ ხანებში სულ ოცნებობს: ერთი ძალიან გრძელი, გრძელი რომანტიკოსის პლაში უნდა წამოვისხა, კისერში ჩაფენილი თმა და ზორბა ქოჩორი მოვუშვა და დავიყენო, თეთრი, სულ თეთრი გახამებული საყელო და ქარში მოფრიალე შარფი გავიკეთო, ფართო ფარფლებიან ქუდში გედის ფრთა გავიჭო და ისე ავიარ-ჩავიარო რუსთაველზე. ნახე, როგორ დამშვენდებო.

ძალიან კარგი მოსაუბრე შეიქნა. საიდან იცის ამდენი ამბები! ბევრს ასე ჰგონია, მთელი დღე რუსთაველზე დახეტიალობს, სულ მწერალთა სახლის ბაღშია, ან ამხანაგებთან კაფე-რესტორანებში ატარებს დროს და მეტს არაფერს აკეთებსო. მაგრამ არც ასეა საქმე: ბევრს კითხულობს და ხანგრძლივად საუბრობს უფროსი ასაკის მწერლებთან“.

X

ისე ახლოს და განუშორებლად ვიყავით ერთმანეთთან, რომ ბევრი მიწერ-მოწერა არ გვქონია. მაგრამ ფრონტზე ყოფნის დროს, ხანმოკლე გან-

შორებისას მოწერილი ლადოს რამდენიმე ბარათი-დან ბევრი სტრიქონი საგულისხმოა ძლიერ. მიუხედავად იმისა, რომ ცუდად იყო მისი ჯანმრთელობა, და ამას თვითონაც კარგად გრძნობდა, ამ წერილებში კვლავინდებურად სახემლიმართ და ყველა მოსწრებულთა. თან ყოველთვის ცდილობს, არ იყოს სევდიანი.

„არ ყოფილა არც ერთი დღე, არც ერთი საათი, რომ არ ვფიქრობდე ჩემს ბავშვობაზე, — იწერებოდა ის, — თითქოს თან დამაქვს ეს ბავშვობა და მისი შთაბეჭდილებები. უნდა დავწერო ჩემი თავგადასავალი ბლოკის მანერით: როგორ მოვედიო ჩვენ, ოქტომბრის კბილანი ამ დიდი მშენებლობისა და მძაფრი ბრძოლების ხანაში.

ჩვენს დროში საჭირო გახდება ძველ თემებს ახლებურად დავუბრუნდეთ. უნდა აისახოს ჩვენი გრანდიოზული და მქუხარე დღეები როგორც უზარმაზარი პანო სადმე, დიდი ქალაქის ვეებერთელა კედელზე ფართო პლაკატივით, ისე, მარჯანიშვილი რომ აპირებდა მთაწმინდის პლატოზე მიაიკოვსკის მისტერიის დადგმას...

ჩვენი დრო ითხოვს ვაგნერისებური მუსიკის, მაღალი ძაბვისა და მძაფრი დენის სუნთქვას პოეზიაში, ტანგეიზერის უვერტიურასავით გამყივანად ამღვლებულსა და დამბნედს, შალიაპინის მქუხარე ხმით რომ იმღერება, როცა მთელი ქვეყანა წინა დგამს გიგანტურ ნაბიჯს და ყველაფერი მაღლა და მაღლა მიიწევს.

მე ახლა ვკითხულობ და ვთარგმნი ბლოკის „Возмездие-ს. ჩვენი გალაკტიონის არ იყოს, ბლოკი მართლა ღმერთია, და ღმერთმა მომცეს ისეთი კალამი და იარაღი, მას რომ ჰქონდა! ისე კი, ომი არ გაახარებს ჩვენს ქვეყანას, ჩვენს პოეზიას!

ბონდო სვანეთშია და იქ მასწავლებლობს. მირზა ისევ ბრძოლებშია და მისი ლექსები დროდადრო გაივლებენ

გაზეთებში, ნატიფი და მოხდენილი, პირმწიფარი სიტყვა, ჩვენი კოკი-ალიოშა მოკითხვას ვითვლის, მანდ ბათუმში იყავი, მტერი აქეთ არ გამოუშვავო. მოგიკითხა კობრა ალიო ადამიამ. გუშინ პროსპექტზე შემხვდა, ერთ-ერთი სადღაც მიიჩქარის, თითქოს რაღაც გადაეფეხებოდა, ვარბოდეს“.

1943 წლის გაზაფხულზე, ერთ-ერთ წერილში იუწყებოდა:

„რომ იცოდე, როგორი გაზაფხულია თბილისში. ყველაფერი ჰყვავის, ყველაფერი ხალისობს. რა იქნება ბარდნალაში! ჩვენს ღელეებში ახლა ამოდის ფშალა, გაფურჩქენილა ძეწნა, და ტირიფი. ქალები კრეფენ ეკალას, იფრქვევა ახლადმოხნული მიწის სუნი. მალე დაიჩეკებიან ჩიტების პირველი ბარტყები. ჩეროში სკუპდარუკით დაბტიან თეთრი თიკნები.

სულ მენატრება და მეღანდება ასეთი სურათი: თენდება. ყველაზე უწინ ჩიტების ჰიკპიკი და ფლურტული ჩამესმის ყურში. თვალებს ვაქყვებ, ზეზე წამოგვარდები ფეხშიშველი, თავქუდმოგლეჯილი გავვარდები კარში. მზე ახლად ამოდის. გუმარეშის ქალებში ჩრდილები წაგრძელებულა, გავრბივარ მდელოზე ცვრიანი ბალახი შემინჯინებს ფეხის გულში და მთლად გავილუმპები... ერთი ასეთი სოფლური დილა დირს მთელ სიცოცხლედ. ესაა მიწის სინედლე და სურნელება, — ვაჟასა და ფიროსმანს რომ უყვარდათ!

მე კი... ბოტანიკურ ბაღშიც ვეღარ გადავდივარ. რაღა გამანედლებს?

უკვე აყვავდა გლიცინიები მწერალთა სახლის ვერანდაზე. ვზივართ ბაღში და ვუსმენთ ცოცხალ კლასიკოსთა დინჯ ბაასსა და მოგონებებს. ხანდახან კონსტანტინე გამსახურდია გამოგვხედავს და გადმოგვძახებს: „ვეფხვებო“,

„ჭაბუკებო“! და კაი გამარჯობას გვეტყვის, როგორც შერ-
შენის კაცურ კაცს.

გუშინ კიდევ ერთხელ წავიკითხე ლეო ქიაჩელის „ალ-
მასგირ კიბულანი“. თუ წავიკითხავს შენ ეს, მოეხუტება
და ისევ მოგსურებია გადაგვიტახა ისევ ხელსაწყოთა
ლად და გიჟურად, როგორც აქაა აღწერილი გიჟმაფი ენ-
გური და გაგიჟებული ალმასგირ კიბულანი?..

ჰემინგუეის „კილიმანჯაროს თოვლიანი მთები“ ხომ
გახსოვს? ისევ მოვიკიდე ხელი და თუ შევძელ, უნდა
ვთარგმნო“.

წინათ მართლაც აპირებდა ამ მოთხრობის თარ-
გმნას, მაგრამ გადადო, დედანში უნდა კითხულობ-
დე ასეთ ნაწარმოებს და იქიდან თარგმნიდეო. ჯერ
თარგმანი რაა და თარგმანის თარგმანი რაღა იქ-
ნებაო, — იცოდა თქმა, — მდიდარი კაცის ნაჩუ-
ქარი ტანისამოსი რომ აჩუქო შენზე ღარიბ ნათე-
სავს, იმას ემგვანებაო... სურათი ჰქონდა ერთი —
„კილიმანჯაროს მთა“, რომელიღაც ჟურნალიდან
ამოეჭრა და ჰემინგუეის იმ მოთხრობაში ედო.
მოთხრობა ისე უთარგმნელი დარჩა. და კიდევ რა-
მდენი რამ ჰქონდა დაწყებული და გასაკეთებელი!
„მაგრამ დღემოკლემ სიმღერა ვერ დაამთავრა...“

1942 წლის 16 დეკემბერს გამოგზავნილ წე-
რილშია:

„აბასთუმანში ბევრი დრო მქონდა და სულ წიგნებ-
თან ვიყავი. რა კარგია აბასთუმნის ცხელი წყალი — გო-
ლიათური... აქ განკურნებულა ალექსანდრე მაკედონე-
ლიო... ასე ამბობენ!

ყანობილის მთაზე წელსაც ვერ ავედი, ერთი მაინც
ჩამეხედა ცის სიღრმეში, — გავიხსენებდი ჩვენს საყვა-

ბელ ფლაშარიონს. არაზინდო ჩვენს ზევითაა, შერე იწყება მდინარე ოძრზე.

სიზმარში ვნახე ფიორდები. ეს კნუტ შამსუნას რომანებს რომ ვკითხულობდი, იმის გამოა. რატომ? ვნახო ცხადად იბსენის, გრიგის, ამუნდსენის ქვეყანა? მირზა ველოვანმა თქვა ერთხელ: ინდოეთში დიდებულ რაჯასავით ვიმოგზაურებდი სიამოვნებით, სპილოებით ვეფხვებსა და მარტორქებზე ვინადირებდი. პიმალაის უმაღლეს მწვერვალებს თვალს შევავლებდი შორიახლოდანო. მე კი შენატრება ვნახო პარიზი, რომი, საბერძნეთი, ესპანეთი... ჩამოვივლიდი ჩაილდ შაროლდით... მაგრამ ჩვენს ქვეყანას არაფერი ჯობია, შეხედე ამ ცას, ამ გარემოს, გადმოხედე მთაწმინდიდან მთელს ქვეყნიერებას... რა კარგია ჩემი ბარდნალა, ქუთაისი, თბილისი...

მე კარგად ვავხდები და მალე ჩამოდი. ავდგეთ ერთ დღეს და ვიხეტივართ სულხან-საბას გზებით — ტანძირიდან ვანამდე, მოვინახულოთ სამხრეთ საქართველო, ასტრახანი, მოსკოვი... იქნებ ომის შემდეგ სპარსეთისა და ევროპის გზებიც გაიხსნას, და მაშინ მთავარ გმირად გამოვჩნახოთ სადმე ერთი იმდროინდელი ქართველი უღენწიველი და ერთად დაეწეოთ ძველი საქართველოს ქრონიკა, სათავედასავლო რომანივით. ეს იქნება მოშაირეთა შეჭობრება, ფალაგანთა რკენა, რაინდთა ორთაბრძოლა და ა. შ.

რომ იცოდე, რამდენი რამ წავიკითხე: როლანისა და ცვაიგის ნაამბობი ბეთჰოვენის, მიქელანჯელოს, ტოლსტოის, ბალზაკის, დოსტოევსკისა და დიკენსის ბიოგრაფიები, შემდეგ — ვაზარი და სტენდალი. გავნათლდი და გავკეთდი კაცი! შერე რამდენი კარგი წიგნია აქ: გიორგი ბრწყინვალეს ისტორია, ბექა და აღბუღა ათაბაგების სამართალი, ხელმწიფის კარის გარიგება, დასტურლამალი, პეროდოტე და სტრაბონი, რა ყოფილა ეს გილგამეშა-

ნი, — ბრძოლა სიკედილისა და სიბერის წინააღმდეგ —
საუკუნო ცხოვრებისათვის! ამ ავადმყოფობაში შემოყარ-
და არჩილ მეფის ვაჟკაცი ჩარხებმბრუნავი ლექსები.
წარმოიდგინე, თეიმურაზის „ვარდულებულანისა“ და
„შამი-ფარვანიანის“ დაშაქრული პოეზიაც კი მოხეყონ
და გურამიშვილის ზარი და გოდება ხომ თავზარდამცე-
მია. მისი „ვესელა ვესნაც“ არასოდეს მოწყინდება
ადამიანს.

ნეტავი ზოგიერთი კინო-სურათი, სიმღერა, რომანი ან
სიმფონია დიდხანს გაგრძელდეს, დიდხანს უყურო, იკით-
ხო ან უსმინო ისე, როგორც მოვისმინეთ ერთხელ, მთა-
წმინდაზე უკანასკნელად ყოფნისას, დები იშხნელების
„მორბის არაგვი არაგვიანი“... ხომ კარგად გახსოვს?

ახლა თბილისი დაცალიერებულია, მაგრამ კიდევ დარ-
ჩნენ ეფროსინეები... ო, როგორ მძულს და მეზიზღება
ზოგი ხებრე და ბოთლის თაყვანისმცემელი „სერენიადი“
მწერალი, თვითკმაყოფილი, კარგად ნასადილევი ადამი-
ანის სახე რომ აქვს. საზარელია მისი ტანისამოსი, აღნა-
გობა, ყველაფრით რომ კმაყოფილია, თითქოს არაფერი
არ აკლია, ყველაფერი რომ თავის ადგილზე აქვს, მაგრამ
არ გააჩნია შნო, ლაზათი და მშვენიერება, თვალეში უა-
ზრობა ჩადგომია, ასეთი ადამიანის გული ბნელია რო-
გორც ძუნწი კაცის საფლავი..

ჰე, უნიკალურო ნიკალაი! ბევრი, ძლიერ ბევრი მინდა
გავაკეთო... ამ ამბებს ერთი კაცის ხანგრძლივი სიცოცხ-
ლე არ ეყოფა. მე კი... დამქროლა ქარმან სასტიკმან!
მაგრამ, რასაც მოვასწრებ, ვეცდები ისეთი წიგნები დაე-
წერო, რომლებმაც მკითხველს სიხარული განაცდევინონ!
ეს ქვეყანა შეაყვარონ და ყოველთვის უკეთესი ცხოვრე-
ბა მოანატრონ. ჩემმა წიგნებმა უნდა გაახალისონ მკითხ-
ველი, იყონ მისი მხიარული თანამგზავრები..“

მაშინ ჩვენი საფრონტო გაზეთის რედაქციის
 არც ისე შორს იყო საქართველოდან, რომელიც
 ასათიანის უკანასკნელი წერილი მივიღე. ჩვენი
 ნაწილი იდგა კრასნოდარის მიდამოებში, იქ, სადაც
 „დაწყდება მთები კავკასიონისა“ და მდორედ მდი-
 ნარებს ყუბანი, „ქართლის ცხოვრების“ ეს ყაბა-
 ნისი. აქ ყოფილა ოდესღაც საქართველოს საზღვა-
 რი და ახლა ჰიტლერელები ამ ჩვენ ძველ საზღვარ-
 თან იყვნენ ჩასანგრებულნი — ყუბანის ლაქაშებს
 ვალმა, ცნობილ „ცისფერ ხაზთან“.

ის წერილი რიგით უკანასკნელი როდი იყო,
 მაგრამ მოპოვებული გამარჯვების შემდეგ საბ-
 ჭოთა მოქმედი არმია ისე სწრაფად მიიწევედა წინ,
 რომ სავლელ ფოსტა ვეღარ გვეწეოდა და ძალზე
 დაგვიანებით მოვიდა. მერე გამოგზავნილები უფ-
 რო ადრე მივიღე, ის წერილი კი სადღაც, ომით
 დარბეულ გზებზე, გაჩხირულიყო, სოჭიდან გე-
 ლენჯიკამდე — შავი ზღვის მთელ სანაპიროზე გავ-
 ლით — შაფსულეთის მთებიდან ფეხდაფეხ მოგვ-
 დევდა და რამდენიმე თვის შემდეგ ძლივს მოგვ-
 წვდა კრასნოდარში — დაქეჩილ-გაცვეთილი კონ-
 ვერტითა და გადაშლილი მისამართით.

ჯერ კიდევ ერთი წლით ადრე ვიყავით ამ მიდა-
 მოებში, მაგრამ, ჩვენი ჯარების დროებითი წარუ-
 მატებლობის გამო, დავტოვეთ ეს ადგილები და
 ყოველდღე თანდათან ვუახლოვდებოდით კავკასი-

ონის შთის კალთებს. იმ დროებითი გამარჯვებით
თავბრუდასხმული და გათავსებულ მტერი
ფეხდაფეხ მოგვდევდა. შემდეგ, 42 წლის ჯიქვინი
სასტიკად განადგურებულმა, კავკასიონის მთებში
ნია სამარცხვინო მარცხი და დასავლეთისკენ იბრუ-
ნა პირი. ახლა ჩვენები მისდევდნენ ფეხფადებ და
შემმუსვრელი ხოცვა-ჟლეტით მირეკვს იგი ყუბა-
ნის ქვემო წელამდე — იმ „ცისფერ ხაზთან“, მიუ-
დგომელი და აუღებელი ციხე-სიმაგრე რომ ეგონა
მოწინააღმდეგეს...

უკან დაბრუნებისას, ჩვენმა ნაწილებმა გზადა-
გზა კვლავ გაიარეს ის ნაცნობი ადგილები და ნა-
ხეს მტრისაგან დარბეულ-განადგურებული და გა-
პარტახებული ნაცნობი ქალაქები და სტანიცები,
გადამწვარი სოფლები.

ყველგან ხვდებოდათ: სამკედრო-სასიცოცხლო
შეტაკებებში დახოცილთა ჯერ კიდევ აუღებელი
და დაუმარხავი გვამები; უამრავი დამსხვრეულ
დალეწილი საჭურველი და იარაღი; ყოველი სოფ-
ლის განაპირას, ტყესა და ველებში, ტრიამელ მინ-
დვრებზე ამართული გორაკების ძირში — ძმათა
სასაფლაოები; ომის ხანძართ გადაბუგულ ველ-
მინდვრებსა და დანგრეულ გზებზე ჯარ-ჯარად
იდგნენ ტყვე პიტლერელები და შურით გაპყურებ-
დნენ საბჭოთა არმიის ნაწილთა ძლევაგოსილ წინ-
სრბოლას...

სწორედ წერილის მიღების დღეს ვნახე კრას-
ნოდარის ბაზარში სტანიცა მინგრელსკაიდან ჩამო-

სული ერთი მოხუცი დედაკაცი, მამალს, ლეკვს და კატას რომ ეძებდა საყიდლად. — სოფელი მთლად დაყრუვდა. ამ ომის გადამკიდე, მთელს არემარეში ერთი დამყიდვლებელი ყვინჩილა და მსყიდვარი ვინაა არსად ჭაჭანებსო, ამბობდა იგი. კატებიც სადღაც გადაიხვეწნენ და, სამაგიეროდ, ძლიერ გამრავლდნენ თავგები, ათასგვარი მღრღნელები და გველხოკერებიო...

ბაზრიდან დაბრუნებულს ის რამდენიმე თვის წინათ გამოგზავნილი ლადოს წერილი გადმომცეს. თავისთავზე ვერაფერს საიმედოს იწერებოდა:

„მე, დაწყველილი ლადო ასათიანი, ერთი კვირაა, რაც ვეახელით თბილისს. თითქმის ხუთი თვე გავატარე აბასთუმანში... არავითარი გაუმჯობესება არ მიმიღია ჯანმრთელობის მხრივ. ჩემი ფილტვების მიხედვით, მე მალე უნდა მივიცვალო, ძვირფასო, და აბა, შენ იცი, ცრემლებს თუ დაღვრი. როცა ჩამოხვალ, შენ ნახავ ჰეკზამეტრებით წაწერილ ეპიტაფიას ჩემს სამარის ქვაზე, — წერდა ის ნაღვლიან-სახუმარო კილოზე და იქვე უმატებდა თავისებურ სალალბოსაც: — თუ კაცი ხარ, თავი დაანებე მანდ ფხაკურს და წამოდი აქეთ მოტოციკლეტით. ასე და ასე:

ნიკაია მოხალისევ,
მალე თბილისს მოხვალ ისევ...“

მაგრამ ეს „მალე“ ძლიერ გვიან მოხდა, მაშინ, როცა ლადო უკვე ორი წლის გარდაცვლილი იყო და გულზე „მიწა ეყარა... თბილისის ახლოს“.

მხოლოდ 1945 წლის გაზაფხულზე ვინახულე ში-
სი საფლავი.

იმავე წერილში იტყობინებოდა ყუბანდღუჯუქი
საინტერესო ამბებს თბილისის ცენტრში (საქართველო)
სერიოზულსა და სახუმაროს: ვინ რა დასწერა, ვის
რა დაემართა, ვის შეუთხზეს ახალი ეპიგრამა,
თვითონ მან რა დასწერა და რას აპირებდა. იწერე-
ბოდა, რომ ომში წასული ზოგი ამხანაგი ქერჩის
შემდეგ აღარსად ჩანდა. მირზასიც აღარაფერი
ისმოდა.

„აბა შითხარი, რა მე და შენია საქმეა ომი, ისიც ასეთი
სასტიკი ომი. მე და შენ ვიკინგებალ არ გამოვდგებოდით.
მით უმეტეს შენ, კოჭებამდე წყალში ცურვა ძლივს რომ
იცი. თუმცა ისიც წამიკითხავს, ერთ ყველაზე სახელგან-
თქმულ მეკობრეს, რომელიც თავზარსა სცემდა მთელ
ხმელთაშუა ზღვას, ცურვა არ ცოდნია. და ცოფიანი-
ვით შინებია წყალში ჩასვლისა...“

რაც შეხება ჩემს პოეტურ მოღვაწეობას, ვიცი, გაინ-
ტერესებს: ბევრი არაფერი დამიწერია. არც ისეთი რამე
მაქვს ამჯერად, შენ რომ მწერ, რაც თქვენი გაზეთისათვის
გამოდგება და ამიტომ ნუ დამემღურები. დავწერე რამ-
დენიმე ლექსი: „გულბაათ ქავექაიძე“, „სუმბული“, „ირ-
მების შეთქმულება“ და ერთიც 300-სტრიქონიანი ისტო-
რიული პოემა თუ ბალადა „ბასიანის ბრძოლა“. გასულ
კვირას მიკროფონთან წავიკითხე და მოვახსენე საქარ-
თველოს. „მნათობში“ იბეჭდება. სხვებიც მაქვს, კაი-კაი
„ასათიანური“. თუ ავადმყოფობამ არ შემიშალა ხელი,
ცალკე წიგნად მინდა გამოეცე „სპინქა“, ეს ბალადა და
სხვა ლექსები. დამპირდნენ გამოცემას. წიგნს „წინაპრე-
ბი“ უნდა დავარქვა და იმ წინაპართა საგმირო საქმეები
ააფრთოვანებს ჩვენს მამაც მებრძოლებს მტერთან შეტა-
კებაში. ხომ იცი:

Так в небесах померкнувшая звезда
Через много лет посмерти блещет миру...

ეს სტრიქონები აქ შეიძლება უადგილოდ ჩაითვალოს, მაგრამ ისინი ძალიან მომწონს და მინდოდა შენთან მარტო მარტო ჩამეგდო სადმე...

ისე კი ძალიან უნუგეშოა ჩემი ყოფნა. ხანდახან, როგორც იტყვიან, მარტო საკუთარი ლანდი თუ ჩრდილი დამრჩა მეგობრად და ისიც მზიან დღეში. აედარში სულ მარტო ვარ და სული ამომძვრა, პარაშუტზე ჩამოკიდებულ ადამიანს ვგეგვარ, ცისა და მიწის შუა დაკიდებულს.

დღეს „ბახტრიონის“ წაკითხვა მომენატრა: კვირიას სიზმარი, ლელას გამოჩენა, ლუბუბი და გველი... ესაა თითქოს ყველაფერი და კიდევ, შინ რომ შევაბიჯებ, ჩემი ჩიტუნია-მზეწვია, პაწაწინა მანანა. მისი ღიმილი ყველაფერს მირჩევნია და სულ სიცოცხლის გაგრძელება მენატრება. მინდა სულ ვიძახო: იმ ბედნიერ დღეს ვაუ-მარჯოს, როცა ჩვენ გავჩნდით ამ ქვეყანაზე!

XII

1943 წლის ივლისის ერთ მშვენიერ დღეს, რომლითაც ასე უხვი იყო კრასნოდარი, ამ წერილს გაზეთ „კომუნისტის“ 23 ივნისის ნომერი მოჰყვა და სამგლოვიარო განცხადებაში საქართველოს მწერალთა კავშირის პრეზიდიუმში და ლადოს ოჯახი მის გარდაცვალებას იუწყებოდნენ.

ჩვენს ირგვლივ იმდენი უბედურება და ვაი-ვაგლახი იყო, იმდენი საშინელებისა და ნგრევა-განადგურების მნახველი მომსწრე და მოწამე ვიყავით ყველანი, რომ ამ თავზარდამცემ ამბავს, რო-

გორც შეგონა, ისე აღარ უმოქმედნია; თან სულ მოულოდნელიც არ იყო, რადგან წერილებიდან და საერთოდ ყველაფრით, ჩანდა და იტყვიან, რომ ლადო მალე აღარ იქნებოდა ცოცხალი. გული კი ჩამწყდა და მეტკინა ძლიერ და იმ დღეებში ყველა ნაცნობისა და უცნობისთვის მინდოდა მეამბნა ლადოს სევდიანი თავგადასავალი...

ფრონტზე მიღებულ წერილებში ახლობლები და ამხანაგები მძიმე გულისტკივილით იტყობინებოდნენ ლადოს გარდაცვალებას და დაწერილებით აღწერდნენ მის უკანასკნელ დღეებს.

ბოლო ხანებში ძლიერ გაჭირვებია ავადმყოფობით.

იმ წელსაც სასტიკი პაპანაქება ყოფილა თბილისში. როცა კარგად იყო, ლადოს თბილისის ეს თავკარა სიცხეც უყვარდა და მისი ზამთრის სუსხიანი დღეებიც ახარებდა. ახლა კი სული უწუხდა, ქალაქიდან გასვლის ღონე კი, თურმე, აღარ ჰქონია. ყველა ატყობდა, დათვლილი რომ იყო მისი დღეები.

უკანასკნელ წერილში ერთგან იწერებოდა:

„ველარ ვძლებ ამ ვიწრო ოთახში, თითქოს კუბოში ვარ ცოცხლად მდებარე, მზის მონატრული. რომ მოგვედგე, ნეტავი, ამაზე უარესი თუ იქნება ის კუბო. ამის ბრალია, ალბათ, რომ თითქმის ყოველ დამით, და დღისითაც, როცა ოდნავ წავთვლემ, სულ თავახდილი კუბოები მეზმანება.“

კუბოს დანახვა ყოველთვის ტანში მზარაედა, კუბო სიკვდილია... შენ ხომ იცი, სიზმარი მიყვარდა და უფრო

ტკბილი იყო იგი, რაც უფრო საშინელი და კომპრომისი
იქნებოდა. ხშირად მინახავს ფერად-ფერადი სიზმრები
წარმტაცი პეიზაჟებით.

ახლა კი საუკუნის დამე ჩამოდის და საშინელი სიზმ-
რები არ მასვენებენ... სულ ერთი და იგივე, ერთი და
იგივე — უცვლელად: ვითომც, ვწევარ ერთ შავ რკინის
კუბოში, ვარშემო უამრავი კელაბტრები უნთია. მათ
ლიფლიფზე შავ კატებს მხრებზე შეუდგამთ ის კუბო და
ამაზრზენი კნაილ-ჩხაილით, კუდების სხმარტალითა და
შესაზარი თვალთა ბრიალით, „კუბო“, „კუბოს“ ერთობ-
ლივი შემადრწუნებელი ძახილით და გნიასით მიმაქრო-
ლებენ სადღაც... შემდეგ კატები ქრებიან, კუბო ჟღრია-
ლით ენარცხება მიწას და ის კატები დახოცილნი მაცვი-
ვიან თავზე. კუბო ივსება მათი გახრწნილი რბილ-რბი-
ლი ლეშით. გაუფრბი საშინელ მყარალ სუნს, მაგრამ მუხ-
ლები მეკეცება, ძირს ვეცემი და ვიღვიძებ ოფლში გა-
ლუმპული. ჯერ არაგისთვის გამიმხელია ეს ამბავი.

შენ იცი, როგორ მიყვარდა ცხოველები და, მათ შო-
რის კატები... გახსოვს, ჩემი საყვარელი ბერანეეს ლექ-
სების ძველ კრებულში იყო მშვენიერი სურათი — ერთი
ლექსის ილუსტრაცია — ბავშვებს რომ ეწვევა მეზობ-
ლის შავი კატა?... პატარა ბავშვივით მახარებდა იმ სტრი-
ქონების წაკითხვა და სურათის დათვალეირება! ახლა ამ
საშინელმა სიზმრებმა ყველაფერი შემაძაგეს და შემა-
ზიზღეს...”

ლოგინში მწოლიარე მალ-მალე ახსენებდა ამ-
ხანაგთა სახელებს, ხშირად იგონებდა სტუდენტო-
ბის მეგობრებს, მაგრამ ბევრი აღარ იყო მის ახ-
ლოს: ზოგი ომის გზაზე იყო დამდგარი და სხვები
კი ცხოვრების მდინარებამ სხვადასხვა მხარეს მი-
მოფანტა იმ მძიმე წლებში.

ავადმყოფს ნახულობდნენ ახლო მეგობრები და პატივისმცემელნი. ერთ დღეს მარია ბარათაშვილმა ინახულა და იაიები დაუწყო ლოგინზე. მიშა ჯათარიძემ სოფლურად დამცხვარე რეზიდენტი მიუტანა. თითქმის ყოველ დღე დადიოდა კლავდია დევდარიანი, და ღვიძლ დასავით ზრუნავდა მისთვის.

ხშირად ეწვეოდა სიმონ ჩიქოვანი, მოსაკითხს მოუტანდა, სასთუმალთან მიუჯდებოდა და გულთბილი საუბრით ართობდა და ახალისებდა მას. სიმონმა ყველაზე კარგი ჭირისუფლობა გაუწია ლადოს გარდაცვალების შემდეგაც.

როცა ჯარიდან დროებით ჩამოსული შალვა დემეტრაძე ესტუმრა, ლადოს სიხარულს საზღვარი აღარ ჰქონდა. აივანზე სკამი დაუდგა შალვას, ზედ დასვა და ბოდღერის „ბოროტების ყვავილები“ გამოუტანა: ეს წიგნი შენია და დაიბრუნეო, უთხრა. შემდეგ პლატონ იოსელიანის „გიორგი მე-13 ცხოვრება“ შეაჩეჩა ხელში და სთხოვა, სოლომონ ლეონიძის სიტყვა წამიკითხეო. ქართული მჭევრმეტყველების ეს უბადლო ნიმუში ორივეს ძალზე უყვარდათ და მოსწონდათ.

შალვამაც აღარ დააყოვნა და კითხვას შეუდგა, თან, ლადოს შეუმჩნევლად, მის ფეხებს უკვირდებოდა: საწყალს, ორივე ფეხი რუმბივით ჰქონდა დასიებული და ძლივსდა დაბობლავდა, მაგრამ მაინც ხალისიან გუნებაზე იყო და არაფერს იმჩნევდა. განაგრძობდა კითხვას შალვა, მაგრამ წაკითხუ-

ლი სიტყვების აზრი აღარ ესმოდა, ისე იყო გაოგნებული და მომაკვდავის უბედურებით თავზარდაცემული. ლადო კი დიდხანს უსმენდა კითხვას, ბერინდებული, და ეს იაიები, ეს შოთი მჭრელები სანახავად მისულ ამხანაგებთან საუბარი ისე ახარებდა ავადმყოფს, აწი აღარ მოვკვდებო, ამბობდა თურმე.

ისე კი, როცა ავადმყოფობა მოეძალებოდა, მეტი სიმწვავეით თვითონაც გამწვავდებოდა და ძლიერ ცუდ გუნებაზე დგებოდა. მაშინ არავის დანახვა არ სურდა, ყოველი მნახველი ეჯავრებოდა. ვინც მოვიდეს, ნუ შემოუშვებო, ეტყოდა ანიკოს. მაგრამ ამ დროს თუ ვინმე ინახულებდა, გახალისდებოდა-და ლმობიერი ხდებოდა, მიმსვლელებს საუბარს გაუმართავდა, და როცა წავიდოდნენ, დიდხანს იმეორებდა: რა კარგები არიან, რა კარგები ყოფილანო.

XIII

ერთ საღამოს, როცა მეტისმეტად გაუარჯლდა ხველება, მისი განუყრელი ანიკო ექიმთან გაიქცა. კიბეზე კონსტანტინე გამსახურდიას შეხვდა, ლადოს სანახავად მომავალს. კონსტანტინემ დახედა მწოლიარე ავადმყოფს და გამამხნეველად შესძახა: აღსდექ, ვაჟკაცო, ებრძოლე სიკვდილს, საღმობამ არ დაგაძაბუნოსო!

გაბადრულ მთვარესავით გაუხდა ლადოს ნატანჯი სახე. ლოგინიდან წამოდგა, კონსტანტინეს

სკამი შესთავაზა და სრულიად მშვიდად, დაწინა-
რებულმა, სტუმარს საუბარი გაუბა. ტკბილმა და
გულთბილმა საუბარმა ხალისიან გუნებაზე
ყენა, ხველება დაუცხრა და შეება ეგონა.
შემდეგ ანიკოსათვის უთქვამს: ექიმის მოსაყვანად
მიდიოდი და, ხომ ხედავ, კონსტანტინეს ნახვამ
როგორ მომარჩინაო. ამაზე უკეთეს ექიმს ვერსად
ვიშოვნდიო. ნეტავი ყოველდღე მოვიდეს, თუ ასე
მოვჯობინდებიო.

სწორედ გარდაცვალების წინა დღეს ინახულეს
სერგო კლდიაშვილმა და ვიქტორ გაბესკირიამ.
მწერალთა კავშირის ექიმს — მაგაკიანს ეთქვა
მათთვის, ხვალამდე ველარ გააღწევსო. შემდეგ
სერგო კლდიაშვილი უამბობდა ამხანაგებს:

„ძალიან გაუხარდა ჩვენი მისვლა. სახეზე კარ-
გად იყო, თითქოს არაფერი ეტყობოდა. მაინც ვხე-
დავდით, რომ თავდებოდა კაცი. მაგრამ არ მოგვე-
შვა, ხალისიანად ალაპარაკდა. ხუმრობა დაიწყო
და ჩვენც ველარ მოვეშვიტ. ბავშვივით აფოფინდა,
წამოჯდა, სასთუმლიდან ნაწერი ქალაღი გამოიღო
და რალაცნაირი მქუხარე ხმითა და მგზნებარებით
თვალეზანთებულმა ლექსი წაგვიკითხა. ეს იყო
ავადმყოფობაში — სიკვდილის სარეცელზე დაწე-
რილი „ცხრა ძმა ხერხეულიძე“. ისე კარგად მოგვე-
ჩვენა, რომ გაკვირვებული და გაოცებული დავრ-
ჩით: „ნუთუ ეს კაცი ასე უსაშველოდ ავადმო-
ფია, ნუთუ ეს ხვალამდე ველარ გააწევს-მეთქი“,
გავიფიქრე. აღარ მჯეროდა იმ ექიმის ნათქვამი და

გუნებაში აუგად მოვიხსენე კიდევ ჩვენი მოტყუ-
ილებისათვის. მაგრამ შემდეგ საცოდოემა სიბნელი
გადაიწია და საშინლად დასივებული ფეხები გვი-
ჩვენა“.

„ამის მსგავსი ჯერ არაფერი მემართებოდა, მაგრამ შემდეგ
ტებდა ვიქტორი. — როგორც იყო, ვანუგეშეთ და
გავამხნევეთ, გამოთხოვებისას სევდიანი ღიმილით
შემოგვიჩივლა: წავიდა ჩემი ყმაწვილკაცობა! განა
ანეთი ახალგაზრდობა მინდოდა მე? განა ამას ვნა-
ტრობდიო? ვხვდავდით და ვხვდებოდით უიმედო
ავადმყოფის სულიერ მდგომარეობას. ის თვითონ
ნაც გრძნობდა და ხვდებოდა აღსასრულის მოახ-
ლოებას და მისთვის საყვარელ სიცოცხლესთან გა-
მოთხოვების უკანასკნელ წუთებში ლექსების კი-
თხვითა და თავისთავის განგებ მომხიარულებით
ცდილობდა ამაყად და მედგრად დახვედროდა სი-
კვდილს“.

სერგოსა და ვიქტორის ნაამბობიდან ჩანს, რომ
სიკვდილის შემზარავმა აჩრდილმა ლადო ასათიანს
მაინც ვერ შეაზარა სიცოცხლე და ქედი ვერ მოად-
რეკინა. იგი, ფეხზე მდგომი, სულ ბედნიერივით გა-
ლიმებული და ყოველთვის ლექსებით ამეტყველე-
ბული მინახავს და მახსოვს, და ახლაც, როცა უსა-
შველოდ ფეხებდასიებული არყოფნის უფსკრულ-
თან იდგა, მაინც ხუმრობდა და სიხარულით უკით-
ხავდა სანახავად მისულ მეგობრებს იმ სიცხის აღ-
მურში შეთხზულ ლექსებს.

იმ კვირაში სულ მამამისს ნატრულობდა. სიკვ-

დილის დღეს — დილით უთქვამს: წუხელ მამაზე-
მი მესიზმრა, დღეს უთუოდ ჩამოვაო. ვიანსკენ-
ლად, 1942 წლის შემოდგომაზე, აბასთუმნიდან
დაბრუნებულს, უნდოდა ბარდნალაში წასულია. მა-
გრამ ველარ შეძლო: შორი მანძილი ამინებდა.

შემდეგ თითქოს უფრო კარგად გამხდარა. ანი-
კო დაშოშმინებულა და სამსახურის საქმეებზე წა-
სულა. მაგრამ მალე მამამისს—ნიკო ვაჩნაძეს შეუ-
ტყობინებია — ძალიან ცუდადააო, და ისევ შინ
მობრუნებულა.

ლადო ნახევრად წამომჯდარიყო ლოგინზე.
ხელში ინგლისური პოეზიის წიგნი ეჭირა, წყნარად
იშვირებოდა და ხმას არ იღებდა. ანიკოს დაძახე-
ბაზეც პასუხი არ გაუცია. კიდევ რომ გაეხშიანენ,
მაინც დუმდა, და მხოლოდ საწყლად და მუდარით
შეპყურებდა ყველას თვლებში, თითქოს რალაცას
ითხოვდა, მაგრამ ველარ ამბობდა. ამ დროს მო-
ვიდა კლავდია დევდარიანი, მას ანიკოს სხვა ამხა-
ნაგებიც შემოყვინენ. ლადომ მათ ახედ-დახედა, ჰა-
ერში ხელით რალაც მოხაზა, ბაგე დასძრა, მაგრამ
მხოლოდ ეს აღმოხდა: მა...ა! რას ნიშნავდა ეს შუ-
აზე გაწყვეტილი სიტყვა, რა იყო ის, მამა თუ მანა-
ნა, ვერ გაიგეს...

ზედა მოსქო ტუჩი ღიმილით შეუთამაშდა,
მშვიდად მიესვენა ბალიშზე, და ასეთივე მშვიდი
ყოფილა კუბოშიც, მშვიდი და ლამაზი, თითქოს
მძინარე, — სახეზე ტანჯვის ნასახიც აღარ ეტყო-
ბოდაო.

ჯერ მთლად არც კი იყო გაცხივებული ცხედარი, აივანზე ერთი მოხუცი შემოსულა და ლადო ასათიანის ბინა უკითხავს. ეს იყო... მექი ასათიანი. ლადოს აუხდა სიზმარი: ბარდნალიდან შემავალი და, მაგრამ თვითონ მას აღარაფერი უნდა სწორედ ოცდაექვსი წლის, ხუთი თვისა და ათიოდე დღის იქნებოდა.

მწერალთა კავშირის სახლიდან გამოასვენეს და ვაკის პანთეონში დაკრძალეს, წყნეთისკენ მიმავალი გზის გადასახედზე. აქედან კარგად მოჩანს თბილისი და მისი მიდამოები — ლადო ასათიანის საყვარელი და საგულიგულო ადგილები.

XIV

ვასვენების დღეს სოფლიდან ჩამოუსწრო ალი-ოშა საჯაიამ. ლადოს კუბოსთან დაიჩოქა და მოთქმით დაიტირა უდროოდ დაკარგული მეგობარი.

1943 წლის სექტემბერში კი, სტანიცა აბინსკიაში, მოვიდა მისი წერილი:

„საწყალი ლადო აღარ გეყავს, — იწერებოდა იგი. — მე სწორედ დასაფლავების დღეს ჩამოვედი სოფლიდან საშინლად იმოქმედა ჩემზე, მთელი კვირა ავად ვიყავი. არ მეძინებოდა. მის დაკრძალვას დავესწარი, მაგრამ ჯერ ისევ ცოცხალი მგონია. რუსთაველზე გავლისას ახლაც ხშირად მელანდება გზაში. ვიღაც ერთი ახალგაზრდა ძალიან ჰგავს მას იერით, სიარულით, თუ ჩაცმულობით. ვიცი, რომ ის ლადო არ არის, მაგრამ მაინც ავედევნები ფეხაკრეფით, გავყვები შორიანლო ჰავჭავაძის ქუჩის

კუთხიდან ბესიკის დასაწყისამდე. ის შედის ლადოს
წყლების მაღაზიაში. ედგები ისე, რომ მისი სახე არ დავი-
ნახო და შემჩრჩეს ილუზია... სვამს წყალს სულმოთუთქმე-
ლად, სახე უწითლდება, ცალი ყურიც ლაღისაქვითანაჲს
პილბილდება, მაგრამ... ხელის თითები მოკლე... შენ...
მოკლე... არა, ის ლადო არაა! და ებრუნდება გულდა-
წყვეტილი იმავე გზით, სადაც ასე ხშირად დაეაბიჯებდით
ერთად...

სადაც წამიკითხავს და ჩემს უბის წიგნაკში ჩამიწერია:
„ამაყი იყო, მაგრამ ამპარტავნობა და ზეიადობა არ ჰქონ-
და, გულუხვი იყო და არ შედიდურობდა. ეს იყო ერთ-
გული და უანგარო მეგობარი, მახვილგონიერი, თავდაუმ-
დაბლებლად და გაუზვიადებლად მზიარული, ყველა ღირ-
სება-ნაკლოვანებით პირველი იყო, უბედურებითაც ბა-
დალი არ მოეპოვებოდა“. როგორი შედგამოქრილია ეს
სიტყვები ჩვენს დაუვიწყარ ლადოზე! განა ასეთი არ იყო
იგი?

თუ გიყვარდე, კუბოს ფიცარს
ლურსმანს ნუ დაურჭობ,
დამიჭერე, დედას ვფიცავ,
ლადოს ასე უჯობს...

ეს სტრიქონები ლადოს ერთი წერილიდანაა. არ ვი-
ცი, იმ დღეს მისი კუბო დალურსმნული ჩავუშვით სა-
მარგში, თუ როგორ იყო, მაგრამ ის კი კარგად მახსოვს,
გიორგი ლეონიძემ რომ ჩასძახა საფლავში, როცა უკა-
ნასკნელ მუქა მიწას ვაყრიდით ლადოს ნეშტს: — შენ
ბედნიერი ხარ, გულზე საქართველოს მიწა რომ გაცვივა
და შენს თბილ საფლავს ნათესაეები და ტოლმეგობრები
დასტირიათ; რამდენი შენი ამხანაგის საყვარელი ძვლები
დნება ახლა უკუბოოდ და უსამაროდ ბრძოლის ველზე,
განა რამდენ შინმოუსვლელს დავიტირებთ ასე, შენსა-
ვით!

როგორც ეტყობა, ეს ომი მალე დამთავრდება.

მჯერა: ბნელი, დამლუპველი
მოშორდება ცას ღრუბელი,
ცეცხლიც, ქარიც დამშვიდდება
დაძვენდება ცას სინაზე, **სინაზე**
ვაეკაცების ნასისხლარზე
ყვავილები ვახშირდება!

ეს კი ჩემი ლექსიდანაა. გიგზავნი მას, მთლიანად,
გაზეთიდან ამონაჭერს.

„საბლიტგამი“ სცემს ლადოს წიგნს. მე უნდა დავწერო
მისი ბიოგრაფია. ეპ, ჩემო ნიკა, ასეთია ცხოვრება, და,
საერთოდ, ი სკუჩხო, ი გრუსტრო ნა ეტომ სვეტე, ვასპა-
და! — ხედავ, როგორ შეეუამხანაგე აქ ერთმანეთს
ლერმონტოვი და ვოგოლი?“

მაგრამ ალიოშა საჯაია ველარ მოესწრო ვერც
ომის დამთავრებას და ვერც ლადოს წიგნის გამო-
ცემას. მეორე შემოდგომაზე ისიც ლადოს კვალს
მიჰყვა და გაზეთებმა ყირიმში მოიტანეს სვანეთის
მთებში მისი მოულოდნელი დაღუპვის ამბავი და
ისიც, რომ მან „ოდისში დაიდო სამუდამო ბინა
თავისი ალალი კუბოს ფიცარიით“. მართლაც ასე-
თი ყოფილა ცხოვრება!

როგორც ზემოთაც ითქვა, მაშინ მივიღე სხვა
ამხანაგების წერილებიც, ხოლო სწორედ იმ დღე-
ებში, როცა გერმანელი ფაშისტები აზოვის ზღვაში
ჩარეკეს საბჭოთა ჯარებმა და ჩვენი გაზეთის ფო-
ტოკორესპონდენტებმა გადაიღეს ქერჩის გამოლ-
მა — ჩუშკის ვიწრო ყელზე — უსულოდ გაშხ-
ლართული უკანასკნელი ჰიტლერელი კავკასია-

ში, — მომივიდა, მგონი, ბრიანსკის ფრონტიდან გამოგზავნილი, მირზა გელოვანის წერილი.

„მე ვიცი, როგორ დაგწყვეტდა გულს ~~საქართველოს~~ ცვალებების ამბავი, — მოკლედ იწერებოდნენ ~~საქართველოს~~ ლისიდან შემატყობინეს ამხანაგებმა. მინდა აქედან შენს მწუხარებას შეეფუერთო ჩემი ქვითინიც და ერთად გიგლოვოთ საყვარელი ლადო... „დაეცა ჩვენი ნორჩი მედოლე, მაგრამ სიმღერა იცოცხლებს მისი“. ტყუილად ამბობენ. სიკვდილია ყველაფრის დაბოლოებაო... კაი ყმა სიკვდილს შემდეგაც იცოცხლებს!“

მირზამაც ვეღარ იხილა „ბრძოლების შემდეგ მზე გამარჯვების“. ომის დამთავრებას ბევრი აღარა უკლდა რა და... თავზარდამცემი იყო მისი დაღუპვის ამბავი. იქნებ კვლავ გამოჩნდეს სადმე და მოინახოს მირზას საფლავი! იქნებ ის საფლავიც ისე გამოიტანოს და გამოაგდოს საიდანმე დროის უსაზღვრო დენა-ქენებამ, როგორც არნახულად თაკარა ზაფხულის მზით გამდნარი თოვლის ლანქერი გამოიტანს ხოლმე მრავალი წლის წინათ ზევისიან ნაპრალებში ჩაჩუმქრული და გადახაფრული მთასვლელის უგზო-უკვლოდ დაკარგულ გვამს... ვინ იცის! ჯერჯერობით კი:

ლადოს თბილისის კარებთან სძინავს,
მირზას საფლავის არა ვიციით რა!..

* * *

რა კარგი იყო ახალგაზრდობა! კარგები იყვნენ ისინიც: იმ ლოდორის ჩანჩქერივით გიჟმაყნი და

მჩქეფარენი, მართლაც კახური მრავალეამიერი
სულ აღმამსვლელნი და წინმსრბოლნი, ახალგაზრ-
დულად მოხეთქილი და აფეთქებული ტემპერამენ-
ტით, თავბრუდამხვევი ყრუანტელით, გულში მო-
ზღვავებული სიმღერებითა და ლექსითა და
ბით.

დავაყვაცებისა და მოწიფულობის შემდეგ ხან-
ში კი დაშვენდებოდათ, და „მერე როგორ დაშვენ-
დებოდათ“: სიბრძნე, სიღინჯე და გამოცდილება!
მაგრამ, სად ვნახოთ მათი ღიმილი?..

* * *

ჯერ მინდოდა დამეხატა პატარ-პატარა სურა-
თები და მოკლედ ამეწერა ჩვენი დაუფიწყარი ამხა-
ნაგების ხანმოკლე ცხოვრებისა და საქმიანობა-
ურთიერთობის ზოგიერთი მხარე, მაგრამ ცოტა
გაჭიანურდა და ეს გამოვიდა. დარწმუნებული ვარ,
ამისთვის არავინ დამემდურება! ეს საჭირო იყო,
რადგან, როგორც ლადო ასათიანი ამბობს თავის
„კოლხიდაში“, მართლაც:

ნეტავი იმას, ვინც ღია ვულით
კაცსა კაცური უთხრა სიმღერა,
ნეტავი იმას, ვისი ჩონგურის
ღღესაც გაისმის სიმღერის ჟღერა!
ნეტავი იმას, ვინც მრავალ ბჭობით
გაიგო კაცის სიცოცხლის ფეთქვა,
მაგრამ ვაი მას, ვინც უნიჭობით
ერთი მაგარი სიმღერაც ვერ თქვა.

ვთ მას, ვინაც ისე სუსტია,
რომ ნაადრევი თოვლივით ქრება;
ვისაც ერთხელაც არ განუცდია **ეროვნული**
დიდი ღელვა და აბობოქრება! **გინგულირთუქა**
ნეტავი იმას, ვინაც მოშაქრა
ლექსის ჯიქანი და ხალხს აწოვა,
მაგრამ ვთ მას, ვინც ისე გაქრა,
რომ მცირე კვალიც კი ვერ დასტოვა!
ნეტავი იმას, ვისაც ჰქონია
კაცის შუბლი და კაცის სინდისი,
ვისაც მფარველად მუზა ჰყოლია, —
უკვდავი იყოს სახელი მისი!
ვინაც ყველაფერს ჩანგი არჩია,
არ შეუქია ყველა მგზავრები,
და რომლის კვალიც მიწას აჩნია,
ვთ ნაფეხური დინოზავრების!..

კიდევ რამდენი რამ არის მოსავონარი და სათქ-
მელი. განა „უწინდელი გულის ძგერა წავიდა?“

ჩვენი თაობა ოთხ ათეულ წელიწადს ითვლის,
რა არის მისი ხანგრძლივობა ეამთასელის ზღვაში?

მაგრამ... დანარჩენი სხვამ მოიგონოს!

ს ა რ ჩ ე ვ ი

ქუთაისის დღე და ღამე	9
დღესაც გაიხმის მათი სიმღერა	122
დღიურიდან	153
ფიროსმანის მეგობარი	163
კრწანისის ყაყაჩოები	194
ლ. ჩახუნაშვილი და წერილი ალ საჯაიასთან	213
როგორც კახური მრავალეამიერ	220
ჰამლეტი და პორაციო სანაპიროზე	229
იმ თეთრ საყდართან	237
ვარსკვლავთსავალ გზაზე	244
საით წავიდნენ ვაჟები	264
აღრე წასული კაცის ფიქრები	276
ჩემი უბის წიგნაკიდან	313
შემოღამება მთაწმინდაზე და დღე უკანასკნელი	322

რედაქტორი ვ. ჭ ე ლ ი ძ ე

გამ-ბის რედაქტორი ნ. ხომერიკი
მხატვარი გ. გორდელაძე
მხატვ. რედაქტორი ირ. ჯანაშვილი
ტექნორედაქტორი ნ. მაძალუა
კორექტორი გ. თათეიშვილი

* *

ბელმოწერილია დასაბეჭდად 23/XI, 1961 წ.
ანაწყოების ზომა 4,5 x 7,25, პირობით ფ. რაოდენობა 11,73, ფიზიკურ ფ. რაოდენობა 23,
ტირაჟი 5.000, შეკვ. № 1075, უფ 03753.

* *

გამ-ბა „საბჭოთა მწერალის“ სტამბა,
თბილისი, პლехანოვის, 181

Типография изд-ва „Сабчота Мцeralი“
Тбилиси, Плехановский 181

ფახი 62 კაპ.

Николай Дмитриевич Агиашвили

Остались юными навсегда

(На грузинском языке)

изд-во „Сабчота Мцхрალი“

19 Тбилиси 61

პარლამენტის ეროვნული ბიბლიოთეკა

ეროვნული
ბიბლიოთეკა

K 30.028/2